

ถอดบทเรียนงานสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย

โดย โทณีย์พจน์ โดย

สมเด็จพระมหาธีรจารย์

กรรมการมหาเถรสมาคม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

คณะผู้แต่ง

พินิจ ลากรนานนท์, สายชล ปัญญชิต,

ฤบศ วณิชชานนท์ และพิรญาณ์ แสงปัญญา

โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย

ถอดบทเรียน งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ของคณะสงฆ์ไทย

พินิจ ลากรณานนท์
สายชล ปัญญชิต
ภูเบศ วนิชชานนท์
และพีรญาณ์ แสงปัญญา

ภายใต้

โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย

สำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ร่วมกับภาคีเครือข่ายการทำงาน

สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**พินิจ ลากรนานนท์, สายชล ปัญญชิต,
ภูเบศ วนิชชานนท์ และพิรญาณ์ แสงปัญญา
ชุดถอดบทเรียนสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เล่ม 2
ISBN: 978-616-407-497-2
พิมพ์ครั้งที่ 1 กุมภาพันธ์ 2563 จำนวน 500 เล่ม**

ที่ปรึกษา

พระมงคลวชิรากร (สมบัติ ญาณวโร)

เลขาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. (สุกัญญา อากาศ)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดสุวัฒนวิฑฒนคุณ (วิฑฒน วิฑฒนาโณ)

ผู้ช่วยเลขาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

นายแพทย์ชาญวิทย์ วสันต์ธนารัตน์

อดีตผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาพระดับจังหวัด สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ดร.ประกาศิต กายะสิทธิ์

รักษาการผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาพระดับจังหวัด สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ผู้ประสานงานด้านวิชาการ

คุณยอดขวัญ รุ่งกนกนภา

นักบริหารแผนงานชำนาญการพิเศษ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

คณะทำงานโครงการ

รศ.ดร. พินิจ ลากรนานนท์ หัวหน้าโครงการ

ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน นักวิจัย

นายสายชล ปัญญชิต นักวิจัย

นายภูเบศ วนิชชานนท์ นักวิจัย

นางสาวพิรญาณ์ แสงปัญญา ผู้ช่วยนักวิจัย

จัดพิมพ์

โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคน-สงฆ์ไทย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักสนับสนุนสุขภาพระดับจังหวัด สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

จัดรูปเล่ม

พีริช อาชามาส

พิมพ์ที่

นิตีธรรมการพิมพ์

76/251-3 หมู่ที่ 15 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์ : 02 403 4567, 02 449 2525 E-mail : niti2512@hotmail.com

โมทเนียบพจน์

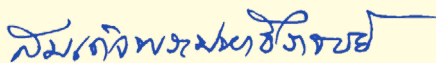
การที่มหาเถรสมาคมมีมติให้ขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จนนำมาสู่การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อให้การขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาเป็นไปตามกรอบของการดำเนินงาน ที่มหาเถรสมาคมได้กำหนดไว้ การนี้ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม มีส่วนรับผิดชอบโครงการตามยุทธศาสตร์หลักจำนวน 2 โครงการ กล่าวคือ โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย และโครงการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสังคมที่ยั่งยืน ตามหลักคิดการดำเนินงาน 4 ประการคือ 1) สงเคราะห์ 2) เกื้อกูล 3) พัฒนา และ 4) บูรณาการ ถือเป็นรูปแบบและกระบวนการดำเนิน กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตามกิจกรรมที่คณะสงฆ์ จะสามารถดำเนินการให้ต่อเนื่อง หรือพัฒนากิจกรรมขึ้นมาใหม่โดยเน้นประโยชน์ ให้เกิดแก่สังคมโดยรวมสืบต่อไป

การดำเนินงานที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม รับสนองมติมหาเถรสมาคม จึงเป็นไปเพื่อการนำหลักพุทธธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปเพื่อสร้างอุดมการณ์การทำงานสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธ ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของประชาชนตั้งแต่เกิด จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต การทำกิจกรรมบนพื้นฐานของประโยชน์สุข สันติสุข และทันต่อสถานการณ์ จึงถือเป็นเป้าหมายสำคัญที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม พยายามขับเคลื่อนร่วมกับเจ้าคณะปกครองและเครือข่ายการทำงานทุกระดับชั้นเรื่อยมา ให้สมกับที่ **เจ้าพระคุณ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก** ได้ทรงเมตตาประทานคติธรรมใน คราวประชุมสัมมนาขับเคลื่อนงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจากนโยบายสู่การปฏิบัติระดับจังหวัด ความตอนหนึ่งว่า

**“บุคคลจึงพึงบำเพ็ญกรณียกิจเพื่อเกื้อกูลกันและกันด้วยการละ
คลายความเป็นตัวตนลงให้มากที่สุด ให้สมดังพระพุทธาณาศาสนี
ที่ว่า ภูตฺ เตสฺสํ ทยิตพฺพํ แปลความว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ควรเกื้อกูลกัน”**

การที่พระพุทธศาสนาจะเจริญมั่นคง สถาพรอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป
ได้ การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ จึงเป็นอีกศาสนกิจที่จะช่วย
ผลักดันค้ำจุนศรัทธาของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งยังมีส่วนฝึกฝนจริยวัตรให้พระสงฆ์
เห็นความสำคัญของการเป็นแบบอย่างแห่งความเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน
ดังที่สังคมปัจจุบันได้ยกย่องให้เกิดการกระทำเช่นนี้ว่า “จิตอาสา” ดังนั้นเมื่อ
พระสงฆ์เข้าใจหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นแก่นแท้แห่งอุดมการณ์การทำงาน อีกทั้ง
เห็นพื้นที่และพระสงฆ์ที่เป็นต้นแบบตามที่หนังสือ **“ถอดบทเรียนงานสาธารณ
สงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย”** ได้รวบรวมหลักการและวิธีต้นแบบ
แห่งการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธนี้ไว้แล้ว จะมีส่วนต่อการพัฒนาให้
การขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อสนองงานมหาเถรสมาคมมีความ
ก้าวหน้าสืบต่อไป

ในนามของคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม
ขออนุโมทนาการกระทำอันเป็นกุศลธรรมของคณะผู้แต่งหนังสือทุกท่าน รวมทั้ง
ขออนุโมทนาขอบคุณการสนับสนุนขององค์กรเครือข่ายการทำงาน อาทิ สถาบัน
วิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มา ณ ที่นี้ จึงขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย
โปรดอภิบาลอำนวยพรให้องค์กรภาคีเครือข่าย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน
จงบรรลุวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายตามประสงค์ที่จะก่อประโยชน์สุขต่อคณะสงฆ์
และประชาชนทุกประการเทอญ

(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

กรรมการมหาเถรสมาคม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม
ประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ

คำนำ

โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย ที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือการถอดบทเรียนและจัดการความรู้เพื่อการยกระดับสุขภาวะทางปัญญาให้เกิดขึ้นแก่สังคมไทย ทั้งนี้การที่ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่งผลให้เกิดการศึกษาภาคสนามและถอดบทเรียนงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องการสร้างเสริมสุขภาพให้กับผู้คนในสังคม การขยายการเรียนรู้ของพระสงฆ์และเครือข่ายในหนังสือ “ถอดบทเรียนงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย” ซึ่งถือเป็นหนังสือเล่มที่ 2 ของชุดถอดบทเรียนสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธนั้น จะแสดงให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ ที่ครอบคลุมงานสงเคราะห์ทางจิตวิญญาณและความช่วยเหลือขั้นต้นแก่ผู้ป่วยและผู้สูงอายุในชุมชน งานแก้กฏพื้นที่และแนวความคิดยกระดับสุขภาพทางกายและจิตใจ ด้วยกระบวนการพัฒนากิจกรรมการออกกำลังกาย เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน งานพัฒนาที่ยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำ รวมทั้งงานบูรณาการที่เครือข่ายพระพุทธศาสนาได้ผลักดันกิจกรรมเยี่ยมเยียนผู้ป่วย เครือญาติและบุคลากรด้านสาธารณสุข โดยใช้กระบวนการพุทธจิตวิทยาและหลักพุทธธรรม

จึงจะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม รวมทั้งการสร้างให้เกิดการนำหลักพุทธธรรมไปสู่การเรียนรู้เพื่อการสร้างสุขภาวะต่อไป ในนามของโครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย ต้องขอขอบพระคุณฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ที่สนับสนุนการดำเนินการศึกษาวิจัยมาโดยตลอด และขอบพระคุณพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ทุกรูปที่ได้ออมร่วมให้ข้อมูล ร่วมให้การเรียนรู้จนสามารถพัฒนาการถอดบทเรียนครั้งนี้ได้สำเร็จ

คณะทำงาน

โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย

สารบัญ

โมกษนิยพจน์.....	4
คำนำ.....	6
บทที่ 1 การถอดบทเรียน: สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย.....	8
1.1 บทนำ: การถอดบทเรียน	
1.2 หลักการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
1.3 แนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
บทที่ 2 สงเคราะห์ผู้ยากไร้: เครื่อง่ายพลังบวรและพระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร.....	28
2.1 พระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณ (วีรพล ธีรญาโณ (โพธิ์เงิน)) กับบทบาทงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
2.2 กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์: พลังบวร เดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้	
2.3 อุปสรรคของการดำเนินกิจกรรม	
2.4 อนาคตของเครื่อง่ายพลังบวร: การให้ที่ (ไม่) มีที่สิ้นสุด	
2.5 เครื่อง่ายพลังบวรกับงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
บทที่ 3 ชมรมรักษาสุภาพ: พระครูวิบูลสุตมิกโร วัดคอโศการาม จังหวัดกาฬสินธุ์... 58	58
3.1 พระครูวิบูลสุตมิกโรและบทบาทสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
3.2 ชมรมรักษาสุภาพวัดคอโศการาม: กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
3.3 อนาคตงานสาธารณสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุวัดคอโศการาม	
3.4 สรุปบทบาทของพระครูวิบูลสุตมิกโรในงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
บทที่ 4 ธนาคารน้ำใต้ดิน: พระนิเทศศาสนคุณ วัดบุญเรืองสุวรรณาราม จังหวัดหนองคาย.....	102
4.1 พระนิเทศศาสนคุณ และบทบาทสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
4.2 กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์: การพัฒนาระบบ “ธนาคารน้ำใต้ดิน”	
4.3 ผลการดำเนินงานธนาคารน้ำใต้ดิน	
4.4 อนาคตธนาคารน้ำใต้ดินในบริบทการพัฒนาและงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
บทที่ 5 คู่มือ เยียวยาผู้ป่วย: กลุ่มอาสาสมัคร.....	146
5.1 ความเป็นมาของกลุ่มอาสาสมัคร	
5.2 เหตุปัจจัยและแรงจูงใจในการทำงานสาธารณสงเคราะห์	
5.3 กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่ดำเนินการ	
5.4 หลักธรรมหรือพิธีกรรมในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์	
5.5 ผลการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์	
5.6 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัคร	
5.7 ศิลปธรรมกับการบูรณาการงานสาธารณสงเคราะห์	
5.8 บทบาทเชิงบูรณาการระหว่างโรงพยาบาลกับกลุ่มอาสาสมัคร	
5.9 อนาคตกลุ่มอาสาสมัครกับเครื่อง่ายงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ	
เกี่ยวกับผู้เขียน.....	200

**“งานสาธารณสงเคราะห์เป็นชีวิต
ของพระสงฆ์และประชาชน”**

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

การถอดบทเรียน:
สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย

พินิจ ลากรนนานนท์

1.1 บทนำ: การถอดบทเรียน

การถอดบทเรียนเป็นวิถีวิทยาการวิจัยรูปแบบหนึ่งเพื่อการจัดการความรู้ ที่จะสามารถนำองค์ความรู้มาใช้ในการปรับปรุงการทำงาน สามารถใช้เป็นแบบอย่างหรือต้นแบบในการทำงานหรือการสื่อสารกับคนอื่น ๆ ที่สนใจ รวมถึงสามารถนำไปขยายผลหรือต่อยอดการทำงานได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น และได้ผลมากขึ้น หรือใช้ทุนน้อยลงและเหน็ดเหนื่อยน้อยลงแต่ได้ผลที่เหมือนกัน การถอดบทเรียนในที่นี้จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยให้เรามีความเข้าใจในรูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธได้ชัดเจนขึ้นว่าควรมีต้นแบบการจะดำเนินงานในอนาคตอย่างไร และจะนำไปใช้ประโยชน์สืบต่อไปได้อย่างไร

การถอดบทเรียนในที่นี้หมายถึงการพยายามหยิบยกเอาข้อค้นพบหรือองค์ความรู้ที่ออกมาจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งหรือจากเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืออาจกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงได้ว่าเป็นการค้นพบความรู้ใหม่ เพราะหากเป็นความรู้ที่มีอยู่แล้ว เราก็ไม่จำเป็นต้องดำเนินการถอดบทเรียน ความรู้ใหม่ที่ค้นพบนี้จะมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์จากการทำงานจริง ดังนั้น “บทเรียน” จึงไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องเล่าหรือคำอธิบายกิจกรรมหรือเหตุการณ์ที่ถอดบทเรียน แต่จะต้องมีคำอธิบายที่มีความชัดเจนถึงเหตุปัจจัยและผลของกิจกรรมหรือเหตุการณ์ และที่สำคัญคือจะสามารถนำไปปฏิบัติต่อได้ บทเรียนนี้จะช่วยให้ไม่เกิดการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งยังอาจใช้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่จะสามารถนำไปสืบทอดหรือถ่ายทอดแก่กันได้ กล่าวคือคนอื่นสามารถจะนำไปใช้ได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการถอดบทเรียนจึงเป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดการความรู้ โดยเป็นกระบวนการที่ดึงเอาความรู้จากการทำงานออกมาใช้เป็นแบบอย่างเพื่อยกระดับการทำงานให้ดียิ่งขึ้น การถอดบทเรียนเป็นเสมือนการสกัดความรู้ที่มีอยู่ในบุคคล/กิจกรรม/เหตุการณ์ ออกมาเป็นบทเรียนหรือความรู้ที่ชัดเจน ซึ่งผลที่ได้จะเป็นบทเรียนในรูปแบบชุดความรู้ที่เป็นรูปธรรม และที่สำคัญควรจะมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมกระบวนการถอดบทเรียน อันจะนำมาซึ่งการปรับวิถีคิด และเปลี่ยนแปลงวิธีการ

ทำงานที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพยิ่งขึ้น การถอดบทเรียนในที่นี้จึงเป็นทั้งแนวคิด วิธีการ เครื่องมือ กระบวนการ และผลของการเรียนรู้

ทั้งนี้การถอดบทเรียนสามารถจำแนกได้หลายรูปแบบตามเงื่อนไขและเทคนิคของการถอดบทเรียน ซึ่งจะเลือกใช้แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน การศึกษาครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนต้นแบบกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ 4 กรณีศึกษาที่ดำเนินงานภายใต้ 4 หลักการ คือ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ โดยจะเป็นการถอดบทเรียนข้อมูลระหว่างการดำเนินกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และความรู้สึกที่เกิดจากการทำงาน ซึ่งอาจจะสามารถตีความผ่านกรอบหรือขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับเหตุปัจจัยและผลจากกระบวนการทำงาน เมื่อได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตีความแล้ว จะทำให้ได้ความรู้ที่สามารถบันทึกไว้เป็นชุดความรู้ ซึ่งการถอดบทเรียนในลักษณะนี้จะเป็นการสกัดความรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานให้มีความเหมาะสม หรือช่วยลดปัญหาการทำงานตามเหตุปัจจัยที่พบ เป็นการถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุง/แก้ไขระหว่างการทำงาน หรือ “การทำไป คิดไป แก้ไขไป” โดยที่แต่ละกรณียังคงดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง การถอดบทเรียนในครั้งนี้จึงยังไม่ใช้ภาพของกิจกรรมหรือโครงการที่เสร็จสิ้น โดยเฉพาะการถอดบทเรียนเพื่อค้นหาเหตุปัจจัยของอุปสรรคหรือความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมแต่ละรูปแบบ เพื่อใช้เป็นบทเรียนของกระบวนการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ อันเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการหรือกิจกรรม

ภายใต้เงื่อนไขของการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ อาจจำแนกการถอดบทเรียนได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ บทเรียนทางลบหรือบทเรียนจากความล้มเหลว และบทเรียนทางบวกหรือบทเรียนจากความสำเร็จ แต่ความล้มเหลวหรือความสำเร็จดังกล่าวนี้อาจจะดำรงอยู่เพียงชั่วคราว เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ยังไม่ได้สิ้นสุดลง กิจกรรมต่าง ๆ ยังคงดำเนินต่อไป ทั้งนี้การถอดบทเรียนที่ดีจะช่วยให้เราสามารถยกระดับเป้าหมายการทำงานของโครงการหรือ

กิจกรรมได้ไม่ว่าผลการถอดบทเรียนจะเป็นทางลบหรือทางบวกก็ตาม และสิ่งที่สำคัญของการถอดบทเรียนคือจะทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการ “เกิดการเรียนรู้” จากการร่วมกันถอดบทเรียน ดังนั้นการถอดบทเรียนที่ดีควรจะมาจากคนที่มีส่วนร่วมในการทำงานโดยตรง อันจะทำให้ได้บทเรียนตรงตามความเป็นจริงและสามารถนำไปใช้ได้ดี เพราะถ้าเราสามารถถอดบทเรียนที่ดีก็จะสามารถใช้ตีความเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้การถอดบทเรียนสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการทำงาน และจะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงาน โดยคุณค่าของการถอดบทเรียนคือการรับรู้และความเข้าใจที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับหรือประยุกต์สู่การนำบทเรียนไปปฏิบัติได้จริง

ทั้งนี้ข้อเสนอแนะที่ปฏิบัติได้หมายถึงชุดความรู้ที่เสนอแนวทางการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนากิจกรรมเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานในลำดับต่อไป ซึ่งควรเป็นข้อเสนอแนะที่ระบุถึงเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยที่ต้องแก้ไข และแนวทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรม โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องเข้าใจตรงกันต่อข้อเสนอแนะนั้น ๆ และข้อเสนอแนะจะถูกนำไปบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการครั้งต่อไป การถอดบทเรียนควรจะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ในทุกประเด็นที่มีเป้าหมายในเชิงสร้างสรรค์ พร้อมทั้งต้องสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ประโยชน์จากการถอดบทเรียนคือทำให้เกิดความชัดเจนในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม/โครงการ มีความเชื่อมโยงปัจจัยต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ได้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ/องค์กร หรือเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของคณะทำงาน

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การถอดบทเรียนนี้เป็นการติดตามประเมินผล (monitoring) ระหว่างดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ในระยะยาวสำหรับคณะทำงาน เพื่อการมองหาข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงการทำงานในอนาคต ประโยชน์ของการถอดบทเรียนในรูปแบบนี้มีเป้าหมายการทำงานที่มุ่งเน้นเพื่อปรับปรุงการทำงาน วิธีการถอดบทเรียนแบบนี้จะเป็นการทบทวนกระบวนการทำงานทั้งหมด แล้วพิจารณาว่าควรจะ

ดำเนินการต่อไปให้ดีขึ้นอย่างไร ด้วยวิธีใด และจัดทำข้อเสนอที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้ การถอดบทเรียนในลักษณะนี้จึงมักจะเน้นการถอดบทเรียนในกิจกรรมหรือโครงการที่ประสบผลสำเร็จ หรือมักจะเรียกกันว่า เป็นการถอดบทเรียนวิธีปฏิบัติงานที่ดี (best practice) อันเป็นแนวคิดที่ก่อตัวจากทฤษฎีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง โดยจุดมุ่งหมายหลักคือเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง การถอดบทเรียนในลักษณะนี้จะต้องมีกระบวนการรวบรวมความรู้และความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องครอบคลุมทุกภาคส่วน เพราะเป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานนั้น

ด้วยเหตุนี้เป้าหมายสำคัญของกระบวนการถอดบทเรียนคือการนำบทเรียนไปใช้ปรับปรุงการทำงาน โดยการถอดบทเรียนควรจะดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานไปในทิศทางเดียวกัน หรือสามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายผลการดำเนินงานโครงการที่ดีขึ้น รวมทั้งภายหลังจากการมีส่วนร่วมถอดบทเรียนจะทำให้คณะทำงานเกิดความเชื่อมั่นในการทำงานและสามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้มากขึ้น และเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เห็นพัฒนาการที่ดีขึ้นของโครงการ จุดแข็งหรือประโยชน์ของการถอดบทเรียนจึงเป็นการสร้างต้นแบบการทำงานที่ดี เกิดรูปแบบและกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เกิดความเข้าใจปัญหาการทำงานอย่างเป็นระบบ และเกิดการพัฒนายุทธศาสตร์การทำงานในระยะต่อไป อย่างไรก็ตามจุดแข็งดังกล่าวนี้จะไม่เกิดขึ้นเลยหากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ/กิจกรรมจะไม่นำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนนั้นไปใช้ประโยชน์เพื่อการปรับปรุงแนวทางการทำงานที่อาจจะดีขึ้นในระยะต่อไป หรือในโครงการ/กิจกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือมีลักษณะคล้ายกัน

1.2 หลักการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

การศึกษานี้พิจารณางานด้านสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของพุทธศาสนาเชิงรุก กล่าวคือเป็นแนวทางที่วัดและพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสถาบันพุทธศาสนามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อให้การช่วยเหลือแก่กุลประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน เช่น ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้ประสบอุบัติเหตุหรือสาธารณภัย เป็นต้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น การสร้างโรงพยาบาล การสร้างถนน การสร้างศาลาประชาคม การสร้างอาคารเรียน เป็นต้น นอกจากนั้นยังอาจเป็นการจัดหาสิ่งของหรือวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ในกิจการสาธารณะ เช่น อุปกรณ์การศึกษา อุปกรณ์การรักษาพยาบาล เป็นต้น ดังนั้นการสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธจึงอาจให้คำจำกัดความในเชิงกว้างได้ว่า หมายถึงการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดควรจะมีส่วนร่วมในการจัดทำกิจกรรมหรือบริการในเชิงการช่วยเหลือให้แก่ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนหรือประสบภัยในเงื่อนไขหรือรูปแบบต่าง ๆ เพราะแม้ว่าสังคมไทยจะพัฒนาก้าวหน้าขึ้น แต่คนยากจนและผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนก็ยังปรากฏชัดมากขึ้นอย่างไม่เคยพบเห็นมาก่อนในอดีต จึงกล่าวได้ว่างานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธเป็นทั้งเครื่องมือและแนวทางพุทธศาสนาเชิงรุกขององค์กรคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพสูง และสามารถใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ภายใต้เงื่อนไขสร้างความร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนผู้ตกทุกข์ได้ยากและเดือดร้อนแล้ว ยังสามารถใช้เป็นสื่อหรือเครื่องมือในการชักนำประชาชนกลับเข้าหาธรรมและพระพุทธรศาสนา

อย่างไรก็ตามการจะดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ประสบผลสำเร็จในแนวทางพุทธศาสนาเชิงรุก พระสงฆ์ควรจะต้องศึกษาแนวทางการดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้เป็นเข็มทิศชี้้นำการจัดทุกข์แก่ผู้เดือดร้อนหรือประสบภัยบนพื้นฐานการแก้ปัญหาและศีลธรรมจริยธรรม เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองได้และแก้ไขปัญหาได้หรือ

การพัฒนาอย่างยั่งยืน และเพื่อสนับสนุนให้พุทธศาสนามีพลังในการขับเคลื่อนสู่สังคมในระดับกว้าง ดังนั้นพุทธศาสนาเชิงรุกในงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธจึงเป็นความพยายามที่จะทำให้วัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งที่พึ่งของสังคมหรือชุมชน โดยวัดและพระสงฆ์อาจจะดำเนินการในแนวทางการบริหารจัดการเอง การเข้าไปสนับสนุน การเข้าไปแสวงหาการมีส่วนร่วม และการเข้าไปช่วยเหลือแบบให้เปล่า ซึ่งล้วนเป็นบทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะต้องดำเนินการสงเคราะห์เกื้อกูลประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดการได้ โดยใช้กระบวนการทัศน์วิถีพุทธที่ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ชาวพุทธสามารถพึ่งตนเองได้ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวพุทธ ส่งเสริมให้ชาวพุทธเข้าถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนา และส่งเสริมให้ชาวพุทธปฏิบัติตามหลักการพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้การแสดงบทบาทสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงกันมากพอสมควร เพราะในอดีตคนไทยมักเข้าใจกันว่าหน้าที่ของพระสงฆ์และสถาบันทางพระพุทธศาสนาคือการสงเคราะห์ประชาชนด้านการสอนธรรมเป็นหลัก หรือเป็นการเน้นบทบาทหน้าที่ในเชิงการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และมีประเด็นวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่บ่อยครั้งว่าพระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางโลก รวมถึงกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ อันเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ นักวิชาการด้านพุทธศาสนา และประชาชน ดังนี้

1) พระสังฆาธิการและนักวิชาการด้านพุทธศาสนา สนับสนุนการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์และวัดในฐานะที่เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นบทบาทหน้าที่ที่สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธองค์ที่แนะนำให้พระสงฆ์ทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนหรือคนหมู่มากในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรืออยู่ในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังไม่ทั่วถึง ที่สำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างการงานสาธารณสุขสงเคราะห์กับการเผยแผ่ธรรม นอกจากนี้พระสงฆ์ต้องยึดถือหลักธรรมคำสอนอย่างเคร่งครัด ควรระมัดระวังด้านความประพฤติให้อยู่ในกรอบของพระวินัยและจารีตประเพณีในขณะที่ปฏิบัติภารกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

2) ประชาชนที่ไม่ได้อยู่ใกล้วัด ส่วนมากมักมีทัศนคติว่างานสาธารณสงเคราะห์มีใช้กิจของสงฆ์ ควรจะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงาน และองค์กรภาคราชการมากกว่า แต่ไม่ได้คัดค้านหรือต่อต้านพระสงฆ์ที่ทำงานสาธารณสงเคราะห์ เพราะยังคงเห็นด้วยว่าจากศรัทธาที่พุทธศาสนิกชนมีต่อพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จะสามารถเป็นสื่อกลางการขอรับบริจาคเงินและสิ่งของ หรือขอรับความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ได้มาก รวมทั้งผู้บริจาคหรือผู้ให้การสนับสนุนมักจะรู้สึกมั่นใจว่าการให้การช่วยเหลือผ่านพระสงฆ์เป็นช่องทางที่จะไปถึงผู้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนมากกว่าผ่านทางราชการหรือหน่วยงานอื่น พระสงฆ์และวัดจึงเป็นสื่อสาธารณสงเคราะห์ที่มีความน่าเชื่อถือได้มาก

3) ทุกฝ่ายมองสอดคล้องกันว่า การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธจะเป็นการทำงานเชิงรุกของคณะสงฆ์ เป็นการออกไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม ไม่ใช่รออยู่ในวัดให้ชาวบ้านญาติโยมที่เดือดร้อนเข้าวัดมาขอความช่วยเหลือจากพระสงฆ์ ในยามปกติชาวบ้านญาติโยมให้ความเกื้อกูลสนับสนุนพระสงฆ์ ดังนั้นเมื่อถึงคราวที่ชาวบ้านญาติโยมเดือดร้อนหรือตกทุกข์ได้ยาก พระสงฆ์จึงไม่ควรนิ่งเฉยดูตาย หรือปล่อยให้ชาวบ้านต้องเผชิญกับทุกข์และปัญหาเพียงลำพัง เมื่อพระสงฆ์มีหนทางที่จะสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลได้ ก็ไม่ควรจะนิ่งเฉย แต่ควรออกไปช่วยเหลือชาวบ้านญาติโยมตามโอกาสและศักยภาพของวัดและพระสงฆ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับญาติโยมแน่นแฟ้นซึ่งการพึ่งพาอาศัยกันมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

4) การทำงานสาธารณสงเคราะห์ไม่ควรจะกำหนดขอบเขตให้แคบ เฉพาะระหว่างวัดกับชุมชน แต่ควรขยายกิจกรรมออกสู่สังคม โดยวัดและพระสงฆ์ควรสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัฐและชุมชน หรือองค์กรเอกชน และใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงเครือข่ายการทำงานสาธารณสงเคราะห์ที่สามารถช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนได้อย่างครอบคลุมทุกความต้องการของประชาชน ครอบคลุมทุกกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ และครอบคลุมทุกกลุ่มประชากรอย่างเสมอภาคเท่าเทียม การทำงานสาธารณสงเคราะห์วิधिพุทธของคณะสงฆ์ควรจะเป็นการ

บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนในสังคมอย่างเหมาะสมและสมดุล

ในเชิงรูปแบบการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์พบว่า มีบทบาททั้งโดยทางการคือการทำงานในนามขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ หรือตามสายการบังคับบัญชาของคณะสงฆ์ และไม่เป็นทางการคือเป็นการทำงานจิตอาสาของพระสงฆ์ในเชิงปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มพระสงฆ์ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ยังอาจจำแนกได้เป็น 4 หลักการ¹ ประกอบด้วย

1) การสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือ การอุดหนุน หรือกล่าวในเชิงรูปธรรมได้ว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนด้วยความเมตตากรุณา โดยอาจเป็นทั้งการช่วยเหลือสงเคราะห์ในยามปกติ คือเป็นการช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต อาจเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมหรือได้รับความเดือดร้อนที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากหน่วยงานใดหรือขาดการดูแลอย่างเหมาะสมจากญาติพี่น้อง เช่น ผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น และเป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์ตามโอกาสการเกิดภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน เช่น อุบัติเหตุ อุทกภัย วาตภัย หรืออัคคีภัย เป็นต้น อันเป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์แบบเฉพาะหน้าเร่งด่วนให้แก่ผู้ที่ประสบภัย สามารถรอดพ้นจากสถานการณ์ยากลำบาก หรือมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระยะสั้น เช่น การแจกถุงยังชีพให้กับผู้ประสบภัยธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์เช่นนี้มักจะไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพราะเป็นการดำเนินงานที่เกิดจากสถานการณ์เฉพาะหน้าเร่งด่วนหรือมีความเดือดร้อนจำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีเฉพาะ อย่างไรก็ตามงานสงเคราะห์เช่นนี้ยังมีความจำเป็นต้องมีการวางแผนเพื่อจัดเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การสงเคราะห์ของพระสงฆ์สามารถดำเนินการได้ทันต่อ

¹ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก พินิจ ลากรณานนท์, สายชล ปัญญชิต และภูเบศ วนิชขานนท์. (2562) แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหธุระ และสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ. ชุดความรู้สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. หน้า 105-109.

สถานการณ์ รวมถึงควรมีการกำหนดขอบเขตการดำเนินงานสงเคราะห์ของ พระสงฆ์ให้สอดคล้องกับระเบียบปฏิบัติขององค์กรปกครองคณะสงฆ์และไม่ขัด ต่อพระธรรมวินัย

2) การเกื้อกูล หมายถึง การสนับสนุน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หลักการนี้เป็น บทบาทที่พระสงฆ์และวัดให้การสนับสนุนแก่ชุมชนหรือองค์กรสาธารณสงเคราะห์ สามารถ เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของวัดหรือองค์กรคณะสงฆ์เพื่อเกื้อกูลแก่ ผู้ต้องการความช่วยเหลือได้ โดยมีเป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นหรือ การแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชนหรือในพื้นที่รับบริการของวัด หรือการที่ คณะสงฆ์เอื้อเฟื้อให้องค์กรอื่นเข้ามาดำเนินกิจกรรมเพื่อยกระดับการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน กล่าวได้ว่าแนวทางเกื้อกูลนี้เป็นการสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวก สดวกให้หน่วยงานอื่นที่มีการดำเนินงานหรือกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์อยู่ ก่อนแล้ว ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุน เพื่อการกุศล การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพของประชาชน การให้ความ ร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะนี้เป็น แนวทางการสนับสนุนให้หน่วยงานอื่นเข้ามาทำกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูล ประชาชนและชุมชน อย่างไรก็ตามการสนับสนุนกิจกรรมควรมีการวางแผน การทำงานร่วมกันระยะยาว เพื่อยกระดับการทำงานให้เป็นกิจกรรมสำคัญของ คณะสงฆ์ได้ในแต่ละระดับการปกครองให้สามารถประสานงานหรือสนับสนุน หน่วยงานอื่นมาร่วมงานสาธารณสงเคราะห์ในแนวทางเดียวกัน เช่น การร่วมกับ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร กิจกรรมส่งเสริมสัมมาชีพ กิจกรรม ส่งเสริมสุขภาพของประชาชนและชุมชน เป็นต้น

3) การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น เจริญขึ้น บทบาท ด้านการพัฒนาของพระสงฆ์นั้นเป็นไปในแนวทางที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมกับ ประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยเน้นให้วัดเป็นศูนย์กลางการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นแนวทางส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมหรือ

กระตุ้นให้พระสงฆ์และประชาชนได้ร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมกันปรึกษาวางแผนงานเพื่อการแก้ไขปัญหา ร่วมกันแสวงหาทรัพยากร การจัดการ ร่วมดำเนินการหรือบริหารจัดการโครงการให้เกิดประโยชน์ในเชิงการพัฒนา ตลอดจนร่วมกันติดตามผลงาน การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ในแนวทางนี้เป็นการช่วยเหลือให้ประชาชนร่วมกันพัฒนาชุมชนโดย มุ่งให้เกิดสาธารณประโยชน์ รวมถึงการที่วัดและคณะสงฆ์เข้าไปร่วมมีบทบาท หน้าที่สำคัญในลักษณะการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น การตัดถนนในหมู่บ้าน การขุดลอกคูคลอง ทำประปาชุมชน ถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินงาน เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทุกคน โดยเน้นการร่วมมือกันตามแนวทาง “บวร” (เป็นความร่วมมือระหว่างบ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน หรือระหว่างบ้าน/ ชุมชน วัด ราชการ) โดยที่พระสงฆ์นักพัฒนาจะเข้าไปมีบทบาทกระตุ้นให้ ประชาชนร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเองในทุกสถานการณ์ เพื่อยกระดับคุณภาพ ชีวิตและส่งเสริมการประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม อย่างยั่งยืน ทั้งการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ แต่ในปัจจุบันการดำเนินงานกิจกรรม การพัฒนาของพระสงฆ์ส่วนมากเป็นการทำงานเชิงปัจเจกบุคคลอยู่ในระดับพื้นที่ ขาดการจัดตั้งเป็นองค์กรหรือภาคีเครือข่ายเพื่อการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ศูนย์การเรียนรู้สุขภาพพระสงฆ์ เป็นต้น

4) การบูรณาการ หมายถึง การรวมหรือผสมเชื่อมโยงเป็นภาคีเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมแนวทางนี้มักจะเกิดจากการที่พระสงฆ์และวัดมีการดำเนิน กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์จนกระทั่งได้รับการยอมรับจากหน่วยงานหรือองค์กร จากภาคส่วนต่าง ๆ และสามารถขยายเป็นความร่วมมือทั้งในเชิงนโยบายและ ปฏิบัติ ด้วยการสร้างภาคีเครือข่ายขึ้นมาเป็นสื่อกลางที่ทุกฝ่ายมาร่วมกัน รับผิดชอบและผลักดันการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อการส่งเสริมหรือสนับสนุน ทั้งในการดำเนินกิจกรรม บุคลากร และเทคโนโลยี หรืองบประมาณ รวมถึงเพื่อ เป้าหมายการประยุกต์แนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคมในการสงเคราะห์ เกื้อกูล และพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ความร่วมมือกันของคณะสงฆ์ ประชาชน ภาคประชาสังคม หน่วยงานราชการ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ ตัวอย่าง

การดำเนินงานเชิงบูรณาการ เช่น เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา การขับเคลื่อน ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ การดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 หน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นต้น การสร้างเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ ยิ่งมุ่งหวังประโยชน์อีกประการหนึ่งคือ วัดสามารถส่งเสริมให้มีจิตอาสาทั้งฝ่าย พระสงฆ์และฆราวาสเพื่อร่วมกันเผยแผ่หรือสอดส่องดูแลและพิทักษ์พระพุทธ ศาสนา ซึ่งเป็นการสร้างแนวร่วมของอาสาสมัครและผู้มีจิตอาสา โดยพระสงฆ์ เข้าไปมีส่วนร่วมในการประสานงานหรือบริหารจัดการกิจกรรมหรือโครงการใน ลักษณะที่จำเป็นประจำหรือชั่วคราวร่วมกับภาคีเครือข่ายคณะสงฆ์ ประชาชน หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชน โดยมีเป้าหมาย สำคัญคือความพยายามส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธได้อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

หลักการ	แนวทาง	เป้าหมาย	ผู้รับประโยชน์
การสงเคราะห์	ช่วยเหลือ แบบให้เปล่า	แก้ไขปัญหาและ สถานการณ์เร่งด่วน	คณะสงฆ์และประชาชน ผู้ตกทุกข์ได้ยาก
การเกื้อกูล	สนับสนุน	สนับสนุนกิจกรรม ร่วมกับหน่วยงานอื่น	คณะสงฆ์และประชาชน ผู้ต้องการความช่วยเหลือ
การพัฒนา	การมี ส่วนร่วม	ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และผลัดถิ่นงาน สังฆพัฒนาสู่สังคม	คณะสงฆ์และประชาชน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา
การบูรณาการ	สร้างภาคี เครือข่าย	ส่งเสริมการประยุกต์ หลักพุทธศาสนา เพื่อสังคม	คณะสงฆ์ ประชาชน และภาคีเครือข่าย

จากการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบพบว่า พระสงฆ์ส่วนมากมองการสาธารณสงเคราะห์ในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือหรืออนุเคราะห์ประชาชนแบบให้เปล่ามากกว่าแนวทางอื่น ๆ เป็นการให้ความช่วยเหลือจากพระสงฆ์สู่ประชาชนผู้เดือดร้อน ผู้ด้อยโอกาสหรือผู้พิการ การเยียวยาฟื้นฟูผู้ประสบภัยในด้านต่าง ๆ โดยแสดงบทบาทด้วยการทำหน้าที่และรับผิดชอบผ่านแผนงานหรือโครงการที่มีกำหนดไว้ในนโยบายหรือแผนปฏิบัติการขององค์กรคณะสงฆ์ ซึ่งกำหนดการปฏิบัติงานที่มีตัวชี้วัดความสำเร็จชัดเจน แต่ก็มีพระสงฆ์จิตอาสาอีกส่วนหนึ่งที่ทำงานช่วยเหลือสงเคราะห์แบบปัจเจกบุคคล คือร่วมทำกันเองกับคณะสงฆ์ภายในวัด โดยไม่ได้อิงอยู่กับนโยบายหรืองบประมาณสนับสนุนขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ สำหรับการทำงานสาธารณสงเคราะห์ในเชิงเกื้อกูลที่เน้นการช่วยเหลือในเชิงสนับสนุนหน่วยงานหรือองค์กรเข้ามาสร้างเสริมศักยภาพในการดำเนินชีวิตให้แก่ประชาชนสามารถประกอบอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคง เพื่อให้ประชาชนสามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้โดยไม่ต้องรอนในขณะทำการดำเนินงานของพระสงฆ์ตามหลักการพัฒนาและบูรณาการถือได้ว่าเป็นงานของกลุ่มพระสงฆ์ส่วนน้อย จึงทำให้งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธไม่สามารถผลักดันและขยายงานเพื่อสนองตอบการทำงานเชิงพุทธศาสนาเพื่อสังคมในสังคมวงกว้างได้อย่างชัดเจน

ในกรณีของพระสงฆ์รุ่นใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ส่วนมากให้ความสำคัญกับหลักการงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นให้บริการงานสาธารณสงเคราะห์ตามแนวทางการมีส่วนร่วมไปพร้อมกับการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย การทำงานเชิงพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นการจัดการของพระสงฆ์ที่สามารถใช้ดุลพินิจตัดสินใจร่วมกับประชาชนในชุมชนว่าแต่ละพื้นที่มีปัญหาความทุกข์ร้อนของประชาชนหรือชุมชนอย่างไร วัดและพระสงฆ์ควรจะทำเนิงานพัฒนาสังคมในลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และปัญหา พระสงฆ์กลุ่มนี้เห็นว่าการทำงานสาธารณสงเคราะห์แบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมที่คณะสงฆ์จะได้ร่วมกันทำงานอย่างใกล้ชิดกับประชาชน รวมถึงการทำงานในเชิงบูรณาการเป็นเครือข่าย เพื่อร่วมกันทำงาน

สาธารณสุขสงเคราะห์ตามแนวทางพลังบวร ครอบคลุมหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ในปัจจุบันส่วนมากยังคงมีข้อจำกัดในการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งในด้านความเป็นจิตอาสาของพระสงฆ์ ความพร้อมในด้านทักษะและความรู้ความสามารถในการทำงาน ภาวะผู้นำ ตลอดจนการมีทรัพยากรต่าง ๆ ในการช่วยเหลือสงเคราะห์ พระสงฆ์จึงควรจะประเมินความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและจัดกิจกรรมตามกำลังความสามารถและศักยภาพของพระสงฆ์เอง ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์จึงอาจปฏิบัติหรือดำเนินการไปตามบริบทของปัญหา และบริบทเชิงพื้นที่ของวัดและชุมชน เพื่อความเหมาะสมในการผลักดันงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธในเชิงการมีส่วนร่วมระหว่างพระสงฆ์และชุมชน

1.3 แนวทางการถอดบทเรียนกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ

การถอดบทเรียนในครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์อย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนล้วนเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ในกระบวนการถอดบทเรียน การถอดบทเรียนจะไม่มุ่งเน้นเพียงการเสนอผลสำเร็จของกิจกรรม แต่จะพยายามค้นหาเหตุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของกิจกรรม เพื่อกำหนดแนวทางการทำงานที่เหมาะสมในอนาคต โดยพิจารณาทุกเหตุปัจจัยและผลบนหลักฐานข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์ทุกกลุ่มบุคคล นอกจากนี้การถอดบทเรียนยังจะพยายามให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามเงื่อนไขความพร้อมของทุกกลุ่มบุคคล เพื่อให้สามารถสรุปข้อคิดเห็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะข้อมูลที่ได้รับจะสามารถอธิบายเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เกิดขึ้น และคำอธิบายนั้นมีความสำคัญในการนำไปสู่การปรับปรุงยุคที่ใช้ในการปฏิบัติงาน คำอธิบายที่ชัดเจนจึงต้องนำเสนอเหตุปัจจัยและผลที่สามารถสะท้อนว่าเกิดอะไรขึ้น เพราะอะไร และมีความต้องการหรือความ

คาดหวังต่อกิจกรรมอย่างไร ดังนั้นการถอดบทเรียนงานสาธารณสงเคราะห์ วิทยุทหฺจจึงไม่ใช่เป็นเพียงการตั้งคำถามถึงความสำเร็จหรือปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น แต่ควรพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่สำคัญ ดังนี้

1) พิจารณาถึงหลักการ แนวคิด เป้าหมาย แรงจูงใจ แนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนหลักธรรมหรือพิธีกรรมที่ประยุกต์ใช้ในกิจกรรม สาธารณสงเคราะห์วิทยุทหฺจ เพื่อหาข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุปัจจัยในการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของพระสังฆาธิการ ชุมชน และภาคีเครือข่าย (ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภาคเอกชน)

2) ค้นหาข้อเท็จจริงว่าอะไรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรม นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และประสบผลสำเร็จหรือปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในอนาคต หรือเสริมความเข้มแข็งให้แก่กิจกรรม กล่าวคือไม่ว่าผลของการถอดบทเรียนจะเป็นเชิงบวกหรือเชิงลบ ล้วนเป็นแนวทางในการกำหนดข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

3) การวิเคราะห์บทเรียนที่มีใช้เป็นเพียงความสำเร็จ แต่เป็นการ ค้นหาข้อเท็จจริงที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุปัจจัยและผลของกิจกรรมต่อผู้เข้าร่วม ทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือสังคม เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับการดำเนินงาน ของคณะสงฆ์และภาคีเครือข่าย เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผลการดำเนิน กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิทยุทหฺจในอนาคต

การถอดบทเรียนในครั้งนี้จึงเน้นการทบทวนประสบการณ์การทำงาน สาธารณสงเคราะห์วิทยุทหฺจที่ผ่านมาในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งเพื่อให้เห็นถึงรายละเอียด ของเหตุปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้ง ที่สำเร็จหรือล้มเหลว หรืออาจกล่าวได้ว่าการถอดบทเรียนจะดำเนินการเพื่อ สืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงานโดยใช้วิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์จาก กลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทั้งที่สำเร็จหรือ ล้มเหลว เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและ สามารถเป็นต้นแบบที่เผยแพร่ได้

ทั้งนี้การถอดบทเรียนในครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น กล่าวคือเป็นการถอดบทเรียนที่เน้นเฉพาะกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ จากกรณีศึกษาตามรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ 4 รูปแบบ คือ พระครูปลัดสุวัฒนวิฑูรคุณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร สำหรับงานในเชิง สงเคราะห์ พระครูวิบูลุฑุมิตร วัดอโศการาม จังหวัดกาฬสินธุ์ สำหรับงานในเชิง เกื้อกูล พระนิเทศศาสนคุณ วัดบุญเรืองสุวรรณาราม จังหวัดหนองคาย สำหรับ งานในเชิงพัฒนา และกลุ่มพระอาสาศานิตธรรม สำหรับงานในเชิงบูรณาการ โดย คาดหวังว่าจะสามารถนำผลการถอดบทเรียนจากกิจกรรมนั้น ๆ ไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาโครงการหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ให้ประสบความสำเร็จได้ในอนาคต

สำหรับกลุ่มประชากรเป้าหมายในการถอดบทเรียนทั้ง 4 กรณีศึกษา ประกอบด้วย

- (1) เจ้าอาวาสและคณะสงฆ์ในวัดที่เป็นพื้นที่เป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในแต่ละกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์แต่ละรูปแบบ
- (2) กรรมการวัด ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ ดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการทำงาน และเป็นผู้ที่ได้ร่วมรับผลทั้งในเชิงบวกและลบจากการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ
- (3) คณะสงฆ์และพระสังฆาธิการ ที่ร่วมกันทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ตามสายการบังคับบัญชาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (4) ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาค เอกชน ที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งที่เข้าร่วมในลักษณะปัจเจกบุคคล และหน่วยงานหรือองค์กร

การถอดบทเรียนในครั้งนี้จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้แนวคำถาม การสัมภาษณ์ (interview guides) ที่มีความเหมาะสมกับการดำเนินงานในแต่ละ พื้นที่เป้าหมาย และจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดสนทนากลุ่ม (group discussion) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการภายใต้เงื่อนไขที่กลุ่มเป้าหมาย

มีความพร้อมและยินดีเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลวของการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในแต่ละวัดและชุมชนเป้าหมาย นอกจากนี้เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความถูกต้องและแม่นยำ ผู้ถอดบทเรียนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริงตามกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นการตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมกันในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

ทั้งนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรเป้าหมายจะดำเนินการในเชิงการเรียนรู้จากทุกกลุ่มบุคคล จะไม่เลือกเพราะว่าประชากรกลุ่มใดมีบทบาทสำคัญกว่ากลุ่มใด รวมถึงจะเข้าร่วมกิจกรรมในทุกโอกาสเพื่อการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะสงฆ์และคณะทำงานในกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้องและชัดเจน อย่างไรก็ตามโอกาสในการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าวนี้จะดำเนินการไปตามเงื่อนไขความพร้อมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยไม่เน้นจำนวนผู้เข้าร่วมหรือความเป็นทางการ ดังนั้นการถอดบทเรียนครั้งนี้จะเลือกวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันในกลุ่มเล็ก ๆ ตามเงื่อนไขและโอกาสอำนวย

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจะกำหนดแนวคำถามทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มไว้ ครอบคลุม 4 ประเด็นที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน คือ

- 1) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมอย่างไร และมีแนวทางการทำงานอย่างไรเพื่อให้สามารถบรรลุผลตามที่คาดหวังไว้ในแต่ละกิจกรรม ประเด็นนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญช่วยให้เข้าใจแนวคิดของกิจกรรมและบทบาทของพระสงฆ์และทุกกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

- 2) การดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ ว่ามีการดำเนินกิจกรรมอะไรบ้างนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ละกิจกรรมอยู่ในรูปแบบใด ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงมีข้อจำกัดหรือปัญหาอุปสรรคใดเกิดขึ้นบ้าง เพราะอะไร และควรจะทำอะไรต่อไปในอนาคต เพื่อให้งานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธสามารถบรรลุผลตามเป้าหมาย และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนและวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายดำเนินกิจกรรม

3) ใครคือผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินกิจกรรม ใครเป็นผู้สนับสนุน และใครคือกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับผลจากกิจกรรมในขอบเขตเช่นไร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการจำแนกความเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมสาธารณสุข สงเคราะห์วิถีพุทธ โดยครอบคลุมทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมถึงการศึกษาบทบาทของ พระสังฆาธิการและแต่ละกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง

4) เครือข่ายบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นภาคีร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อการวิเคราะห์ถึงบทบาทของแต่ละเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนหรือเสริมงานของคณะสงฆ์ รูปแบบและแนวทางในการบูรณาการกิจกรรม โดยเฉพาะกับผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรม เช่น พระสังฆาธิการ คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้น ตลอดจนกลไกในการประสานงานหรือสนับสนุนการทำงาน และกลไกความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในฐานะกัลยาณมิตรผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กล่าวโดยสรุป การถอดบทเรียนครั้งนี้เป็นการถอดองค์ความรู้แบบองค์รวม เพื่อจะค้นหาถึงรูปแบบและแนวทางการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธที่มีคณะสงฆ์เป็นแกนนำสำคัญ นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แนวทางการมีส่วนร่วมหรือทำงานร่วมกับประชาชน กลุ่มหรือองค์กรที่ร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ตลอดจนเหตุปัจจัยของความสำเร็จหรืออุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม และแผนการแก้ไขปรับปรุงกิจกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูลจะระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลจะต้องไม่เกิดขึ้นจากความคิดเห็นที่มีอคติหรือเกิดจากการรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารของโครงการหรือกิจกรรมที่ไม่ครบถ้วนหรือผิดพลาด เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงหรือความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ หรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วนชัดเจน โดยการถอดบทเรียนจะเน้นถึงความสอดคล้องของโครงการหรือกิจกรรมกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลของการถอดบทเรียนจะมุ่งเน้นการกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนากิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ โดยเฉพาะประเด็นการวิเคราะห์ศักยภาพ ข้อจำกัด และเงื่อนไขที่จะสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรม

ในอนาคตให้มีผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การถอดบทเรียนจะพยายามให้ได้ข้อมูลที่สามารถสะท้อนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานของแต่ละหลักการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้ได้มากที่สุด

แผนภาพสรุปแนวทางการถอดบทเรียน สาธารณสุขสงเคราะห์วิฤต

1

กิจกรรมเกี่ยวกับ เรื่องอะไรมีประเด็นเนื้อหา อะไรที่ถอดบทเรียน

- วัตถุประสงค์และเป้าหมาย
- แนวปฏิบัติและผลที่คาดหวัง

2

กิจกรรมดำเนินการ อะไรบ้าง

- กิจกรรมที่เป็นทางการ (กิจกรรมตามแผนงาน)
 - กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ
 - เหตุการณ์/กิจกรรมแทรก
 - เงื่อนไข/ข้อจำกัดทางสังคม
 - วิถีชีวิต/วัฒนธรรม

3

บุคคลและกลุ่ม ที่เกี่ยวข้องคือใคร

- พระสังฆาธิการและคณะทำงาน
- ผู้สนับสนุนและผู้ร่วมดำเนินงาน
- บุคคล/กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบ
 - องค์กร/หน่วยงาน
 - องค์กร/ภาคีเครือข่าย

4

เครือข่ายและ ความสัมพันธ์ของ บุคคล/กลุ่มบุคคล

- กลไก/โครงสร้าง/กลุ่ม/เครือข่าย
- การประสานงาน/การสนับสนุน
- ความร่วมมือในกิจกรรมหรือโครงการสาธารณสุขสงเคราะห์วิฤต

“เราอยากหาพื้นที่ให้สามเณร เยาวชน
รวมถึงเครือข่ายที่พร้อมจะสนับสนุนกัน
ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน”

พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ
วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

— สงเคราะห์ —

2

สงเคราะห์ผู้ยากไร้: เครื่อง่ายพลังบวรและ
พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ
วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร

ภูเบศ วณิชชานนท์ และสายชล ปัญญชิต

2.1 พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ (วีรพล วีรญาโณ - (โพธิ์เงิน)) กับบทบาทงานสาธารณสงเคราะห์วิภิกขุ

พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระอารามหลวง วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ผู้ช่วยเลขานุการ ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และประธานพระธรรมวิทียากร เครือข่ายธรรมะอารมณ์ดี โดยสำเร็จการศึกษาแผนกธรรมที่นักธรรมชั้นเอก แผนกบาลีศึกษาที่เปรียญธรรม 3 ประโยค และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปริญญาโท สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริการสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นที่รู้จักจากการเป็นพระธรรมวิทียากรบรรยายธรรมะในแนวทางที่สนุกและกินใจในหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน ตลอดจนเผยแพร่ธรรมะผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ

การเข้ามามีบทบาทในสำนักงานสาธารณสงเคราะห์นอกเหนือจากการเป็นผู้ช่วยเลขานุการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ที่มีโอกาสได้ติดตามและเห็นการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชย์ (ปสฤทธิ์ เขมงกโร) เจ้าอาวาสวัดยานนาวา และประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมอยู่แล้ว ในช่วงปี พ.ศ. 2548 พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ (ขณะยังเป็นพระมหาวีรพล วีรญาโณ) ได้รับนิมนต์จากทางโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ไม่ไกลจากวัดยานนาวามากนัก ให้เป็นครูพระสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยระหว่างที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ท่านได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ที่คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ควบคู่ไปด้วย จึงทำให้มีโอกาสดำเนินงานสังคมสงเคราะห์กับการช่วยเหลือสังคม ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทในปี พ.ศ. 2552 ท่านได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่ประเทศออสเตรเลีย ในระหว่างปี พ.ศ. 2553 - 2554 และเดินทางกลับในช่วงที่มีอุทกภัยในประเทศไทย

พ.ศ. 2554 จึงเกิดแนวความคิดขึ้นมาว่าจะทำอะไรที่หาพื้นที่ให้กับสามเณร และเยาวชน ตลอดจนเครือข่ายที่พร้อมจะสนับสนุนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน จึงได้เป็นที่มาของแนวคิดการเริ่มต้นทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

2.2 กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์: พลังบวร เดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้

การเกิดขึ้นของกลุ่ม “พลังบวร” โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย เป็นการต่อยอดการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม “ชมรมจิตอาสา ST.SPIRIT โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย” ซึ่งเป็นชมรมภายในโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับงานจิตอาสา จากการสัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ ท่านได้ฉายภาพให้เห็นว่ากลุ่ม ST.SPIRIT เป็นกลุ่มจิตอาสาที่สมาชิกภายในกลุ่มจะมุ่งเน้นการทำกิจกรรมหรือการทำงานในลักษณะของจิตอาสา ใครมีความรู้ความสามารถด้านใด ก็จะนำมาแบ่งปันกันกับสมาชิกภายในกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณเล็งเห็นว่า การต่อยอดการทำงานจิตอาสาของนักเรียนกลุ่ม ST.SPIRIT น่าจะเป็นประโยชน์และสามารถขับเคลื่อนให้เกิดความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ได้ในที่สุด และในช่วงปี พ.ศ. 2554 หลังจากกลับจากปฏิบัติศาสนกิจที่ประเทศออสเตรเลีย ได้รับนิมนต์จากกลุ่มชมรมจิตอาสาให้เป็นที่ปรึกษาของชมรม ประกอบกับในช่วงที่เดินทางกลับประเทศไทยเป็นช่วงที่เกิดอุทกภัย จึงได้มีการหารือกับสมาชิกภายในกลุ่มระดมข่าวสาร อาหารแห้ง และสิ่งของไปช่วยเหลือที่วัดสามง่าม อำเภอ บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยนานกว่า 2 เดือน โดยสาเหตุที่เลือกวัดสามง่ามเนื่องจากเป็นวัดที่เป็นสถานที่สำหรับการจัดค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย และท่านเองก็มีโอกาสได้เป็นวิทยากรในการอบรมให้กับนักเรียนของโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยที่วัดดังกล่าว โดยหลังจากช่วงปี พ.ศ. 2554 กลุ่มจิตอาสาของนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ได้ดำเนินกิจกรรมจิตอาสาต่อเนื่องเรื่อยมา แต่ยังไม่มีความเป็น

รูปธรรมมากนัก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2559 ที่สมาชิกภายในกลุ่มเกิดความคิดเรื่องของการระดมทุนทรัพย์จากการแสดงดนตรีเพื่อหารายได้ โดยการเปิดร้านขายขนม อาหารทอด ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อนำกำไรที่ได้ไปบริจาคเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเด็กพิการซ้ำซ้อนในสถานสงเคราะห์ นำสิ่งของไปบริจาคให้เด็กกำพร้า ณ วัดโบสถ์วรดิตถ์ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง หรือการไปจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ณ โรงเรียนท่าพะเนียดกุญชร อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี และหากมีโอกาสพระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณจะติดตามไปลงพื้นที่กับสมาชิกของกลุ่มเพื่อดูการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง

นอกจากนี้ท่านยังเล่าเพิ่มเติมถึงความมีจิตอาสาที่ปรากฏให้เห็นผ่านกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ในช่วงของการบวชศีลจารีณซึ่งจัดขึ้นที่วัดยานนาวา เป็นช่วงระยะเวลา 7 วัน และมีเด็กนักเรียนเข้าร่วมกว่า 10 โรงเรียน โดยที่ท่านเป็นพระพี่เลี้ยงในการทำกิจกรรมว่า “ภาวะความมีจิตอาสาของเด็กสตรีศรีสุริโยทัยมันซัดกว่าเพื่อน เช่น มีคุณเลอรน้ำอันใหญ่ เด็กพวกนี้จะเปิดดูเรื่อย ๆ เพื่อจะเติมน้ำ น้ำแพคขวดใหญ่ๆ วางอยู่ข้างคุณเลอรเป็น 40 - 50 แพค แต่ไม่มีใครเอาไปเทใส่คุณเลอรหรอก มีแต่จะไปหยิบเอาขวดนั้นกินเลย แต่นโยบายเราก็คือต้องการลดเรื่องขยะให้ขวดเดียวรอกน้ำเอา แต่เด็กสตรีศรีฯ ก็เอาขวดน้ำขวดใหม่ไปเทลงคุณเลอร เติมน้ำให้เขาหรือแม้กระทั่งบางช่วง น้องเด็กฯ ป.4 ป.5 ที่ไปบวชด้วย ล้างจานไม่สะอาด เด็กพวกนี้ (สตรีศรีสุริโยทัย) ก็จะเข้าไปช่วย” โดยหลังจากบวชศีลจารีณผ่านไปในช่วง 3 - 4 ปี ก็เริ่มสังเกตเห็นว่ากลุ่มเด็กที่มาบวชมาทำกิจกรรมร่วมกัน สามารถรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมได้ บางคนก็บวชต่อเนื่อง 2 - 3 ปี ในระหว่างที่ปิดเทอมภาคฤดูร้อน เพราะรู้สึกช่วง 7 วันของชีวิตที่บวชศีลจารีณ เกิดความรู้สึกว่าตนเองสามารถทำประโยชน์ หรือสามารถที่จะใช้ศักยภาพของพวกเขาช่วยเหลือคนได้ แม้จะไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีอะไรให้ มีเพียงเกียรติบัตรใบหนึ่ง กับเสื้อตัวหนึ่งเท่านั้น

จากการทำกิจกรรมของกลุ่ม ST.SPIRIT ในช่วงที่ท่านเข้ามารับบทบาทเป็นที่ปรึกษาของชมรม พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ ได้เล่าเกี่ยวกับการขยายการดำเนินงานของกลุ่มไปสู่ พลังบวร ให้ฟังว่า “เราอยากจะหาพื้นที่ให้สามเณร

เยาวชน รวมถึงเครือข่ายที่พร้อมจะสนับสนุนกันได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ประเด็นที่สำคัญเราไม่ได้มีเจตนาว่าต้องไปช่วยเหลือสงเคราะห์หรือเกื้อกูลอะไรหรอก จุดเริ่มต้น คือ เราเห็นนโยบายจิตอาสาเป็นทิศทางหนึ่งที่ได้ควรจะไป และในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่อง “อรรถจริยา” ซึ่งอยู่ในสังคหวัตถุ 4 มี (1) ทาน (2) ปิยวาจา (3) อรรถจริยา (4) สมานัตตตา ซึ่งอรรถจริยาจะเป็นหลักที่ทำให้คนประพฤติตนให้เป็นประโยชน์” โดยท่านมองว่าการทำงานจิตอาสาของเยาวชนหรือแม้แต่สามเณร โดยการทำให้หลายชิ้นให้มีคนรับรองว่าฉันเป็นคนดี หรือฉันทำความดี เป็นสิ่งที่ไม่ใช่จิตอาสาโดยแท้จริง และจะอย่างไรไม่ให้สามเณรและเยาวชนเกิดความรู้สึกว่าคุณบังคับให้ทำ จึงนำหลักคำสอนเรื่องอรรถจริยามาประยุกต์ใช้ในการอบรมสมาชิก ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2561 สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทานพระคติธรรมเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2561 โดยมีความตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนวิธีที่ทำให้บุคคลได้ชื่อว่าเป็นคนดี เป็นที่รักของผู้คนทั่วไปไว้วิธีหนึ่ง เรียกว่า ‘อรรถจริยา’ หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยเหลือ ทำงานสร้างสรรค์ด้วยความตั้งใจอย่างดีเลิศ ส่งเสริมให้เพื่อนสมาชิกในสังคมประพฤติดีงาม และมีสติปัญญา

อรรถจริยาดังกล่าวนี้นี้ปัจจุบันนิยมเรียกว่า ‘จิตอาสา’ ซึ่งถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินอาจเข้าใจคลาดเคลื่อนไปว่า จิตอาสา กำลังจำต้องเห็นดีเห็นชอบหรือเมตตาทุกซกกว่าคนที่ไม่เป็นจิตอาสา แต่ถ้าพิจารณาที่ในแง่กลับกัน แท้จริงแล้ว คนทำงานจิตอาสา ด้วยใจจริง ย่อมมีความรู้สึกเบิกบานยิ่งกว่าคนไม่ทำงานจิตอาสา เพราะจิตอาสาที่แท้จริง จะไม่คิดว่าตนกำลังสูญเสียพลังกำลังหรือประโยชน์ใด ๆ โดยไร้ค่าหากกลับเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์คือได้ความสุขใจ ชื่นใจที่เห็นความสุขของผู้อื่น และได้ภาคภูมิใจว่า เป็นผู้สร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม

เด็กและเยาวชนเป็นกำลังสำคัญที่จะพาบ้านเมืองไทย
ให้รุ่งเรืองสืบไป จึงขอให้ผู้ใหญ่เร่งปลูกฝังและสร้างสรรค์ให้เด็ก
และเยาวชนเป็นผู้หนักแน่นในคุณธรรมซื่อสัตย์จริงใจ และขอให้
เด็ก ๆ รู้สึกสนุกสนานเบิกบานทุกครั้งที่ได้ทำประโยชน์ จงอย่า
ยอมแพ้แก่ความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบาก...”

โดยเมื่อพิจารณาจากคติธรรมดังกล่าว จะเห็นว่า อัตถจริยาเป็นคุณธรรม
ของเยาวชนที่สามารถประพฤติได้ง่าย และถ้าสามารถนำอัตถจริยามาเป็นหลัก
ในการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ได้ จะสามารถเป็นเยาวชนที่มีความสุข เป็น
เยาวชนที่มีคุณภาพ พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณจึงนำคำสอนดังกล่าวมาพัฒนา
เป็นแนวคิดพื้นฐานในการทำงานร่วมกับสมาชิกของกลุ่ม โดยเริ่มสร้างความเข้าใจ
ร่วมกับสมาชิกของกลุ่ม ST.SPIRIT ก่อนในระยะเริ่มต้น ภายหลังจากการประมวล
แนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตอาสา พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ จึงได้เริ่มชักชวน
คุณครูในหมวดสังคมศึกษาของโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย อาทิ อาจารย์ไต้ง
นายอภิรักษ์ ปานประเสริฐ และอาจารย์อีก 2 - 3 คน รวมถึงผู้อำนวยการโรงเรียน
เพื่อหารือกันว่า ทางกลุ่มจิตอาสาหรือทางโรงเรียนเอง ได้มีโอกาสออกไปช่วยทำ
กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งที่จังหวัดนนทบุรี จังหวัด
กาญจนบุรี และจังหวัดอ่างทอง ระยะเวลาหนึ่งแล้ว จึงเกิดความคิดว่ามีความเป็น
ไปได้ในการพิจารณาทำกิจกรรมจิตอาสาในพื้นที่ที่อยู่ใกล้โรงเรียนและ
วัดยานนาวา จึงเกิดการทำกิจกรรมในลักษณะของการให้สมาชิกของกลุ่มเดิน
สำรวจชุมชนรอบโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยและวัดยานนาวา จนสามารถนำมาสู่
การจัดตั้งกลุ่ม ST.SPIRIT ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2558 โดยมีเป้าหมายเพื่อทำกิจกรรม
จิตอาสาอบชุมชนบริเวณวัดยานนาวา และโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย

จากแนวคิดของการสร้างเครือข่ายพลังบวรที่ว่า “เดินไปเยี่ยม เดิน
ไปหา เดินไปให้” กิจกรรมแรกที่เริ่มทำคือการสำรวจชุมชน โดยให้เด็กนักเรียน
ที่เป็นสมาชิกทำการเดินเท้าเข้าไปในชุมชนในรูปแบบของการ “เดินไปเยี่ยม”

พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ เล่าเพิ่มเติมว่า “เดินไปเยี่ยมก็คือให้เด็กเดินไปก่อน เป็นครึ่งปี พระอาจารย์ไม่ได้ไป คือ พระอาจารย์เป็นคนกำหนดว่าเดินไปทางนี้ นะ เข้าซอยนี้ เดินไปเข้าซอยวัดดอน ซอยข้างวัดยานนาวา เอาคลองวัดยานนาวา ลุยไปเลย เพราะเรารู้อยู่แล้ว พระอาจารย์อยู่ที่นั่นมานาน ถึงแม้มันจะมีตึกมี คอนโด แต่มันก็ยังมีชุมชนอยู่” ในระยะเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายพลังบวร โดยการเดินสำรวจชุมชนรอบโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย เป็นไปในลักษณะของการ มุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้ และรู้จักชุมชนให้ได้มากที่สุด และการที่สมาชิกของชมรม ST.SPIRIT เป็นเด็กนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ที่มี ข้อมูลให้สามารถแบ่งปันสมาชิกภายในกลุ่มเกี่ยวกับลักษณะของชุมชน อาทิ บ้าน หลังใดที่มีผู้สูงอายุอยู่บ้าง หลังใดมีผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยติดเตียง หรือใครที่ต้องการ ความช่วยเหลือ เป็นต้น โดยพระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ จะให้เด็กนักเรียนที่เดิน เข้าเข้าไปในชุมชนแต่ละครั้ง ทำการสรุปข้อมูล โดยใช้ช่องทางแอปพลิเคชันใน โทรศัพท์มือถืออย่าง LINE ในการสร้างกลุ่มสนทนา เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่พบ ในชุมชน การเดินทางเข้าไปเยี่ยมชุมชนในระยะแรกของการทำกิจกรรม ยังคง พบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความไว้วางใจ ของคนในชุมชนที่มีต่อกลุ่มเด็กนักเรียน คำถามสำคัญที่ได้รับการสะท้อนจากเดิน เข้าชุมชนของเครือข่ายพลังบวร เช่น เด็กกลุ่มนี้เดินเข้ามาในชุมชนทำไม มีความ ต้องการอะไรจากชุมชนหรือไม่ เป็นต้น การกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมใน ระยะเริ่มต้นที่พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ ให้มีเพียงกลุ่มเด็กนักเรียนจากโรงเรียน สตรีศรีสุริโยทัย เป็นกลุ่มแรกในการเดินลงชุมชนก่อน เพื่อเป็นการแสดงออกซึ่ง ความบริสุทธิ์ และการเดินเท้าไปด้วยความเป็นเด็ก เนื่องจากหากให้พระภิกษุ หรือสามเณรร่วมเดินเท้าลงชุมชนกับเด็กนักเรียนตั้งแต่ครั้งแรก ๆ อาจส่งผลให้ ชุมชนเกิดความไม่ไว้วางใจ อาจเกิดคำถามว่าพระภิกษุและสามเณรเดินเข้าชุมชน ทำไม หรือเกิดคำถามถึงความเหมาะสมที่พระสงฆ์จะร่วมมือกับเยาวชนจาก โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย

2.2.1 จากการ “เดินไปเยี่ยม” สู่การ “เดินไปหา”

การเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนในเครือข่ายพลังบวรเดินเข้าไปเยี่ยมชุมชน เป็นระยะเวลา นานกว่า 6 เดือน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนกับ เด็กนักเรียนพัฒนาไปในทิศทางที่ดี จากการมีข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทการเดิน เข้าหาชุมชนของเยาวชนพัฒนาไปสู่การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน สิ่ง ที่เครือข่ายพลังบวรค้นพบจากการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องคือ การมองเห็นบทบาท และตำแหน่งแห่งที่ของคนในชุมชน เช่น รู้ว่าบ้านหลังไหนมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่บ้าง และเป็นผู้สูงอายุที่มีครอบครัวดูแลหรือไม่ หรือเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามลำพัง บ้านใดมีผู้ป่วยติดเตียง หรือมีผู้สูงอายุคนใดที่ต้องไปหาหมออยู่เป็นประจำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดความไว้วางใจของใจของคนในชุมชนต่อเด็กนักเรียน เครือข่ายพลังบวร สะท้อนผ่านการเริ่มเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุ ชาวของ เครื่องใช้ที่แต่ละคนใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นยารักษาโรคประเภทต่าง ๆ ทั้งยาเขียว ยาหม่อง หรือยาต้ม ที่ผู้สูงอายุแต่ละคน ก็มีความชื่นชอบที่แตกต่าง กันไป แต่กลุ่มเยาวชนสามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีว่าคุณปู่คุณย่า ชอบยาหอม เบอร์อะไร หรือมีปัญหาปวดเมื่อยตามตัวและต้องการยาเหลือง กลุ่มเยาวชนก็ จะหาซื้อเป็นของเข้าไปฝาก

สำหรับกระบวนการลงชุมชนของเครือข่ายพลังบวรที่เป็นเยาวชนจาก โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย พระครูปลัดสุวัฒนวิจิรคุณ ได้กำหนดวิธีการทำงานโดย ใช้แนวคิดดาวกระจายความดี คือ จัดรูปแบบให้เยาวชนแบ่งกลุ่มในการเข้าไปใน ชุมชน โดยแต่ละคนจะมีกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียงที่เข้าไปหาหรือมีบ้านที่เป็น หลังประจำ ส่งผลให้สามารถสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจให้เกิดขึ้น

ระหว่างกันและกันได้ อีกทั้งจะมีโอกาสได้เข้าใจบริบทและสภาพปัญหาของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหรือผู้สูงอายุในเชิงลึกมากยิ่งขึ้นอีกด้วย จากการเดินทางไปเยี่ยมในช่วงเริ่มต้นของกิจกรรมพลังบวรได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การ “เดินไปหา” ที่เปรียบเสมือนการแวะเวียนไปหาญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวของลูกหลาน มีสิ่งของติดไม้ติดมือที่สอดคล้องกับความต้องการและเป็นสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันของญาติผู้ใหญ่ของเยาวชนเหล่านั้น

หลังจากให้เครือข่ายพลังบวรที่นำโดยนักเรียนจากโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยเดินทางไปเยี่ยมชุมชนที่อยู่โดยรอบโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย และวัดยานนาวา นานกว่า 6 เดือน พระครูปลัดสุวัฒนวิจิรคุณ ได้ชักชวนให้สมาชิกเครือข่ายพลังบวร ที่เพิ่มบทบาทในส่วนของพระภิกษุ สามเณรจากวัดยานนาวา และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ไปร่วมเรียนรู้การทำกิจกรรมกับคุณครูเขาวลิต สาดสมัย ครูอาสาศูนย์สร้างโอกาสเด็กสะพานพระราม 8 ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และที่พึ่งพิงสำหรับเด็กด้อยโอกาส ตลอดจนเด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่บริเวณใต้สะพานพระราม 8 โดยในครั้งนั้นเครือข่ายพลังบวรได้เริ่มจัดเตรียมสิ่งของที่มีความจำเป็นสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ป่วยติดเตียง ในชุมชนบริเวณสะพานพระราม 8 ประกอบด้วย ชุมชนสะพานพระราม 8 ชุมชนบ้านปูน ชุมชนวัดดาวดึงษาราม ชุมชนวัดคฤหิ์สบัติ ชุมชนวัดพระยาศิริโทยสวรรค์ และชุมชนบ้านบางยี่ขัน การมีโอกาสได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับคุณครูเขาวลิต สาดสมัย มีส่วนช่วยให้สมาชิกของเครือข่ายพลังบวร ทั้งพระภิกษุ สามเณร และเด็กนักเรียน เข้าใจบทบาทการทำงานในชุมชน เรียนรู้วิธีการเข้าไปทำกิจกรรมในชุมชน และประเด็นที่สำคัญคือ การได้เรียนรู้ประสบการณ์การเป็นผู้ให้ จากสิ่งของที่ได้ตระเตรียมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น และอาหารสำหรับมอบให้กับคนในชุมชนต่าง ๆ โดยการลงชุมชนบริเวณสะพานพระราม 8 ของเครือข่ายพลังบวร ไม่เพียงแต่เป็นการเริ่มต้นบทบาทของการรู้จักเสียสละ และการเดินทางไปให้เท่านั้น แต่ยังช่วยให้เครือข่ายพลังบวรได้เห็นสภาพแวดล้อมในชุมชนอื่น ๆ ที่อาจมีความคล้ายคลึงหรือมีความแตกต่างจากชุมชนที่สมาชิกแต่ละคนของกลุ่มได้เคยสัมผัส

กระบวนการเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในขณะที่ยังมีพี่เลี้ยงเป็นคุณครูชาวليت สาตสมัย มีส่วนช่วยให้เครือข่ายพลังบวร มีความสามารถในการพร้อมรับปัญหา และสามารถแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดีมากยิ่งขึ้น รวมถึงการได้ไปพบเห็นชุมชนที่อื่น ๆ จะช่วยให้สมาชิกของเครือข่ายพลังบวร เข้าใจรูปแบบความหลากหลายของชุมชน อาจเพิ่มศักยภาพเชิงบุคคลที่จะวิเคราะห์ปัญหาของตนเองได้มากยิ่งขึ้น

2.2.2 เติบโต “ให้”

การเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคมกับคุณครูชาวليت สาตสมัย ที่ชุมชนสะพานพระราม 8 ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2561 เครือข่ายพลังบวร ทั้งพระภิกษุ และสามเณรจากวัดยานนาวา นักเรียนจากโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ได้จัดกิจกรรมการลงพื้นที่บ้านแบบและชุมชนศรีสุริโยทัย เพื่อลงไปเยี่ยม สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลมอบเครื่องอุปโภคบริโภค สำหรับรูปแบบของกิจกรรมในวันดังกล่าว เยาวชนจะนำสิ่งของที่คนในชุมชนทั้งผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และกลุ่มผู้ที่อาศัยตามลำพังต้องการ ติดไม้ติดมือมาจากบ้าน บ้างก็เป็นสิ่งของเครื่องใช้อย่างผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่ แผ่นรองขับ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน บ้างเป็นผลไม้จัดใส่ถุงคล้ายการไปเยี่ยมหาญาติ โดยพระภิกษุและสามเณรจากวัดยานนาวา จะมีหน้าที่ในการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้เพิ่มเติม ตลอดจนข้าวสาร อาหารแห้ง ที่สามารถมอบให้กับผู้สูงอายุหรือผู้ที่อาศัยอยู่เพียงลำพังได้ใช้ประโยชน์เพื่อการบริโภค

ภาพของการรวมพลังของเครือข่ายพลังบวร เริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้นในมิติของการดำเนินกิจกรรมภายใต้หลัก “บวร” หรือ บ้าน วัด โรงเรียน

การขับเคลื่อนของเครือข่ายพลังบวรมีรูปแบบของการใช้วัดในฐานะองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนกิจกรรม จัดสรรทรัพยากรทั้งทรัพยากรบุคคลพระสงฆ์ สามเณร และทรัพยากรที่เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคทั้งที่ได้รับจากจิตศรัทธาของญาติโยมที่มาบริจาค และวัดสามารถจัดสรรส่วนที่ยังไม่ได้ใช้ สงเคราะห์ให้กับผู้ที่ต้อโอกาสหรือผู้ที่มีความต้องการ การมีโรงเรียนเป็นส่วนสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนในมิติของทรัพยากรบุคคล เป็นกลุ่มเยาวชนที่มีจิตอาสา ต้องการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และเสียสละพลังกายที่ตนเองมีช่วยเหลือสังคม โดยทั้งสองภาคส่วนเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์ชุมชนหรือที่ถูกเรียกแทนว่า “บ้าน” ในหลักการทำงานของ บวร

การเดินทาง “ให้” เป็นลักษณะการทำกิจกรรมที่เครือข่ายพลังบวรมองว่าทำได้ง่ายที่สุด เพราะสิ่งของที่นำเข้าไปให้ในชุมชน ไม่ใช่สิ่งของที่ยิ่งใหญ่ หรือเป็นสิ่งของที่มีมูลค่ามากมาย เป็นเพียงการนำสิ่งของที่มีความจำเป็นในชีวิตประจำวัน หรือเครื่องอุปโภคบริโภคเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น พระครูปลัดสุวัฒนวิฑฒนคุณกล่าวว่า “เครือข่ายพลังบวร คือกิจกรรมที่ทางวัดเปิดพื้นที่ให้เยาวชน เข้ามาใช้เป็นเวทีที่ให้เขาได้ขับเคลื่อนสิ่งที่เขาอยากทำ วัดก็อาจจะให้ได้ในบางส่วน เช่น เครื่องสังฆทาน ข้าวสาร ยารักษาโรค ถ้าเราจะพูดให้เห็นภาพ สิ่งเหล่านี้ก็เป็นน้ำจิ้มเป็นเพียงของฝากที่ถือติดมือไป แต่ความจริงแล้วคือ เราเองนี้แหละที่เดินไปหาเขา” การเข้าไปให้ของเครือข่ายพลังบวรที่มากกว่าการเข้าไปให้สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค คือการเข้าไปให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เพียงการเดินทางไปเยี่ยม เดินไปหา ของกลุ่มเด็กนักเรียนที่รวมตัวกันเดินเท้าเข้าไปในชุมชนก็ช่วยสร้างกำลังใจให้กับผู้สูงอายุที่บางส่วนเป็นผู้สูงอายุติดบ้านเพียงลำพังขาดคนดูแล หรือกลุ่มที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง ให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่าในตนเอง ที่บ่อยครั้งจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุได้นำประสบการณ์ในชีวิตของตนเองมาบอกเล่าให้กับกลุ่มเด็กนักเรียน แสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจเสมือนจะเป็นลูกหลานของคนในชุมชนไปแล้ว

นอกเหนือจากกลุ่มเด็กนักเรียน กลุ่มพระสงฆ์และสามเณรของวัดยานนาวาที่ในอดีตมีโอกาสนสัมผัสกับชุมชนในลักษณะของการออกบิณฑบาต

ในช่วงเช้าของแต่ละวันเท่านั้น การเข้าร่วมกิจกรรมพลังบวร ทำให้ได้เห็นมุมมองต่าง ๆ ของชีวิตญาติโยมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยติดเตียง ที่ในวันปกติไม่มีโอกาสได้ใส่บาตรตอนเช้าหรือร่วมทำบุญกับพระสงฆ์ การที่มีพระสงฆ์เข้าไปเยี่ยม เข้าไปหา ตลอดจนนำสิ่งของเข้าไปส่งเคราะห์ญาติโยมที่มีความเดือนร้อน สิ่งที่น่าประหลาดใจที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนคือความรู้สึกลาบปลื้มใจ โดยเป็นความปลาบปลื้มที่ยิ่งกว่าการได้รับสิ่งของที่นำไปมอบให้ แต่พระสงฆ์และสามเณรที่ติดตามลงพื้นที่ในชุมชน ได้นำกำลังใจ นำธรรมะ ไปสู่ญาติโยมที่อาจจะไม่มีโอกาสได้เข้าวัดเพื่อทำบุญ พระสงฆ์หรือสามเณรเองก็มีโอกาสได้เรียนรู้ สิ่งที่ได้มากกว่าการนำธรรมะไปสู่ญาติโยม คือ ภาพที่ได้ลงไปเห็นความยากลำบาก เห็นปัญหาของชุมชนที่นอกเหนือไปจากความเจ็บไข้ได้ป่วย อาทิ ปัญหาทะเลาะวิวาท การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้กระตุ้นให้พระภิกษุและสามเณรเกิดปัญญา และคิดจะหาหนทางในการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนต่อไป

ปัจจุบันภารกิจการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุในชุมชนรอบโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ได้กลายเป็นกิจกรรมหลักของเครือข่ายพลังบวร ที่ยังคงดำเนินการควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมจิตอาสาด้านอื่น ๆ ของกลุ่ม ST.SPIRIT เพียงแต่ว่าพลังบวร เป็นการขับเคลื่อนกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น มีความไม่เป็นทางการ สมาชิกของกลุ่มจะมีการนัดหมายเพื่อจัดเตรียมสิ่งของสำหรับนำลงไปส่งเคราะห์ให้กับผู้คนในชุมชน ที่อาจจะเป็นในช่วงหลังเวลาเรียน หรือในช่วงเสาร์ - อาทิตย์ นอกจากนี้ยังมีการลงไปเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อสอบถามสารทุกข์สุกดิบของคนในชุมชน ที่เคยได้กล่าวว่า เหมือนเป็นการไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่หรือคนในครอบครัว

Timeline การขับเคลื่อนงานเครือข่ายพลังบวร

พ.ศ. 2554

กลุ่มจิตอาสา ร.ร. สตรีศรีสุริโยทัย
เริ่มเน้นการทำกิจกรรมจิตอาสา
ช่วยพื้นที่ประสบอุทกภัย

พ.ศ. 2560

ชมรมเริ่มทำกิจกรรมระดมทุนทรัพย์
หารายได้ไปจัดทำกิจกรรมจิตอาสาใน
พื้นที่จังหวัดต่างๆ

พ.ศ. 2561-2562

พัฒนากิจกรรมพลังบวร อาทิ
- การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน
- การสร้างความร่วมมือกับวัดและชุมชนพื้นที่อื่น
เพื่อขยายการทำกิจกรรมจิตอาสา

พ.ศ. 2548

พระครูปลัดสุวัฒนวงศ์ระคุณ
จัดค่ายอบรมธรรมะ
โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย

พ.ศ. 2558

เริ่มต้นชมรม ST. SPIRIT

พ.ศ. 2561

ชมรม ST. SPIRIT
เริ่มกิจกรรมเครือข่ายพลังบวร
เดิมไปเยี่ยม เดิมไปหา เดิมไปให้

2.2.3 เครื่อง่ายการทำงานของกลุ่ม

การทำกิจกรรมของเครือข่ายพลังบวรในปัจจุบันมีเครือข่ายการทำงานที่เป็นผู้สนับสนุนหลัก คือ วัดยานนาวา และโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย โดยบทบาทของวัดยานนาวามีส่วนในการสนับสนุนสถานที่และสิ่งของจำพวกเครื่องอุปโภคบางประเภทที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน อีกทั้งการที่วัดยานนาวาได้รับงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่มีภารกิจการพัฒนา “ชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร” จากภารกิจดังกล่าว ได้พัฒนาเป็นจุดเริ่มต้นของการคิดชื่อกลุ่มในการทำกิจกรรมว่า “พลังบวร” โดยกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา ได้เปิดโอกาสให้ทางวัดเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณ โดยระบุวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่เยาวชนจะลงไปทำในชุมชน ซึ่งพระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณได้เริ่มเสนอโครงการที่เน้นการอบรมพัฒนาศักยภาพของสามเณรและเยาวชน ตลอดจนการพัฒนาองค์ความรู้ที่นำไปสู่การจัดอบรมสามเณรและเยาวชนที่ได้ต่อยอดเป็นการเดินเยี่ยมชุมชนของนักเรียนในปัจจุบัน

สำหรับบทบาทของโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย เป็นไปในรูปแบบของการให้ความร่วมมือและการสนับสนุนจากโรงเรียน โดยกลุ่มชมรม ST.SPIRIT ที่มุ่งเน้นการทำกิจกรรมจิตอาสาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ได้ร่วมประชาสัมพันธ์กิจกรรมของเครือข่ายพลังบวร ให้เป็นที่รู้จักภายในโรงเรียน โดยเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์คือเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจร่วมทำบุญ หรือร่วมทำกิจกรรมได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจากจุดเริ่มต้นดังกล่าวได้นำมาสู่การพัฒนาให้นักเรียนส่วนหนึ่งตื่นตัวที่จะเรียนรู้การทำกิจกรรมกับคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นมิติใหม่ of นักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย

อย่างไรก็ตาม เครือข่ายพลังบวรมีเป้าหมายเชิงเครือข่ายร่วมกันในอนาคตว่า ต้องการขยายการดำเนินกิจกรรมจิตอาสา ที่สามารถผลักดันให้วัดและโรงเรียนที่มีพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน สามารถพัฒนากิจกรรม “เดินให้ธรรม” ไปได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ระยะเริ่มต้นได้มีการวางแผนที่จะผลักดันในเขตการปกครอง

คณะสงฆ์ เช่น เขตยานนาวา-สาทร เขตบางคอแหลม และเขตบางรัก เป็นต้น โดยมุ่งเป้าหมายให้การพัฒนาเครือข่ายลักษณะเช่นนี้ สร้างผลกระทบเชิงความคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการทำงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธที่มีความยั่งยืนในสังคมต่อไป

2.2.4 ครูที่ปรึกษาของนักเรียน คือกลไกสำคัญการสร้างนักเรียนจิตอาสา

การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายพลังบวรตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กลไกหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการทำกิจกรรมของกลุ่ม คือ การมีอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมที่สนับสนุนและผลักดันการดำเนินกิจกรรม บทบาทในฐานะคุณครูที่ปรึกษาของชมรม ST.SPIRIT ของอาจารย์ไต้ัง อภิรักษ์ ปานประเสริฐ กับเพื่อนคุณครูอีก 2 - 3 ท่านที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 35 - 45 ปี มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้เด็กนักเรียนที่เป็นสมาชิกของชมรม ST.SPIRIT หรือเครือข่ายพลังบวร เห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมเพื่อสังคม จากการสัมภาษณ์กับ พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณและศึกษาบทบาทการทำงานของคุณครูที่ปรึกษาชมรม เห็นได้ชัดว่าครูที่อยู่ในช่วงอายุดังกล่าว อาจเป็นช่วงอายุที่ไม่อาจุโสเกินไปจนเยาวชนเกิดความเกรงใจ ไม่กล้าที่จะเสนอความคิดเห็นในการขอทำกิจกรรมต่าง ๆ ขณะเดียวกันไม่ใช่ช่วงอายุที่ยังเป็นหนุ่มสาว ที่อาจยังขาดประสบการณ์ในการส่งเสริมให้เด็กนักเรียนเกิดจิตอาสาคิดจะทำกิจกรรมเพื่อสังคม จุดนี้เองเป็นสิ่งที่พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณมองถึงประโยชน์ที่มักมีการพูดถึงบ่อยในสังคมว่า “เรียนทำให้มีงานทำ การทำกิจกรรมทำให้ทำงานเป็น” เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นในพฤติกรรมของทั้งอาจารย์และนักเรียนจากชมรม ST.SPIRIT และการที่อาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมมีบทบาทในการร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง นับตั้งแต่การผลักดันให้เกิดกิจกรรม การร่วมลงพื้นที่ในชุมชนร่วมกับเยาวชนในแต่ละครั้ง ก็ได้กลายเป็นแบบอย่างการมีจิตอาสาและมีความเสียสละให้กับกลุ่มเยาวชนไปด้วยในตัว

แม้แต่ พระครูปลัดสุวัฒนวิจิรคุณ ที่เป็นผู้ขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมใน ส่วนของเครือข่ายพลังบวร ปัจจุบันก็มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของชมรม ST.SPIRIT โดยพระครูปลัดสุวัฒนวิจิรคุณได้พิจารณาบทบาทของตนเองและพบว่า การที่มี กิจกรรมพลังบวรเกิดขึ้นได้ ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่ท่านมีความสัมพันธ์ ที่ดีกับโรงเรียนมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่การเป็นพระวิทยากรอบรมค่ายธรรมะ ให้กับนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย การเป็นพระอาจารย์สอนวิชาพระพุทธ ศาสนาในโรงเรียน ในฐานะของอาจารย์ฝึกสอนตามเงื่อนไขของการเรียน ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ส่งผลให้อาจารย์ในโรงเรียนมีความคุ้นเคยกับบทบาท ของท่าน โดยปัจจุบันนอกจากบทบาทของการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชมรม ท่านยังมีบทบาทเป็นกรรมการของโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ทำให้มีโอกาสได้ ชี้แจงกับผู้บริหารของโรงเรียนว่าโครงการพลังบวรที่กำลังดำเนินกิจกรรมอยู่ มีเป้าหมายหรือมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร อีกทั้งการมีคณาจารย์อาวุโสที่ปัจจุบัน เป็นผู้บริหารและเห็นการทำงานและความรับผิดชอบของท่าน เกิดความไว้วางใจ และให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

ประเด็นหนึ่งที่สำคัญของการชักชวนให้เยาวชนมาทำกิจกรรมร่วมกับ ทางวัดหรือโรงเรียน คือ พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองของเด็ก ต้องอนุญาตให้เยาวชน มาร่วมทำกิจกรรม เนื่องจากในช่วงของการทำกิจกรรมที่ผ่าน ๆ มา มีเด็กนักเรียน ที่นับถือศาสนาอิสลามมาร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายพลังบวรอยู่ 3 - 4 คน ในฐานะ บทบาทของที่ปรึกษาชมรม พระครูปลัดสุวัฒนวิจิรคุณ ได้เล่าให้ฟังว่าเหตุการณ์ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ท่านในฐานะเป็นที่ปรึกษาชมรมและพระสงฆ์ ต้องสอบถามไป ยังเยาวชนกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามว่า คุณพ่อ คุณแม่ หรือผู้ปกครอง ทราบ หรือไม่ว่ากิจกรรมนี้จัดโดยมีส่วนหนึ่งของกิจกรรมจำพวกการแพทย์ของ หรือการ จัดเตรียมเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับลงชุมชน เนื่องจากมีความกังวลว่าหากมี ภาพหรือวิดีโอที่ปรากฏออกไปในช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความ เข้าใจผิดต่อบทบาทการทำกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งเมื่อได้ทำความเข้าใจก็มีบางส่วน ที่แจ้งความประสงค์ในการลดบทบาทของการมาร่วมกิจกรรมพลังบวร แต่ก็ยังคงร่วมสนับสนุนการทำกิจกรรมอื่น ๆ ของชมรมต่อไป อย่างไรก็ตามการทำ

กิจกรรมของสงฆ์ไม่ได้มีอุปสรรคด้านความแตกต่างทางศาสนามาเกี่ยวกัน ส่งผลให้เยาวชนที่สนใจทำกิจกรรมสามารถทำงานเพื่อเป็นจิตอาสาในชุมชนต่อไป

2.2.5 ผลสำเร็จของกิจกรรม: การสงเคราะห์ให้ถึงระดับของจิตใจ

การที่กิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้ด้อยโอกาส กลายเป็นกิจกรรมหลักของเครือข่ายพลังบวร ไม่เป็นเพียงการนำสิ่งของที่สามารถจับต้องได้ลงไปให้กับผู้คนในชุมชน ในทางตรงกันข้ามการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายพลังบวร ยังมองไปถึงโจทย์ที่ว่า จะทำอย่างไรให้การสงเคราะห์เป็นการสงเคราะห์เข้าไปถึงระดับของจิตใจของผู้ที่จะได้รับสิ่งของด้วย พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ กล่าวไว้ว่า “เรื่องของจิตใจ คือตัวชี้วัดความสุข คนเราก็มีความสุขภายนอกทั่วไป มีความมั่นคงในชีวิต มีอยู่มีกิน กินอิ่มนอนหลับเป็นความสุขภายนอก แต่ในเชิงสงเคราะห์ จริง ๆ ต้องการไปถึงจิตใจ คือ ให้ธรรมะได้ทำหน้าที่ในการดูแลจิตใจเขา” กิจกรรมของกลุ่มในปัจจุบันที่เพิ่มเติมจากการนำสิ่งของไปให้กับผู้คนในชุมชน คือ การสร้างให้เกิดกิจกรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับวันสำคัญทางศาสนาหรือประเพณีต่าง ๆ อย่างวันลอยกระทง

ในช่วงของวันลอยกระทง พ.ศ. 2561 เครือข่ายพลังบวร ได้รวมกลุ่มกันทำกระทง เพื่อนำเข้าไปให้ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และคนที่อยู่ในชุมชน ได้มีโอกาสในการอธิษฐานหรือขอพรในกระทงที่เยาวชนนำเข้าไปที่ชุมชน และนำกระทงมาลอยที่วัดยานนาวา การเกิดกิจกรรมในลักษณะนี้ เป็นจุดที่

สะท้อนให้เห็นว่า การขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายพลังบวร ได้ขยายการทำกิจกรรมออกไปมากกว่าการสงเคราะห์ในรูปแบบของสิ่งของเพียงอย่างเดียว แต่ขยับไปสู่การดูแลด้านจิตใจของคนในชุมชนด้วย จากการสัมภาษณ์พระครูปลัดสุวัฒน์วชิรคุณในประเด็นเกี่ยวกับมุมมองต่องานสงเคราะห์ของเครือข่ายพลังบวร ท่านได้ให้มุมมองเพิ่มเติมว่า “สิ่งที่อยากจะให้กลุ่มเดินไปให้ถึงมากที่สุดคือเรื่องของจิตใจ” แม้ว่าปัจจุบันจะมีกิจกรรมย่อย ๆ เกิดขึ้นกับเครือข่ายพลังบวรที่มากกว่าการให้สิ่งของ แต่ท่านยังมองว่า จะทำอย่างไรให้การดำเนินกิจกรรมของทั้งองค์การของเครือข่ายพลังบวรถึงเน้นไปที่การยกระดับจิตใจด้วยธรรมะให้ได้

หากจำแนกตามบทบาทของสมาชิกภายในเครือข่ายพลังบวร พบว่ามีผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 3 กลุ่ม เครือข่ายพลังบวร ที่อยู่ในช่วงของการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการทำงาน สำหรับพระครูปลัดสุวัฒน์วชิรคุณในฐานะของผู้ริเริ่มการทำงานของกลุ่ม เมื่อพิจารณาในมิติของธรรมะที่ถ่ายทอดให้กับญาติโยมที่เป็นผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยติดเตียง ท่านสามารถเป็นผู้แทนในการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาถ่ายทอดให้กับญาติโยมได้เป็นอย่างดี กระบวนการที่สำคัญ คือ จะทำอย่างไรให้ธรรมะได้ทำหน้าที่ดูแลจิตใจของคนที่ได้รับความสะดวก รวดเร็ว บางครั้งท่านจึงใช้วิธีการนำหนังสือธรรมะเล่มบาง ๆ ไปมอบให้กับคนในชุมชนบ้าง หรือการยังคงร่วมเดินเท้าเข้าชุมชนกับพระภิกษุ สามเณร และเยาวชนอยู่บ่อยครั้ง หรือการใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการเข้าชุมชน บางครั้งสมาชิกในชุมชนก็อาจจะมองไม่เห็นภาพรวมของปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตัวอย่างที่น่าสนใจ คือ ในชุมชนจะมีคนบ้าท่านหนึ่ง ที่ค่อนข้างจะมีพฤติกรรมที่ดื้อและพูดจาเสียงดัง เยาวชนก็จะมีความรู้สึกว่าคนบ้าคนนี้มีชีวิตที่ดื้อและพูดคุยด้วยค่อนข้างยาก แต่ในมุมมองของพระอาจารย์ที่มีโอกาสได้ลงชุมชนและเข้าใจสถานะของคนในชุมชนก็จะเข้าใจว่า ความต้องการของคนบ้าเป็นในเรื่องของเงิน เนื่องจากจะต้องใช้เงินไปโรงพยาบาลเป็นค่ารถ ค่ายานอกรายการอะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เยาวชนยังไม่เข้าใจ ท่านก็จะวางบทบาทให้เยาวชนเป็นผู้นำของที่จัดเตรียมมาให้ไป และเห็นกลุ่มเยาวชนเดินนำหน้าท่านออกไปก่อน และท่านจึงหาโอกาสนำปัจจัยมอบให้กับคนบ้าคนดังกล่าว

การเข้าใจความต้องการของคนแต่ละคนในชุมชน ยังถือเป็นอีกสิ่งที่มีความท้าทายในการทำงานของเครือข่ายพลังบวร

สำหรับสมาชิกของกลุ่มหนึ่งที่เป็นพระภิกษุและสามเณรของวัดยานนาวา ด้วยความที่วัดยานนาวามีสามเณรค่อนข้างเยอะ พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ มองว่า การจัดตั้งเครือข่ายพลังบวร ที่ระยะเริ่มต้นได้ชวนเด็กนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย มาทำกิจกรรมจัดเตรียมสิ่งของภายในวัดยานนาวา จะทำอย่างไรให้พระภิกษุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสามเณรของวัด ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วย ท่านจึงได้กำหนดให้บทบาทของสามเณรมีส่วนช่วยในการคัดแยกเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ที่จะบรรจุลงในถุงสำหรับนำไปมอบให้กับคนในชุมชน พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ เล่าเพิ่มเติมว่า การที่สามเณรเป็นเด็กผู้ชาย ก็อาจจะมึนใจที่แน่นอนในการทำกิจกรรมเหล่านี้ น้อยกว่าเด็กผู้หญิงนิดหน่อย ซึ่งก็เป็นไปตามธรรมชาติของเด็ก แต่การชักชวนให้ร่วมขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวร เมื่อสามเณรได้มีโอกาสเข้าไปในชุมชน ก็จะได้เห็นสภาพความเป็นจริง บริบทของชุมชนที่อยู่รอบวัดได้ตีตากขึ้น การเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนที่ประกอบไปด้วยผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ป่วยติดเตียงที่ไม่สามารถออกมาใส่บาตรทำบุญได้ ท่านมองว่าเป็นธรรมะที่สอนพระภิกษุและสามเณรได้ดีที่สุด โดยสามเณรที่ไปร่วมกิจกรรมก็เกิดการพัฒนาปัญญาว่าจะสื่อสารหรือจะพูดคุยกับญาติโยมอย่างไร ให้เขาเหล่านั้นเกิดความสุข ลดความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตลงได้ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้าไปพัฒนาจิตใจของทั้งพระภิกษุและสามเณร

ในส่วนของกลุ่มเด็กนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายพลังบวร การรู้จักการให้และความเสียสละ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของเยาวชนแต่ละคน อย่างไรก็ตามการจะไปให้ถึงเป้าหมายเรื่องของการสงเคราะห์ให้เข้าไปถึงระดับจิตใจ การนำธรรมะเข้าไปสู่จิตใจของผู้สูงอายุหรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่กลุ่มเด็กนักเรียนต้องไปให้ถึง ปัจจุบันการเข้าชุมชนไปทำกิจกรรมของเครือข่ายพลังบวรมีความชัดเจนในเรื่องของกิจกรรมกลุ่ม ทั้งในเรื่องของภารกิจที่แปลงชุมชนแต่ละครั้ง การมี

สื่อประจำกลุ่มที่เป็นรูปเรือสำเภาของวัดยานนาวา มีข้อความ “เดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้” พระครูปลัดสุวัฒนวิชรคุณท่านก็เห็นถึงความภาคภูมิใจ ความสุขของกลุ่มเด็กนักเรียนที่ไปทำกิจกรรมในชุมชน ที่หากประเมินในมิติ ธรรมะที่เกิดขึ้นในจิตใจของเด็กนักเรียน ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่จะทำอย่างไรที่จะพัฒนาให้เยาวชนเป็นธรรมทูต ที่จะสามารถสื่อสารมากกว่า การเข้าไปมอบสิ่งของและพูดคุยเรื่องทั่ว ๆ ไปกับผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยในชุมชน หากมีการเสริมทักษะให้กลุ่มเด็กนักเรียนสามารถสื่อสารเรื่องการเข้าถึงสิทธิ ของผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยในชุมชน ตลอดจนการเป็นธรรมทูตที่ช่วยให้ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตต่อสภาวะแวดล้อม ที่เป็นอยู่ของตนเอง นำธรรมะเข้าสู่จิตใจเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้มีภูมิคุ้มกันเวลา ที่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเจ็บป่วยหรือมิติทางสังคมและ เศรษฐกิจอื่น ๆ จะยังเป็นประโยชน์กับทั้งนักเรียนจิตอาสาและผู้คนในชุมชนยิ่งขึ้น

2.3 อุปสรรคของการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมในระยะแรก พบอุปสรรคที่สำคัญคือ การกำหนด ชุมชนที่จะลงไปทำกิจกรรม เนื่องจากสภาพของชุมชนที่อยู่รอบ ๆ วัดยานนาวา และโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย มีความหลากหลายค่อนข้างมาก บางพื้นที่ของชุมชน หากให้เด็กนักเรียนไปลงพื้นที่อาจจะเกิดความเสี่ยงต่อเด็ก เพราะการไปลงชุมชน ในระยะแรกจะเป็นการลงชุมชนช่วงเย็นหลังจากเลิกเรียน บางครั้งในชุมชน ก็จะมีการตั้งวงสุราที่มีการพูดจาคุกคามเยาวชนอยู่บ้าง ทางพระครูปลัด สุวัฒนวิชรคุณที่มีโอกาสได้รับฟังปัญหาก็ได้ปรึกษากับทางอาจารย์ไต้ง อาจารย์

ที่ปรึกษาของชมรมในการปรับเปลี่ยนแผนในการเลือกชุมชนสำหรับการทำกิจกรรมต่อไป อย่างไรก็ตามในช่วงของการทำกิจกรรมในช่วงแรก ก็จะได้รับฟังความเห็นเรื่องบทบาทของสามเณรและเด็กนักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยที่ในบางครั้งจะเห็นว่ามีการทำงานที่มีความใกล้ชิด หรือมีภาพที่ปรากฏตามสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ทางพระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณก็นำข้อคิดเห็นต่าง ๆ เหล่านี้มาพิจารณา โดยหาทางสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสามเณรและเยาวชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรม

สิ่งที่สำคัญในการทำกิจกรรมกับกลุ่มสามเณรและเด็กนักเรียน คือการเข้าใจธรรมชาติของเด็กนักเรียน ถึงแม้ว่าจะเป็นสามเณร แต่ก็ยังมีช่วงอายุที่เป็นวัยรุ่น พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณเน้นการสอนให้สามเณรและเยาวชนรู้จักหน้าที่และการแสดงออกซึ่งบทบาทที่เหมาะสมของสามเณรและเยาวชนจากโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย โดยจากการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นก็พบว่า การที่สามเณรหรือเด็กนักเรียนจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันก็จะเกิดความละเอียดและระมัดระวังให้ประพฤติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ดีมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่าการลงชุมชนของเยาวชนในระยะแรกที่ชุมชนยังไม่ได้รับความไว้วางใจ จนมักจะได้ยินได้ฟังเสียงจากชุมชนว่า กลุ่มเยาวชนเหล่านี้เป็นฐานคะแนนให้กับพรรคการเมืองหรือไม่ ซึ่งในจุดนี้ก็ได้มีการทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายกิจกรรมที่ทางเครือข่ายพลังบวรทำ อีกทั้งการที่วัดและโรงเรียนมีบทบาทในการเข้าไปช่วยสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยภาพที่ปรากฏออกไปตามสื่อสังคมออนไลน์ หรือตามเว็บไซต์ข่าว มีการลงพื้นที่มีเพียงพระสงฆ์ สามเณร และเด็กนักเรียน จึงทำให้สังคมอาจเกิดการตั้งคำถามได้ว่า แล้วหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนสำคัญในการดูแลสวัสดิการของประชาชนมีการขับเคลื่อนหรือการผลักดันการดำเนินกิจกรรมในชุมชนอย่างไร ซึ่งในอนาคตอาจต้องเพิ่มบทบาทการเชื่อมประสานกับหน่วยงานราชการเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.4 อนาคตของเครือข่ายพลังบวร: การให้ที่ (ไม่) มีที่สิ้นสุด

การที่พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณมีประสบการณ์ดำเนินกิจกรรมในฐานะสมาชิกเครือข่ายพลังบวรมากกว่า 10 ปี ส่งผลให้ลักษณะของการดำเนินกิจกรรมที่เน้นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ เป็นรูปแบบกิจกรรมที่เผชิญกับความท้าทายในการดำเนินกิจกรรม ปัจจุบันจากจุดเริ่มต้นที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการส่งเสริมให้เกิดการดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ โดยการมีส่วนร่วมทั้งพระสงฆ์ เครือข่ายเยาวชน และสถาบันทางวิชาการ ด้วยการกำหนดกิจกรรมในมิติของการให้ อาจไม่สะท้อนภาพการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายหรือการทำกิจกรรมอย่างยั่งยืนหรือทันต่อสถานการณ์ที่คณะสงฆ์กำลังอยู่ในช่วงเวลาของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามการผลักดันให้เครือข่าย “พลังบวร” เข้าถึงธรรม เรียนรู้หลักการเบื้องต้นของการทำงานจิตอาสา ถือเป็นกระบวนการที่พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ รวมทั้งผู้แทนคณาจารย์โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ที่เข้ามามีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงาน ได้พยายามวางรากฐานให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ให้ได้ ดังนั้นหากจะพิจารณาเฉพาะรูปแบบกิจกรรมของเครือข่าย “พลังบวร” อาจไม่สะท้อนเป้าหมายของการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมและจิตสำนึกด้านจิตอาสา ซึ่งถือเป็นกระบวนการคิดที่สำคัญที่จะช่วยยกระดับให้ผู้ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถเข้าใจประโยชน์ของการทำกิจกรรมเพื่อสังคมได้

หากพิจารณาเป้าหมายระยะแรกของการเดินเอาธรรมไปส่งให้ญาติโยมถึงบ้าน ดูเหมือนว่าการขับเคลื่อนที่มีเยาวชนเข้าร่วมด้วย พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณถือเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอมุมมองและแนวคิดต่อการขับเคลื่อนกิจกรรม ขณะที่ประสบการณ์การเข้าไปสนองการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะภายหลังการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และมีสำนักงานฝ่ายสาธารณ

สงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ส่งผลประการสำคัญให้พระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณ ได้โอกาสให้การเชื่อมโยงกิจกรรมการทำงานกับเครือข่ายที่เข้ามาร่วมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่พระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณต่อย้ำให้เห็นว่าเป้าหมายของการขับเคลื่อนเครือข่าย “พลังบวร” มุ่งเน้นการทำงานระดับพื้นที่ มุ่งเน้นการทำงาน พัฒนาคนทั้งผู้ให้ ผู้ร่วม และผู้รับ ตลอดจนมุ่งเน้นการส่งต่อธรรมควบส่งของ ถือเป็นกลไกและแนวคิดที่ช่วยสะท้อนให้เห็นทิศทางที่ชัดเจนของการทำกิจกรรม ภายใต้การเป็นเครือข่ายนี้ ทั้งนี้สำหรับเป้าหมายและทิศทางที่พระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณเห็นร่วมกับเครือข่ายการทำงานที่จะส่งเสริมร่วมกันในอนาคต จะสามารถวิเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1) **การพัฒนาเครือข่ายร่วมงาน** คือการเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐที่เห็นความสำคัญของการผลักดันบทบาทของเครือข่ายลักษณะจิตอาสา ที่มีคณะสงฆ์ร่วมทำงานด้วย ได้เข้ามามีส่วนสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยภาคีรัฐที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้เห็นความสำคัญของการใช้กิจกรรมและพลังบวรสร้างความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน จึงร่วมสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพระครูปลัดสุวัฒนวิชิตคุณได้ถ่ายทอดกระบวนการเข้ามาทำงานเป็นเครือข่ายว่า “หน่วยงานที่เห็นว่าภารกิจของงานคณะสงฆ์กับภารกิจของรัฐจะช่วยส่งเสริมกันได้ อย่างกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ที่ต้องการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร พอเป็นว่าวิธีการทางพระพุทธศาสนามีความชัดเจนในการสร้างชุมชน และขยายต่อพระสงฆ์รุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ ให้ทำงานได้ ก็เข้ามาสนับสนุนเครือข่ายของวัดยานนาวาให้ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน” ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าการสร้างให้เกิดเครือข่ายสนับสนุนการดำเนินงาน จึงมีส่วนต่อการพัฒนาแนวทางการทำงาน ตลอดจนสร้างความต่อเนื่องให้กับเครือข่าย “พลังบวร” สามารถดำเนินกิจกรรมได้ในระยะยาว

ทิศทางในอนาคตต่อไป จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันให้การทำงานมีเครือข่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชนเป็นกลไกสนับสนุนให้การทำงานระหว่างคณะสงฆ์วัดยานนาวา กลุ่มนักเรียนของโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย และชุมชนใกล้เคียง ได้มีกิจกรรมการทำงานจิตอาสาต่อไปอย่างยั่งยืน

ดังนั้นหากพิจารณาจากเป้าหมายที่พยายามสร้างเครือข่ายการทำงานระดับชุมชน ที่มีพื้นที่ครอบคลุมชัดเจนว่าจำกัดอยู่บริเวณชุมชนรอบวัดยานนาวาและโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย การสร้างเครือข่ายการทำงานจึงควรขยายผลไปที่หน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น สำนักงานเขตสาทร สำนักงานเจ้าคณะเขตสาทร ศูนย์บริการสาธารณสุข 63 สมาคมแต่จีวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อขยายจำนวน พระสงฆ์หรือโรงเรียนใกล้เคียงในการพัฒนากระบวนการกลุ่มจิตอาสาประจำชุมชน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อการผลักดันเครือข่าย “พลังบวร” ให้มีการขยายผลการดำเนินงานให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาเครือข่ายร่วมงานต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของทิศทางการทำงาน การปรับให้เครือข่ายมีขนาดใหญ่อาจส่งผลให้เกิดช่องว่างทางความคิดระหว่างวัยและสันคลอนลักษณะทิศทางการทำงานที่มุ่งเน้นเชิงพื้นที่ได้ จึงจะเห็นได้ว่าพระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณและผู้แทนคณาจารย์โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย จึงสะท้อนภาพการพัฒนาเครือข่ายในอนาคตต้องค่อยเป็นค่อยไปเน้นภาพการทำงานร่วมกันระหว่างวัดและโรงเรียน เพื่อให้เกิดเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งภายใต้บริบทของชุมชนตนเองกันอย่างแท้จริง

2) การสร้างเยาวชนจิตอาสา คือการพยายามขยายรูปแบบการทำงานในลักษณะทวิภาคีระหว่างคณะสงฆ์และสถาบันการศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงกัน ให้สามารถเพิ่มจำนวนไปได้มากขึ้น หากพิจารณาลักษณะกิจกรรมและระยะเวลาที่พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณได้ทุ่มเทให้กับการผลักดันการทำงานเครือข่าย “พลังบวร” จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเยาวชนจิตอาสา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยเวลาและความเข้าใจธรรมชาติพฤติกรรมของเยาวชนควบคู่กันไปด้วย จะเห็นได้จากการที่ท่านได้ถ่ายทอดความตั้งใจที่จะพัฒนาเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาว่า “การพัฒนาเด็กเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยเวลาให้เขาซึมซับ บางคนอยู่บ้านไม่มีโอกาสได้ทำงานเลย พอออกมาอยู่ทำกิจกรรมกับวัด ได้ทำในสิ่งแปลกใหม่ ได้เรียนรู้ที่จะหิวได้เรียนรู้ที่จะอดทน พอลงชุมชนมีโอกาสดูให้กำลังใจคนป่วยหรือคนแก่ แค่ว่า “สู้ๆ” บางทีเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ป่วยยิ้มได้ สิ่งเหล่านี้มันยาก ไปก็เป็นธรรมชาติ ให้กับพวกเยาวชนเองว่า นี่คือการนี้คือปียาวจา ไม่ต้องบอกเลยว่ามาจากฆราวาสธรรมหรือสังคหวัตถุ 4” ดังนั้นการ

เรียนรู้ที่สำคัญประการหนึ่งของการสร้างและพัฒนาเยาวชนจิตอาสาให้สามารถเข้าใจเป้าหมายที่พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณต้องการสื่อสารธรรมะ คือการเปิดพื้นที่ให้กับการเรียนรู้จริง ซึ่งถือเป็นแนวทางที่ต้องอาศัยสถาบันการศึกษาเข้ามาร่วมมือผลักดันให้เกิดความต่อเนื่องร่วมกัน

สำหรับเป้าหมายที่จะช่วยยกระดับการสร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสาในอนาคต พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณมีความเห็นว่า การผลักดันรูปแบบการทำงานที่ขยายต่อในชุมชนใกล้เคียงและในพื้นที่คณะสงฆ์ใกล้เคียง จะช่วยผลักดันให้เกิดการทำงานที่รวดเร็วและเป็นรูปธรรมมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะแลกเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมหรือผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้การพัฒนาให้เกิดการขยายชมรมระดับโรงเรียนที่ทำกิจกรรมจิตอาสา ยังเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนมีส่วนร่วมวางแผนและทำกิจกรรมให้กับเครือข่ายที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนากิจกรรมจิตอาสาภายใต้กระบวนการคิดของเยาวชนเอง ซึ่งอาจไม่ติดอยู่กับกรอบการทำงานของคณะสงฆ์ หรืออาจเป็นลักษณะที่ใช้เทคโนโลยีหรือความรู้สมัยใหม่เข้ามาสร้างสรรค์ให้เกิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับยุคสมัยมากขึ้น

3) การพัฒนาครูพระในโรงเรียน คือการเข้าไปร่วมมือกับโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้สามารถยกระดับเนื้อหาและกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ให้สามารถประยุกต์กับการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้การขับเคลื่อนที่พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณดำเนินการอยู่ ถือเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดการดำเนินกิจกรรมให้กับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ หากสามารถสร้างเครือข่ายครูพระสอนศีลธรรมที่มีความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมในชุมชน จะช่วยให้การขยายเครือข่ายเยาวชนจิตอาสามีจำนวนมากขึ้น จะเห็นได้ว่าพระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณมีความเห็นว่าการพัฒนาเครือข่ายในพื้นที่ที่มีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำกิจกรรมลักษณะนี้ร่วมกัน จะช่วยเสริมความยั่งยืนให้กับการทำงานได้ ดังนั้นการถอดบทเรียนการดำเนินงานเกี่ยวกับเครือข่าย “พลังบวร” จะสามารถพัฒนาข้อเสนอจากการดำเนินกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อส่ง

ต่อให้สำนักงานครูพระสอนศีลธรรมของคณะสงฆ์ ได้ผลักดันให้เกิดการอบรมเตรียมความพร้อมครูพระในโรงเรียนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำกิจกรรมกับชุมชนที่อยู่ใกล้กับโรงเรียนที่มีครูพระปฏิบัติการสอนร่วมด้วย

จะเห็นได้ว่า การสร้างให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการผลักดันให้เกิดการบูรณาการการทำงานเท่านั้น ในทางกลับกันการสร้างกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ให้สามารถมีเครือข่ายการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง รวมทั้งมีเป้าหมายและทิศทางการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน ถือเป็นกระบวนการที่ช่วยสร้างให้เกิดการเรียนรู้ของงานได้ แม้การขับเคลื่อนการให้ธรรมะและสิ่งของจากเครือข่าย “พลังบวร” ที่นำโดยคณะสงฆ์ วัดยานนาวาและโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย จะเริ่มดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ระดับชุมชนขนาดเล็ก แต่สามารถเชื่อมโยงเป้าหมายของจิตอาสากับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน ก็ถือได้ว่าเป็นแนวทางของการพัฒนาการให้ธรรมะที่ต่อเนื่อง รวมทั้งยังมีส่วนต่อการสร้างการเรียนรู้เชิงจิตอาสาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

2.5 เครือข่ายพลังบวรกับงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

กิจกรรมการเดินทางไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้ ของเครือข่ายพลังบวรที่เกิดจากความร่วมมือของวัดยานนาวาและโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยในครั้งนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนากิจกรรมที่สามารถตอบสนองแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560 - 2564 ในส่วนของแผนงานส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย (บวร) แต่ยังเป็นการพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในส่วนของสังคหวัตถุ 4 อันประกอบด้วย (1) ทาน (2) ปิยวาจา (3) อุตถจริยา และ (4) สมานัตตตมา ประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ โดยเมื่อพิจารณาจากกิจกรรมของเครือข่ายพลังบวรที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ได้ปรากฏให้เห็นหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 อยู่ในกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่าย

การเดินไปเยี่ยม เดินไปหา และเดินไปให้ เป็นการปลูกฝังให้พระภิกษุ สามเณร และเยาวชนที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายพลังบวรเกิดธรรมะที่เรียกว่า “ทาน” การเดินเท้าเข้าชุมชนเพื่อให้เห็นถึงความทุกข์ยาก หรือสภาพความเป็นจริงของสังคมทั้งคนชรา ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ยากไร้ ช่วยให้สมาชิกของกลุ่มเห็นความต้องการและเกิดความรู้สึกที่จะเสียสละทรัพยากรของตนเอง ทั้งร่างกายและสิ่งของบางส่วนให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ การเสียสละสิ่งของของสมาชิกของกลุ่ม โดยการนำสิ่งของที่ตรงตามความต้องการของคนในชุมชน ทั้งจากของที่สามารถหาซื้อได้ตามร้านสะดวกซื้อก่อนลงชุมชน หรือสิ่งของที่รวบรวมได้รับบริจาคใน ส่วนของวัดยานนาวา โดยนำมาจัดแบ่งเป็นชุด ๆ ก่อนนำไปมอบให้กับคนในชุมชน

สำหรับการรวมกลุ่มของเครือข่ายพลังบวร ที่มีสมาชิกประกอบด้วย พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน เมื่อครั้งรวมกลุ่มกันระหว่างที่อยู่ในวัดยานนาวา เพื่อวางแผนการทำกิจกรรมหรือในช่วงของการจัดสิ่งของเพื่อนำลงชุมชน บางครั้งจะเห็นการพูดจาที่ไม่สำรวม หรือพฤติกรรมที่ไม่เรียบร้อยตามช่วงวัย อยู่บ้าง พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณในฐานะผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย จะคอยสอนบทบาทที่เหมาะสมของเครือข่ายบวร ที่ทำหน้าที่ในการลงไปมอบสิ่งของเพื่อช่วยเหลือ การรับฟังทุกข์และเป็นกำลังใจให้กับคนในชุมชน สิ่งเหล่านี้ได้สร้างให้เกิด “ปียวาจา” ให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ปียวาจายังกลายเป็นเครื่องมือที่คอยสร้างสติให้เกิดขึ้นกับสมาชิก และทำให้การเดินเข้าชุมชนของสมาชิกเครือข่ายพลังบวร เป็นที่ชื่นชมให้กับผู้คนที่พบเห็นอีกด้วย

การมองเห็นคุณค่าของตนเองเมื่อครั้งลงไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนของสมาชิกเครือข่ายพลังบวรที่ดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา กว่า 3 ปี ช่วยให้เห็นหลักธรรมะในเรื่องของ “อัตถจริยา” ปรากฏขึ้นในจิตใจ และพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม ในช่วงแรกของการทำกิจกรรมในฐานะเครือข่ายพลังบวร คือการมองเห็นความต้องการของผู้สูงอายุ หรือความต้องการของผู้ด้อยโอกาสในชุมชน และเมื่อทำกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง ความสุขที่ปรากฏขึ้นไม่เพียงแต่เป็นความสุขที่เกิดจากการให้สิ่งของเพียงเท่านั้น แต่ยังเกิดความรู้สึกว่า

ตนเองสามารถประพடுத்தินให้เป็นประโยชน์ได้เพิ่มขึ้น ทั้งการต่อยอดการทำกิจกรรมที่มากกว่าแค่การให้สิ่งของ ทั้งการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้พิการในชุมชนพึงจะได้รับและนำมาบอกกล่าวกับคนในชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถสร้างประโยชน์ ความสุข ความเบิกบานใจให้กับคนในชุมชน

ธรรมะที่เกิดขึ้นในจิตใจของสมาชิกของเครือข่ายพลังบวรที่เป็นความคาดหวังของพระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ คือ การเกิด “**สมานัตตา**” ขึ้นกับสมาชิกกลุ่ม การสม่ำเสมอหรือการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปัจจุบันจะเห็นว่าเยาวชนที่จบการศึกษาไปจากโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย ยังกลับมาเยี่ยมเยือน และมาเป็นจิตอาสาช่วยงานที่วัดยานนาวาเมื่อมีกิจกรรมอยู่เสมอ ซึ่งความสม่ำเสมอนี้เองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้งานจิตอาสามีความยั่งยืนในอนาคต

แผนภาพอธิบายกระบวนการประยุกต์ หลักสังคหัตถุ 4 กับการทำงานจิตอาสา

เครือข่ายพลังบวร กลายเป็นต้นแบบของการสร้างความยั่งยืนของการดำเนินกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์วิฤพิทุท ที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน การให้ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ในเรื่องของ “ทาน” ปัจจุบันเครือข่ายพลังบวร ทั้งพระภิกษุ สามเณร และเยาวชนได้ให้ในส่วนที่เป็น วัตถุทาน หรือ อามิสทาน ที่เป็นการให้ในรูปแบบของสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภค แก่คนในชุมชน โดยเสียสละจากสิ่งของตนเองพึงมีมองเห็นและนึกถึงความทุกข์ยากของคนอื่นก่อนตนเอง

สำหรับพระภิกษุ และสามเณร มีส่วนสนับสนุนในการให้ ธรรมทาน คือ การมอบธรรมะให้เข้าไปอยู่ในจิตใจของสมาชิกภายในเครือข่ายพลังบวร และมอบธรรมะให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้ยากไร้ที่อยู่ในชุมชน เป็นกำลังใจให้กลุ่มคนเหล่านี้มองเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจความเป็นไปของโลก และมีกำลังใจในการใช้ชีวิตต่อไป

ท้ายที่สุดแล้ว เป้าหมายที่สำคัญของเครือข่ายพลังบวร คือ การสร้างให้สมาชิกเกิดทานที่เรียกว่า “อภัยทาน” การรู้จักให้อภัยจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีที่สุดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม การมองเห็นสภาพความเป็นไปของชีวิต ที่พระภิกษุ สามเณร และเยาวชนพบเห็นจากการเดินเท้าเข้าชุมชน ทั้งความเจ็บป่วย ความทุกข์ยาก หรือการทะเลาะเบาะแว้งจากคนในชุมชน ความตั้งใจที่จะเข้าไปมอบทานที่เป็นวัตถุและธรรมะแก่คนในชุมชน และได้พบเห็นคนที่มีอารมณ์ชั่ววูบขณะใดขณะหนึ่ง จะเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้สมาชิกของเครือข่ายพลังบวร เกิดอภัยทาน ทานที่ทำให้สมาชิกของเครือข่ายพลังบวร สามารถยกระดับจิตใจของตนเองให้รู้จักการให้อภัย เกิดความรักความเห็นใจผู้อื่น

**“ทุกคนอยากจะได้ประโยชน์จากสังคม... แต่จะมี
สักกี่คนที่คิดจะเสียสละตนเองเพื่อสังคม”**

.....
พระครูวิบูลวุฒิกร

วัดอโศการาม อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

— เกื้อกูล —

ชมรมรักษ์สุงภาพ: พระครูวิบูลวุฒิกร
วัดอโศการาม จังหวัดกาฬสินธุ์

พินิจ สาทรนานนท์

พระครูวิบูลวุฒิกร (สวัสดี จุกวโร) วัดอโศการาม บ้านยอดแกง ตำบลยอดแกง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพระสังฆาธิการผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธที่มุ่งเน้นการทำงานในหลักการเกื้อกูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนกิจกรรมผู้สูงอายุผ่านชมรมรักษุสุขภาพวัดอโศการาม เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพะที่ดี ทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางปัญญา รวมถึงยังเป็นกำลังสำคัญสนับสนุนการทำงานพัฒนาชุมชนในหลากหลายกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรการบริหารส่วนตำบลยอดแกง และผู้นำชุมชน

พระครูวิบูลวุฒิกรเกิดในปี พ.ศ. 2503 ที่บ้านยอดแกง ตำบลยอดแกง อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เริ่มเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ด้วยการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในปี พ.ศ. 2527 ณ วัดอโศการาม ตำบลยอดแกง จบการศึกษาทางโลก ระดับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต ส่วนการศึกษาทางธรรมจบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม 4 ประโยค เป็นเจ้าอาวาสวัดอโศการามในปี พ.ศ. 2550 และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะอำเภอนามนในปี พ.ศ. 2551 ท่านนับเป็นพระสังฆาธิการรูปหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมผู้สูงอายุ ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ การทำงานของพระครูวิบูลวุฒิกรมีลักษณะเป็นการผสมผสานทั้งหลักธรรมทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเข้ากับกิจกรรมของผู้สูงอายุได้ดี

3.1 พระครูวิบูลวุฒิกร และบทบาทสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ

พระครูวิบูลวุฒิกรเป็นคนท้องถิ่นและเป็นบุตรหลานของชาวบ้านยอดแกง ซึ่งส่งผลอย่างสำคัญในการทำงานสาธารณสงเคราะห์และพัฒนาชุมชน ทั้งประเด็นที่ได้รับความศรัทธาสูงจากชาวบ้านญาติโยมและความรู้ความเข้าใจที่หลวงพ่อมีต่อปัญหาของชาวบ้านและชุมชน ดังนั้นหลวงพ่อก็จึงมีความคิดชัดเจน

ว่าควรจะดำเนินกิจกรรมอย่างไรที่จะสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นอย่างดี รวมถึงสามารถผลักดันกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในแนวทางของความ เป็นจิตอาสา โดยไม่จำเป็นต้องรอหรือหวังพึ่งงบประมาณจากภาครัฐและหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ โดยที่สมาชิกทุกคนยินดีเสียสละและมีความสามัคคีสูงตามคำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมจากหลวงพ่อ

สำหรับวัยเด็กของพระครูวิบูลุฒิกร หรือเด็กชายสวัสดิ์ สร้อยสะอาด มีวิถีชีวิตที่ไม่แตกต่างจากชาวชนบทอีสานทั่วไป เกิดในครอบครัวชาวนาระดับปานกลาง มีพี่น้องรวม 7 คน เป็นผู้หญิง 2 คน และผู้ชาย 5 คน เด็กชายสวัสดิ์ เป็นบุตรคนที่ 5 เรียนจบการศึกษาเพียงชั้น ป.4 เมื่อออกจากโรงเรียนก็มาช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนาและเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ในวัยเด็กเป็นเด็กว่านอนสอนง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พ่อแม่พร่ำสอนให้เป็นเด็กดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ก็เชื่อฟังด้วยดี ไม่ดื่มเหล้าและไม่สูบบุหรี่ ในช่วงอายุ 14 - 15 ปี พี่ชายมาบวชเป็นพระภิกษุและน้องชายมาบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดอโศการาม หลวงพ่อก็รับหน้าที่จัดหาอาหารมาถวายพระพี่ชายและสามเณรน้องชาย มีความใกล้ชิดกับวัดเรื่อยมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 โยมพ่อเสียชีวิต รู้สึกเสียใจมากในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2527 จึงได้ตัดสินใจอุปสมบทที่วัดอโศการาม และอยู่ในร่มกาสาวพัสตร์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุ หลวงพ่อก็ได้ศึกษาธรรมและเรียนต่อทางสายสามัญเพื่อเพิ่มวุฒิและแสวงหาความรู้มากขึ้น จนกระทั่งจบระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต ในปี พ.ศ. 2553 ก่อนหน้านั้นในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2549 พระครูอโศกวุฒิกุล เจ้าอาวาสวัดอโศการามมรณภาพ หลังจากจัดงานพระราชทานเพลิงศพแล้ว ในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2550 หลวงพ่อก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดอโศการาม และในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะอำเภอนามน

หลวงพ่อก็เป็นพระภิกษุที่ได้รับศรัทธามากจากญาติโยมในชุมชนบ้านยอดแกง ชาวบ้านให้การยอมรับคำแนะนำด้านต่าง ๆ เพราะเชื่อมั่นว่าหลวงพ่อ

มองเห็นถึงปัญหาที่ชาวบ้านญาติโยมประสบอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นที่ หลวงพ่อต้องการจะช่วยพัฒนาชุมชนบ้านยอดแกงให้เจริญขึ้นว่า “เมื่อบวชเข้ามาเป็นพระภิกษุ ได้รับการดูแลสนับสนุนจากชาวบ้านญาติโยมเป็นอย่างดี ไม่อยากจะมาเพื่อรับประโยชน์หรือมาเอาเปรียบชาวบ้าน โดยเฉพาะเมื่อเราเป็นพระท้องถิ่น ย่อมจะรู้ถึงปัญหาของชุมชนและท้องถิ่นได้ดี จึงควรจะช่วยเหลือ สงเคราะห์ชาวบ้านและญาติโยมตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม ใช้ศรัทธาของชาวบ้านเป็นสื่อในการรวมพลังชาวบ้านให้มาช่วยกันทำงาน และร่วมกันพัฒนาชุมชนของเราเอง”

จากการสัมภาษณ์พบว่า แรงจูงใจเบื้องต้นในการเข้ามาร่วมผลักดันงาน สาธารณสงเคราะห์ของพระครูวิบูลวุฒิกร ได้เริ่มต้นจากการจัดกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านในชุมชนบ้านยอดแกง ทั้งกิจกรรมการเผยแผ่พุทธศาสนาและงานบุญ ประเพณี หลวงพ่อได้พบเห็นภาพที่น่าประทับใจจากความร่าเริงสนุกสนานของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุที่มาร่วมทำกิจกรรม จึงมีความคิดที่จะต่อยอดการทำกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ไม่ใช่มีกิจกรรม เฉพาะในช่วงเทศกาลหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา จึงได้หารือร่วมกับผู้นำชุมชน และผู้เฒ่าผู้แก่ จนกระทั่งนำมาสู่การประสานความร่วมมือของคนในชุมชนทำงาน ด้านสาธารณสงเคราะห์เชิงเกื้อกูลที่วัดโศการาม ซึ่งเป็นการทำงานเชิงสนับสนุน ให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมูลนิธิหรือภาคประชาสังคม ได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชนบนพื้นฐานการประสานงานตามแนวทาง “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) โดยเน้นการทำงานร่วมกันในบริบทของพุทธศาสนา และประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมที่โดดเด่นคือ “ชมรมรักษาสุภาพวัดโศการาม” ที่ใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมของผู้สูงอายุบนพื้นฐานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน จนกระทั่งทำให้วัดโศการามเป็นแหล่งรวมตัวกันของผู้สูงอายุและทุกกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์และพัฒนาสังคม

ทั้งนี้แรงบันดาลใจประการหนึ่งที่หลวงพ่อบริเวณเข้ามาขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ คือการมีโอกาสได้เรียนรู้และเห็นถึงความสำคัญของปัญหาผู้สูงอายุ ซึ่งหลวงพ่อบริเวณเล่าให้ฟังว่า “เมื่อครั้งที่ยังเป็นเจ้าคณะตำบล ท่านเจ้าคณะอำเภอ

(รูปก่อน) ได้ส่งเอาตมาให้ไปอบรมเรียนรู้เรื่องผู้สูงอายุ และเมื่อติดตามจากข่าวสารบ้านเมืองในขณะนั้น ก็พบเห็นปัญหาที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยต้องไปอยู่บ้านพักคนชรา จึงเกิดความคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะหากิจกรรมมาทำให้ผู้สูงอายุได้มาอยู่รวมกัน ไม่ต้องเจ็บป่วยอยู่บ้านเพียงลำพัง หรือต้องไปอยู่บ้านพักคนชรา ...หลังจากได้เป็นเจ้าคณะอำเภอก็มีความพร้อมที่จะผลักดันกิจกรรม จึงใช้วันขึ้นปีใหม่จัดกิจกรรมที่วัด มีการจับฉลากของขวัญให้กับชาวบ้านที่มาร่วมสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ” จากนั้นหลวงพ่อก็พยายามสานต่อกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุที่วัดอโศการามเรื่อยมา

นอกจากนี้อีกเหตุปัจจัยสำคัญที่หลวงพ่อดัดสันใจ มุ่งเน้นผลักดันการทำงานร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นเพราะมีความเห็นว่าประเด็นผู้สูงอายุกำลังเป็นเรื่องสำคัญของสังคมไทย ซึ่งจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในอีก 5 ปีข้างหน้า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาครวมถึงในพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะด้านสุขภาพและจะกลายเป็นภาระพึ่งพิงต่อบุตรหลานที่อยู่ในวัยทำงาน ซึ่งจะต้องเลี้ยงดูคนในครอบครัวทั้งที่เป็นวัยเด็กและผู้สูงอายุ การเป็นภาระพึ่งพิงของผู้สูงอายุจะนำไปสู่ปัญหาการดูแลรักษาสุขภาพ เพราะมีภาวะความเสื่อมของร่างกาย และอวัยวะต่าง ๆ ทั่วไปเริ่มอ่อนแอและเกิดโรคร้าย ปัญหาด้านสุขภาพที่พบได้บ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่ เกิดภาวะกระดูกหักง่าย สายตาไม่ดี หูตึง ฟันไม่ดี เป็นลม ท้องผูก เบาหวาน หลงลืม หัวใจและหลอดเลือด และปัญหาทางอารมณ์ ทั้งหมดล้วนส่งผลให้บุตรหลานต้องคอยดูแลเอาใจใส่ ในบางครอบครัวบุตรหลานต้องทำงานนอกบ้าน ไม่สามารถให้เวลาแก่ผู้สูงอายุได้ ผู้สูงอายุจึงถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการดูแลช่วยเหลือตามความจำเป็น ชุมชนจึงต้องเข้ามาให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ รวมถึงการเข้ามามีบทบาทของวัดอโศการามและพระครูวิบูลวุฒิกรด้วย

การที่ผู้สูงอายุอยู่ในวัยพึ่งพาตนเองได้น้อยลง มีภาวะด้านสุขภาพที่มีโอกาสเจ็บป่วยได้ง่าย รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและภาวะความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว

ของผู้สูงอายุคือการมีปัญหาในด้านสุขภาพ ทั้งเรื่องการบริโภคอาหาร ขาดการออกกำลังกาย ขาดการร่วมกิจกรรมสังคม และขาดความอบอุ่นในครอบครัว องค์การบริหารส่วนตำบลยอดแกงตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และเข้าใจสภาพปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว จึงได้ร่วมมือกับหลวงพ่ोजัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านติดเตียง และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเพิ่มแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาด้านสุขภาพ สังคม และฟื้นฟูภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ เพื่อต่อยอดการพัฒนาผู้สูงอายุไปสู่เป้าหมายการมีสุขภาพที่ดี ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยไม่เป็นภาระต่อสังคมและครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้และอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างอบอุ่นตามสมควร แก่อัตภาพและตามความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น

พระครูวิบูลวุฒิกรดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เพื่อผู้สูงอายุผ่านชมรมรักษสุขภาพ วัดโคศคาราม โดยยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญคือ เมตตาธรรมและสามัคคีธรรม หลวงพ่อทำงานเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชน และหน่วยงานราชการ โดยสอนให้ชาวบ้านญาติโยมรู้จักการเป็นผู้ให้และผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมโดยยึดถือหลักการของความเป็นผู้ให้ด้วยความเสียสละร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงจิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ และยินดีร่วมออกเงินค่าใช้จ่ายในกิจกรรมกันเองเป็นหลัก โดยไม่เรียกร้องหรือหวังพึ่งงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน โดยบางกิจกรรมอาจได้รับเงินสนับสนุนบางส่วนจากทางวัด ชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลยอดแกงตามเงื่อนไขความจำเป็นของแต่ละกิจกรรม

แนวทางการทำงานสาธารณสงเคราะห์ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา หลวงพ่อนำเน้นการร่วมปรึกษาหารือกับสมาชิกของชมรม ร่วมกันคิดและตัดสินใจว่าจะดำเนินงานกันอย่างไร ทั้งนี้ในบางกิจกรรมที่ชาวบ้านและผู้นำชุมชนไม่มีความ

ถนัดหรือขาดศักยภาพ หลวงพ่อจะนำสมาชิกไปศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้หรือสถานที่ต้นแบบ ก่อนจะนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์เพื่อปรับใช้ในการทำงานของชมรม การทำงานในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของหลวงพ่อจึงมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในเชิงพุทธศาสนาชาวบ้าน (folk religion) ตลอดจนเป็นกำลังสำคัญในกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยคาดหวังว่าชมรมรักสุขภาพวัดอโศการาม จะเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านยอดแกง

ในภาพรวมกล่าวได้ว่าหลวงพ่อเชื่อมั่นในอุดมการณ์การทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ ดังคำกล่าวที่ว่า “*เอาตมาทำงานร่วมกับชุมชนโดยทุ่มเทให้กับการทำงานเพื่อวัดและชุมชน โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือศาสตร์ของพระราชาเป็นแนวทางในการทำงานสงเคราะห์และพัฒนาชุมชนบ้านยอดแกง*” หลวงพ่อจึงเน้นการพัฒนาวัดให้สัปปายะ เพื่อให้วัดเป็นศาสนสถานสำหรับชาวบ้านและชุมชน รวมถึงใช้งานบุญประเพณีและฮีตสิบสอง คองสิบสี่เป็นสื่อในการรวมชาวบ้านมาร่วมทำกิจกรรมในชุมชน เพื่อสร้างชุมชนคุณธรรม ให้ชาวบ้านยึดถือศีลธรรมจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน ไม่เบียดเบียนกันและกัน มาร่วมกันดูแลและพัฒนาชุมชน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นหลักในการทำกิจกรรมทั้งหลาย การดำเนินกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้เป็นภาพที่เห็นเด่นชัดจากกิจกรรมของชมรมรักสุขภาพวัดอโศการามตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

กิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ของหลวงพ่อให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาของผู้สูงอายุ เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลรักษาสุขภาพของตนเองและลดภาวะความเสี่ยงจากโรคภัยต่าง ๆ โดยพยายามจะให้ชุมชนดูแลกันเอง และมีหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนหรือส่งเสริมตามเงื่อนไขหรือโอกาสที่เหมาะสม หรือเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีวัดและหลวงพ่อเป็นศูนย์กลางให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ ทั้งนี้แนวทางในการดำเนินกิจกรรมของหลวงพ่อ

ในเชิงงานสาธารณสุขสงเคราะห์มุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงของครอบครัว
ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ เพื่อให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง
ให้นานที่สุด ไม่ต้องประสบปัญหาโรคภัยไข้เจ็บจนต้องอยู่ในภาวะพึ่งพิงหรือเป็น
ภาระของบุตรหลาน โดยจะเน้นไปที่การให้ความรู้แก่ประชาชนให้สามารถปฏิบัติ
ตนอย่างเหมาะสมกับวัย เช่น การออกกำลังกาย ความรู้ด้านโภชนาการ สนับสนุน
แนวทางเฝ้าระวังการหกล้ม และแนวทางป้องกันภาวะสมองเสื่อม เป็นต้น

2) การสนับสนุนระบบบริการสุขภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึง
บริการสุขภาพได้อย่างเหมาะสม โดยประสานงานกับอาสาสมัครสาธารณสุข
หมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.)
ให้เข้ามาช่วยดูแลสุขภาพและจัดบริการสุขภาพเบื้องต้นให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน
รวมถึงการอำนวยความสะดวกหากต้องส่งตัวผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยออกไปรักษาที่
โรงพยาบาล

3) การพัฒนาสภาพแวดล้อมของวัดให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมกับการ
จัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ กล่าวคือเป็นสถานที่สัปปายะที่กลุ่มผู้สูงอายุรู้สึกสบายใจ
ที่จะเข้ามาใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้
จากการที่หลวงพ่อบุญสร้างสิ่งก่อสร้างภายในวัดมากนัก โดยต้องการเก็บพื้นที่ว่าง
ไว้สำหรับทำกิจกรรมของผู้สูงอายุและของชุมชน

4) การสร้างระบบการดูแลรักษาสุขภาพแบบพึ่งตนเองให้ผู้สูงอายุ
ด้วยการสร้างระบบการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้การศึกษาและความรู้
เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลรักษาสุขภาพด้วย
ตนเอง ให้มีสุขภาพที่ดี ทั้งด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านปัญญาอย่าง
ครบถ้วนและเหมาะสม โดยมี อสม. และเจ้าหน้าที่ รพ.สต. คอยให้คำปรึกษา
แนะนำ

บนพื้นฐานการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธเพื่อผู้สูงอายุ พระครู
วิบูลวุฒิกรได้กระตุ้นและผลักดันให้ผู้สูงอายุร่วมดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม (2552) เป็นชมรมที่เน้นกิจกรรมด้านสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ในช่วงแรกการดำเนินกิจกรรมของชมรมมีลักษณะที่เน้นการออกกำลังกายในช่วงเย็นที่วัดอโศการามเป็นประจำทุกวัน ทั้งรำไม้พลองและเต้นบาสโลบ แต่ในภายหลังมีการจัดกิจกรรมสำหรับคนวัยอื่นในชุมชนด้วย เช่น ทอผ้าพื้นเมือง ทำแชมพู น้ำยาล้างจาน และน้ำมันอเนกประสงค์ เป็นต้น เพื่อนำผลิตภัณฑ์จำหน่ายให้คนในชุมชนและผู้มาเยี่ยมชมกิจกรรม ซึ่งเป็นรายได้ของชมรมและสมาชิก โดยนำเอาวัสดุที่หาง่ายในชุมชนมาดำเนินการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากการเรียนรู้วัฒนธรรมที่ได้รับการฝึกอบรมจากส่วนราชการต่าง ๆ ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ ทำให้ปัจจุบันนี้ชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามมีกิจกรรมหลากหลายถึง 16 กิจกรรม โดยใช้ลานวัดเป็นสถานที่ทำกิจกรรม อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวไม่ได้จัดทำร่วมกันในทุกวันอาทิตย์ที่มีโรงเรียนผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับว่าในแต่ละสัปดาห์จะมีข้อตกลงร่วมกันว่าสมาชิกอยากเรียนรู้อะไร และในช่วงสัปดาห์นั้นทางชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม รวมถึงวัดและชุมชนมีกิจกรรมอะไรร่วมกันหรือไม่ หากมีกิจกรรมร่วมกันและมีความต้องการผลิตภัณฑ์ใดหรือความร่วมมือเฉพาะกิจกรรมใด สมาชิกจะร่วมกันดำเนินงาน เช่น มีการจัดงานนิทรรศการศิลป สมาชิกจะมารวมตัวทำดอกไม้จันทน์และเหรียญโปรยทาน ซึ่งเป็นการทำให้ฟรี โดยต้นทุนมาจากรายได้จากการทำน้ายาทำความสะอาด ลูกประคบ และผ้าทอ ที่ผลิตออกขายในนามชมรม ทั้งนี้เรื่องเงินทุนจะมอบให้ประธานของแต่ละกิจกรรมเป็นผู้ดูแล ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกิจกรรมที่เป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

2) กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ (2556) หลังจากตั้งชมรมรักษาสุภาพ วัดโศการามแล้ว สมาชิกมีความคิดเห็นว่าชมรมอาจจะไม่มีความยั่งยืน เพราะแต่ละวันผู้สูงอายุจะใช้เวลาอยู่ที่บ้านและรอคอยให้ถึงเวลาเย็นจึงจะได้มีโอกาสมาพบปะและออกกำลังกายร่วมกัน จึงเกิดแนวคิดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2556 โดยจัดให้มีการเรียนการสอนทุกวันอาทิตย์ ยกเว้นสัปดาห์ที่มีกิจกรรมถนนสายบุญ โดยเริ่มจากการเรียนธรรมะและมีการรวมกลุ่มผลิตของกินของใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาสระผม น้ำยาซักผ้า ทั้งนี้การเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุไม่ได้เน้นวิชาการและไม่มีการสอบ เป็นการเรียนการสอนแบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บนพื้นฐานการอยู่ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน โดยที่ผู้สูงอายุไม่ต้องแต่งชุดนักเรียนจนดูเป็นตัวละคร ทั้งนี้ในช่วงแรกนั้นจะมีตารางการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ชัดเจน และมีภาคีเครือข่ายภายนอกเข้ามามาร่วมเป็นวิทยากร แต่ก็พบปัญหาที่สำคัญคือวิทยากรจากภายนอกนั้นบางครั้งลงตารางนัดไว้และไม่มาตามที่กำหนด จึงเกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักการ “คนยืนเป็นครู คนนั่งเป็นนักเรียน” เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้มีหลักสูตรตายตัว ในช่วงแรกนั้นหลวงพ่อบริการเป็นผู้กำหนดว่าในแต่ละวันจะให้ใครสอนอะไร วิชาที่มีการเรียนการสอนจึงมีความหลากหลายมาก มีตั้งแต่การทำน้ำยาล้างจาน สอนซักผ้าใหม่ หรือการจัดตกแต่งทรงผม โดยผู้สอนส่วนมากเป็นคนภายในชุมชนเองและไม่ได้มีการจำกัดองค์ความรู้ ใครสนใจจะศึกษาเรียนรู้อะไรก็ขอให้มีการเรียนการสอนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุในชุมชน หากเป็นเรื่องที่ยากผู้สอนไม่มีความมั่นใจก็จะไปสอบถามความรู้จากปราชญ์ชุมชน เพื่อนำไปสอนต่อให้กับสมาชิกในชมรมต่อไป หรือหากไม่มีวิทยากรในชุมชนทางชมรมจะประสานงานขอวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้โดยมีเป้าหมายคือ (1) ให้ความรู้ด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ (2) การออกกำลังกายของผู้สูงอายุ (3) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของชุมชน

3) กิจกรรมถนนสายบุญ (2558) ดำเนินการเดือนละครั้งในวันอาทิตย์ สัปดาห์แรก เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ให้มีการ จัดถนนสายบุญขึ้นภายในชุมชน โดยรูปแบบของกิจกรรมถนนสายบุญที่ชุมชน บ้านยอดแกงดำเนินงานภายใต้หลักคิดการรับบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้ง เพื่อนำคืนให้คนยากจนและคนด้อยโอกาสในชุมชน กิจกรรมเริ่มจากในช่วงเช้าพระสงฆ์ ออกเดินบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้งไปตามเส้นทางถนนสายบุญที่กำหนดไว้ รอบหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญและเสียสละเพื่อการแบ่งปันผู้อื่น หลังจากที่บ้านใส่บาตรแล้ว ทางคณะสงฆ์และสมาชิกของชมรมรักษาสุภาพ วัดอโศการามจะช่วยกันคัดแยกข้าวสารและอาหารแห้งจัดเป็นชุด ๆ ราว 25 ชุด เพื่อที่จะนำไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้านที่อยู่ในภาวะผู้ป่วยติดเตียง ยากจนหรือเป็น ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมทั้ง 5 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 ชุด ซึ่งจะหมุนเวียนแจกจ่ายให้กับ ครัวเรือนเป้าหมายที่เจ็บป่วย ยากไร้ หรือต้องการความช่วยเหลือจนครบ และ จะจัดเวียนไปยังบ้านของผู้ที่ไม่ได้มีฐานะยากจนด้วยจนครบทั่วทั้งชุมชน เนื่องจากต้องการให้เกิดความเท่าเทียมกันไม่ให้เกิดข้อตำหนิว่ามีการเลือก ปฏิบัติ แต่หากทราบว่ามีการครบครัวใดที่เดือดร้อนมากก็จะให้ความช่วยเหลือแก่ ครัวเรือนนั้นก่อน การแจกจ่ายแบ่งปันนี้เป็นลักษณะการคืนประโยชน์กลับสู่ ชุมชน โดยให้ชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามเป็นผู้บริหารจัดการ และมี หลวงพ่อและพระสงฆ์ในวัดเป็นสื่อกลางในการทำบุญเพื่อช่วยเหลือสังคม หรือ เป็นการร่วมทำความดีเพื่อสังคม กิจกรรมถนนสายบุญมีเป้าหมายช่วยสนับสนุน การดำรงชีวิตและกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มผู้สูงอายุที่ยากไร้ ครอบครัวยากจน

และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่ประสบปัญหาขาดแคลน ไม่มีรายได้ที่เพียงพอ จากการประกอบอาชีพหรือรายได้ที่บุตรหลานส่งมาให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็น กลุ่มผู้สูงอายุที่ดำรงชีวิตด้วยเบี้ยยังชีพเพียงอย่างเดียว ซึ่งมักจะประสบปัญหา หลากหลายด้านและไม่ได้รับเงินเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

4) กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มจิตอาสาเยี่ยมบ้าน (2558) เป็นกิจกรรม ต่อเนื่องและขยายผลจากกิจกรรมถนอมสายบุญ โดยสมาชิกของชมรมรักษาสุภาพ วัดอโศการามจะรวมตัวกันนำข้าวสาร อาหารแห้ง และสิ่งของที่ได้จากการรับ บิณฑบาตถนอมสายบุญ ไปมอบให้แก่ครอบครัวที่ประสบปัญหาเดือดร้อนในการ ดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการเอื้อเฟื้อดูแลผู้สูงอายุ คนยากจน และผู้ด้อยโอกาสทาง สังคม รวมถึงความร่วมมือกับหลวงพ่อบ้าน สมาชิก อสม. และเจ้าหน้าที่ รพ.สต. ออกเยี่ยมชาวบ้านที่เป็นผู้ป่วยติดเตียงหรือติดบ้าน เป็นการให้กำลังใจ ในการต่อสู้กับโรคร้าย เพื่อให้ผู้ป่วยมีความสุข รู้สึกมีคุณค่า และมีความมั่นใจ เรื่องสุขภาพมากขึ้น โดยจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากกลุ่มจิตอาสาในชุมชน ขณะเดียวกันกลุ่มจิตอาสาเองก็จะสามารถสัมผัสได้ถึงความสุขจากการเป็นผู้ให้ ทั้งนี้การให้อาจจะไม่ใช่งานหรือสิ่งของ แต่เป็นการให้ความสุข ให้ความรู้ หรือ ให้กำลังใจ สมาชิกกลุ่มจิตอาสาเชื่อว่าการทำเพื่อคนอื่นนั้นเป็นความสุขที่ไม่ สามารถจะซื้อหาด้วยเงินได้ แม้ว่าในปัจจุบันการทำงานของกลุ่มจิตอาสายังไม่มี รูปแบบที่ชัดเจนแต่กำลังอยู่ในช่วงการพัฒนาแบบแผนการทำงาน กล่าวคือ การทำงานของกลุ่มจิตอาสายังมีลักษณะลองคิดและลองปฏิบัติ แล้วนำเอา ประสบการณ์ที่ได้มาปรับปรุงแนวทางปฏิบัติของกลุ่ม

5) กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (2559) เป็นกิจกรรมในเชิงการช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้สูงอายุและครอบครัว เช่น เงินช่วยเหลืองานบวช งานศพ (ศพละ 500 บาท) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ (เมื่อมีใครเสียชีวิตจะเก็บเงินช่วยเหลือจาก สมาชิกศพละ 20 บาท ซึ่งชมรมมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้านช่วยกันเก็บเงิน) และ ร่วมกันออมเงินให้ได้ขั้นต่ำวันละ 1 บาท เพื่อสอนให้ผู้สูงอายุออมเงินเป็นเงินฝาก เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเดือดร้อนก็สามารถเบิกมาใช้จ่ายได้ หรือสามารถขอกู้ได้ แต่การกู้ยืมนั้นมีข้อแม้คือสามีหรือลูกจะต้องรับรู้ รวมถึงเพื่อเป็นกองทุนจัดทำ อาหารเมื่อผู้สูงอายุมาด้วยกันทำกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุและกิจกรรมอื่น ของชมรมรักษสุขภาพวัดอโศการาม เป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมนี้คือการ ดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตให้ไม่ต้องอยู่ใน ภาวะเดือดร้อน ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากการที่ผู้สูงอายุมีโอกาสไปศึกษาดูงานที่อื่น การได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น จึงได้นำองค์ความรู้และประสบการณ์กลับ มาพูดคุยกันและร่วมมือกันทำ การประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์เป็นอีกกิจกรรมที่ รวมอยู่ในกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนที่ชมรมรักษสุขภาพวัดอโศการามนำมาให้ ผู้สูงอายุร่วมกันทำอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ได้ทำเพื่อการค้า เป็นการร่วมกันทำเมื่อ ทราบว่ามีคนยากจนไม่มีเงินจัดงานศพ ทางชมรมจะไปช่วยทำดอกไม้จันทน์ให้

3.2 ชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม: กิจกรรมสาธารณ สงเคราะห์วิพุทธ

ชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามเดิมชื่อชมรมผู้สูงอายุวัดอโศการาม ซึ่งเริ่มจากในปี พ.ศ. 2552 มีผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งได้ไปพบและปรึกษากับ จ.ส.อ. เสมอ แยมเจริญวงศ์ ข้าราชการเกษียณ ที่มาวิ่งออกกำลังกายในบริเวณ ชุมชนอยู่เป็นประจำให้เป็นผู้ชักชวนผู้สูงอายุในชุมชนมาร่วมออกกำลังกาย โดยให้ จ.ส.อ. เสมอ เป็นผู้นำการทำกายบริหารโดยใช้การรำไม้พลอง และตั้งเป็น ชมรมผู้สูงอายุโดยมีสมาชิกเริ่มแรกราว 30 คน ซึ่งในช่วงแรกยังไม่ได้ใช้พื้นที่ ออกกำลังกายในบริเวณวัด แต่ใช้พื้นที่ในหมู่บ้าน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2553 หลวงพ่อจึงให้ใช้พื้นที่บริเวณวัดในการออกกำลังกายของกลุ่มผู้สูงอายุ

ทั้งนี้เทศกาลช่วงปีใหม่ พ.ศ. 2553 หลวงพ่อได้จัดกิจกรรมฉลองปีใหม่ที่วัดอโศการามให้แก่ผู้สูงอายุและผู้ที่จะมาร่วมสวดมนต์ข้ามปี โดยได้นำเอา เครื่องสังฆทานและสิ่งของในวัดมาให้ชาวบ้านร่วมจับสลาก เพื่อเป็นการคืน ประโยชน์กลับสู่ชุมชนและเป็นกำลังใจให้ชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมในวัด ซึ่ง ทุกคนมีความสุขและสนุกสนานมาก หลวงพ่อจึงคิดจัดกิจกรรมที่วัดให้แก่ ผู้สูงอายุขึ้นอีกหลายกิจกรรม เพราะผู้สูงอายุในชุมชนบ้านยอดแกงส่วนมากรวม กลุ่มมาถือศีลปฏิบัติธรรมที่วัดเป็นประจำอยู่แล้ว โดยกิจกรรมที่เป็นจุดเริ่มต้น สำคัญคือการชักชวนให้ชาวบ้านมาร่วมกันเกี่ยวหญ้าคาเพื่อช่วยกันซ่อมแซม หลังคาศาลาและโรงครัวของวัด (ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553) เมื่อทำเสร็จ แล้วเห็นว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมต่อการใช้จัดกิจกรรมของกลุ่มชาวบ้าน ทั้ง หลวงพ่อ ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน มีความเห็นร่วมกันว่าควรจะใช้พื้นที่วัดทำ กิจกรรมของผู้สูงอายุ โดยในช่วงแรกเป็นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเรียนธรรมะ และเรียนรำไม้พลองเพื่อการออกกำลังกาย จากนั้นชมรมผู้สูงอายุมีการขยาย กิจกรรมอื่นเรื่อยมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมในเชิงการดูแลสุขภาพ จนกระทั่งได้เปลี่ยนชื่อจากชมรมผู้สูงอายุเป็น “ชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม” ด้วยสาเหตุว่า “กลัวคนไม่แก่ จะน้อยใจ” ที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกและร่วมทำ

กิจกรรมกับชมรมผู้สูงอายุ เนื่องจากเงื่อนไขระเบียบของหน่วยงานราชการ ประการหนึ่งในการขออนุญาตทะเบียนเป็นชมรมผู้สูงอายุ คือกำหนดให้ต้องมีกลุ่มสมาชิกที่ต่ำกว่าเกณฑ์ คือมีอายุน้อยกว่า 60 ปี คิดเป็นสัดส่วนไม่เกิน 1 ใน 4 ของสมาชิกที่อายุเกิน 60 ปีขึ้นไป แต่การรวมกลุ่มผู้สูงอายุของวัดโศการามมีสมาชิกที่อายุน้อยกว่า 60 ปี ประมาณ 30 คน ซึ่งเกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนชื่อชมรมเป็น “ชมรมรักษาสุภาพวัดโศการาม”

จากการสัมภาษณ์สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มก่อนเกณฑ์พบว่าส่วนมากเริ่มให้ความสนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมของชมรมจากการที่ได้มาร่วมงานที่วัด โดยเฉพาะในทุกช่วงวันสัปดาห์ใหญ่และในวันที่วัดจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี จึงมีโอกาสได้เห็นผู้สูงอายุมารวมตัวกันออกกำลังกายและทำกิจกรรม มีความรู้สึกที่ดีและอยากเข้ามาร่วมออกกำลังกายด้วย ในช่วงแรกหลายคนเข้ามาร่วมออกกำลังกายโดยยังไม่ได้เป็นสมาชิก เพราะตอนนั้นเขายังรับเฉพาะผู้สูงอายุ แต่หลังจากที่เปลี่ยนชื่อเป็นชมรมรักษาสุภาพวัดโศการาม จึงมีสมาชิกวัยก่อนเกณฑ์เข้าร่วมอย่างเต็มตัว ทั้งนี้เพื่อเข้ามาช่วยกิจกรรมของผู้สูงอายุ เป็นเสมือนพี่เลี้ยงของผู้สูงอายุ และเป็นหน่วยความจำในเรื่องข่าวสาร ข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ รวมถึงเวลาที่มีการเดินทางหรือมีกิจกรรมอะไรก็สามารถช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุด้วย จึงกลายเป็นความโดดเด่นของชมรมที่มีกลุ่มสมาชิกที่ยังไม่ถึงวัยสูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก

ปัจจุบันชมรมมีสมาชิกรวม 152 คน จาก 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านยอดแกง (หมู่ที่ 1, 2) บ้านห้วยแกง (หมู่ที่ 10) บ้านประชาพัฒนา (หมู่ที่ 12) และบ้านประสานสามัคคี (หมู่ที่ 15) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมีจำนวน 133 คน และเป็นผู้ชายเพียง 19 คนเท่านั้น ประธานชมรมคนแรกคือ จ.ส.อ. เสมอ แยมเจริญวงศ์ ประธานคนปัจจุบันคือ นายหนูรัก สันตะนาโท สมาชิกชมรมประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุ (ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของชมรม) คนวัยก่อนเกณฑ์ (คือยังไม่ถึงกลุ่มอายุสูงวัย) และแกนนำ (ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน 5 หมู่บ้าน นายกและสมาชิก อบต. สมาชิก อสม. และข้าราชการเกษียณอายุ) สมาชิกทั้ง 3 กลุ่มร่วมกันทำงานและแบ่งความรับผิดชอบการทำงานอย่าง

เหมาะสมตามวัย ความถนัด ความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคน โดยดำเนินกิจกรรมภายใต้วัตถุประสงค์ของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม 6 ประการ ดังนี้

- (1) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมออกกำลังกายในแบบอย่างที่เหมาะสมให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี
- (2) เพื่อให้ผู้สูงอายุและผู้สนใจได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมช่วยเหลือสังเคราะห์ และดูแลรักษาสุขภาพตนเองให้สมบูรณ์แข็งแรง
- (3) เพื่อสนับสนุนโรงเรียนผู้สูงอายุให้ร่วมกันเรียนรู้และมีกิจกรรมเสริมสร้างทักษะในการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง
- (4) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้และตระหนักว่าตนเองมีคุณค่า และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีภายใต้สังคมผู้สูงอายุ
- (5) เพื่อให้เกิดความสามัคคีและรู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
- (6) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเห็นใจผู้อื่นในชุมชน และสังคม ดูแลกันและกันและเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

ชมรมมีแนวทางการทำงานบนพื้นฐานความร่วมมือระหว่างพระครูวิบูลวุฒิกร คณะสงฆ์ สมาชิก ผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. และสมาชิก อสม. ทำงานเชิงจิตอาสาอย่างแข็งขันจนทำให้ชมรมสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้อยู่ในภาวะพึ่งพิงในชุมชนได้ หลวงพ่อพยายามผลักดันงานของชมรมอย่างจริงจังด้วยความต้องการที่จะร่วมแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุ เพื่อให้ทุกฝ่ายในชุมชนมาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง เพียงพอ และทันต่อความต้องการ หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นได้มาร่วมกันสนับสนุนการดูแลรักษาสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. และสมาชิก อสม. เป็นกำลังสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุและผู้อยู่ในภาวะพึ่งพิง แต่ในระยะแรกชมรมยังไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรม แต่ภายหลังได้ประสานความ

ร่วมมือกับหน่วยงานราชการและขอใช้งบประมาณจากกองทุนต่าง ๆ ที่ทยอยออกมาเพื่อสนับสนุนกิจกรรมผู้สูงอายุ การสนับสนุนดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากที่สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มาสั่งเกิดการจัดกิจกรรมของชมรม และชมรมได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 22 ชมรมต้นแบบขยายสู่ชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแบบอย่างวัดสร้างสุขภาวะชุมชน ทั้งสุขภาวะทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเน้นการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมการพัฒนาสุขภาวะและการสร้างรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากกิจกรรมการออกกำลังกาย การฝึกอาชีพ ถนนสายบุญ และกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีแล้ว สมาชิกของชมรมยังร่วมทำงานจิตอาสาออกไปเยี่ยมบ้านผู้ยากไร้และผู้ป่วยติดเตียงในชุมชนด้วย

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของชมรมรักษุสุขภาพวัดโคศคาราม คือการที่วัดโคศคารามมีอาคารสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ เช่น บริเวณจัดกิจกรรมออกกำลังกายซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมาร่วมกันทุกวัน การร่วมประชุม กิจกรรมส่งเสริมอาชีพบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจให้แก่ผู้สูงอายุ และที่สำคัญมากคือมีหลวงพ่อมาร่วมสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุที่มาร่วมทำกิจกรรมภายในวัดอย่างสม่ำเสมอ และยินดีให้ใช้วัดเป็นศูนย์กลางบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการและทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความสุขให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนให้เป็นรูปธรรม

วัดโคศคารามและองค์การบริหารส่วนตำบลยอดแกงสนับสนุนการจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมชมรมรักษุสุขภาพวัดโคศคาราม เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเน้นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักโภชนาการ การออกกำลังกาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ โดยมีกิจกรรมร่วมกันถึง 16 กิจกรรม คือ (1) รำไม้พลอง (2) เต้นบาสโลบ (3) ทอเสื่อ (4) ทอผ้า (5) ห่อเหรียญของชำร่วย (6) งานประดิษฐ์ (7) ทำหมอนชิต (8) น้้ายาสมุนไพรเนกประสงค์ (9) จักสาน (10) ขนมไทย

อาหารพื้นบ้าน (11) สรภัญญะ (12) ช่างเสริมสวย (13) ตัดผ้า เย็บผ้า (14) ออบสมุนไพร ลูกประคบ นวดแผนไทย (15) น้ำยาสิบสหาย และ (16) น้ำยาสมุนไพรปิดงอก

กิจกรรมของชมรมที่ทำกันเป็นประจำคือการออกกำลังกาย (โดยเฉพาะรำไม้พลองและเต้นบาสโลบ) การทอผ้า ผลิตน้ำยาสมุนไพรเนกประสงค์ (น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำยาสระผม ครีมนวดผม) ตัดเย็บเสื้อผ้า ส่วนกิจกรรมอื่นมีการเรียนรู้และร่วมกันทำตามวาระหรือโอกาสการเรียนการสอนในโรงเรียน ผู้สูงอายุ การดำเนินกิจกรรมของชมรมเน้นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสใช้เวลาว่างร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อช่วยลดภาวะความเหงาหรือโดดเดี่ยว มีความสุขจากการร่วมทำกิจกรรม ได้รับความรู้ และอาจมีรายได้จากผลิตภัณฑ์ตามสมควร ทั้งนี้เงื่อนไขสำคัญที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้การบริหารจัดการชมรมมีความเข้มแข็งคือ

1) การร่วมกิจกรรมเน้นความเป็นจิตอาสา สมาชิกทุกคนยินดีมาร่วมทำงานกันด้วยใจ ไม่เอาเงินหรืองบประมาณเป็นตัวตั้ง และไม่สนใจว่าจะมีงบประมาณจากหน่วยงานใดเข้ามาให้การสนับสนุนหรือไม่ เน้นการทำงานแบบเสียสละ หากทุกกิจกรรมเอาเงินเป็นตัวตั้ง ชมรม/กลุ่มจะแตกกันได้ง่าย การทำงานจึงต้องการสร้างจิตอาสา ไม่ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่ทำเพื่อประโยชน์ของชมรมและประโยชน์ของชุมชน

2) การทำงานของชมรมมีศูนย์กลางอยู่ที่ความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระครูวิบูลุฒิกร เพราะเป็นพระสงฆ์ที่เป็นลูกหลานของชุมชน เป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าคณะอำเภอ และเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่อุทิศการทำงานเพื่อชาวบ้าน

และชุมชน รวมถึงสามารถโน้มนำให้สมาชิกมาร่วมเสียสละแรงกายและกำลัง ทรัพย์ในการเป็นจิตอาสาทำงานให้กับชมรมและชุมชน

3) มีหน่วยงานจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ อบต. และ อสม. มาช่วยสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในบางกิจกรรม เพื่อร่วมกันขับเคลื่อน กิจกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินงานได้คล่องตัวขึ้น แต่ชมรมยังคงระวังเรื่องการถูกกำหนดกรอบและทิศทางการทำงานตามที่หน่วยงาน เรียกร้อง ไม่ให้กระทบต่อแนวคิดและอุดมการณ์การทำงานของชมรม

3.2.1 ภาควิชาการดำเนินงานของชมรมริ้วสุภาพ วัตถุประสงค์การ

สมาชิกของชมรมริ้วสุภาพวัตถุประสงค์การมีส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดเป็นเครือญาติ หรือเป็นเพื่อนบ้านกัน และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดด้วยกันเป็นประจำ ทั้งกิจกรรมทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม จึงสามารถ รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมได้ง่าย จะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ นางยี่สุ่น ยอดสะอาด แกนนำท่านหนึ่งเข้าร่วมก่อตั้งชมรมริ้วสุภาพวัตถุประสงค์การ ได้เล่า ให้ฟังว่าก่อนการตั้งชมรม คนในชุมชนใช้พื้นที่วัดในการจัดงานบุญตามวัฒนธรรม ประเพณีทั้งหลายตามปกติ แต่ในปัจจุบันวัดวัตถุประสงค์การมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มากไปกว่าที่วัดทั่วไปจะเอื้อประโยชน์ให้ชุมชน ตัวอย่างเช่น การรวมตัวของ สมาชิกชมรมในกิจกรรมพัฒนาอาชีพ เช่น การทอผ้า ทำน้ายาซักผ้า น้ายาล้าง งาน เป็นต้น ในภาพรวมการทำกิจกรรมของชมรมจะเน้นการใช้วัสดุติดขัดต่าง ๆ ภายในชุมชน เช่น พืชผัก สมุนไพร ที่มีปลูกในชุมชนอยู่แล้ว มีวัสดุติดขัดส่วนน้อย มากที่จะซื้อหามาใช้ในการทำกิจกรรม ทั้งนี้กิจกรรมของชมรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ หากมีหน่วยงานเสนอกิจกรรมเข้ามาชมรมจะใช้กิจกรรมนั้นสอนใน โรงเรียนผู้สูงอายุ แต่ถ้าหากไม่มีกิจกรรมแทรกชมรมก็จะใช้กิจกรรมอื่นพื้นที่ทำ เป็นประจำ กล่าวคือในช่วงเช้าหลวงพ่อก็จะให้คำสอนโอวาทและทำกิจกรรม ออกกำลังกาย จากนั้นเป็นกิจกรรมเสริมจากการตกลงในที่ประชุมว่าอยากจะ เรียนรู้อะไรกันบ้าง

อย่างไรก็ตามเมื่อชมรมรักษาสุภาพวัดโคศคารามและโรงเรียนผู้สูงอายุเริ่มมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของหน่วยงานราชการหรือองค์กรภายนอกชุมชน จึงได้มีภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วยสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยได้พิจารณาร่วมกันว่าโรงเรียนควรมีการเรียนการสอนอะไรบ้าง และจัดให้มีหลักสูตรตารางเรียนที่เป็นทางการ ตัวอย่างของภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชนที่มาช่วยสนับสนุนการเรียนรู้อีกดี คือบุคลากรของโรงพยาบาลนามน ได้เข้ามาช่วยสอนความรู้เรื่องสมุนไพรและทำลูกประคบ เพราะในชุมชนมีสมุนไพรพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงไม่ต้องซื้อวัตถุดิบ ทั้งนี้ชมรมและโรงเรียนผู้สูงอายุเน้นการทำกิจกรรมพื้นบ้านที่ชาวบ้านทำเป็นกันอยู่แล้ว และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายไป เช่น กิจกรรมจักสาน เพราะในทุกหมู่บ้านของชุมชนบ้านยอดแกงมีปราสาทแต่ละด้านอยู่แล้ว การจัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุในวัดโคศคารามจึงทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้มากขึ้น และมีชาวบ้านเข้ามาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกกลุ่มก่อนเกณฑ์ ซึ่งมีราว 30 คนที่มาช่วยทำงานอยู่เป็นประจำ สมาชิกกลุ่มนี้เปรียบเสมือนหน่วยความจำให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มวัยก่อนเกณฑ์อีกกลุ่มหนึ่งที่จะมาร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว เมื่อชมรมขอความร่วมมือให้มาช่วยงานอีกราว 20 คน

จากการศึกษาข้อมูลพบว่าการสร้างเครือข่ายของชมรมรักษาสุภาพวัดโคศคารามมี 2 รูปแบบ คือ

- 1) เครือข่ายจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกที่ได้รับคัดเลือกเป็น 1 ใน 22 ชมรมต้นแบบจากสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยสมาคมฯ มีโครงการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุเป็นเวลา 3 ปี มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและช่วยเสริมกิจกรรมให้ทุกชมรมมีความเข้มแข็ง โดยสมาคมฯ ได้ส่งคนเข้ามาช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ชมรม จนกระทั่งชมรมสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการจัดให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนกับชมรมในภาคอื่นทุก 2 หรือ 3 เดือน อันเป็นข้อดีทำให้ชมรมต้องทำงานเข้มแข็งขึ้นภายใต้เงื่อนไขเชิงแข่งขันการพัฒนากับชมรมอื่น และกำหนดให้ทุกชมรมต้องหาเครือข่ายภายในจังหวัดเดียวกันอีก

ชมรมละ 4 พื้นที่ โดยชมรมรักษาสุภาพวัดโตไศการามได้ดำเนินการเป็นที่เลี้ยง เพื่อขยายกิจกรรมไปยัง 4 พื้นที่ประกอบด้วย (1) บ้านหนองหญ้าปล้อง อำเภอ นามน (2) บ้านเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ (3) บ้านหนองอีบุตร อำเภอ ห้วยผึ้ง และ (4) ตำบลศรีสมเด็จ อำเภอสมเด็จ

2) ภาคีเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนงานของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ ทั้งการสนับสนุนองค์ความรู้และเทคนิคในการดำเนินกิจกรรมผู้สูงอายุ หรือ งบประมาณผ่านกองทุนต่าง ๆ โดยที่ผ่านมามีเครือข่ายจำนวนมากที่จะขอเข้า มามีส่วนร่วมหรือสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชมรม ตัวอย่างเช่น สำนักงาน จังหวัดกาฬสินธุ์ให้การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างอาคาร ศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามาฝึกอบรมให้แก่ผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัย กาฬสินธุ์เข้ามาสอนภาษาอังกฤษพื้นฐานให้กับผู้สูงอายุ หรือสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมชุมชนคุณธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

ทั้งนี้หากพิจารณาถึงภาคีเครือข่ายที่เป็นประโยชน์ในกระบวนการ พัฒนากิจกรรมของชมรมรักษาสุภาพวัดโตไศการาม เริ่มจากเมื่อชมรมได้รับการ คัดเลือกให้เป็นชมรมต้นแบบวัดสร้างสุขภาวะชุมชน ทางชมรมจะต้องส่งตัวแทน ไปเข้ารับการอบรมที่สมาคมฯ จัด จึงได้ทราบข้อมูลว่าชมรมผู้สูงอายุของที่อื่นนั้น มีการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชนจำนวนมาก ซึ่งชมรมรักษาสุภาพวัดโตไศการามไม่มีหน่วยงานหรือภาคีมาช่วยเหลือเลย เพราะในช่วงเวลา นั้นชมรมมีเพียงกิจกรรมที่สมาชิกราว 100 คน มาร่วมออกกำลังกาย แต่อย่างไร ก็ตามประเด็นนี้ก็กลับกลายเป็นข้อเด่นของชมรม คือแสดงถึงการมีความสามัคคี ที่ทำให้ชมรมมีความเข้มแข็งและสามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตัวเอง กลายเป็น ได้รับความชื่นชมจากสมาคมฯ และทำให้สมาชิกเกิดแรงบันดาลใจที่จะร่วมมือ กันขยายกิจกรรม เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานในกิจกรรมอื่นเพิ่มขึ้น หลังการ อบรมทางสมาคมฯ ได้ส่งคนมาติดตามการทำงานเป็นระยะ เพราะชมรมจะต้อง ปฏิบัติตามเงื่อนไขอีกประการหนึ่งคือการกำหนดให้ชมรมต้นแบบมีการขยาย เครือข่ายความร่วมมือไปยังชมรมผู้สูงอายุอีก 4 แห่งในจังหวัดของตัวเอง เพื่อ

สร้างเป็นเครือข่ายชมรม และสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานของชมรม ต้นแบบ เพื่อให้เครือข่ายนำไปพัฒนาชมรมของตนเอง จนกลายเป็นชมรม แข็งแกร่งขึ้นมา ซึ่งวิธีการนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้เป็นวงจร โดยในปีแรกกำหนดให้ สร้างเสริมให้ชมรมของตัวเองแข็งแกร่งก่อน ปีที่สองกำหนดให้เราสร้างเครือข่าย เพื่อไปช่วยชมรมอื่นให้แข็งแกร่ง การทำงานของชมรมรักษาสภาพแวดล้อม ๖๐๐ ปี จึงเริ่มเปิดตัวสู่ภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน ทั้งความร่วมมือกับชมรมอื่นและกับ หน่วยงานหรือองค์กรภายนอก

3.2.2 ผลการทำงานและความสำเร็จของชมรมรักษาสภาพแวดล้อม ๖๐๐ ปี

ที่ผ่านมาการทำงานและการพัฒนากิจกรรมของชมรมรักษาสภาพแวดล้อม ๖๐๐ ปี มีความสำเร็จในระดับที่ดี เพราะความร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรม อย่างเข้มแข็งของทั้งผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน การทำกิจกรรมของชมรม ส่วนใหญ่เริ่มจากความสนใจร่วมกันของสมาชิก ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเน้นการทำกิจกรรมบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง หากชมรมขาดความรู้การ ดำเนินกิจกรรมก็จะไปขอการสนับสนุนองค์ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นก็จะเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียนผู้สูงอายุทุกวันอาทิตย์ การทำกิจกรรม ต่าง ๆ ของชมรมเน้นการสร้างความสุขมากกว่าการสร้างรายได้หรือผลประโยชน์ ให้ความสำคัญกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและทำงานร่วมกัน โดยกิจกรรมต่าง ๆ จะมีหลวงพ่อบัณฑิตเป็นพี่ปรึกษาและใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการร่วม กิจกรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ (ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา) กระทั่งชมรมได้รับรางวัลทั้งในระดับอำเภอ นามาน ระดับจังหวัดกาฬสินธุ์ และระดับภาค

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการชมรม คือการทำกิจกรรม ของชมรมดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “อย่ายัดบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นที่ตั้ง ให้ยึดกติกาเป็นที่ตั้ง” สมาชิกทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน คนที่มีตำแหน่งคือผู้ที่ ได้รับมอบหมายให้ต้องทำงานมากขึ้น ไม่ได้มีสถานภาพเหนือกว่าใคร ทุกคนจะ

ต้องทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาต่อยอดกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งใดที่สมาชิกมีความเห็นร่วมกันว่าไม่ดีให้หยุดหรือละเลิกไป หรือเว้นไว้ไม่นำไปปฏิบัติ สิ่ง que เห็นร่วมกันว่าดีให้สืบทอด ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาให้ดีขึ้นสืบทอดไป ทั้งนี้ปัจจัยที่เสริมความสำเร็จในกิจกรรมของชมรมประกอบด้วย

(1) สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่มองว่าปัจจัยที่สำคัญมากต่อความสำเร็จของชมรม เป็นเพราะมีพระครูวิบูลุฒิศรเป็นผู้ที่ช่วยสนับสนุนและผลักดันกิจกรรม โดยเฉพาะการที่หลวงพ่อบุญทรหลานของชุมชนบ้านยอดแกงมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาของชาวบ้านและชุมชนอย่างดี รวมถึงหลวงพ่อยังพยายามค้นหาค้นหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ และนวัตกรรมในกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อให้สมาชิกในชมรมได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติร่วมกันอยู่ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อความยั่งยืนในการจัดกิจกรรมของชมรม

(2) ความต่อเนื่องของกิจกรรม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลอย่างสำคัญให้เกิดความสำเร็จในชมรม ไม่เพียงแต่กิจกรรมการออกกำลังกายในช่วงเย็นทุกวัน กิจกรรมถนนสายบุญ และกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุในวันอาทิตย์เท่านั้น แต่ชาวบ้านยังได้เข้ามาใช้พื้นที่วัดเพื่อจัดกิจกรรมอื่นของชมรมตามเงื่อนไขความต้องการของผู้สูงอายุและความต้องการผลิตสินค้าของชมรม รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมในงานเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชนและของวัดอโศการาม หรือตามที่หลวงพ่อบุญทรประกาศขอความร่วมมือ

(3) ความเป็นผู้มีจิตอาสา การรวมกลุ่มของสมาชิกชมรมเป็นไปในรูปแบบของการมีจิตอาสาสามารถร่วมทำกิจกรรม เนื่องจากชมรมไม่มีแหล่งรายได้ที่ชัดเจน จะมีเพียงการสนับสนุนจากกรมกิจการผู้สูงอายุในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ราวปีละ 5,000 บาท หรือในอดีตเคยมีโครงการหรือกองทุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุนบ้าง แต่ไม่มากนัก การทำงานของชมรมจึงเน้นการมีจิตอาสาของสมาชิก ทั้งการเสียสละแรงงานและค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม การไม่มีประเด็นเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้สมาชิกร่วมกันทำงานด้วยความสบายใจบนพื้นฐานการมีจิตอาสาเป็นพลังขับเคลื่อนกิจกรรม

ผลการทำงานของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามที่เด่นชัดอีกประการหนึ่ง คือในอดีตผู้สูงอายุในชุมชนบ้านยอดแกงไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่มีใครกล้านั่งหน้า ไม่กล้าพูดหรือตอบคำถามเพราะไม่มีความมั่นใจ แต่เมื่อมาเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมมากขึ้น ผู้สูงอายุเริ่มกล้าแสดงออก อันเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน ในปัจจุบันทุกคนแย่งกันอยู่หน้า มีความมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น รวมถึงยังเป็นผลมาจากการที่หลวงพ่อยุทธยามกระตุ่นเร่งเร้าและเสริมให้กำลังใจผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานนอกชุมชน สมาชิกจึงมีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น กล่าวได้ว่าหลวงพ่อเป็นแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งที่ช่วยผลักดันให้กลุ่มผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของตัวเองมากขึ้นและมีความกระตือรือร้นมาร่วมกันทำกิจกรรมอย่างจริงจัง เพราะหากอยู่ที่บ้านเฉย ๆ นั่งรอลูกหลานกลับบ้านก็จะรู้สึกเหงา การออกมาร่วมทำกิจกรรมที่วัดจึงเป็นโอกาสในการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีของกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และปัญญา

3.2.3 อุปสรรคหรือปัญหาในการทำงานของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม

อุปสรรคที่พบจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ คือการที่ชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามมีสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มก่อนเกณฑ์จำนวนมาก มีความแตกต่างกันมากในเชิงอายุ โดยผู้ที่มีอายุมากที่สุดของชมรมคือ 79 ปี ขณะที่สมาชิกที่อายุน้อยที่สุดของชมรมประมาณ 30 ปี ซึ่งเป็นความแตกต่างในเรื่องของช่วงวัยและความแตกต่างทางกายภาพได้กลายเป็นข้อจำกัดในการทำงานร่วมกันของสมาชิกชมรม ประการแรกเป็นปัญหาในเรื่องกิจกรรมการออกกำลังกาย จากแต่เดิมที่กิจกรรมกายบริหารและการเต้นบาสโลบที่มักจะใช้เพลงเก่ามีจังหวะไม่เร็วมากนัก ผู้สูงอายุสามารถขยับร่างกายร่วมเต้นตามได้ง่ายและไม่เหนื่อยมาก แต่ในปัจจุบันเมื่อผู้นำการทำกิจกรรมออกกำลังกายเป็นคนที่อายุน้อย ยังมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงคล่องแคล่ว จึงใช้เพลงใหม่ ๆ ที่มีจังหวะเร็วขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุหลายคนมีความรู้สึกว่าการออกกำลังกายเต้นไม่ได้ หรือหากร่วมได้บางคนก็ไม่อาจอยู่ร่วมกิจกรรมได้นานจนจบกิจกรรม เพราะเหนื่อยและกังวลว่าจะหกล้ม

อีกประการหนึ่ง ในปัจจุบันสมาชิกกลุ่มวัยก่อนเกณฑ์มีความต้องการกิจกรรมที่จะให้สมาชิกของชมรมสามารถสร้างรายได้ เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรม โดยไม่ต้องพึ่งพาใคร ที่ผ่านมาชมรมต้องเป็นฝ่ายไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ ซึ่งมีเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของชมรม บางหน่วยงานไม่มีความจริงใจที่จะช่วยสนับสนุนงานของชมรมอย่างแท้จริง บางโครงการที่ชมรมนำเสนอของงบประมาณถูกปฏิเสธ แต่กลับถูกคณะกรรมการนำไปทำเป็นผลงานของตนเอง ซึ่งบางหน่วยงานยังนำโครงการนั้นกลับมาขอความร่วมมือจากสมาชิกของชมรม โดยให้ค่าตอบแทนคนละ 50 บาท ภายหลังชมรมจึงไม่ขอโครงการไปอีก เวลาที่มีกิจกรรมอะไรสมาชิกในชมรมจะช่วยเหลือกันเอง สนับสนุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เอง บนพื้นฐานความเป็นจิตอาสา ตัวอย่างเช่น กรณีที่ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองใหญ่ อำเภอสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ต้องการมาเรียนรู้กิจกรรมของวัดโศการาม อยากทราบว่ากิจกรรมของชมรมเป็นอย่างไร และทำไมเขาจึงทำไม่ได้ทั้งที่มีงบประมาณจาก อบต. มาร่วมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม แต่ไม่สามารถรวมผู้สูงอายุได้ เมื่อหลวงพ่อบุญรอดมีความต้องการดังกล่าว จึงได้ชักชวนสมาชิกของชมรมออกเงินรวมกันเหมารถไปเดินให้เขาดู ไปด้วยใจ เมื่อเขาทราบว่าชมรมจ่ายกันเองเพื่อมาหา ก็ทำให้เขาตื่นตัวในการทำงานชมรมผู้สูงอายุมากขึ้น การทำงานของชมรมไม่ได้ใช้เงินกองกลางหรืองบประมาณในการผลักดันกิจกรรม ทำงานกันในเชิงจิตอาสา ดังนั้นสมาชิกส่วนหนึ่งจึงต้องการให้ชมรมมีกิจกรรมที่สมาชิกจะสามารถนำกลับไปทำที่บ้านและสร้างรายได้ให้กับตัวผู้สูงอายุเอง รวมถึงสามารถแบ่งรายได้เป็นเงินทำงานของชมรมด้วย ปัจจุบันมีเพียงกิจกรรมทอดผ้ากั๊บบกิจกรรมหมอนชนิดที่สามารถทำเป็นสินค้าออกขายได้ ซึ่งยังคงเป็นรายได้ที่น้อย เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องคนทำงาน

นอกจากนี้ปัจจุบันสมาชิกมีอายุมากขึ้นเรื่อย ๆ บางคนเริ่มเจ็บป่วยและร่างกายเสื่อมโทรม มีความไม่สะดวกในการเดินทางมาร่วมกิจกรรม เพราะการเดินทางเหินค่อนข้างลำบาก หรือบางคนบ้านอยู่ไกลต้องการมาร่วมกิจกรรมต้องรบกวนลูกหลานให้มารับส่ง ขณะเดียวกันผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังคงต้องการได้มาเจอ

เพื่อน ไม่อยากจะอยู่บ้านเฉย ๆ อยากมาออกกำลังกาย เมื่อได้มาทำกิจกรรมร่วมกันแล้วมีความสุข ถ้าอยู่บ้านนาน ๆ ก็มักจะทะเลาะกับลูกหลาน การออกมาอยู่วัดจะลดหลักการปะทะกับคนในบ้าน นี่เป็นเหตุผลว่าทำไมคนสูงอายุจึงชอบมาวัดกัน ซึ่งในกรณีนี้ชมรมยังไม่ได้ทอดทิ้งสมาชิกที่อายุมากมาไม่ไหว ถ้าทราบว่ามีใครที่ไม่สบายก็จะไปเยี่ยมเยียน จะมีถุงยังชีพจากกิจกรรมถนนสายบุญและสายสิญจน์ผูกแขนของหลวงพ่อก็ให้ไปเป็นกำลังใจ รวมถึงนำเงินของชมรมไปซื้อของใช้จำเป็นให้ เงินนี้มาจากการที่ชมรมไปแสดงแล้วมีคนใส่ซองเป็นค่าตอบแทนมาให้ ชมรมจะเก็บไว้เป็นเงินกองกลางเพื่อจะนำมาใช้ในกิจกรรมช่วยเหลือสมาชิกของชมรม โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมในการนำเอาเงินไปใช้จ่าย

อีกประการหนึ่งเป็นปัญหาสืบเนื่องจากในชุมชนบ้านยอดแกงยังมีกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรม อาจด้วยเหตุผลที่บ้านอยู่ไกลจากวัดและมีปัญหาเรื่องของการเดินทาง หรือผู้สูงอายุบางคนยังไม่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มนี้แม้ไม่ได้มีความขัดแย้งชัดเจน แต่มีสมาชิกหลายคนสะท้อนถึงประเด็นที่อาจจะเกิดการแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายในชุมชน เป็นกลุ่มสมาชิกและกลุ่มไม่เป็นสมาชิก ซึ่งกลุ่มหลังนี้อาจจะรู้สึกไม่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดด้วย เพราะรู้สึกว่าไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชมรม มีความรู้สึกแปลกแยกจะร่วมทำอะไรก็ไม่ค่อยกล้า หลายคนจึงห่างเหินจากวัดและยิ่งห่างเหินมากก็ยิ่งกลายเป็นความรู้สึกแปลกแยกมากขึ้น

อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามจากสมาชิกของชมรม พบว่าส่วนมากไม่คิดว่าชมรมมีปัญหาอะไร เพราะทุกคนมีหน้าที่ของแต่ละคน แต่ไม่ได้ยึดติดกับตำแหน่งหรือความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย เมื่อเวลามีกิจกรรมก็มาร่วมกันทำโดยไม่คิดว่าเป็นงานของใครคนใดคนหนึ่ง ใครทำมากทำน้อยไม่เป็นไร เพราะถือว่าเป็นการมารวมกลุ่มช่วยเหลือกัน บางครั้งเมื่อมีปัญหาในการทำงานร่วมกันสมาชิกก็จะมาร่วมกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหา ทำให้สามารถก้าวผ่านปัญหานั้นไปได้ ที่ผ่านมายังไม่มีความขัดแย้งอะไรที่เด่นชัด ในเรื่องความขัดแย้งกันทางความคิดนั้น ทุกคนมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาของการทำงานในหมู่คนจำนวนมาก

อาจมีความคิดเห็นไม่ตรงกันบ้าง พุดจาโต้แย้งกันบ้าง แต่ถึงที่สุดแล้วก็สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้ด้วยดี และทุกคนเต็มใจทำงานร่วมกัน จึงไม่เคยมีปัญหาใหญ่ในชมรม ซึ่งมีสมาชิกท่านหนึ่งอธิบาย “อาจเป็นเพราะเรามีหลวงพ่อบุญคุณย่รวมจิตใจ บางครั้งมีความขัดแย้งในความคิดกันบ้าง แต่เมื่อได้คุยกับหลวงพ่อบุญคุณย่รวมก็จบลง ทุกคนมองว่าปัญหาทะเลาะถกเถียงหรือเข้าใจผิดกันมีบ้างเป็นปกติ อีกอย่างหนึ่งคนที่เข้าร่วมชมรมส่วนใหญ่ก็เป็นคนที่ถือศีล ด้วยจิตใจที่ผ่านการขัดเกลามาประมาณหนึ่ง ทุกคนจะรู้อยู่แล้วว่าเราทำอะไรอยู่ และทำเพื่ออะไร ปัญหาที่ดูเหมือนจะใหญ่ก็เล็กลง และหมดไป”

อุปสรรคที่แก้ไขได้ยากของชมรมประการหนึ่ง คือการจัดการเรื่องเอกสารข้อมูล เพราะชมรมไม่มีการจัดเก็บรูปภาพกิจกรรม และไม่มีระบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เอกสารสูญหายบ้าง และไม่สามารถรวบรวมข้อมูลให้หน่วยงานหรือหมู่คณะที่มาเยี่ยมเยือนชมรม อย่างไรก็ตามในปัจจุบันชมรมมีเฟสบุ๊คและไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูลไปสู่ภาคีเครือข่ายมากขึ้น และพยายามใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารและทำความเข้าใจกับผู้ที่สนใจการทำงานและกิจกรรมของชมรม

3.3 อนาคตงานสาธารณสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุ วัดอโศการาม

การทำงานสาธารณสงเคราะห์ไม่ใช่เป็นเพียงการทำงานสงเคราะห์ช่วยเหลือและพัฒนาสังคมเพียงชั่วคราวหรือชั่วคราว แต่จะต้องมีแนวโน้มการทำงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไปในอนาคต การทำกิจกรรมของชมรมรักษาสภาพวัดอโศการามก็เช่นเดียวกัน สมาชิกของชมรมส่วนมากคิดว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันก็ควรจะดำเนินการสืบต่อไปในอนาคต โดยอาจมีการปรับปรุงบ้างตามเงื่อนไขที่จะให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกเป็นสำคัญ และที่สำคัญควรจะสอดคล้องกับประเด็นการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีที่สุด นอกจากนี้

สมาชิกของชมรมซึ่งส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ นั้น ยังคงต้องการที่จะขยายกิจกรรม ในเชิงอาชีพหรือช่วยสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกของชมรม เพื่อการดูแลตนเองและ พึ่งตนเองได้พอสมควร สำหรับกิจกรรมที่สมาชิกชมรมต้องการจะให้ดำเนินการ ในอนาคต ประกอบด้วย

(1) การพัฒนาศักยภาพสมาชิก เป็นแนวคิดที่ต้องการจะดึงเอากลุ่ม ชาวบ้านที่ยังไม่อยู่ในวัยเกษียณอายุ คือยังไม่ใช่กลุ่มผู้สูงอายุ ให้เข้ามาร่วมกิจกรรม ของชมรมรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาสุขภาพและฝึกฝน เรียนรู้การทำงานร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจต่อผู้สูงอายุ ช่วยกิจกรรมของผู้สูงอายุในสวนที่ผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินงานได้สะดวก เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญของชมรมที่จะช่วยกันผลักดันงานของชมรมให้มีความ ยั่งยืนสืบไป

(2) สนับสนุนการออมเงินของสมาชิก โดยคาดหวังให้สมาชิกออมเงิน เป็นประจำทุกเดือน ไม่ต่ำกว่า 30 บาท/คน เพื่อนำเงินมาสร้างเป็นกองทุนสำหรับ ให้กู้ยืมแก่สมาชิกของชมรมที่มีความเดือดร้อนจำเป็น เพราะผู้สูงอายุไม่สามารถ ไปขอกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนใดได้ กองทุนเงินออมนี้จะช่วยลดภาระความ เดือดร้อนขาดแคลนของสมาชิกได้ในเบื้องต้น รวมถึงเงินออมนี้อาจจะเป็นส่วน หนึ่งในการใช้จ่ายเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุได้ในคราวจำเป็น

(3) การผลิตสินค้าจำหน่าย ชมรมพยายามค้นหาอาชีพที่เหมาะสมกับ ทักษะและความรู้ความสามารถของสมาชิก และสามารถสร้างรายได้พอสมควร ด้วยการผลิตสินค้าจำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อเป็นแหล่งรายได้ของ สมาชิกที่จะสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ โดยรายได้ส่วนหนึ่ง ราว 10 - 20% จะนำไปใช้เพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชมรม ก่อนที่จะ นำไปแบ่งเป็นรายได้ของสมาชิกผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิต อย่างมีคุณภาพของผู้สูงอายุ หรือเพื่อเก็บออมเงินไว้สำหรับการรักษาพยาบาลใน ยามเจ็บป่วย

ในส่วนของโรงเรียนผู้สูงอายุสมาชิกมองว่ากิจกรรมที่ดำเนินการอยู่แล้ว ยังจะคงไว้และทำกันต่อไป แต่กลุ่มแกนนำของชมรมยังต้องการจะหาสิ่งใหม่ ๆ

เข้ามาเรียนรู้ เพื่อจะดึงดูดให้ชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมกันมากขึ้น ทั้งเพื่อการมีรายได้และการใช้เวลาว่างร่วมกัน เช่น การเรียนรู้ทำธงแมงมุม ซึ่งได้ขอความช่วยเหลือจากครู กศน. ทั้งด้านความรู้และงบประมาณ เป็นต้น กล่าวได้ว่าสมาชิกต้องการสานต่องานและกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่แล้ว และต้องการจะเรียนรู้กิจกรรมส่งเสริมอาชีพในอนาคต กิจกรรมที่ผ่านมา มี กศน. เข้ามาช่วยอบรมและฝึกฝนอาชีพหลายด้านให้แก่ชาวบ้าน เช่น กิจกรรมย้อมผ้า ถักพรมเช็ดเท้า ประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ เป็นต้น โดยบางกิจกรรมมีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุที่จะสามารถนำไปต่อยอดสร้างอาชีพและรายได้ให้ตนเองและครอบครัวได้ แต่มักจะติดปัญหาในเรื่องทักษะและกำลังแรงงานของผู้สูงอายุที่เป็นข้อจำกัดในการร่วมกันพัฒนาอาชีพใหม่ ไม่สามารถจะทำงานได้อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน จึงขาดความมั่นใจหากมีคำสั่งซื้อหรือจ้างให้ผลิตสินค้าเข้ามาจำนวนมาก สมาชิกจึงสังเกตเห็นที่จะริเริ่มกิจกรรมใหม่ในเชิงการผลิต และส่วนใหญ่มีความเห็นร่วมกันว่ากิจกรรมของชมรมที่มีอยู่ 16 กิจกรรมนั้นก็นับว่ามากแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องจริงจังกับการหากิจกรรมใหม่มาดำเนินการ

ในภาพรวมกล่าวได้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่ที่เป็นผู้สูงอายุไม่อยากจะเพิ่มกิจกรรม เพราะในส่วนนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงกำลังคนที่จะมาร่วมกิจกรรมการผลิต หากเพิ่มกิจกรรมมากขึ้นและกำลังคนไม่พอ อาจจะต้องใช้เวลาที่มากขึ้น ซึ่งก็จะไม่สามารถดำเนินงานได้ตามเป้าหมาย ดังนั้นจึงยังไม่มีแผนที่จะเพิ่มกิจกรรม แต่สมาชิกอยากจะต่อยอดกิจกรรมเดิมให้ดีขึ้น โดยเฉพาะชมรมพยายามจะสร้างอัตลักษณ์ของชมรมขึ้นมา ตัวอย่างเช่น ทำพ็อนและเครื่องแต่งกายให้รักษาอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมลาว ในปัจจุบันนี้มีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เข้ามาสนับสนุนให้ความรู้เพื่อการพัฒนาอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของชมรมและชุมชนบ้านยอดแกง

อย่างไรก็ตามสมาชิกของชมรมหลายคนเสนอว่าสิ่งสำคัญของการดำเนินงานในอนาคต คือเรื่องของการหาเงินกองกลางที่จะสามารถนำมาใช้สนับสนุนกิจกรรมของชมรมที่มีหลากหลาย แต่ไม่จำเป็นต้องไปเสนอขอการสนับสนุนงบประมาณหรือเงินทุนจากหน่วยงานหรือองค์กรใด ชมรมควรจะเน้น

การพึ่งตนเองด้วยการพิจารณาการร่วมกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำอยู่ให้มีคุณภาพสูงและสามารถนำเสนอขายเป็นสินค้าของชมรม คืออยากพัฒนาสินค้าในรูปแบบ OTOP มีการออกแบบโลโก้ และหาช่องทางส่งสินค้าไปขายต่างประเทศ เช่นลูกประคบเป็นสินค้าที่ชาวต่างชาติให้ความสนใจมาก หรือหากจะเสนอของประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะหน่วยงานใดจะต้องมีความรอบคอบและระมัดระวังไม่ให้ถูกเอาเปรียบหรือถูกกฏเกณฑ์ที่เป็นข้อกำหนดให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก นอกจากนี้ยังมีสมาชิกบางคนเสนอให้จัดสรรเงินทุนหรือรายได้บางส่วนจากการผลิตสินค้าของชมรม ให้เป็นรายได้ของสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ในลักษณะที่เป็นค่าตอบแทน แม้จะเป็นเพียงเล็กน้อยเพียงวันละ 20 - 30 บาท เพื่อเป็นกำลังใจและเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกยินดีและเต็มใจเข้ามาช่วยงานกันมากขึ้น ตัวอย่างเช่น กลุ่มทอผ้าที่ในปัจจุบันมียอดสั่งซื้อผ้าทอเข้ามาจำนวนมาก จนไม่สามารถทำได้ทันตามยอดสั่งซื้อ เนื่องจากในการทำงานแต่ละวันมีเพียงคนทอผ้าหลักเพียงคนเดียวและผู้ช่วยอีก 1 - 2 คน หากมีการให้ค่าตอบแทนพอสมควรอาจจะช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุคนอื่นสนใจมาช่วยงานในกลุ่มทอผ้ากันมากขึ้น และสามารถผลิตสินค้าได้จำนวนมากขึ้นตามคำสั่งซื้อที่ยังคงทำไม่ทัน

ในอนาคตสมาชิกส่วนมากยังเชื่อมั่นว่าชมรมสามารถดำเนินงานต่อไปได้แม้จะไม่มีพระครูวิบูลวุฒิกรเป็นกำลังหลักของชมรม เพราะหลวงพ่อสอนให้สมาชิกพึ่งตัวเองมากกว่าพึ่งหลวงพ่หรือพึ่งหน่วยงานจากภายนอกชุมชนที่ผ่านมามีบ่อยครั้งที่หลวงพ่อดิถุภกิจนอกชุมชน สมาชิกชมรมก็สามารถทำกิจกรรมกันเองได้ ซึ่งทุกวันนี้ชมรมทำงานกันในลักษณะประสานงาน เพราะก่อนทำจะต้องมีการประชุมสมาชิกเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะทำอะไรและอย่างไร รวมถึงในอนาคตหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเจ้าอาวาสรูปใหม่ก็คงจะต้องเข้ามาสานต่อกิจกรรมของหลวงพ่ เพราะถ้าไม่รักชากลุ่มผู้สูงอายุก็จะมีคนมาร่วมทำงานที่วัด การที่มีกลุ่มผู้สูงอายุอยู่ พระสงฆ์และวัดโคศการามก็ได้ประโยชน์ มีคนมาช่วยดูแลกิจกรรมในวัด เพราะฉะนั้นหากใครมาเป็นเจ้าอาวาสต่อจากหลวงพ่ก็ต้องสานงานนี้ต่อไป เพราะการ

จะขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้เข้ามาช่วยงานก็คงไม่ได้มาก เท่ากับสมาชิกของชมรม ปัจจุบันชมรมเข้ามาช่วยกิจกรรมในวัดทั้งหมด และชมรมจะเป็นฝ่ายประสานไปขอความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานราชการตามเงื่อนไขและความจำเป็น แต่โดยปกติชมรมจะเน้นการร่วมมือกันเองของสมาชิก ผู้นำชุมชนไม่ได้มาช่วยเหลืออะไรมากนัก การทำงานร่วมกันของวัดและชุมชนจึงมีบทบาทของชมรมเป็นสื่อกลางมาโดยตลอด

นอกจากนี้ในเชิงกายภาพชมรมอยากจะพัฒนาพื้นที่ออกกำลังกายให้र्मหลังคา เพราะบางครั้งอากาศไม่เอื้ออำนวย ร้อนเท้าข้าง มีฝนตกบ้าง และอยากจะให้สร้างห้องทำงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะจะได้จัดเก็บเอกสารและข้อมูลให้ดี บางครั้งเมื่อมีฝนตกหนักเอกสารเกิดความเสียหาย ซึ่งปัญหาเหล่านี้เคยมีการพูดคุยกับหลวงพ่อก่อนแล้ว แต่ชมรมยังระดมเงินทุนมาสร้างไม่ได้ เคยตั้งกองผ้าป่า แต่เงินก็ไม่เพียงพอ จึงนำไปใช้ทำงานในส่วนอื่นก่อน หากในอนาคตสามารถสร้างห้องทำงานหรือห้องเก็บรวบรวมเอกสารที่เหมาะสมได้ การทำงานของชมรมจะมีระบบชัดเจนขึ้น และจะสามารถขยายการทำงานในฐานะที่เป็นชมรมต้นแบบวัดและชุมชนส่งเสริมสุขภาวะไปสู่การขยายเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

แผนการทำงานของชมรมในอนาคตจะเป็นลักษณะสานต่อกิจกรรมจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีกลุ่มวัยก่อนเกณฑ์เป็นกำลังสำคัญ และมีความพยายามแสวงหาสมาชิกใหม่ ๆ ให้เข้ามาช่วยดำเนินกิจกรรมอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและการพัฒนากิจกรรมใหม่ ๆ แต่ในการรับสมาชิกชมรมควรจะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนด้วย เพราะการมาร่วมงานของชมรมนั้นไม่มีเงินเดือน เป็นงานในลักษณะจิตอาสา ใครก็ตามที่จะเข้ามาร่วมกิจกรรมควรจะต้องพร้อมในความเป็นจิตอาสา ทั้งนี้กล่าวได้ว่าในอนาคตการขยายสมาชิกของชมรมยังคงทำได้ เพราะกลุ่มผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งในการทำงาน และมีคนรุ่นใหม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมอยู่เรื่อย ๆ จึงเสมือนมีการสืบต่อกิจกรรมได้ และอาจเป็นหลักประกันได้ว่าในอนาคตชมรมรักษุสสุขภาพวัดอโศการามไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหลวงพ่อกและหน่วยงานจากภายนอกชุมชน

3.3.1 โครงการศูนย์บริการผู้สูงอายุ: การบูรณาการ เครื่อง่ายเพื่อดูแลรักษาและฟื้นฟูผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์พระครูวิบูลวุฒิกร พบว่านอกจากแนวความคิดการต่อยอดกิจกรรมในอนาคตของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามดังกล่าวแล้ว หลวงพ่อยังได้คิดถึงแผนสนับสนุนการสร้างสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุในอนาคต โดยคาดหวังที่จะผลักดันโครงการศูนย์บริการผู้สูงอายุ ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในช่วงเวลากลางวัน และสนับสนุนการบูรณาการเครื่อง่ายเพื่อการฟื้นฟูผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยหรือเป็นผู้พึ่งพิงไม่มีใครดูแล แต่อาจเป็นโครงการที่วัดอโศการามยากที่จะดำเนินการให้สำเร็จได้เพียงลำพัง อาจจะต้องร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรที่มีความพร้อมทั้งเชิงบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัย การจัดหาสถานที่ที่เหมาะสม รวมถึงอาจต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานสูงพอสมควร การดำเนินงานโครงการนี้จึงควรจะเป็นไปในแนวทางการบูรณาการภาคีเครือข่าย

โครงการการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุมีเป้าหมายเพื่อให้การดูแลกลุ่มผู้สูงอายุในชนบทในช่วงเวลากลางวัน โดยให้ญาตินำผู้สูงอายุที่ต้องการให้ช่วยดูแลมาส่งไว้ที่ศูนย์ในตอนเช้าก่อนไปทำงาน และมารับกลับบ้านในช่วงเย็นหลังเลิกงาน ในช่วงระหว่างวันศูนย์จะคอยดูแลทั้งอาหารและการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มารวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่เป็นภาระการดูแลของบุตรหลาน ซึ่งอาจต้องการเวลาในการทำมาหาเลี้ยงชีพ รวมถึงผู้สูงอายุเองจะได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมในเชิงสุขอนามัย ได้รับอาหารที่เหมาะสมตามหลักโภชนาการ ได้ร่วมออกกำลังกาย ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้ร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคม โดยคาดหวังว่าผู้สูงอายุเองจะมีความสุขและรู้สึกถึงการมีคุณค่าของตนเอง ในตอนเย็นเมื่อบุตรหลานมารับกลับบ้านผู้สูงอายุก็จะได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับครอบครัวอย่างอบอุ่น

อย่างไรก็ตามการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุยังมีเงื่อนไขในการบริหารจัดการที่ต้องได้รับการสนับสนุน จากบุคลากรในหน่วยงานและองค์กรอื่นที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพราะพระสงฆ์และวัดไม่สามารถดำเนินการได้

เองทั้งหมด ด้วยข้อจำกัดของการเป็นสมณะ ได้แก่

(1) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหรือ อสม. สามารถมีบทบาทในการช่วยเหลือทางด้านสุขภาพเบื้องต้นแก่ผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมที่ศูนย์ ด้วยการมาให้ความรู้หรือตรวจคัดกรองสุขภาพ การจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การจัดกิจกรรมสันทนาการ หรือเข้ามาเป็นที่เลี้ยงอาสาสมัครของศูนย์ เป็นต้น

(2) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล หรือ รพ.สต. เข้ามาสนับสนุนงานของศูนย์ในเชิงการตรวจและรักษาโรค หรือคัดกรองโรคเบื้องต้นก่อนส่งตัวไปยังสถานพยาบาล และการให้คำแนะนำดูแลสุขภาพของตนเองของผู้สูงอายุ ภายใต้สิทธิประโยชน์ที่เหมาะสม

(3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล สามารถมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การจัดหยาานพาหนะรับส่งผู้สูงอายุที่ยากจนมายังสถานพยาบาลตามความจำเป็น หรือการให้บริการรถตู้ฉุกเฉินในกรณีเกิดอุบัติเหตุที่ศูนย์ เป็นต้น

(4) ศูนย์จัดบริการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ โดยมีบุคลากรทางการแพทย์ของ รพ.สต. และ อสม. ร่วมกันออกไปดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะติดบ้านหรือติดเตียง เพื่อให้คำแนะนำด้านสุขภาพทั้งแก่ผู้สูงอายุและผู้ดูแล รวมถึงการจัดอาหารแห้งและของใช้จำเป็นไปให้ หรือสงเคราะห์ดูแลซ่อมแซมบ้านเรือนหากอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัย

(5) ศูนย์จัดหาวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมในด้านโภชนาการ ดูแลสุขภาพ ป้องกันและการรักษาโรคในผู้สูงอายุ รวมถึงแนวทางการพัฒนาสุขภาพให้ครอบคลุมทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางปัญญา

(6) ศูนย์จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ในด้านการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ประโยชน์และรักษาสิทธิของตนเองได้ตามเงื่อนไขที่รัฐจัดบริการให้ อันเป็นประเด็นที่ผู้สูงอายุและครอบครัวไม่ทราบข้อมูลจนอาจจะเสียสิทธิประโยชน์ได้

(7) ศูนย์จัดสถานที่ให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุปลอดภัยในขณะที่เข้ามาใช้บริการ ไม่เกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุ รวมถึงบุตรหลานรู้สึกมั่นใจและไว้วางใจที่จะพาผู้สูงอายุเข้ามาใช้บริการของศูนย์บริการผู้สูงอายุนี้

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น รวมถึงยังมีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูง โดยการให้บริการของศูนย์ควรจะเป็นการให้บริการฟรี ไม่มีค่าบริการ หรือหากจำเป็นควรจะเป็นค่าบริการที่น้อยที่สุด โดยอาจจะอยู่ในรูปแบบของการร่วมบริจาคเงินสนับสนุน เพราะผู้สูงอายุในชนบทส่วนมากไม่มีรายได้และเงินที่จะเป็นค่าใช้จ่ายมาร่วมกิจกรรมของศูนย์ และอาจกลายเป็นภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและบุตรหลาน ซึ่งจะไม่ใช่แนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ รวมถึงจะกลายเป็นเงื่อนไขให้ผู้สูงอายุจำนวนน้อยมาใช้บริการหรือมาร่วมกิจกรรมของศูนย์บริการ แต่ก็เป็นการของศูนย์ที่จะต้องจัดหางบประมาณมาใช้ในการจัดบริการต่าง ๆ ของศูนย์

แนวทางการทำงานของศูนย์บริการผู้สูงอายุเป็นงานสาธารณสุขสงเคราะห์เชิงเกื้อกูล ที่พระครูวิบูลุฒิภิกขุจะเป็นทั้งผู้ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน และให้ใช้พื้นที่วัดอโศการามเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรม จึงเป็นการทำงานบนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างบ้านและวัด โดยมีผู้นำชุมชนทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนายก อบต. มาร่วมกันทำกิจกรรมให้ดำเนินไปได้ด้วยดี หากมีอุปสรรคหรือขัดข้องประการใดผู้นำชุมชนจะประสานขอความช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการหรือองค์กรจากภายนอก หรือหากหน่วยงาน/องค์กรจากภายนอกต้องการจะทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชนก็จะเป็นแกนกลางประสานงานให้ตามวาระ โอกาส และความจำเป็น จึงเป็นการทำงานในเชิงบูรณาการแบบ “บวร” (บ้าน วัด ราชการ) หรือ “วชร” (วัด ชุมชน ราชการ) เนื่องจากปัจจุบันการบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุมีหลายหน่วยงานและองค์กรจากภายนอกชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง การทำ

งานบูรณาการเชิงภาคีเครือข่ายจึงเป็นแนวทางที่จะเอื้อประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้สูงอายุ

ด้วยข้อจำกัดหลายประการของศูนย์บริบาลผู้สูงอายุ ในอนาคตหลวงพ่ोजึงมีแนวคิดที่จะปรับใช้แนวทางการทำงานเชิงบูรณาการกับภาคีเครือข่ายด้านสาธารณสุข เพื่อร่วมกันผลักดันกิจกรรมในด้านการดูแลรักษาและฟื้นฟูสุขภาพของผู้สูงอายุภายในชุมชนแบบพึ่งตนเอง ด้วยการสร้างเครือข่ายจิตอาสาดูแลผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง กลุ่มจิตอาสาจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้และสามารถประสานการทำงานร่วมกับบุคลากรและหน่วยงานด้านสาธารณสุขในระดับชุมชนและตำบล หรือถ้าหากสามารถจัดตั้งศูนย์บริบาลผู้สูงอายุได้จริง กลุ่มจิตอาสาจำเป็นต้องทำงานอย่างใกล้ชิดกับศูนย์ ทั้งนี้ สมาชิกของชมรมรักสุขภาพวัดโตโสการามหลายท่านเห็นว่า กิจกรรมเชิงจิตอาสาที่มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นและดำเนินการได้มากกว่าการจัดตั้งศูนย์บริบาลผู้สูงอายุ เพราะในชุมชนมีสมาชิก อสม. และ เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ที่พร้อมจะร่วมฝึกฝนอบรมสมาชิกจิตอาสาขึ้นมาได้ โดยอาจจะดำเนินการเชิงบูรณาการแบบ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) กลุ่มเป้าหมายคือผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง เช่น ผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุติดบ้าน หรือผู้พิการ เป็นต้น เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ต้องการการดูแลรักษาหรือฟื้นฟูสุขภาพที่เหมาะสมและใกล้ชิด เช่น การพาไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล การไปเยี่ยมไข้หรือให้คำปรึกษาแนะนำที่บ้าน การช่วยเหลือส่งเคราะห์จัดหาสิ่งของจำเป็น หรือการซ่อมแซมบ้านเรือนให้เหมาะสม เป็นต้น การมีกลุ่มจิตอาสาช่วยเหลือและจัดการให้ จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การทำงานของจิตอาสาอาจจะต้องประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งทางวัดโตโสการามและชมรมรักสุขภาพวัดโตโสการาม จะสามารถเป็นสื่อกลางให้กับกลุ่มจิตอาสาได้ ถ้าหากโครงการนี้สามารถดำเนินงานได้ ก็จะเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นที่อื่นได้มาเรียนรู้และนำไปเป็นต้นแบบการทำกิจกรรมต่อไป เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุได้มากขึ้นและกว้างขวางขึ้น สมาชิกชมรมจึงยินดีที่จะให้ความร่วมมือในทุกรูปแบบเพื่อผลักดันและขับเคลื่อนกิจกรรมนี้ให้ประสบผลสำเร็จ

กิจกรรมนี้ถูกคาดหวังว่าจะเป็นคำตอบหนึ่งต่อแนวโน้มที่ว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยกำลังเป็นภาระของครอบครัวในชนบท เพราะมีผู้สูงอายุที่ต้องอยู่เพียงลำพังมากขึ้น แม้ว่ารัฐจะมีค่าใช้จ่ายสนับสนุนด้านสุขภาพและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอจะสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุได้ แนวทางที่วัดอโศการามและกลุ่มจิตอาสาจะดำเนินกิจกรรมดูแลรักษาและฟื้นฟูผู้สูงอายุดังกล่าวนี้จะช่วยเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสมาชิกจิตอาสาซึ่งส่วนหนึ่งก็คือผู้สูงอายุเช่นเดียวกันจะรู้สึกถึงการมีคุณค่าต่อสังคมมากขึ้น การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มจิตอาสาดูแลรักษาและฟื้นฟูผู้สูงอายุมีประเด็นที่ต้องพิจารณาหลายประการ ดังนี้

(1) เสริมสร้างสภาพแวดล้อมชุมชนที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ควรมีการเตรียมการในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในพื้นที่สาธารณะและที่บ้าน คือการพิจารณาว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตทั้งในบ้านและออกไปนอกบ้านได้อย่างสบายใจ สามารถใช้ชีวิตได้โดยอิสระ บุตรหลานไม่ต้องห่วงกังวลในเรื่องความปลอดภัย

(2) ป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ การเข้าสู่วัยชราัมักจะตามมาด้วยสารพัดโรครุมเร้า สุขภาพร่างกายแยลง และอาจกลายเป็นภาระของลูกหลาน ทางออกที่ดีที่สุดคือส่งเสริมสุขภาพร่างกายให้อยู่ในภาวะที่สามารถดูแลและช่วยเหลือตนเองได้ไปให้นานที่สุด โดยกลุ่มเป้าหมายของเรื่องนี้ควรครอบคลุมตั้งแต่วัยก่อนเกษียณ และกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่เข้าสู่ภาวะติดบ้านติดเตียง เพราะการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพยิ่งเริ่มต้นเร็วก็ยิ่งเป็นผลดีมากเท่านั้น

(3) การเข้าถึงการรักษาพยาบาล สิ่งที่ต้องคิดเตรียมการคือ จะทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านติดเตียง ในกรณีที่มีผู้สูงอายุเจ็บป่วยจนกระทั่งช่วยเหลือตนเองไม่ได้ หรือช่วยเหลือตนเองได้บางส่วน ต้องพึ่งพิงผู้อื่นในการทำกิจวัตรประจำวัน หากเกิดภาวะเช่นนี้จะสร้างปัญหาอย่างมากในกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง และ/หรือผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน โจทย์ที่ต้องคิดสำหรับเรื่องนี้คือ จะทำอย่างไรให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ได้รับการดูแลรักษาพยาบาลที่ดีและมีคุณภาพ

(4) ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ผู้ดูแลถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่เริ่มช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ไปจนถึงผู้สูงอายุกลุ่มติดเตียง โดยเฉพาะผู้ดูแลกลุ่มที่เป็นบุตรหลาน ซึ่งหลายคนต้องเสียสละลาออกจากงาน ละทิ้งเส้นทางอาชีพของตนเองเพื่อมาทำหน้าที่นี้ ต้องเผชิญกับภาวะความเครียดและการจัดการชีวิตส่วนตัว หลายคนทุ่มเทกับการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านจนไม่มีเวลาในการดูแลตนเอง และประสบปัญหาสุขภาพตามมา จึงต้องคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้ผู้ดูแลกลุ่มนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย และมีความยากลำบากในการทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุน้อยลง

(5) กิจกรรมทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยมุมมองแบบเดิมที่สังคมมีต่อผู้สูงอายุว่าเป็นผู้ด้อยศักยภาพหรือควรได้รับดูแลจากผู้อื่น ทำให้พื้นที่หรือกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีค่อนข้างจำกัด ผู้สูงอายุหลายคนเก็บตัวอยู่แต่ที่บ้าน หลายคนประสบปัญหาภาวะซึมเศร้า จึงต้องคิดว่าควรจะทำอย่างไรให้เกิดการสร้างพื้นที่หรือกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลายมากขึ้น และสอดคล้องกับการใช้ชีวิตของคนสูงวัยในยุคปัจจุบัน รวมถึงทำอย่างไรให้ผู้สูงวัยสามารถเข้าถึงพื้นที่หรือกิจกรรมได้มากขึ้นด้วย เช่น การออกกำลังกาย การทำงานเพื่อสร้างรายได้ เป็นต้น

การทำงานของกลุ่มจิตอาสาดูแลรักษาและฟื้นฟูผู้สูงอายุนี้ สมาชิก อสม. จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานด้านสาธารณสุข ดังนั้นจะสามารถทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือทางด้านสุขภาพเบื้องต้นแก่ผู้สูงอายุในชุมชนได้ดี ทั้งการเยี่ยมเยียนตามบ้านและการจัดกิจกรรมออกกำลังกายที่เหมาะสมให้แก่ผู้สูงอายุ รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรค ขณะที่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถร่วมสนับสนุนกิจกรรมได้ ด้วยการมีบทบาทส่งเสริมการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น มีบริการรถฉุกเฉินสำหรับชุมชน จัดอบรมหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น องค์กรเหล่านี้ควรหามาตรการสนับสนุนและให้ความร่วมมือเชิงบูรณาการกับกลุ่มจิตอาสา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอำนวยความสะดวกในบริการเยี่ยมบ้านโดยบุคลากรทางการแพทย์ของ รพ.สต. และมาตรการต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในการเดินทางไปยังสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น

3.4 สรุปบทบาทของพระครูวิบูลุฑุมิตรในงานสาธารณสงเคราะห์วิพุทธ

สมาชิกของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามส่วนใหญ่ยอมรับว่าเริ่มมาร่วมกิจกรรมเพราะว่ามีพื้นฐานความศรัทธาต่อพระครูวิบูลุฑุมิตร ดังนั้นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่จึงมีหลวงพ่เป็นศูนย์กลาง อีกประการหนึ่งเป็นเพราะทุกคนรู้สึกถึงการมีความรับผิดชอบร่วมกันในการทำงานเชิงจิตอาสาของวัดและชุมชน โดยไม่ได้ทำงานเพราะถูกเกณฑ์มาจึงยินดีเสียสละทั้งร่างกายและกำลังทรัพย์ เพื่อให้ทุกกิจกรรมสำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีความสามัคคีร่วมมือกันทำงานโดยไม่เกี่ยงงาน หรือหลบเลี่ยงความรับผิดชอบ ใครมีกำลังและความสามารถทำงานอะไรก็ยินดีเสียสละร่วมกันทำงาน ทั้งนี้จุดเด่นอีกประการหนึ่งของชมรมคือมีการจัดประชุมเป็นประจำทุกเดือนเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาการทำงาน ร่วมกันคิดและวางแผนการทากิจกรรม อย่างไรก็ตามข้อจำกัดในการทำงานของชมรมคือความแตกต่างในความรู้ความเข้าใจของสมาชิกต่างวัยต่อเป้าหมายของบางกิจกรรม บางครั้งถ้าหากไม่มีหลวงพ่เข้าร่วมประชุมด้วยอาจจะมีปัญหาความขัดแย้งในการทำงาน เพราะความไม่เข้าใจกัน ซึ่งอาจส่งผลให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์จากการร่วมกิจกรรมไม่เต็มที่ รวมถึงบางครั้งขาดความสม่ำเสมอในการร่วมบางกิจกรรม แต่ปัญหานี้ไม่ค่อยพบเห็นบ่อยนัก

หลวงพ่ในสายตาของกลุ่มผู้สูงอายุนั้นเป็นทุกอย่างของชมรม คือเป็นทั้งพ่ แม่ ครู หรือเพื่อน เนื่องจากหลวงพ่เป็นคนคอยมานำเสนอและนำข่าวสารมาบอกเล่ากับสมาชิกของชมรมเสมอ โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมผู้สูงอายุในที่อื่นภายนอกชุมชนว่าเป็นอย่างไร มีความก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และยังเป็นผู้คอยสนับสนุนทุกกิจกรรมของชมรมอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นผู้คอยประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายถึงข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรม

อย่างไรก็ตามในช่วงแรกของการจัดตั้งเป็นชมรมนั้น หลวงพ่ยังไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก เนื่องจากกังวลว่าในฐานะสมณะจะมีความเหมาะสมใน

การร่วมดำเนินกิจกรรมกับชาวบ้านและชุมชนได้มากนักน้อยเพียงใด จึงเป็นเพียงผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังในการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่ชมรม แม้แต่การเดินบาสโลบหรือรำม้าย่อง หลวงพ่อก็เป็นผู้ที่เรียนรู้และนำมาแนะนำให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงการสนับสนุนทุนให้กับชมรม โดยเฉพาะเมื่อมีการรวมกลุ่มไปดูงาน การระดมทุนจะเป็นไปในลักษณะของการออกเงินกันเองของผู้สูงอายุ แต่ในส่วนที่ขาดหลวงพ่อก็จะเป็นผู้จัดการดูแลค่าใช้จ่ายส่วนที่เหลือให้

หลวงพ่อก็เป็นบุคคลสำคัญในการสร้างกิจกรรมของชมรม ทั้งการให้คำปรึกษาแนะนำ การสอน และเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงเป็นสื่อบูรณาการกับโรงพยาบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามาสอนและให้คำแนะนำแก่สมาชิก บางครั้งมีคนที่ไม่เห็นกิจกรรมของชมรมจากสื่อสังคมออนไลน์ ได้โทรศัพท์มาให้คำแนะนำกับหลวงพ่อ และหลวงพ่อก็นำมาแนะนำให้สมาชิกลองทำ บางกิจกรรมที่ทำไม่ได้ก็จะหยุดไป ตัวอย่างเช่น กิจกรรมดอกไม้จันทร์เพราะต้นทุนค่อนข้างสูง ผลิตแล้วไม่คุ้มทุน จึงหยุดทำกิจกรรม แต่หากมีการจัดงานศพที่วัด สมาชิกชมรมจะมาร่วมกันทำดอกไม้จันทร์เพื่อช่วยเหลืองานศพตามกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน นอกจากนี้หลวงพ่อก็ไม่เพียงแต่ช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมของชมรมเท่านั้น หากแต่ยังสอดแทรกแนวคิดเชิงคุณธรรมจริยธรรมและปลูกฝังความประพฤติที่ดีให้กับสมาชิกและชาวบ้านในชุมชน ทำให้สมาชิกทุกกลุ่มวิงมอว่าการมาร่วมกิจกรรมที่วัดเป็นโอกาสช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ และช่วยให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน การดำเนินกิจกรรมของชมรมจะเว้นเฉพาะใน

วันพระและในกรณีที่วัดมีงานเทศกาลสำคัญ รวมถึงในช่วงเข้าพรรษาที่สมาชิก จะไม่ค่อยได้มาร่วมทำกิจกรรมกัน เพราะเป็นช่วงดึกและเกี่ยวข้าว จึงถือเป็น ช่วงปิดเทอมของโรงเรียนผู้สูงอายุ แต่หากรู้ว่าไม่มีกิจกรรมหรือมีใครมาเยี่ยมวัด สมาชิกก็จะมารวมตัวกันช่วยทำกิจกรรม

ในภาพรวมของการทำงานเชิงสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ แบบแผน การทำงานของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการามดำเนินงานไปตามหลักการ ทั้ง การสงเคราะห์ เกื้อกูล และบูรณาการ แต่สำหรับการพัฒนายังไม่มีแนวโน้มที่ ชัดเจน แม้จะมีความพยายามพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ แต่ดู เหมือนว่าไม่ได้จริงจังในเชิงการสร้างรายได้มากนัก ยังคงเป็นไปในลักษณะการ มาใช้เวลาว่างร่วมกันทำกิจกรรมมากกว่า เพราะหากมีการส่งคำสั่งซื้อขายเข้ามา จำนวนมาก กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุมีความไม่มั่นใจว่าจะสามารถร่วมกันผลิต สินค้าตามคำสั่งซื้อเข้ามาได้ เพราะกลุ่มทำไปตามกำลังแรงงานและความสามารถ จะรับคำสั่งซื้อขายได้จำนวนหนึ่งตามกำลังและโอกาส ประกอบกับยังขาดความ มั่นใจว่าจะสามารถหาลาดรองรับได้ตลอดไป จึงไม่กล้าที่จะลงทุนในเรื่อง เครื่องมือและอุปกรณ์ และไม่สามารถพัฒนาให้เป็นอาชีพอย่างจริงจัง รวมถึงการ จะปรับเปลี่ยนให้เป็นเชิงการค้ามากขึ้นก็จำเป็นจะต้องหาแรงงานที่ยังคงเป็นหนุ่ม สาว สามารถทุ่มเทให้กับการผลิตสินค้าได้มากกว่าผู้สูงอายุ จึงไม่สอดคล้องกับ เงื่อนไขการจัดกิจกรรมของชมรม หลวงพ่อและคณะกรรมการชมรมจึงลงใจที่จะปรับเปลี่ยนในเชิงการพัฒนาอาชีพและเพื่อการค้าอย่างจริงจัง แต่ในอนาคต อาจจะมีการพิจารณาปรับเปลี่ยนร่วมกันได้

ทั้งนี้หากพิจารณาในประเด็นความยั่งยืนในการทำงานด้านสาธารณ สงเคราะห์ของชมรมรักษาสุภาพวัดอโศการาม กล่าวได้ว่ามีความเป็นไปได้สูง มากหากชมรมยังคงมีความเข้มแข็งในเชิงการมีส่วนร่วมของสมาชิกดังเช่นที่เป็น อยู่ในปัจจุบัน แต่อาจจะเกิดอุปสรรคบางประการคือ หากพระครูวิบูลุฑุฒิกร ในฐานะศูนย์รวมจิตใจของประชาชนหยุดกิจกรรมหรือลดการสนับสนุนกิจกรรม อาจส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนกิจกรรมของชมรม เพราะปัจจุบันบน พื้นฐานความศรัทธาที่มีต่อหลวงปู่ สมาชิกของชมรมสามารถร่วมมือร่วมใจ

กันทำงานได้อย่างราบรื่นสอดคล้องกัน อีกประการหนึ่งที่อาจกลายเป็นอุปสรรคต่อความยั่งยืนคือการที่หน่วยงานราชการเข้ามากระตุ้นหรือขับเคลื่อนให้ชมรมทำกิจกรรมตามโครงการหรือนโยบายของหน่วยงานนั้น อาจจะมีผลในเชิงการเบี่ยงเบนจากอุดมการณ์ร่วมของสมาชิกชมรม เพราะอาจมีสมาชิกของชมรมบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการทำกิจกรรมตามแนวทางของหน่วยงานราชการหรือองค์กรอื่นจากภายนอกชุมชน แต่จำเป็นต้องยินยอมเข้าร่วมด้วยเพราะไม่สามารถขัดมติหรือคัดค้านเสียงส่วนใหญ่ของชมรมได้ เมื่อดำเนินการแล้วหากกิจกรรม/โครงการนั้นประสบผลสำเร็จก็จะไม่เกิดปัญหา แต่หากไม่ประสบผลสำเร็จอาจกลายเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งในหมู่สมาชิกขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะบางหน่วยงานไม่จริงจังในการเข้ามาประสานความร่วมมือ ไม่สนใจถึงเงื่อนไขการทำงานของชมรมในแนวทางการสาธารณสุขเพราะหวั่นวิฤพิทุธ ดังจะเห็นได้ว่าแนวทางการทำงานเชิงบูรณาการกับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกที่ผ่านมา มักจะพบเห็นได้ใน 2 ทิศทาง ดังนี้

(1) คาดหวังใช้ความเข้มแข็งของชมรมและชุมชนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนกิจกรรม/โครงการของหน่วยงาน เพื่อเป็นผลงานตามนโยบายของต้นสังกัด โดยมีพื้นฐานความคิดที่ว่าองค์กรหรือชุมชนที่มีความเข้มแข็งย่อมจะสร้างความร่วมมือในการทำงานโดยคาดหวังผลสำเร็จได้มาก หน่วยงานเหล่านี้มักจะเข้ามาให้การสนับสนุนโดยใช้เรื่องงบประมาณมาเป็นแรงจูงใจ แต่มีเงื่อนไขว่าผลของกิจกรรมจะถือว่าเป็นผลงานของหน่วยงาน ซึ่งจะนำไปอ้างอิงกับกระทรวงต้นสังกัด ตัวอย่างเช่น โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นต้น

(2) เข้ามานำเสนอหรือขอให้ชมรมนำกิจกรรมที่ทำอยู่แล้ว เข้ามาบูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรือโครงการของหน่วยงาน เช่น โครงการชุมชนคุณธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม ที่เข้ามาเสนอการสนับสนุนเชิงบูรณาการพร้อมทั้งได้นำเอาเงื่อนไขและกฎระเบียบเข้าไปครอบงำกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรมที่วัดและชุมชนร่วมกันดำเนินการอยู่แล้ว และอ้างอิงเป็นโครงการชุมชนคุณธรรมของหน่วยงาน ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขที่วัด ชาวบ้าน และสมาชิกของชมรม จะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและเป้าหมายการทำงาน จนกระทั่งเกิดผลผิดเพี้ยนจากที่เคยดำเนินการประสบผลสำเร็จด้วยดี

ความยั่งยืนในงานสาธารณสุขสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุที่วัดโศการาม และชุมชนบ้านยอดแกง จึงควรจะต้องพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่อาจแปรผันไปตาม กลไกการทำงานเชิงบูรณาการกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอกชุมชนด้วย โดยจะต้องไม่ถูกครอบงำจากหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านั้น ชมรมรักสุขภาพวัดโศการามควรจะยึดถือการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางของงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธอย่างเคร่งครัด เน้นการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการทำงานเพื่อสังคม สร้างและรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไม่ให้เสื่อมถอย หากหน่วยงานหรือองค์กรใดจะเข้ามาบูรณาการทำกิจกรรม จะต้องดำเนินการโดยไม่ขัดต่อแนวทางการทำงานดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็น การทำกิจกรรมที่เน้นการทำความดีเพื่อสังคม หรือการทำบุญเพื่อสังคม ตัวอย่าง เช่น กิจกรรมถนนสายบุญที่ใช้ประเพณีการตักบาตรเป็นการทำบุญเพื่อสังคม มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งเพื่อนำสิ่งของไปส่งสงเคราะห์ช่วยเหลือการดำเนิน ชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งถือเป็นงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ทำร่วมกันระหว่าง พระสงฆ์กับชาวบ้าน หากจะมีการปรับเปลี่ยนให้เป็นโครงการชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรจะให้ชาวบ้านร่วมกันพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะไม่ขัดต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านและวิถีวัฒนธรรมชุมชน แม้จะเป็นโอกาส ในการสร้างรายได้และชื่อเสียงให้แก่ชุมชน แต่อาจจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อจะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และหน่วยงานราชการ กิจกรรมในลักษณะเช่นนี้อาจจะบั่นทอนความเข้มแข็ง ของชุมชน และเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ขาดความยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพระครูวิบูลสุตฺตมิกมุงทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในเชิงบูรณาการกับหน่วยงานราชการและภาคีเครือข่าย เพื่อนำเอา องค์ความรู้และประสบการณ์ไปช่วยเหลือชุมชนบนพื้นฐานการทำงานเชิง เสียสละทั้งกำลังทรัพย์และแรงกายแรงใจ เป็นการทำงานช่วยเหลือประชาชน ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนและช่วยเหลือสังคมในเชิงสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยการ ทำกิจกรรมมีลักษณะที่เน้นกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้สูงอายุ นอกจากนี้การดำเนินงาน กิจกรรมยังใช้ความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อหลวงพ่อบุญพื้นฐานในการทำงานเชิง

บูรณาการร่วมกัน ทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม โดยการประสานงานเพื่อรับการสนับสนุน ทั้งเชิงองค์ความรู้และงบประมาณ เพื่อให้กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ของ วัดโศการามสามารถดำเนินการและขยายต่อยอดการขับเคลื่อนกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ตามเป้าหมายเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีจุดเน้นสำคัญในการทำงานคือต้องยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นธงนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเมตตาธรรมและสามัคคีธรรม ที่จะช่วยยึดโยงให้สมาชิกเข้ามาร่วมกันทำงานด้วยความเสียสละและสามัคคี

“ฝนตกที่ไหน ก็บน้ำที่นั่น”

พระนิเทศศาสนคุณ

วัดบุญเรืองสุวรรณาราม อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

— พัฒนา —

ธนาการน้ำใต้ดิน: พระนิเทศศาสนคุณ
วัดบุญเรืองสุวรรณาราม จังหวัดหนองคาย

พินิจ ลากรนานนท์

พระนิเทศศาสนคุณ (สมาน สิริปณฺโญ) หรือหลวงพ่อสมาน แสงศรี ปัจจุบันเป็นเจ้าของาวาสวัดบุญเรืองสุวรรณาราม บ้านคำโป่งเป้ง ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เป็นผู้มึบทบาทสำคัญในการคิดและริเริ่มการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดิน เพื่อเป้าหมายการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ ที่มุ่งเน้นหลักการพัฒนา เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาน้ำแล้ง น้ำท่วมขัง น้ำเสีย และน้ำเค็ม รวมถึงเพื่อสร้างแหล่งน้ำสะอาดสำหรับการอุปโภคบริโภคในชุมชนและเป็นแหล่งน้ำเกษตรกรรมได้อย่างยั่งยืน

พระนิเทศศาสนคุณ เกิดเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2487 ที่บ้านสงเปือย ตำบลกุดกุง อำเภอดำเชียงแก้ว จังหวัดยโสธร เริ่มเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ด้วยการบรรพชาเป็นสามเณรในปี พ.ศ. 2502 เมื่ออายุราว 15 ปี และอุปสมบทเป็นพระภิกษุในธรรมยุติกนิกาย เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2507 ณ วัดป่าสฤติย์ ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ท่านจบการศึกษาทางโลกชั้น ป. 4 ส่วนการศึกษาทางธรรมท่านจบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม 5 ประโยค นับเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่เดินในเส้นทางสายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และมีบทบาทในด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสังคมไทย

4.1 พระนิเทศศาสนคุณ และบทบาทสาธารณสงเคราะห์ วิถีพุทธ

หลังจากที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระนิเทศศาสนคุณได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมในสายพระป่ามาโดยตลอด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 หลวงพ่อสมานได้รับคำแนะนำจากพระราชนิเวศรังสี (เทสก์ เทสรังสี) ให้เดินทางไปรับหน้าที่เป็นพระธรรมทูตรุ่นแรกเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสร้างวัดไทยในรัฐต่าง ๆ จำนวนมากกว่า 60 วัดล้วนเป็นวัดในสายปฏิบัติธรรมตามแนวทางของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล และหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต นับว่าสามารถประสบผลสำเร็จในเชิงการเผยแผ่พระพุทธ

ศาสนาอย่างมาก และยังได้จัดตั้งมูลนิธิสภามานแสงศรี เพื่อหาทุนอนุเคราะห์และสงเคราะห์พระธรรมทูตที่อาพาธและมรณภาพในสหรัฐอเมริกา ในช่วงเวลาที่ได้ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตอยู่ที่สหรัฐอเมริกา นั้น หลวงพ่อสมานได้เรียนรู้หลักการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำจากวิธีการปฏิบัติจริง เนื่องจากในการสร้างวัดที่สหรัฐอเมริกา มีเงื่อนไขที่วัดจะต้องมีการทำระบบการบริหารจัดการน้ำที่ดี ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและชุมชนใกล้เคียง หลวงพ่อจึงต้องเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสม จากความรู้และประสบการณ์ดังกล่าวเมื่อหลวงพ่อกลับมาจำพรรษาที่ประเทศไทย หลวงพ่อจึงคิดที่จะทดลองพัฒนาเพื่อจัดการน้ำอย่างเป็นระบบให้คนไทยหลุดพ้นจากปัญหา ทั้งการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วม และน้ำเน่าเสีย จากการบริหารจัดการน้ำอย่างไม่ถูกวิธี คือเน้นการเก็บน้ำบนผิวดินเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรอย่างสิ้นเปลือง โดยไม่คำนึงถึงการเติมน้ำลงสู่ใต้ดินเพื่อเก็บน้ำเอาไว้หรือสำรองน้ำไว้ และเพื่อสร้างความชุ่มชื้นของผืนดิน หลวงพ่อจึงมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะกลับมาช่วยเมืองไทยให้พ้นจากวิกฤตเรื่องน้ำ เหมือนในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งในทวีปอเมริกาและยุโรป

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2537 หลวงพ่อสมานได้เดินทางกลับมาจำพรรษาที่วัดบุญเรืองสุวรรณาราม และหลังออกพรรษาก็กลับไปช่วยบริหารจัดการวัดสายธรรมยุติกนิกายในสหรัฐอเมริกาทุกปี ในช่วงนี้หลวงพ่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำที่ได้จากการพัฒนาวัดในสหรัฐอเมริกา กลับมาทดลองและคิดระบบการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินเรื่อยมาจนกระทั่งประสบความสำเร็จ ในปี พ.ศ. 2555 หลวงพ่อจึงได้กลับมาอยู่เมืองไทยเป็นการถาวร และในปี พ.ศ. 2556 ได้เริ่มทดลองดำเนินการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อการแก้ไขปัญหาน้ำขาดแคลนน้ำในพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนของตำบลเก่าขาม อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี จากนั้นได้เริ่มเผยแพร่องค์ความรู้การเก็บน้ำไว้ใต้ดินด้วยการนำไปทดลองในพื้นที่อื่นมากขึ้น รวมถึงจัดอบรมถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจจากทั่วประเทศ 5 รุ่น ในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน พ.ศ. 2560 รวมจำนวนผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมโดยตรงจากหลวงพ่อดำเนิน 960 คน ในจำนวนนี้มีบุคลากรจากทั้งหน่วยงานราชการ (กรมการปกครอง ตำรวจ ทหาร)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล) รัฐวิสาหกิจ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย) นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน เกษตรกร (กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์) และผู้นำชุมชนในระดับต่าง ๆ หลังจากผ่านการฝึกอบรมแล้วส่วนมากได้นำองค์ความรู้เรื่องการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินไปทดลองปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและที่ยังอยู่ในระดับกำลังพัฒนา แม้จะไม่ประสบผลสำเร็จแต่ก็ไม่ถึงกับล้มเหลว เพราะแต่ละคนได้นำกลับไปทดลองทำตามความรู้ความเข้าใจ ตามศักยภาพและกำลังความสามารถทั้งในเชิงบุคคลและในเชิงองค์กร โดยมีความคาดหวังว่าจะแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้อย่างถูกวิธี และคนไทยจะมีน้ำจืดทั้งสำหรับอุปโภคบริโภคและทำไร่นาอย่างเพียงพอ

การเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคและแหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรมนี้ นับเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ โดยหลวงพ่อมีแรงจูงใจจากการที่ท่านมีโอกาสได้เดินทางไปในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะการเดินทางโดยรถโดยสารและรถไฟ ได้พบเห็นคนอีสานที่สถานีรถไฟบ้าง สถานีรถขนส่งบ้าง คนอีสานเหล่านั้นล้วนเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่เพื่อการหางานทำ พวกเขาต้องตื่นนอนออกจากบ้านเกิดด้วยความคาดหวังว่าจะได้รับโอกาสที่ดีขึ้น ทั้งเพื่อตนเองและความอยู่รอดของครอบครัว บางคนก็ประสบความสำเร็จ บางคนไม่ประสบความสำเร็จ หลวงพ่อรู้สึกสลดใจและเกิดความคิดว่าหากพวกเขาได้รับโอกาสที่ดีขึ้นในบ้านเกิด พวกเขาจะคิดรอนแรมออกมาหางานทำอีกหรือไม่ หากในชุมชนมีน้ำใช้ทำการเกษตรได้อย่างอุดมสมบูรณ์และพอเพียง และได้รับผลผลิตที่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ ยังจะมีความจำเป็นอีกหรือไม่ที่พวกเขาจะต้องออกเดินทางมาหางานไกลจากครอบครัว ต้องผ่านความเหงา และขาดความอบอุ่น ไปใช้ชีวิตในที่ที่มีวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน ต้องลำบากในการดำเนินชีวิตและการกินอยู่ หลวงพ่อยังต้องการจะพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อพลิกฟื้นผืนดินและแหล่งน้ำในภาคอีสาน ด้วยความคาดหวังที่จะปรับเปลี่ยนชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของคนอีสานให้ดีขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ของหลวงพ่อดำมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายสำคัญด้วยการช่วยเหลือชาวบ้านให้สามารถพึ่งตนเองได้ เพราะการสงเคราะห์แก้ไข้ปัญหาเฉพาะหน้านั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยเหลือชาวบ้านและเกษตรกรได้เพียงระยะสั้น หากสามารถพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินให้แก่ชาวบ้านและชุมชนสามารถทำการเกษตรดีขึ้นได้ จึงจะเป็นการช่วยพัฒนาชาวบ้านได้ในระยะยาว คือสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ ผู้นำชุมชน หรือแม้แต่จากพระสงฆ์

โดยพื้นฐานแล้วพระนิเทศศาสนคุณมีความถนัดในการสอนธรรมสอนให้อุบาสกอุบาสิกาได้เรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม สำหรับการสงเคราะห์และช่วยเหลือผู้เดือดร้อนหรือมีปัญหาทุกขัยกนั้นเป็นงานที่หลวงพ่อดำเนินการมาโดยตลอด เป็นการให้และการช่วยเหลือโดยไม่คาดหวังสิ่งตอบแทน แต่หลวงพ่อดำพิจารณาว่าการสอนและแนะนำให้ความรู้แก่คนที่ควรให้ความรู้เพื่อให้เขาสามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองได้นั้นเป็นการสอนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน แนวทางนี้จะนำไปสู่ความพยายามช่วยชาวบ้านด้วยการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดิน โดยให้ความรู้ พาดูกิจกรรม และแนะนำแนวทางการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดิน โดยไม่ได้ทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินให้ แต่ให้ชาวบ้านเรียนรู้และร่วมกันทำเองแบบค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของแต่ละคนและแต่ละพื้นที่ เพราะธนาคารน้ำใต้ดินไม่ได้มีรูปแบบที่ตายตัวว่าจะต้องทำให้ครบถ้วนทั้งระบบในคราวเดียวกัน

หลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางการทำงานสาธารณสงเคราะห์ คือ “เมตตาธรรม” มีเมตตาในการให้ความรู้ให้คำแนะนำหรือปรึกษาในเรื่องราวต่าง ๆ โดยเชื่อว่าเมตตาธรรมคือพื้นฐานการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่ในการพัฒนาสังคมนั้นทุกคนและชุมชนควรยึดหลักการ “พึ่งตนเอง” ตามแนวทางและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นหลักในการทำงานพัฒนา ไม่ทำงานทุกอย่างเกินตัวพัฒนาไปตามกำลังความรู้ความสามารถและศักยภาพของชุมชนนั่นเอง การของบประมาณจากภาครัฐก็ควรขอตามความจำเป็น และที่สำคัญผู้นำชุมชนจะต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่บิดเบือนและเบียดบังผลประโยชน์ของส่วนรวม

นอกจากนี้หลวงพ่อก็เริ่มต้นพัฒนาธาราน้ำใต้ดินที่วัดก่อน โดยได้อาศัยเงินทุนจากการทอดกฐินและผ้าป่าของบรรดาญาติโยม รวมทั้งในบางโอกาสจะแจ้งวัตถุประสงค์ที่จะขอความช่วยเหลือหรือความต้องการเฉพาะจากญาติโยมและผู้มีจิตศรัทธาที่มีกำลังความสามารถจะมาร่วมกันช่วยเหลือได้โดยไม่ประสบปัญหาหรือมีความเดือดร้อนใด ๆ

4.2 กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์: การพัฒนาระบบ “ธาราน้ำใต้ดิน”²

ธาราน้ำใต้ดินเกิดจากคำริของพระนิเทศศาสนคุณ ที่ได้ศึกษาเรียนรู้เรื่องการเก็บรักษาน้ำไว้ใต้ดิน โดยใช้สถานที่วัดบุญเรืองสุวรรณาราม บ้านคำโป่งเป็ เป็นสถานที่ทดลอง ในปี พ.ศ. 2537 ผลปรากฏว่าน้ำในลำห้วยกอมเกาะที่ไหลผ่านวัด และน้ำจากทุ่งนาถูกชักน้ำให้ไหลลงบ่อที่ถูกออกแบบเป็นพิเศษ เพื่อให้เก็บน้ำอยู่ในชั้นหินอุ้มน้ำ (confined aquifer) ตามแรงโน้มถ่วงของโลกและหลักการแรงเหวี่ยงของโลกหมุนรอบตัวเอง จนทำให้ชุมชนที่อยู่รอบวัดบุญเรืองสุวรรณาราม ประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร มีน้ำสะอาดไว้อุปโภคบริโภค ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากปริมาณน้ำในสระไม่เคยแห้งและบริเวณวัดเขียวชอุ่มตลอดทั้งปี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 หลวงพ่อดำรงตำแหน่งผู้นำมาพัฒนาพื้นที่วัดอาฮงศิลาวาส³ ตำบลโคสี อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และบริเวณรอบ ๆ ผลการทดลองก็ประสบความสำเร็จเช่นกัน กล่าวคือจากเดิมพื้นที่ในบริเวณใกล้วัดแม้จะอยู่ใกล้กับแม่น้ำโขงแต่เกิดความแห้งแล้งมากในช่วงฤดูแล้ง เมื่อได้

²ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก พินิจ ลาภธนานนท์ และเร้งรัต สุทธิสน (2561) ธาราน้ำใต้ดินพระนิเทศศาสนคุณ. กำแพงเพชร: สถาบันนันทนิเทศศาสนคุณ.

³ ย้อนกลับไปเมื่อปี พ.ศ. 2517 หลวงพ่อสมาน สิริปัญญา ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบุญเรืองสุวรรณาราม ได้เดินทางไปพบวัดร้างที่มีสภาพค่อนข้างแห้งแล้ง มีเพียงแม่ช้อยู่ดูแล จึงได้พาคณะสาธุชนผู้ศรัทธาเข้าร่วมบูรณะวัดนี้ให้ดีขึ้น เหมาะสมกับ ศาสนสถานอันร่มรื่น และใช้ประโยชน์เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาได้สืบไป และตั้งชื่อใหม่ว่า “วัดอาฮงศิลาวาส”

ทดลองบริหารจัดการน้ำใต้ดินผ่านไป 15 ปี กลับทำให้พื้นที่ใกล้เคียงเกิดความชุ่มชื้น น้ำบาดาลที่เคยแห้งแล้งต้องเจาะดินลงไปกว่า 80 เมตร ปัจจุบันมีน้ำที่ผิวดินระดับ 1 เมตรเท่านั้น สภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์มาก สระน้ำที่เคยแห้งแล้งก็มีน้ำให้ใช้ได้ตลอดปี หลวงพ่อจึงใช้พื้นที่พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้การจัดการน้ำใต้ดิน เพื่อการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นอีกหลายแห่งอย่างต่อเนื่อง

พื้นที่ทำธนาคารน้ำใต้ดิน วัดบุญเรืองสุวรรณาราม บ้านคำเป็งเป็ง ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

พื้นที่ทำธนาคารน้ำใต้ดิน วัดอาฮงศิลาวาส อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ

หลังจากนั้นหลวงพ่อก็ได้นำความรู้เรื่องธนาคารน้ำใต้ดินไปช่วยพัฒนาวัดถ้ำปู่หล้า ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นวัดที่ขาดแคลนน้ำ ถึงแม้จะสามารถเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาแต่ก็ไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเป็นน้ำเค็ม ไม่สามารถบริโภคได้เลย ทางวัดจึงต้องเก็บน้ำฝนเพื่อเอาไว้ใช้ตลอดปี ผลจากการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินในปัจจุบันพบว่าเกิดมลน้ำจำนวนมากในบริเวณวัด และน้ำเค็มก็หายไปไม่ปรากฏอีกเลย

พื้นที่ทำนาคาน้ำใต้ดิน วัดถ้ำปู่หล้า อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

หลวงพ่อดีได้นำองค์ความรู้ที่เชื่อมั่นได้ในการเก็บน้ำไว้ใต้ดินและสามารถแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำได้ ไปพัฒนาในอีกหลายพื้นที่ ได้แก่ วัดถ้ำจำปา ตำบลหนองสูง อำเภอกำแพงศรี จังหวัดมุกดาหาร และวัดป่าหนองอ้อ ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ตามลำดับ การดำเนินงานจัดเก็บน้ำใต้ดินที่วัดทั้ง 2 แห่งนี้ก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน

พื้นที่ทำนาคาน้ำใต้ดิน วัดถ้ำจำปา จังหวัดมุกดาหาร และวัดป่าหนองอ้อ จังหวัดอุบลราชธานี

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2557 หลวงพ่อดีจึงเกิดแนวคิดที่จะขยายองค์ความรู้การเก็บน้ำไว้ใต้ดินด้วยการนำไปทดลองในพื้นที่อื่นมากขึ้น และเริ่มถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์จากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เนื่องจากท่านเห็นว่าประเทศไทยยังคงขาดแนวทางในการบริหารจัดการน้ำอย่างได้ผล หากคนไทยยังไม่แก้ปัญหาเรื่องน้ำอย่างถูกวิธี ต่อไปคนไทยจะไม่มีน้ำจืดสำหรับการบริโภค และไม่มีน้ำทำไร่ทำนาอย่างเพียงพอ เพราะน้ำจืดที่ผืนโลกสะสมเอาไว้กำลังจะหมดไป เมื่อน้ำจืดหมดต่อไปน้ำเค็มซึ่งอยู่ลึกใต้ดินจะยกตัวลอยขึ้นเหนือผิวดินมา

แทนน้ำจืด ซึ่งจะเป็นหายนะของชาวไทยในอนาคตอีกไม่เกิน 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยต้องรีบแก้ไขปัญหาน้ำอย่างเร่งด่วน ถ้าน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรหมดไป คนไทยจะอยู่กันอย่างไร นับเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งสำหรับคนรุ่นหลัง หลวงพ่อจึงได้เริ่มลงมือพัฒนาต้นแบบให้ผู้สนใจไปศึกษาเรียนรู้

ในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2557 หลวงพ่อได้จัดตั้งสถาบันวิจัยนิเทศศาสนคุณ ภายใต้การอุปถัมภ์ของมูลนิธิหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล โดยมีหลวงพ่อเป็นประธานมูลนิธิ เพื่อให้เป็นองค์กรทำงานด้านการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเริ่มต้นมอบหมายให้ นายอาคม วามะลุน รวบรวมผู้มีจิตอันเป็นกุศลในจังหวัดอุบลราชธานีในเบื้องต้น และในจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อร่วมกันทำงานในนามสถาบันวิจัยนิเทศศาสนคุณ แต่ต่อมาเนื่องจากการก่อตั้งมูลนิธิหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการน้ำ หลวงพ่อจึงได้เปิดสถาบันวิจัยนิเทศศาสนคุณ และตั้งสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2559 โดยมีหลวงพ่อเป็นประธานและได้แต่งตั้ง นายมงคลรัตน์ ตะวันเดือน เป็นผู้อำนวยการสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณคนแรก รวมทั้งตั้งคณะกรรมการอีกจำนวนหนึ่งร่วมกันดำเนินงานภายใต้ชื่อโครงการมีน้ำใช้อย่างยั่งยืน ต่อมา นายมงคลรัตน์ลาออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณ หลวงพ่อจึงได้แต่งตั้ง นายเรงรัด สุทธิสน ให้เป็นผู้อำนวยการแทนตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2560 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้หลวงพ่อยังได้จัดตั้งมูลนิธิสิริปัญญา เพื่อสนับสนุนงานของสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำภายใต้แนวคิดการพัฒนารณาการน้ำใต้ดินในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย นับเป็นการขยายงานพัฒนารณาการน้ำใต้ดินที่มีความเด่นชัดยิ่งขึ้นจนถึงปัจจุบัน ตามหลักการและแนวคิดของพระนิเทศศาสนคุณ

4.2.1 หลักการและแนวคิดการพัฒนารนาคาน้ำใต้ดิน

น้ำถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของทุกคนในทุกเรื่องและทุกกิจกรรม ทั้งในด้านอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคม การผลิตพลังงาน การท่องเที่ยว รวมถึงการรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ แต่เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ ทำให้มีความต้องการใช้ทรัพยากรน้ำเพิ่มขึ้น ในขณะที่ป่าต้นน้ำถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ทำให้ความสามารถเก็บกักน้ำหรือการชะลอน้ำตามธรรมชาติลดลง นำไปสู่ปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และเกิดปัญหาคุณภาพน้ำ ที่ผ่านมามีประเทศไทยกำหนดนโยบายและแผนแม่บทการบริหารจัดการน้ำอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยความซับซ้อนและแปรเปลี่ยนของสภาพปัญหาทำให้นโยบายและแผนแม่บทดังกล่าวไม่อาจครอบคลุมในทุกเหตุปัจจัยของปัญหา และมีข้อจำกัดต่อการบูรณาการแผนงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานราชการและองค์กรอื่น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนได้ สถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณจึงได้เสนอแนวทางการจัดการน้ำอย่างสมดุลและยั่งยืนตามหลักการธนาคารน้ำใต้ดิน ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาและส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้ ตลอดจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “ฝนตกที่ไหน เก็บน้ำที่นั่น”

ธนาคารน้ำใต้ดิน (groundwater bank) หมายถึงสถานที่เก็บน้ำฝนหรือน้ำจากแหล่งน้ำบนดิน เพื่อนำไปเก็บไว้ในชั้นหินอุ้มน้ำ หากพิจารณาในเชิงวิชาการหลักการทำธนาคารน้ำใต้ดินใช้ศาสตร์องค์ความรู้หลากหลายแขนงมารวมกัน เช่น ความรู้ด้านอุทกธรณีวิทยา คือเข้าใจบริบทของสภาพชั้นดินและประสิทธิภาพของการไหลซึมน้ำลงใต้ดิน ด้านวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของทิศทางการหมุนรอบตัวเองของโลก ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงทิศทางการไหลของน้ำใต้ดินที่มีทิศทางแตกต่างจากการบริหารจัดการน้ำบนผิวดิน คือการไหลของน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ไหลตามความลาดเอียงของพื้นที่จากทิศเหนือลงมามาทิศใต้ อีกทั้งน้ำบนผิวดินมีความเสี่ยงต่อการเจือปนของสารเคมี ที่ส่งผลต่อการนำน้ำไปใช้อุปโภค

และบริเวณ ส่วนน้ำใต้ดินเป็นน้ำที่ถูกซึมซับและผ่านการกรองในชั้นดินและหิน จึงมีความสะอาดสูงกว่าน้ำที่อยู่บนผิวดิน น้ำใต้ดินจะไหลจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือไปทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยอาศัยแรงดึงดูดและแรงเหวี่ยงจากการหมุนรอบตัวเองของโลก นอกจากนี้ น้ำบนผิวดินยังมีอัตราการสูญเสียจากการระเหยสูงกว่าน้ำที่อยู่ใต้ดิน อีกปัญหาที่เรามักพบบ่อยคือเวลาฝนตกหนักมีปริมาณน้ำฝนมาก ฝนที่ตกลงมาจะไหลไปยังพื้นที่ต่ำจนอาจล้นเข้าสู่พื้นที่อยู่อาศัยและเกษตรกรรม และส่งผลต่อการเกิดน้ำท่วมขัง อันเป็นปัญหาที่จะสามารถแก้ไขได้โดยใช้ระบบธนาคารน้ำใต้ดิน

การจะทำธนาคารน้ำใต้ดินจึงควรจะต้องเข้าใจถึงบริบทของสภาพพื้นที่และชั้นดิน โดยลักษณะพื้นฐานของชั้นดินตามธรรมชาติจำแนกได้เป็น ชั้นแรกเป็นชั้นดินอ่อนซึ่งเป็นดินที่ใช้สำหรับการเพาะปลูก ชั้นที่ 2 เป็นชั้นดินเหนียว คุณสมบัติของดินเหนียวจะเป็นตัวกันทำให้น้ำขาดประสิทธิภาพในการซึมซับลงสู่ชั้นใต้ดิน ชั้นที่ 3 เป็นชั้นหินอุ้มน้ำ เป็นชั้นดินที่เป็นหัวใจหลักของการทำธนาคารน้ำใต้ดิน หินอุ้มน้ำมีคุณสมบัติเป็นตัวซับซับน้ำและกรองสิ่งสกปรก ชั้นดังกล่าวเปรียบเหมือนประตูชั้นน้ำบาดาล ลักษณะของชั้นหินมีรูพรุน ซึ่งสามารถกักเก็บน้ำและไหลผ่านรูพรุนเพื่อสูบใช้ได้ ในส่วนสุดท้ายคือชั้นกรวดทราย เป็นชั้นดินที่เป็นแหล่งสะสมของน้ำใต้ดิน นับเป็นชั้นที่สำคัญของการทำน้ำบาดาล แหล่งน้ำบาดาลเกิดอยู่ในชั้นหินที่อึดด้วยน้ำ คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของชั้นหินที่จะเก็บน้ำไว้จนอึดตัวได้ คือช่องว่างที่เกิดขึ้นในหิน ช่องว่างในหินมีอยู่หลายประเภท เช่น ช่องว่างระหว่างเม็ดตะกอน (กรวดหรือทราย) ช่องว่างอันเป็นรอยต่อระหว่างชั้นต่อของหิน ช่องว่างที่เกิดจากรอยแตกของหิน และช่องว่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ทั้งนี้หลักการที่สำคัญของธนาคารน้ำใต้ดินคือการเปิดช่องทางให้น้ำไหลลงไปจนถึงชั้นหินอุ้มน้ำ ซึ่งจะเป็แหล่งสะสมน้ำที่ไหลซึมต่อไปยังชั้นกรวดทรายที่เป็นชั้นน้ำบาดาล

อีกประเด็นหนึ่งที่เราควรทำความเข้าใจในการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน คือ ประเด็นลักษณะทั่วไปของของแหล่งน้ำบนผิวดิน ซึ่งแบ่งออกเป็นแหล่งน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง โดยทั่วไปแล้วแหล่งน้ำดังกล่าวช่วงชั้นลึก

ที่สุดจะเป็นชั้นดินเหนียว ที่น้ำไม่สามารถซึมลงชั้นใต้ดินได้ อีกส่วนหนึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ่อน้ำหรือสระเก็บน้ำที่ขุดเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยปกติแล้วกันสระมักอยู่ระดับชั้นดินอ่อน สิ่งที่จะหมดไปด้วยลักษณะของชั้นดินที่สามารถซึมซับได้เร็ว หากไม่มีการเติมหรือมีฝนตกลงมาเพียงพอ และอีกแหล่งน้ำหนึ่งคือน้ำบาดาล เป็นการเจาะบ่อผ่านชั้นดินต่าง ๆ คือ ชั้นดินอ่อน ชั้นดินเหนียว และชั้นหินอุ้มน้ำ ลงไปจนถึงแหล่งน้ำบาดาล คือชั้นกรวดทรายที่มีน้ำใต้ดินอยู่ น้ำบาดาลเป็นแหล่งน้ำที่ค่อนข้างสะอาด เพราะน้ำบาดาลได้ถูกรองผ่านชั้นดินต่าง ๆ แต่แหล่งน้ำบาดาลมีความเสี่ยงที่น้ำจะมีโอกาสหมดไปหากไม่มีการเติม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการทำธนาคารน้ำใต้ดินจะเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนให้ระบบน้ำใต้ดินและน้ำบนดินมีสมดุลต่อกันอีกด้วย

แหล่งน้ำทั่วไปตามลักษณะชั้นดินและชั้นหินตามธรรมชาติ

ในเชิงปฏิบัติธนาคารน้ำใต้ดินมีลักษณะเป็นบ่อที่ขุดในตำแหน่งที่เหมาะสมจะรับน้ำแล้วส่งลงไปเก็บที่ชั้นหินอุ้มน้ำ ซึ่งมีคุณสมบัติเหมือนสำลีแห้งที่สามารถซับน้ำและรับน้ำไว้ได้จำนวนมาก เพราะเป็นชั้นหินที่เชื่อมต่อกันอยู่ได้ เปลือกโลกจึงสามารถซึมซับน้ำอย่างไม่มีขีดจำกัด พื้นที่เก็บน้ำใต้ดินจึงมีมากมาย บ่อธนาคารน้ำใต้ดินแม้จะเป็นเพียงบ่อน้ำขนาดเล็ก แต่หากขุดไว้จำนวนมาก

การจัดกระจายกัน เมื่อฝนตกลงมาก็จะสามารถรับน้ำและแพร่กระจายไปตามชั้นดิน ในแต่ละปีอาจจะสามารถรับน้ำลงใต้ดินได้นับล้านลูกบาศก์เมตร มวลน้ำจะกระจายออกจากบ่อไปตามชั้นหินอุ้มน้ำในรัศมีราว 1.5 กิโลเมตร รอบ ๆ บ่อ และจะขยายห่างออกจากบ่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ตามปริมาณน้ำในชั้นหินอุ้มน้ำ

โดยหลักการธนาคารน้ำใต้ดินของสถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณเป็นรูปแบบหนึ่งของการเติมน้ำลงชั้นใต้ดิน (managed aquifer recharge) เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้ในการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ เพื่อกำหนดรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมให้เกิดประสิทธิภาพในการไหลซึมของน้ำในชั้นหินอุ้มน้ำ การเคลื่อนที่หรือการไหลของน้ำใต้ดินจะขึ้นอยู่กับแรงดันและความชื้นได้ของน้ำในชั้นหินอุ้มน้ำ ความเร็วของการไหลขึ้นอยู่กับสภาพความชื้นได้ของน้ำและความลาดชันของระดับน้ำบาดาล สภาพซึมผ่านได้ของน้ำนั้นจะขึ้นอยู่กับช่องว่างในเนื้อหินหรือเม็ดทราย หรือมีความพรุน ที่จะส่งผลต่อความสามารถเก็บกักน้ำไว้และความสามารถในการปล่อยให้ไหลซึมผ่านไปได้อย่างสะดวกหรือรวดเร็ว

4.2.2 รูปแบบและวิธีการทำธนาคารน้ำใต้ดิน

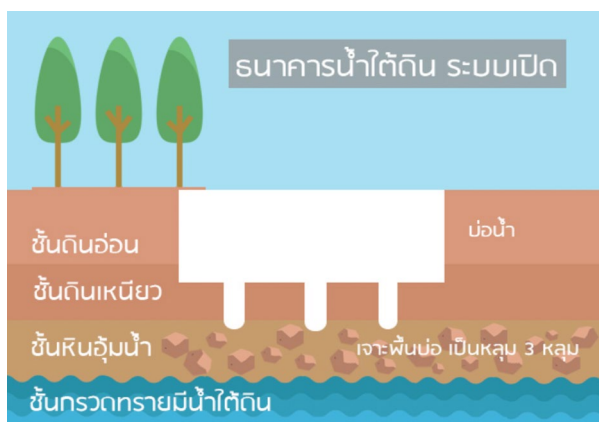
แนวคิดพื้นฐานการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินของสถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณ หากเปรียบกับธนาคารการเงินก็เหมือนกับการที่เรานำเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายไปฝากไว้กับธนาคาร วันใดที่เดือดร้อนเรื่องเงิน เราก็สามารถนำเงินที่เก็บออมไว้มาใช้ได้ ซึ่งธนาคารน้ำใต้ดินก็เช่นเดียวกัน ในช่วงหน้าฝนที่มีน้ำมากจนเกินความต้องการใช้ประโยชน์ ธนาคารน้ำใต้ดินจะช่วยดูดซับน้ำเพื่อนำไปกักเก็บไว้ที่ชั้นหินอุ้มน้ำ เมื่อถึงช่วงหน้าแล้งเรามีความต้องการใช้น้ำก็สามารถสูบน้ำมาใช้ได้ นอกจากนี้การทำธนาคารน้ำใต้ดินยังช่วยรักษาความชุ่มชื้นให้ชั้นผิวดินเหมาะแก่การทำการเกษตร ทำให้ต้นไม้บริเวณพื้นที่ทำธนาคารน้ำใต้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ระบบน้ำใต้ดินได้เปรียบในเรื่องการกักเก็บน้ำได้มากกว่าระบบน้ำบนผิวดินอย่างไร้ขีดจำกัด ใช้งบประมาณน้อยกว่า และไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย การทำธนาคารน้ำใต้ดินถูกออกแบบให้มีความ

เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบและเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ มีวิธีการวางตำแหน่งบ่อรับน้ำลงดินตามทิศทางการไหลของน้ำ และเชื่อมโยงกันให้สามารถกระจายน้ำใต้ดินในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงตามหลักการทิศทางการหมุนรอบตัวเองของโลก

การพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินตามหลักการของสถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณแบ่งได้เป็น 3 ระบบ คือระบบบ่อเปิด บ่อปิด และบ่อทิวินวัน ดังรายละเอียดรูปแบบและวิธีการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินแต่ละระบบ ดังนี้

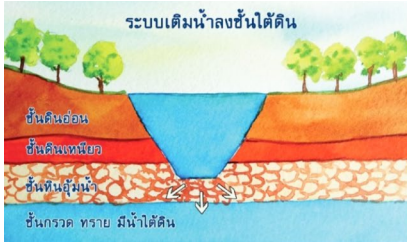
4.2.2.1 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิด

ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิดมีหลักการสำคัญคือเป็นความพยายามเก็บน้ำไว้ใต้ดินทะลุชั้นดินเหนียวถึงชั้นหินอุ้มน้ำ ระบบนี้จะสามารถนำน้ำขึ้นมาใช้ได้จากบ่อกักเก็บและส่งน้ำ (recharge and release ponds) หรือจากบ่อน้ำบาดาล วิธีนี้เหมาะสมกับพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากสามารถสูบน้ำจากบ่อน้ำมาใช้ได้โดยไม่หมด เพราะเมื่อปริมาณน้ำลดลงน้ำจากใต้ดินก็จะซึมซบกลับขึ้นมาเติมปริมาณน้ำในบ่อให้มีน้ำอย่างสม่ำเสมอ การทำบ่อระบบบ่อเปิดมีลักษณะเป็นบ่อขนาดใหญ่ ดังนั้นหากเป็นของเอกชนจะต้องมีพื้นที่จำนวนมาก หากเป็นของส่วนรวมจะต้องทำในพื้นที่สาธารณะ หรือถ้าเป็นพื้นที่ของบุคคลจะต้องได้รับการยินยอมให้ใช้พื้นที่เพื่อกิจการสาธารณะ

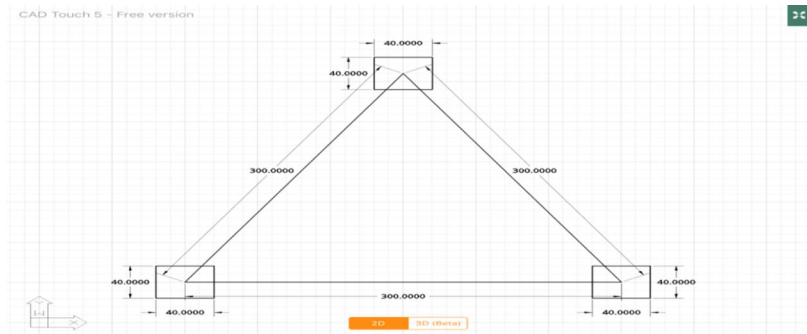

หลักการกำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิด

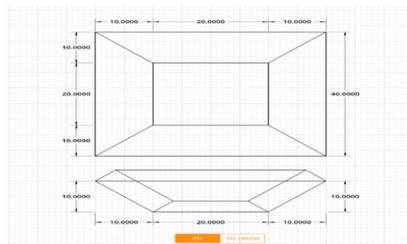
วิธีการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิด ขนาดของบ่อจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และลักษณะการใช้ประโยชน์ ระดับความลึกของการขุดบ่อในแต่ละพื้นที่ก็ไม่เท่ากัน จะขึ้นอยู่กับสภาพชั้นดินและชั้นหิน ซึ่งโดยหลักการก็คือให้เป็นไปตามสภาพทางอุทกธรณีวิทยา คือขุดบ่อให้ถึงชั้นหินอุ้มน้ำโดยประมาณความลึก 7 - 15 เมตร การออกแบบระบบบ่อเปิดสามารถจำแนกได้ตามความเหมาะสมของลักษณะพื้นที่และความต้องการใช้ประโยชน์ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปทรงกลม แต่ส่วนมากนิยมทำเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม ในลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความกว้าง 25 เมตร ยาว 40 เมตร ส่วนบ่อสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีความกว้าง 40 เมตร ยาว 40 เมตร ส่วนบ่อทรงกลมมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 25 - 40 เมตร ตามความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ แต่มีเงื่อนไขสำคัญคือลักษณะการขุดสระต้องให้มีสโลปหรือความลาดชัน 45 องศา ปากบ่อกว้างกว่าก้นบ่อ การขุดบ่อในลักษณะสโลปเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้หน้าในบ่อไหลลงสู่ก้นบ่อโดยมีแรงกดของมวลน้ำลงไปยังชั้นหินอุ้มน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้ไหลซึมลงสู่ชั้นหินอุ้มน้ำได้รวดเร็ว โดยการขุดบ่อเปิดนี้ไม่ควรปั้นดินรอบบ่อ เพราะจะส่งผลให้เกิดขวางทางน้ำที่จะลงสู่บ่อ ทั้งนี้ในการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิดทำได้ทั้งด้วยการขุดบ่อใหม่และการปรับสระน้ำเก่าที่มีอยู่เดิม แต่จะให้เกิดผลจริงต้องทำบ่อเปิดอย่างน้อย 3 บ่อ และกำหนดการวางตำแหน่งของบ่อเป็นรูปสามเหลี่ยม อยู่ทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศตะวันออก เพราะจะช่วยให้เติมน้ำลงชั้นใต้ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้แต่ละบ่อห่างกันประมาณ 1 - 1.5 กิโลเมตร เพื่อให้พื้นที่เติมน้ำลงไปสามารถเชื่อมประสานกันในระหว่างบ่อที่ขุดไว้ทั้ง 3 บ่อ เป็นการกระจายน้ำลงไปใต้ดินให้ทั่วถึงกันในระดับชั้นหินอุ้มน้ำ และในขณะที่ขุดบ่อจากใต้ดินก็จะซึมผ่านขึ้นมาเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำในบ่อหรือสระให้มีน้ำอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ให้แห้ง ทั้งนี้หากมีการออกแบบบ่อเปิดอย่างเหมาะสมตามระบบบริหารจัดการน้ำของธนาคารน้ำใต้ดิน จะช่วยเสริมให้มีน้ำในบ่อและสระเพียงพอตลอดทั้งปี โดยเฉพาะช่วงฤดูแล้งจะไม่เกิดปัญหาขาดแคลนนํ้าอย่างแน่นอน ข้อแนะนำอีกประการคือรอบปากบ่อควรปลูกหญ้ารอบ ๆ เพื่อป้องกันการชะล้างหน้าดินและเป็นการกรองน้ำที่ไหลลงบ่อและสระด้วย

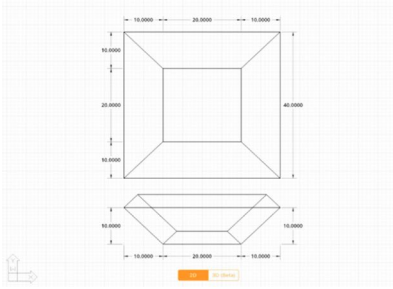
ลักษณะการบูรณาการน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิด

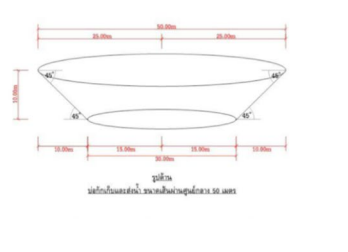
รูปแบบการวางตำแหน่งบ่อกักเก็บและส่งน้ำระบบบ่อเปิด

แบบบ่อกักเก็บและส่งน้ำระบบบ่อเปิดรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า

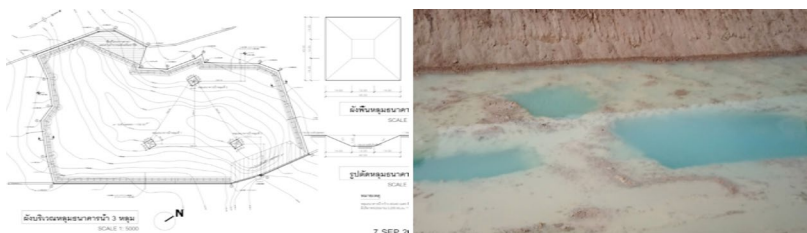
แบบบ่อกักเก็บและส่งน้ำระบบเปิดรูปทรงสี่เหลี่ยมจตุรัส

แบบบ่อกักเก็บและส่งน้ำระบบเปิดรูปทรงกลม

ทั้งนี้เทคนิคที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด โดยเฉพาะในกรณีการแก้ไขบ่อเดิมหรือบ่อเก่า ปกติแล้วการขุดบ่อหรือสระน้ำโดยทั่วไปมักจะขุดไม่ถึงชั้นหินอุ้มน้ำ ส่วนใหญ่จะลึกในระดับชั้นดินอ่อนและชั้นดินเหนียว ทำให้บ่อหรือสระดังกล่าวขาดประสิทธิภาพในการเพิ่มหรือเติมน้ำตามแนวทางธนาคารน้ำใต้ดิน จึงมักจะพบปัญหาเรื่องน้ำแห้งในช่วงฤดูแล้ง การปรับแก้บ่อเก่าจะทำได้ทั้งที่เป็นบ่อแห้งและบ่อที่มีน้ำ ในกรณีการแก้ไขบ่อแห้งนี้การทำธนาคารน้ำใต้ดินสามารถทำได้โดยขุดบ่อขนาดเล็กประมาณ 1 - 3 เมตร ในพื้นที่ก้นบ่อหรือสระน้ำเดิม ขุดให้ลึกถึงชั้นหินอุ้มน้ำจำนวน 3 บ่อตามระบบทิศ โดยให้ 3 บ่อดังกล่าวอยู่ในรูปแบบของสามเหลี่ยมตามหลักทิศทางการหมุนรอบตัวเองของโลก บ่อขนาดเล็กทั้ง 3 บ่อนี้จะทำหน้าที่ในการนำน้ำที่เหลือใช้ในช่วงฤดูฝนลงไปเก็บไว้ในชั้นหินอุ้มน้ำ และหล่อเลี้ยงระดับน้ำในชั้น

ใต้ดิน เมื่อถึงช่วงฤดูแล้งน้ำในชั้นใต้ดินก็จะซึมขึ้นมาช่วยเพิ่มปริมาณน้ำในบ่อหรือสระเดิมไม่แห้ง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในฤดูแล้ง จึงมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ

รูปแบบตำแหน่งการขุดบ่อเล็กในก้นบ่อ กรณีบ่อเดิมแห้ง

อีกกรณีหนึ่งที่ต้องการจะทำธนาคารน้ำใต้ดินในบ่อหรือสระน้ำเดิมที่มีน้ำขังอยู่ หรือในกรณีที่ต้องการจะปรับแหล่งน้ำธรรมชาติ (เช่น แม่น้ำ คลอง ลำธาร เป็นต้น) ให้เป็นธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด ก็จะสามารถทำได้โดยใช้เครื่องเจาะบ่อที่ใช้สำหรับเจาะดินเพื่อลงเสา หรือเครื่องเจาะน้ำบาดาล โดยจะเจาะลงตำแหน่งกลางแหล่งน้ำหรือริมฝั่งแหล่งน้ำดังกล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและลักษณะของแหล่งน้ำที่จะเจาะ โดยเจาะให้ผ่านชั้นดินอ่อนและชั้นดินเหนียวจนถึงชั้นหินอุ้มน้ำ โดยปกติแล้วความลึกอยู่ประมาณ 10 - 13 เมตร จากนั้นนำหินแม่น้ำใส่ลงในช่องบ่อที่ขุดไว้ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไหลเวียนของน้ำในชั้นหินอุ้มน้ำ และควรใช้ท่อน้ำพีวีซีวางตั้งฉากกับก้นหลุมปลายท่อเหนือพื้นดิน หรือมีความสูงกว่าขอบคลองเล็กน้อยตามความเหมาะสม ข้อสังเกตหลังจากเจาะบ่อดังกล่าวแล้วพบว่าช่วง 1 - 2 วันหลังจากขุดน้ำในแหล่งน้ำดังกล่าวจะแห้งลดลง แต่หลังจากนั้นน้ำจะคืนกลับสู่แหล่งน้ำเดิมและมีระบบการไหลเวียนของน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขบ่อเดิมที่มีน้ำจะตอบโจทย์เรื่องการแก้ไขปัญหาน้ำเค็มและการแก้ไขปัญหาหน้าเฝ้าเสีย โดยลักษณะของการทำธนาคารน้ำใต้ดินกรณีแก้ไขบ่อเดิมที่มีน้ำดังกล่าวนี้ บ่อที่ขุดจะมีคุณสมบัติในการซึมน้ำลงใต้ดิน และมีหน้าที่คืนน้ำสะอาดกลับแหล่งน้ำเดิมอีกด้วย

การแก้ไขบ่อเดิมด้วยหลักการธนาคารน้ำใต้ดินแบบเจาะกรณีบ่อเดิมมีน้ำ

4.2.2.2 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด

ระบบบ่อปิดเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของการทำธนาคารน้ำใต้ดินให้สมบูรณ์ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดมีหน้าที่ในการเติมน้ำลงดิน โดยมีหน้าที่นำน้ำที่อยู่บนดินลงสู่ใต้ดินอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้โดยลักษณะทั่วไปน้ำที่อยู่บนผิวดินกว่าจะซึมซับลงไปไนชั้นดินแต่ละชั้นต้องใช้เวลามาก เนื่องด้วยในชั้นผิวดินนั้นมีอากาศแทรกอยู่ ทำให้การซึมซับน้ำลงดินได้ช้า การทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดคือการเปิดช่องผิวดินเพื่อการเติมน้ำลงใต้ดินโดยตรงในระดับบนสุดของชั้นผิวดิน หลักการของระบบบ่อปิดคือการเก็บน้ำไว้ใต้ดิน แต่ไม่ทะลุชั้นดินเหนียวลงไปสู่ชั้นหินอุ้มน้ำ เพื่อเป้าหมายสร้างความชุ่มชื้นให้กับดินในบริเวณรอบบ่อปิด แก้ปัญหาน้ำท่วมขัง ลดการไหลบ่าของน้ำ และแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย การเก็บน้ำด้วยวิธีนี้จะไม่สามารถนำน้ำขึ้นมาใช้ได้โดยตรง เพราะมีเป้าหมายการเก็บน้ำไว้ใต้ดิน แต่หากในพื้นที่ใกล้เคียงกับระบบบ่อปิดมีบ่อน้ำตื้นหรือบ่อน้ำซับ ความชุ่มชื้นของดินจะส่งผลให้มีน้ำในบ่อดังกล่าวมากขึ้นพอที่จะสามารถนำไปใช้ได้ หรือในบางพื้นที่อาจจะสามารถขุดบ่อน้ำตื้นได้ในระดับไม่เกิน 2 - 3 เมตร และอาจจะมีน้ำใช้ได้ตลอดทั้งปี แต่ควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าโดยลักษณะของระบบบ่อปิดนี้ ไม่ได้มีหน้าที่หลักในการจะนำน้ำขึ้นมาใช้ได้โดยตรง เป็นเพียงช่องทางการเติมหรือเพิ่มน้ำลงสู่ใต้ดิน

การทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดสามารถทำได้ทั้งในพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ในปัจจุบันชุมชนเมืองเกิดการขยายตัวอย่างไม่

สิ้นสุด มีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและถนนหนทางเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะ การถมดินเพื่อก่อสร้างถนนและโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ได้ส่งผลให้ที่อยู่อาศัย ตั้งอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า จนเกิดความเสียหายในเรื่องน้ำท่วมขัง การระบายน้ำ หรือน้ำเน่าเสีย สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชน ดังนั้นการทำธนาคารน้ำใต้ดิน ระบบปิดจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะสามารถช่วยลดปัญหาดังกล่าวในครัวเรือน และชุมชนได้ สำหรับในพื้นที่ชนบทนอกจากการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด จะสามารถช่วยลดปัญหาในครัวเรือนและชุมชนได้เช่นเดียวกับในพื้นที่เมืองแล้ว ยังสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขังและสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณที่เป็นพื้นที่ เกษตรกรรมได้อีกด้วย ปกติแล้วพื้นที่การเกษตรแต่ละปีฝนตกอยู่ 5 - 6 เดือน ในพื้นที่ 1 ไร่ จะรับน้ำฝนที่ตกลงมาได้ราว 2,500 ลูกบาศก์เมตร น้ำฝนที่ตกมา จะไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ในพื้นที่สูงจึงไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ ในขณะที่พื้นที่ ต่ำอาจจะกลายเป็นแหล่งน้ำท่วมขัง ระบบบ่อปิดในพื้นที่การเกษตรจะช่วยใน การเก็บน้ำส่วนเกินเหล่านั้นลงสู่ใต้ดิน ทั้งนี้ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดจำแนก ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดในที่อยู่อาศัย

การทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดในบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้เลือกพื้นที่ ต่ำที่เป็นจุดรวมมีน้ำขังหรือเฉาะเฉาะ เช่น หลังห้องน้ำ หรือชายคาบ้านที่รองรับ น้ำฝน การทำระบบบ่อปิดสามารถทำได้ 2 วิธี ทั้งการขุดหรือเจาะบ่อ ซึ่งอาจเป็น บ่อสี่เหลี่ยมหรือบ่อทรงกลมก็ได้ ขนาดบ่อขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพ พื้นที่ ปัญหา และการใช้ประโยชน์ การทำระบบบ่อปิดไม่ว่าจะด้วยวิธีการขุดหรือ วิธีการเจาะด้วยเครื่องมือ มีขั้นตอนการดำเนินงานในลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนี้

(1) เลือกพื้นที่ที่ต้องการทำบ่อปิด จากนั้นขุดหรือเจาะบ่อตามขนาดที่ ต้องการ

(1.1) บ่อขุด ขุดเป็นบ่อทรงสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร หรือทรงกลมมีเส้นผ่านศูนย์กลางราว 50 - 60 เซนติเมตร ความลึก 1 - 1.5 เมตร อยู่ระดับในชั้นดินอ่อน

(1.2) บ่อเจาะ วิธีการขุดเจาะจะขึ้นอยู่กับขนาดของเครื่องจักร เช่น เส้นผ่าศูนย์กลาง 60 เซนติเมตร ลึก 3 - 5 เมตร ขึ้นอยู่กับชั้นดิน แต่ไม่ทะลุชั้นดินเหนียว

(2) นำเศษวัสดุมาใส่ในบ่อแทนดินที่ขุดออก โดยหินกรวดแม่น้ำเป็นวัสดุที่ดีที่สุด แต่ต้องใช้งบประมาณสูง ดังนั้นจึงอนุโลมให้เลือกใช้วัสดุที่สามารถหาได้ในชุมชน เช่น เศษหิน อิฐ กระเบื้อง กิ่งไม้ หรือต้นไม้ เพื่อใช้รองก้นหลุมราว 15 - 20 เซนติเมตร เพิ่มช่องว่างให้น้ำสามารถไหลหรือซึมซับลงดินได้อย่างรวดเร็ว

(3) นำท่อพีวีซี ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 - 3 นิ้ว วางให้ตั้งฉากกับก้นหลุมให้ท่อตั้งตรง ปลายท่อให้สูงเหนือพื้นดินตามความเหมาะสม การวางท่อพีวีซีเพื่อเพิ่มการระบายอากาศ ซึ่งจะส่งผลให้น้ำไหลซึมลงใต้ดินได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

(4) นำเศษวัสดุเหลือใช้ในชุมชน เช่น เศษหิน อิฐ กระเบื้อง กิ่งไม้ ต้นไม้ ยางรถยนต์ หรือขวดบรรจุน้ำ เป็นต้น ใส่ลงไปในหลุมจนเกือบเต็มจนเหลือไว้ประมาณ 10 - 15 เซนติเมตร จากนั้นใช้หิน กรวด ทราย หรือดินกลบปิดปากบ่อให้เสมอกับขอบของพื้นดินเดิม สามารถปลูกหญ้าหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้

การดำเนินการน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดแบบบ่อขุด

การดำเนินการน้ำใต้ดินระบบบ่อบปิดแบบบ่อเจาะ

รูปแบบที่ 2 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อบปิด แบบวางระบายน้ำใน ชุมชน

การทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อบปิดเพื่อการระบายน้ำในชุมชน มักจะมีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขังบนถนนหรือในอาคารสถานที่ที่สามารถทำได้ทั้งในเงื่อนไขที่เป็นการทำรางระบายน้ำใหม่ และทำในรางระบายน้ำที่มีอยู่เดิม ดังนี้

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการทำระบบบ่อบปิดแบบระบายน้ำใหม่ จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ

ลักษณะที่ 1 การขุดเป็นหลุมเพื่อการระบายน้ำสำหรับพื้นที่ไหลทาง โดยไม่ทำเป็นรางระบายน้ำ ในกรณีการขุดหลุมนั้นมีวิธีการทำเช่นเดียวกับการขุดบ่อบปิดในครัวเรือน แต่จะมีขนาดใหญ่กว่า คืออย่างน้อยหรือมากกว่า กว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร ลึก 2 - 3 เมตร โดยแต่ละบ่อจะมีระยะห่าง 50 - 100 เมตร แล้วแต่สภาพปัญหาและงบประมาณ การทำหลุมบ่อบปิดในลักษณะเดียวกันนี้

ยังสามารถนำไปทำไว้ในพื้นที่เกษตรกรรมได้ด้วย ซึ่งจะมีประโยชน์ทั้งในการช่วยระบายน้ำท่วมขังและการสร้างความชุ่มชื้นของดินในพื้นที่เกษตรกรรม

ลักษณะธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด รูปแบบบ่อหรือหลุมระบายน้ำ

ลักษณะธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด รูปแบบบ่อหรือหลุมระบายน้ำในพื้นที่เกษตรกรรม

ลักษณะที่ 2 รูปแบบวางระบายน้ำใหม่ วิธีการที่เหมาะสมที่สุดคือการใช้วิธีขุดโดยไม่ใส่ท่อหรือวางระบายน้ำซีเมนต์ เป็นการขุดในพื้นที่ตามขนาดความกว้างและยาวตามต้องการ กระบวนการขุดเริ่มจากเลือกพื้นที่ที่ต้องการเป็นแนววางระบายน้ำ จากนั้นขุดหลุมให้เป็นแนวยาวคล้ายร่องระบายน้ำกว้าง 50 - 80 เซนติเมตร ลึก 80 เซนติเมตร หรือ 1 เมตร จากนั้นขุดบ่อเพิ่มแรงกดดันเล็กเป็นระยะ ๆ โดยมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางอย่างน้อย 20 เซนติเมตร ลึกลงไปจากกันวางระบายน้ำราว 2 เมตร และให้มีระยะห่างตามแนววางระบายน้ำที่ขุดไว้บ่อละ 2 - 3 เมตร จากนั้นใช้หินกรวดแม่น้ำหรือหินหยาบรองกันหลุมให้พื้นบ่อเพิ่มแรงกดดัน แล้วนำท่อพีวีซีขนาด 2 - 3 นิ้ววางกลางบ่อให้ตั้งฉากกับกันหลุมให้ท่อตั้งตรง ปลายท่อให้สูงเหนือพื้นดินที่เป็นขอบวางระบายน้ำตามความเหมาะสม เพื่อเพิ่มการระบายอากาศให้น้ำไหลซึมลงดินได้รวดเร็ว จากนั้นนำเศษ

วัสดุใส่ลงไปในหลุมจนเกือบเต็มเหลือไว้ประมาณ 10 - 15 เซนติเมตร และใช้หินกรวด ทราย หรือดิน ปิดทับอีกครั้งหนึ่ง ให้เสมอกับขอบของพื้นดินเดิม การทำรางระบายน้ำระบบบ่อปิดจะช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมขังได้ดี

ลักษณะธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด รูปแบบรางระบายน้ำใหม่

การทำระบบบ่อปิดในรางระบายน้ำเดิม รางระบายน้ำที่มีอยู่เดิมบนไหล่ถนนทั้งที่เป็นรางหรือท่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 40 - 60 เซนติเมตร ส่วนมากจะมีความลึกราว 30 - 50 เซนติเมตร การทำระบบบ่อปิดในรางระบายน้ำเดิมเป็นการปรับแก้สภาพรางระบายน้ำให้ทำหน้าที่เป็นธนาคารน้ำใต้ดิน โดยใช้เครื่องขุดเจาะตรงจุดกลางกันหลุมลึกลงไปจากกันรางระบายน้ำราว 2 - 3 เมตร เพื่อเพิ่มแรงกดของน้ำ และมีระยะห่างระหว่างจุดขุดเจาะตามแนวรางระบายราว 50 - 60 เมตร จากนั้นใช้หินกรวดแม่น้ำหรือหินหยาบรองกันบ่อให้พื้นขอบบ่อเจาะ แล้วนำท่อพีวีซีขนาด 2 - 3 นิ้ว วางกลางบ่อให้ตั้งฉากกับกันหลุมให้ท่อตั้งตรง ปลายท่อสูงเหนือพื้นดินที่เป็นขอบรางระบายน้ำตามความเหมาะสม เพื่อเพิ่มการระบายอากาศให้น้ำไหลซึมลงดินได้รวดเร็ว การทำระบบบ่อปิดในรางระบายน้ำเดิมนั้นนอกจากจะช่วยระบายน้ำได้ดีขึ้นและลดปัญหาน้ำท่วมขังแล้วยังมีส่วนช่วยให้ปรับสภาพและคุณภาพน้ำดีขึ้นด้วย

ลักษณะธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด รูปแบบรางระบายน้ำเดิม

รูปแบบที่ 3 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด ในพื้นที่น้ำท่วมขนาดใหญ่หรือน้ำท่วมทุ่ง

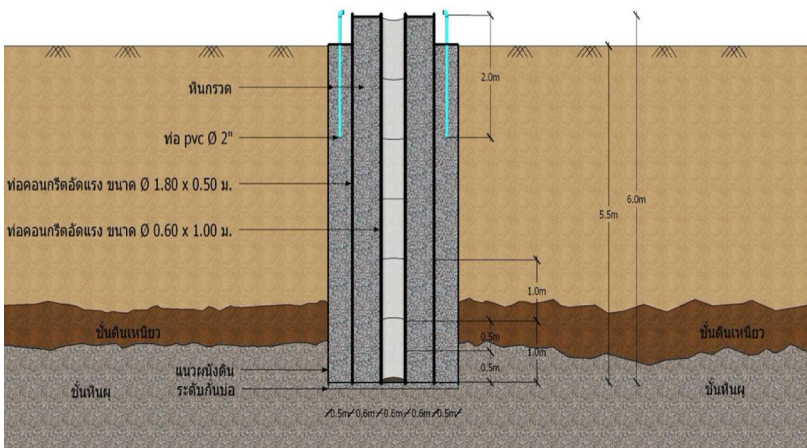
ระบบบ่อปิดรูปแบบนี้เป็นวิธีการขุดบ่อขนาดใหญ่คล้ายกับบ่อระบบเปิด ขนาดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และระดับน้ำท่วมขัง โดยมากจะทำการขุดบ่อในลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสอยู่ในระดับกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร หรือกว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร ส่วนระดับความลึกแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับสภาพชั้นดินและชั้นหิน โดยอยู่ในราว 3 - 5 เมตร ไม่ทะลุชั้นดินเหนียว หลังจากนั้นนำเศษวัสดุมาใส่ในบ่อแทนดินที่ขุดออก เช่น กรวดแม่น้ำ หิน เศษกิ่งไม้ ต้นไม้ และวัสดุเหลือใช้อื่น ๆ ที่หาได้ในชุมชน เช่น ยางรถยนต์ ขวดบรรจุน้ำ เป็นต้น และให้ใส่ท่อพีวีซีเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 - 3 นิ้ว จำนวน 3 ท่อ วางเป็น 3 เหลี่ยมตามทิศทางการหมุนรอบตัวเองของโลก เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเคลื่อนตัวไหลลงของน้ำ และการใส่วัสดุควรเว้นระยะขอบบ่อไว้ราว 50 เซนติเมตร หลังจากนั้นใช้ทรายและดินกลบปิดปากบ่อ โดยสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้านบนของบ่อได้ตามปกติ วิธีนี้ยังเหมาะกับสวนเกษตรขนาดใหญ่ สนามกอล์ฟ หรือพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ต้องการความชุ่มชื้น

ลักษณะธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด ในพื้นที่น้ำท่วมขนาดใหญ่หรือน้ำท่วมทุ่ง

4.2.2.3 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อหัตถศรยุทธูอินวัน

นอกจากระบบบ่อเปิดและระบบบ่อปิดที่พระนิเทศศาสนคุณได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกศิษย์และผู้สนใจ เพื่อไปพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินในช่วงราว 2 ปีที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2562 นี้ หลวงพ่อยังได้คิดระบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างระบบบ่อเปิดและระบบบ่อปิดเข้าด้วยกัน และตั้งชื่อวาระบบบ่อหัตถศรยุทธูอินวัน เพื่อเป็นบ่อที่ทำหน้าที่ทั้งการรับน้ำและสามารถนำน้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้ ทั้งเพื่ออุปโภคบริโภคในครัวเรือน และเพื่อเกษตรกรรมในพื้นที่ทำไร่และทำสวน หลักการทำบ่อระบบนี้คือการขุดบ่อตามแนวทางระบบบ่อปิด แต่ให้ลึกลงชั้นดินเหนียวลงไปถึงชั้นหินอุ้มน้ำ มีความลึกราว 5 - 10 เมตร แล้วแต่ลักษณะพื้นที่ โดยเริ่มต้นขุดบ่อให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ 2 หรือ 3 เมตร จากนั้นให้ใส่หินกรวดรองอยู่ก้นบ่อ 10 - 20 เซนติเมตร จากนั้นใช้บ่อคอนกรีตอัดแรงวางลงไปตรงกลางบ่อ เพื่อเป็นช่องทางให้น้ำไหลซึมขึ้นมาและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งการจัดทำบ่อระบบนี้แยกเป็น 2 ลักษณะ คือใส่บ่อคอนกรีตอัดแรงบ่อเดียว และใส่บ่อคอนกรีตอัดแรง 2 บ่อ เพื่อให้เกิดการกรองน้ำ 2 ชั้น โดยจะมีรูปแบบการจัดทำและหน้าที่แตกต่างกันเล็กน้อย ดังนี้

รูปแบบการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อหัตถศรยุทธูอินวัน

1) ใส่บ่อคอนกรีตอัดแรงบ่อเดียว ในกรณีนี้ใช้บ่อขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.80 เมตร สูง 50 เซนติเมตร ใส่ลงไปวางต่อเนื่องกันจากระดับกันบ่อที่ขุดซ้อนทับกันขึ้นมาเรื่อย ๆ และให้สูงพ้นขอบปากบ่อดินขึ้นมาราว 20 - 30 เซนติเมตร ในส่วนช่องว่างระหว่างบ่อที่ขุดกับบ่อคอนกรีตอัดแรงให้ใส่หินกรวดแม่น้ำเป็นชั้น ๆ ขึ้นมาจนถึงขอบปากบ่อดินที่ขุด ทั้งนี้หากต้องการจะลดต้นทุนในการใช้หินกรวด สามารถใส่ดินที่ขุดขึ้นมาถมกลับลงไปในช่วงว่างดังกล่าวจนเหลือพื้นที่ประมาณ 3 เมตร จึงใส่หินกรวดลงไปจนเต็มถึงปากบ่อไม่ว่าจะจัดทำในลักษณะใดก็ตามให้ใส่ท่อ PVC ขนาด 2 นิ้ว ยาวประมาณ 2 เมตร ตั้งอยู่ตรงกลางพื้นที่ระหว่างบ่อคอนกรีตอัดแรงกับแนวผนังบ่อดิน โดยให้พ้นขอบปากบ่อดินขึ้นมาราว 20 - 30 เซนติเมตร เพื่อเป็นช่องทางระบายอากาศให้น้ำไหลลงไปใต้ดินในระดับชั้นหินอุ้มน้ำได้อย่างรวดเร็วตามลักษณะการขุดระบบบ่อเปิด น้ำที่ไหลลงสู่ระดับชั้นหินอุ้มน้ำจะไหลซึมย้อนขึ้นมาในบ่อคอนกรีต โดยมีปริมาณและคุณภาพที่จะสามารถนำมาใช้เพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตรได้ดังปรากฏในภาพ

ลักษณะธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อห้ศจรรย์กูอินวัน แบบใส่ท่อวงเดียว

2) ใส่บ่อคอนกรีตอัดแรง 2 บ่อ เป็นแนวความคิดการเพิ่มระบบการกรองน้ำที่จะนำขึ้นมาใช้อีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือจากบ่อห้ศจรรย์กูอินวันแบบแรกนั้น บริเวณกลางบ่อให้ใส่เพิ่มบ่อคอนกรีตอัดแรงขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลาง 60 เซนติเมตร สูง 1 เมตร ใส่ลงไปวางต่อเนื่องกันจากระดับกันบ่อที่รองด้วยหินกรวดแล้ว โดยให้วางซ้อนทับกันขึ้นมาเรื่อย ๆ ให้สูงพ้นขอบปากบ่อดินขึ้นมาราว 20 - 30 เซนติเมตร เช่นเดียวกัน โดยให้สูงกว่าขอบบ่อวงนอกเล็กน้อย จากนั้นระหว่างบ่อวงในและ

บ่อวงนอกให้ใส่หินกรวดลงไปจนเต็มขอบบ่อวงนอก (ดังปรากฏในภาพ) ด้วยวิธีการเช่นนี้ น้ำที่ไหลซึมลงสู่ชั้นหินอุ้มน้ำมีโอกาสที่จะถูกกรองโดยชั้นหินกรวดมากขึ้น และคาดว่าจะมีน้ำที่ไหลซึมออกมาในบ่อวงในจะมีความสะอาดและคุณภาพดีกว่าในการทำบ่อรูปแบบแรก ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถนำมาดื่มกินได้ บ่อมหัศจรรย์ทูอินวันในรูปแบบนี้มีความเหมาะสมต่อการนำน้ำมาใช้เพื่ออุปโภคและบริโภคในครัวเรือนได้ดีกว่า

ลักษณะ: ฐานการน้ำใต้ดินระบบบ่อมหัศจรรย์ทูอินวัน แบบใส่ท่อ 2 วง

4.3 ผลการดำเนินงานฐานการน้ำใต้ดิน

หากพิจารณาในภาพรวมจากการพัฒนาฐานการน้ำใต้ดินรูปแบบต่าง ๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ของสถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณ กล่าวได้ว่าฐานการน้ำใต้ดินเป็นระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีข้อดีอย่างเด่นชัด คือไม่ต้องใช้งบประมาณมาก และสามารถดำเนินการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมหรือการเสียสละของคนในชุมชนและในระดับท้องถิ่นได้ โดยมีผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนนำบริหารจัดการ ดังนั้นการพิจารณาถึงผลประโยชน์ ความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรค ของการพัฒนาฐานการน้ำใต้ดินจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายและความตื่นตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเด็นการแก้ไขปัญหาหรือการบริหารจัดการน้ำ ดังนี้

1) เพื่อแก้ปัญหาหน้าแล้ง ฐานการน้ำใต้ดินทั้ง 3 ระบบมีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาหน้าแล้ง แต่มีความแตกต่างกันในเชิงการใช้ประโยชน์ กล่าวคือระบบ

บ่อปิดจะเป็นแหล่งเติมน้ำลงสู่ชั้นใต้ดินระดับตื้นในชั้นดินอ่อนและไม่ทะลุชั้นดินเหนียว ซึ่งจะช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นดิน และอาจจะเสริมให้สามารถขุดบ่อน้ำตื้นในบริเวณใกล้เคียงเพื่อนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนได้ สำหรับระบบบ่อมหัศจรรย์ทุกอันวันคล้ายกับระบบบ่อปิดแต่เป็นแหล่งเติมน้ำลงสู่ใต้ดินระดับลึกถึงชั้นหินอุ้มน้ำ ซึ่งจะสามารถเก็บน้ำได้ปริมาณมากกว่าและมีคุณภาพน้ำสะอาดกว่า นำจะนำไปใช้เพื่ออุปโภคบริโภคและทำการเกษตรได้ดีกว่าระบบบ่อปิด ส่วนระบบบ่อเปิดที่ดำเนินการตามหลักการของธนาคารน้ำใต้ดินจะสามารถเก็บกักน้ำไว้ในชั้นหินอุ้มน้ำในพื้นที่ขนาดใหญ่ได้ดี ซึ่งจะส่งผลให้เป็นแหล่งน้ำใต้ดินที่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความแห้งแล้งได้ทั้งในการเกษตรและการทำน้ำประปาชุมชน

เป้าหมายของการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งนี้ จะสามารถสร้างงานในชุมชนได้ โดยเฉพาะเมื่อระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิดและบ่อมหัศจรรย์ทุกอันวันสามารถสนับสนุนแหล่งน้ำเพื่อทำเกษตรกรรมทั้งพืชสวน ไร่ นา นอกจากจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ทางการเกษตรที่มั่นคงขึ้นแล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญในการช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ได้อีกด้วย เพราะไม่มีความจำเป็นต้องออกไปขายแรงงานเพื่อเลี้ยงครอบครัวอีกต่อไป แม้แต่ผู้ที่ไม่มีที่ดินเพื่อการเกษตรจำนวนมากก็ยังมีทางเลือกที่จะมารับจ้างงานเกษตรให้กับเกษตรกรรายใหญ่ด้วย ไม่จำเป็นต้องออกไปรับจ้างในเมือง ประโยชน์เช่นนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชนแล้ว ยังมีส่วนสำคัญในการเสริมความอบอุ่นในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างพร้อมหน้าพร้อมตาและมีความสุข อันเป็นประโยชน์ที่ชัดเจนคือชุมชนมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและมีความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตดีขึ้น

ทั้งนี้ธนาคารน้ำใต้ดินเป็นองค์ความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สามารถเริ่มต้นทำตั้งแต่ในระดับครัวเรือนและขยายผลถึงระดับชุมชน หากชุมชนร่วมกันทำธนาคารน้ำใต้ดินทั้งระบบบ่อเปิด ระบบบ่อปิด และระบบบ่อ

มหัศจรรย์ทูอินวัน จะสามารถบริหารจัดการน้ำเพื่อการพึ่งพาตนเองทางการเกษตรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่งเสริมการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินตามวัตถุประสงค์และบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธนาคารน้ำใต้ดินจะสามารถนำมาใช้ทำการเกษตรและรับมือกับปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งได้อย่างยั่งยืน ในหลายชุมชนธนาคารน้ำใต้ดินช่วยให้ชาวบ้านกลับมาทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และหลายแห่งสามารถสร้างอาชีพเสริมทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี เช่น การปลูกมะละกอ พริก และพืชไร่หลากหลายชนิด

ธนาคารน้ำใต้ดินเป็นแหล่งอุปทานน้ำให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ที่ตำบลวังหามแห จังหวัดกำแพงเพชร

แรงงานรับจ้างการเกษตรในชุมชน ไม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานก้นอกชุมชน ที่ตำบลวังหามแห จังหวัดกำแพงเพชร

2) เพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม ระบบธนาคารน้ำใต้ดินที่จะช่วยลดปัญหาน้ำท่วมขังได้ดีคือ การจัดทำระบบบ่อปิด เพราะเป็นการดึงน้ำที่ท่วมขังหรือเหลือใช้บนผิวดินลงสู่ใต้ดิน ที่จะสามารถกระจายไปตามระดับชั้นดินได้ด้วยหลักการแทนที่อากาศด้วยน้ำ ดังนั้นหากมีเป้าหมายจะกำจัดน้ำที่มีมากเกินไปจนเกิดปัญหาน้ำท่วม ทั้งในครัวเรือน ชุมชน และพื้นที่การเกษตร จะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ด้วยการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งจะสามารถกักเก็บน้ำลงสู่ใต้ดินเพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วมในฤดูน้ำหลาก ไม่ว่าจะจัดทำ

ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อบิดในบ้านเรือนหรือรางระบายน้ำในชุมชน จะช่วยให้ น้ำซึมซับลงไปสู่ชั้นดินได้อย่างรวดเร็ว

ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อบิด เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในบริเวณบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรกรรม

ตัวอย่างผลสำเร็จของการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อบิดเพื่อลด ปริมาณน้ำท่วมขังคือ การกิจในการช่วย 13 ชีวิตทีมหมูป่า⁴ ซึ่งติดอยู่ในถ้ำหลวง - ขุนน้ำนางนอน อ.แม่สาย จ.เชียงราย นาน 17 วัน ระหว่างวันที่ 23 มิถุนายน - 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อบิดคือเบื้องหลังส่วนหนึ่ง ที่ทำให้ระดับน้ำในถ้ำหลวงลดลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการขุดบ่อขนาดใหญ่จำนวน 9 บ่อตามหลักการธนาคารน้ำใต้ดินในบริเวณป่าใกล้ถ้ำหลวง อันเป็นวิธีการสร้าง ระบบช่องลมใต้ดินโดยใช้หลักการแทนที่อากาศในชั้นใต้ดินด้วยน้ำ ทำให้น้ำ ภายในถ้ำและบริเวณโดยรอบลดลง เพื่อช่วยลดภาระการระบายน้ำด้วยการดูด ออกทางปากถ้ำ โดยภารกิจนี้หลวงพ่อสมานได้มอบหมายให้ พ.อ.ธนศักดิ์ มิตรภานนท์ รองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 22 ในฐานะหัวหน้าทีมอาสาสร้าง ช่องลมด้วยวิธีจัดการธนาคารน้ำใต้ดิน ทั้งนี้ในตอนแรกคณะปฏิบัติงานช่วยชีวิต ทีมหมูป่าไม่มีใครเห็นด้วยและไม่ยินยอมให้ดำเนินการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดิน จนกระทั่งช่วงบ่ายของวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ฝ่ายคณะปฏิบัติงานจึงยอม ให้ดำเนินการได้เมื่อ นายกอบชัย บุญอรณะ รองอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทา สาธารณภัย และนายฉัตรชัย พรหมเลิศ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เห็นด้วยกับ

⁴ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากหนังสือพิมพ์ข่าวสด “เผยเทคนิคสร้าง ‘ธนาคารน้ำใต้ดิน’ เบื้องหลัง น้ำถ้ำหลวงลดเร็วช่วย 13 หมูป่าออกถ้ำ” ออนไลน์ วันที่ 9 กรกฎาคม 2561 สืบค้นได้จาก https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_1319528 [สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2562]

การขุดบ่อทำธนาคารน้ำใต้ดิน หลวงพ่อสมานหรือพระนิเทศศาสนคุณจึงได้ให้คำแนะนำชี้จุด โดยมีผู้เสียสละพื้นที่และมีชาวบ้านกว่า 50 คนมาร่วมกันจัดการขุดบ่อระบบบ่อปิดขนาดใหญ่จำนวน 9 บ่อ 3 จุดละ 3 บ่อ ขนาด 5 X 5 เมตร ลึก 5 เมตร ให้ถึงระดับชั้นดินเหนียว ในบริเวณตีนเขาใกล้ปากถ้ำห่างจากถ้ำหลวงราว 800 - 900 เมตร โดยเน้นตำแหน่งการขุดให้ต่ำกว่าถ้ำหลวง จากนั้นใส่วัสดุตามที่จัดหาได้ในพื้นที่ เช่น ดินและผลสับปะรดที่ชาวบ้านบริเวณนั้นร่วมบริจาคให้ รวมถึงหินคลุก เเทลงไปในบ่อ และกลบดินบาง ๆ โดยมีท่อ PVC ขนาด 3 นิ้ว เป็นเสมือนการสร้างท่อลม เพื่อต้องการเปิดช่องลมให้เกิดแรงดึงดูดน้ำจากภายในถ้ำหลวงลงสู่ใต้ดิน รวมถึงหลักการแรงดึงดูดของโลกและแรงเหวี่ยงเข้าสู่ศูนย์กลางโลก ช่วยระบายน้ำในถ้ำหลวงผ่านโพรงอากาศขนาดใหญ่ในชั้นใต้ดิน ออกมาสู่ภายนอก บ่อปิดของธนาคารน้ำใต้ดินนี้สามารถช่วยให้เกิดระบบพร่องน้ำในระยะรัศมีโดยรอบประมาณ 50 กิโลเมตรได้ น้ำในถ้ำหลวงถูกดูดลงสู่ใต้ดินในเวลาอันสั้น ทำให้น้ำภายในถ้ำหลวงลดลง รวมถึงน้ำที่ก่อนหน้านี้ได้สูบน้ำออกมาจากถ้ำเข้าท่วมไร่นาชาวบ้านโดยรอบลดลงจนกระทั่งแห้ง การสร้างธนาคารน้ำใต้ดินจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้น้ำในถ้ำหลวงลดลงควบคู่ไปกับการสูบน้ำออกจากถ้ำของทีมสูบน้ำท่อซึ่งจิตอาสา จนสามารถพาเด็ก ๆ ออกมาจากถ้ำได้

ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิด เพื่อช่วยลดปริมาณน้ำท่วมขังในถ้ำหลวงช่วยเหลือ 13 ชีวิต
ทีมหมูป่า

3) เพื่อแก้ปัญหาหน้าน้ำเค็ม โดยการส่งน้ำจืดจากผิวดินลงไปกักตักน้ำเค็มที่มีความถ่วงจำเพาะมากกว่า ไม่ให้น้ำเค็มขึ้นมาปนเปื้อนน้ำเพื่อการอุปโภค

บริเวณและเพื่อการเกษตร ความเค็มของน้ำก็จะถูกเจือจางลง และจะปรับสภาพเป็นน้ำจืดได้ต่อไป ตัวอย่างการแก้ไขปัญหาน้ำเค็มด้วยระบบธนาคารน้ำใต้ดินคือแปลงเกษตรของคุณนงลักษณ์ นามบุตดี อยู่ที่ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม บนพื้นที่ 4 ไร่ ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นพื้นที่นาเกลือ ดินมีความเค็มสูงไม่สามารถใช้เพื่อการเพาะปลูกพืชได้ ในปี พ.ศ. 2558 ได้ดำเนินการขุดธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิดเป็นรูปทรงกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 40 เมตร ลึก 12 เมตร จำนวน 1 บ่อ เพื่อทดลองใช้ระบบธนาคารน้ำใต้ดินมาช่วยลดปัญหาดินเค็ม การปรับสภาพดินค่อย ๆ ดีขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2561 เริ่มสามารถเพาะปลูกพืชผลได้ คุณภาพน้ำดีขึ้นอย่างชัดเจน ความเค็มของน้ำในพื้นที่ลดลง

การธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิดที่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เพื่อการแก้ไขปัญหาน้ำเค็ม

อีกกรณีตัวอย่างหนึ่งคือที่วัดถ้ำปู่หล้า ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นวัดที่เคยขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคสำหรับพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านในชุมชนที่อยู่รอบวัด เพราะแม้จะเจาะน้ำบาดาลขึ้นมาได้แต่ก็ใช้ไม่ได้ เพราะเป็นน้ำเค็ม แม้แต่พระสงฆ์สามเณรจะนำน้ำมาซักจีวรก็ซักไม่ได้สะอาด จะนำมาดื่มหรือหุงหาอาหารก็ไม่ได้ ทางวัดจึงต้องใช้น้ำฝนเป็นหลัก ทั้งพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนกันมาก พระนิเทศศาสนคุณจึงได้ลงนำธนาคารน้ำใต้ดินทั้งระบบบ่อเปิดและระบบบ่อปิดเพื่อแก้ไขปัญหานี้ ผลคือแหล่งน้ำในพื้นที่วัดถ้ำปู่หล้ามีปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นมาก

และน้ำที่เคยเค็มก็ค่อย ๆ เจือจางลง และหายเค็มไปในที่สุด ปัจจุบันน้ำในวัดและชุมชนสามารถใช้อุปโภคบริโภคได้โดยไม่เกิดปัญหาน้ำเค็มอีกเลย

4) เพื่อแก้ไขน้ำเสียหรือน้ำไม่มีคุณภาพ โดยใช้หลักการขุดบ่อหรือเจาะลงไปลึกในระดับชั้นหินอุ้มน้ำเพื่อให้น้ำไหลซึมลงสู่ใต้ดิน จะช่วยให้น้ำที่มีตะกอนและสารแขวนลอยไหลซึมลงไปด้านล่างด้วย และถูกแทนที่ด้วยน้ำใสที่มีคุณภาพดีกว่า จึงช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาน้ำเสียในบริเวณนั้นได้ ดังในกรณีตัวอย่างที่เทศบาลตำบลไทรงาม อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร ได้นำหลักการทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อเปิดในรูปแบบการเจาะแหล่งน้ำสาธารณะที่เป็นคลองระบายน้ำทิ้งจากพื้นที่เทศบาล ซึ่งน้ำในคลองมีปัญหาเน่าเสียมาเป็นเวลานาน การดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ได้ทำการขุดเจาะบ่อที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 60 เซนติเมตร ลงไปลึก 10 เมตร ให้เลยชั้นดินเหนียวลงไปถึงชั้นหินอุ้มน้ำ จากนั้นก็ใส่หินกรวดแม่น้ำและทรายลงไปบ่อขุด และวางท่อพีวีซีขนาด 2 นิ้ว เพื่อเป็นการระบายอากาศสนับสนุนการไหลซึมของน้ำลงสู่ใต้ดิน โดยขุดเจาะบ่อทั้ง 2 ฝั่งคลองรวมจำนวน 26 จุด ตลอดลำคลองที่ยาว 480 เมตร กว้าง 10 เมตร และมีความลึกประมาณ 3 เมตร หลังจากขุดเจาะประมาณ 10 วัน น้ำที่เคยเน่าเสียส่งกลิ่นเหม็นก็กลายเป็นน้ำใสและไม่เน่าเหม็น กลายเป็นน้ำดีที่สามารถปลูกพืชน้ำได้ผลดี เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด และยังใช้น้ำเพื่อการเกษตรในบริเวณริมคลองได้อีกด้วย ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียนี้นับเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในเขตพื้นที่เมือง

การดำเนินการน้ำใต้ดินเพื่อการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร

นอกจากนี้ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดยังสามารถช่วยแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียที่เกิดจากชุมชนให้เป็นน้ำที่สะอาดสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ ทั้งในพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท น้ำเสียที่ไม่สามารถนำไปใช้เพื่ออุปโภคบริโภคหรือแม้แต่การเกษตรได้ ปัญหาน้ำเน่าเสียเกิดจากไม่สามารถจัดการกับสิ่งปฏิกูลในครัวเรือน การใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ที่ผ่านมารการแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียในระดับชุมชนมักจะเน้นวิธีการบำบัด โดยระบบการกรองและใช้สารเคมีในการปรับสภาพน้ำ หรือการใช้เครื่องเติมอากาศในรูปแบบกังหันน้ำ และอีกหลากหลายวิธี สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ต้องใช้งบประมาณและการดำเนินงานที่ซับซ้อน หากมองในระดับครัวเรือนถ้าเราสามารถจัดการปัญหาน้ำเน่าเสียที่เกิดขึ้นในแต่ละครัวเรือน นับเป็นการแก้ไขปัญหที่ต้นเหตุ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียจากครัวเรือน ที่สามารถทำโดยครัวเรือนเองได้โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ การทำระบบบ่อปิดในครัวเรือนและชุมชน ควรจะขุดบ่อปิดในบริเวณหลังห้องครัว หลังห้องน้ำ และจุดซักล้าง น้ำจากพื้นที่เหล่านี้ส่วนมากเป็นน้ำเสีย ที่รบกวนการอยู่อาศัยของทุกคนในครัวเรือน การขุดบ่อปิดจะช่วยรองรับน้ำเน่าเสียดังกล่าว ช่วยลดปัญหาทั้งน้ำท่วมขังและน้ำเน่าเสียที่ก่อความรำคาญและปัญหาสุขภาพให้หมดไป และไม่มีแหล่งเพาะลูกน้ำยุงลาย

ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดเพื่อแก้ไขน้ำเสียจากบ้านเรือน

5) เพื่อแก้ไขคุณภาพน้ำให้สามารถใช้ดื่มได้ น้ำที่ไหลซึมลงสู่ใต้ดินตามระบบธนาคารน้ำใต้ดินจะผ่านชั้นดินและชั้นหิน จึงเป็นเสมือนการกรองน้ำ ทำให้ช่วยสกัดสารปนเปื้อนได้พอสมควร เมื่อมีการนำน้ำกลับมาใช้ในการอุปโภคบริโภค น้ำจึงมีคุณภาพที่สะอาดและสามารถใช้ดื่มได้ ทั้งนี้พื้นที่ชนบทในอดีต น้ำที่ชาวบ้านนำมาใช้ดื่มและบริโภคโดยมากเป็นน้ำจากบ่อบาดาลหรือบ่อน้ำตื้นที่ชาวบ้านเรียกว่าบ่อน้ำชับ แต่น้ำจากทั้งสองแหล่งนี้ไม่ใช่ว่าทุกบ่อจะสามารถดื่มได้ บางบ่อน้ำบาดาลอาจมีรสเปรี้ยวหรือเค็มตามสภาพและคุณสมบัติของดิน รวมถึงอาจจะเป็นน้ำที่มีกลิ่น มีสีหรือขุ่นข้นไม่สามารถดื่มได้ เช่นเดียวกับบ่อน้ำตื้นบางแหล่งก็มีรสฝาดและขุ่นข้นไม่ใสสะอาด และชาวบ้านไม่นิยมดื่ม ปัญหาสภาพและคุณภาพน้ำเช่นนี้พบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ภาคอีสาน รวมถึงน้ำจากบ่อเหล่านั้นก็ไม่เพียงพอให้คนในชุมชนดื่มกินได้ตลอดทั้งปี หรือแม้แต่การเก็บน้ำฝนไว้ดื่มกินโดยปกติก็ไม่มีพอตลอดทั้งปีเช่นเดียวกัน ดังนั้นการแสวงหาน้ำที่สะอาดเหมาะสมกับการดื่มจึงเป็นปัญหาที่คนอีสานในชนบทมีความต้องการอย่างมาก เมื่อพระนิเทศศาสนคุณได้พัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินขึ้นมาที่วัดบุญเรืองสุวรรณารามและที่วัดอโงงศิลาวาส และพบว่าน้ำที่ได้มีลักษณะที่ใสสะอาดและมีคุณภาพดื่มได้ จึงได้นำระบบกรองน้ำมาช่วยให้น้ำมีสภาพและคุณภาพที่สะอาดสามารถดื่มได้ และบรรจุขวดขาย โดยที่วัดบุญเรืองสุวรรณารามบรรจุขวดขายในนาม “นาคราช” และที่วัดอโงงศิลาวาสบรรจุขวดขายในนาม “แม่โขงวิว” เป็นที่นิยมของประชาชนในจังหวัดหนองคายและบึงกาฬ

| โรงกรองน้ำและน้ำดื่ม “นาคราช” และ “แม่โขงวิว” จากระบบธนาคารน้ำใต้ดิน

ความต้องการของชุมชนให้มีน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภคในปัจจุบัน ส่วนมากเป็นการทำระบบประปาชุมชน แต่เดิมชุมชนมักจะทำบ่อน้ำอุปโภค

บริเวณจากบ่อน้ำบาดาล บ่อน้ำตื้น หรือสระน้ำสาธารณะ ซึ่งปัจจุบันมีปัญหาขาดแคลนกระจายอย่างกว้างขวาง หลวงพ่อจึงมีความคิดว่าธนาครน้ำใต้ดินจะเป็นแนวทางในการสะสมน้ำลงสู่ชั้นใต้ดินเพื่อนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้โดยตรง โดยเฉพาะระบบบ่อเปิดที่จะส่งผลอย่างสำคัญต่อการเติมน้ำลงสู่ชั้นหินอุ้มน้ำและระดับชั้นน้ำบาดาล ดังจะเห็นได้จากในบางชุมชนที่ร่วมทำธนาครน้ำใต้ดินในระยะเวลาหนึ่ง จากที่บ่อน้ำบาดาลเคยไหลน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ก็กลับมาไหลแรงขึ้นและมากขึ้นอย่างเพียงพอแก่การใช้อุปโภคบริโภคและนำไปใช้เพื่อการเกษตร รวมถึงระบบบ่อเปิดยังสามารถนำไปใช้กับระบบน้ำที่ใช้เป็นแหล่งน้ำต้นทุนสำหรับการผลิตน้ำประปาชุมชนได้ด้วย เพื่อเป็นการเก็บสะสมน้ำและรับน้ำตามหลักการแรงเหวี่ยงจากทิศทางการหมุนตัวของโลก ซึ่งจะช่วยให้น้ำในสระมีปริมาณเพียงพอต่อการจัดทำน้ำประปาได้ตลอดทั้งปี นอกจากนี้หลวงพ่อยังได้คิดค้นธนาครน้ำใต้ดินระบบใหม่คือบ่อมหัทศจรยฑูอินวันเพื่อเป็นคำตอบในการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำสะอาดในครัวเรือนและชุมชน เพราะระบบบ่อเปิดเป็นเสมือนการสะสมน้ำเพียงทางเดียวโดยที่ไม่สามารถเบิกน้ำไปใช้ได้โดยตรง ดังนั้นระบบบ่อมหัทศจรยฑูอินวันจะมีบทบาทโดยตรงในการเพิ่มศักยภาพในการสะสมน้ำใต้ดินพร้อมกับมีน้ำซึมขึ้นจากบ่อในระดับปริมาณและคุณภาพที่สามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้ หรือแม้แต่จะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกในสวนได้อีกด้วย ทั้งจากการเพิ่มปริมาณน้ำและฟื้นฟูความชุ่มชื้นของดิน ซึ่งจะช่วยให้บ่อน้ำตื้นและบ่อบาดาลที่เคยแห้งมีโอกาสน้ำที่จะสามารถกลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม ครัวเรือนจะสามารถลดการพึ่งพาประปาชุมชน และช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ จึงเป็นเสมือนการเบิกจ่ายน้ำจากธนาครน้ำใต้ดินมาใช้ภายในครัวเรือนได้ ไม่แตกต่างจากธนาครการเงิน

ประโยชน์จากธนาครน้ำใต้ดินในการเพิ่มปริมาณน้ำจากบ่อบาดาล และสระน้ำเพื่อผลิตน้ำประปาชุมชน

4.4 อนาคตธนาคารน้ำใต้ดินในบริบทการพัฒนาและงานสาธารณสงเคราะห์วิฤกษ์

ในปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง ปัญหาน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก หรือปัญหาน้ำเน่าเสียด้วยสาเหตุที่หลากหลาย และเป็นความเดือดร้อนที่ส่งผลให้ประชาชนเกิดปัญหาในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ จนก่อให้เกิดความยากจนและความเดือดร้อนทุกข์ยาก ดังนั้นประชาชนเหล่านี้จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ควรจะได้รับการช่วยเหลือ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในกรณีปัญหาเช่นนี้ พระนิเทศศาสนคุณในฐานะที่เป็นพระสงฆ์พัฒนาและพระสังฆาธิการมีความเห็นว่า งานพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินจะสามารถลดและแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการน้ำได้ดี แต่การดำเนินงานควรอยู่บนพื้นฐานการตระหนักรู้ถึงปัญหาอย่างแท้จริง เพื่อไม่สร้างเหตุปัจจัยของปัญหาให้รุนแรงขึ้นและดำเนินการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืน พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเป็นผู้นำชุมชนที่ประชาชนให้ความศรัทธาจึงควรจะมีส่วนสนับสนุนกระบวนการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินด้วย โดยอาจจะใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่ทดลองทำธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อให้เห็นผลเชิงประจักษ์ รวมถึงการกระตุ้นให้ประชาชนมาร่วมกันเรียนรู้เพื่อพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนได้ โดยพระสังฆาธิการในชุมชนและท้องถิ่นควรมีเป้าหมายการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. และเทศบาล) ในการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดิน และการพัฒนาทรัพยากรน้ำในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะช่วยประสานเสริมให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี เพราะหลวงพ่อยึดมั่นว่าพระสงฆ์ควรจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมการพัฒนาสังคมมากขึ้นตามกำลังความรู้และความสามารถในการทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองหรือพึ่งตนเองได้

ประชาชนควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดิน เพื่อให้สามารถนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและความเดือดร้อนได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐ แต่อาจต้องการความช่วยเหลือจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือสนับสนุนด้าน เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทำนาคาร์น้ำใต้ดิน เพราะการช่วยเหลือสองนคราห์ แบบให้เปล่า จะไม่ช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองและดูแลซึ่งกัน และกันได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตามในการพัฒนาระบบนาคาร์น้ำใต้ดินนั้น คณะสงฆ์คงจะไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรงได้ แต่อาจจะทำให้การ สนับสนุนและเอื้ออำนวยให้พระสงฆ์ที่มีความสนใจได้รับโอกาสมาร่วมเรียนรู้การ พัฒนาระบบนาคาร์น้ำใต้ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ได้รับความศรัทธาจาก ประชาชนมาก แนะนำอะไรก็จะได้รับการยอมรับและสามารถชักจูงให้มาร่วมกัน ดำเนินการได้ แนวทางเช่นนี้เป็นบทบาทหนึ่งของงานสาธารณสงเคราะห์วิสุทธิ ที่พระสงฆ์ควรจะช่วยสนับสนุนประชาชน ไม่ใช่ปล่อยให้ประชาชนต้องเผชิญกับ ปัญหาต่าง ๆ เพียงลำพัง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นหลวงพ่ोजึงตัดสินใจเข้าร่วมเป็นกำลัง สำคัญในการนำองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาระบบนาคาร์น้ำใต้ดินไปสนับสนุน ช่วยเหลือประชาชน และพยายามดำเนินการในรูปแบบของเครือข่ายการพัฒนา าระบบนาคาร์น้ำใต้ดิน โดยเริ่มต้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2557 เมื่อจัดตั้งสถาบันวิจัยนิเทศศาสนคุณ ภายใต้การอุปถัมภ์ของมูลนิธิหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล ซึ่งมีหลวงพ่อกเป็นประธานมูลนิธิ เพื่อให้องค์กรสามารถทำงานในการ บริหารจัดการนาคาร์น้ำใต้ดินในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศได้ แต่ได้ปิดสถาบันวิจัย นิเทศศาสนคุณ และได้ก่อตั้งสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณขึ้นภายใต้การดูแลของ มูลนิธิพระนิเทศศาสนคุณ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2559 โดยมีหลวงพ่อกเป็น ประธาน และได้แต่งตั้ง นายมงคลรัตน์ ตะวันเดือน เป็นผู้อำนวยการสถาบันน้ำ นิเทศศาสนคุณคนแรก และตั้งคณะกรรมการอีกจำนวนหนึ่ง เพื่อร่วมกันดำเนินงานภายใต้ชื่อโครงการมีน้ำใช้อย่างยั่งยืน ต่อมาได้แต่งตั้งให้ นายเร้งรัต สุทธิสน ให้เป็นผู้อำนวยการแทนนับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2560 เรื่อยมาจนถึง ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งมูลนิธิสิริปัญญา เพื่อสนับสนุนให้สถาบันน้ำ นิเทศศาสนคุณสามารถดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาระบบ านาคาร์น้ำใต้ดินในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยได้สืบต่อไป

แนวทางการทำงานของสถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงที่ว่าทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนไทยล้วนต้องการใช้น้ำ ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ รวมถึงการใช้น้ำอุปโภคบริโภคเพื่อการดำรงชีวิต หากเกิดปัญหาปริมาณน้ำที่มีมากหรือน้อยเกินกว่าปกติ น้ำก็จะเป็นภัยพิบัติเกิดความเสียหาย อย่างไรก็ตามการวางแผนบริหารจัดการน้ำควรจะต้องใช้แนวคิดและเครื่องมือการจัดการน้ำที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือความต้องการจริงของประชาชนและชุมชน ซึ่งโดยหลักการแล้วควรจะมีการออกแบบระบบธนาคารน้ำใต้ดินให้เหมาะสมกับสภาพอุทกธรณีวิทยาและการใช้ประโยชน์อย่างสมดุลระหว่างน้ำผิวดินกับน้ำใต้ดิน แต่ในทางปฏิบัติเพื่อให้ธนาคารน้ำใต้ดินในระดับชุมชนสามารถดำเนินการได้ ชุมชนควรจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนา เพราะธนาคารน้ำใต้ดินไม่จำเป็นต้องทำเป็นโครงการขนาดใหญ่ หรือทำครั้งเดียวให้ครบถ้วนทั้งระบบบ่อเปิด บ่อปิด และบ่อหมักจุลินทรีย์ทุกวันนี้ แต่สามารถค่อย ๆ ทำไปตามกำลังงบประมาณและศักยภาพของแต่ละชุมชน โดยที่ยังคงมีระบบธนาคารน้ำใต้ดินที่ส่งผลประโยชน์ต่อชุมชน แม้ว่าจะไม่ครบประโยชน์ทุกข้อที่คาดหวังไว้ก็ตาม ในเชิงปฏิบัติการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินจึงมีความเหมาะสมที่จะผลักดันผ่านผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารการพัฒนาในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศ

พระนิเทศศาสตร์คุณได้กล่าวถึงแผนการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินในอนาคตว่า ควรจะผลักดันให้มีการกำหนดเป็นนโยบายการพัฒนาในระดับท้องถิ่น โดยเน้นการนำไปปฏิบัติในระดับชุมชนและท้องถิ่น โดยให้อยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งในพื้นที่เขตเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ดังนี้

1) สถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณประสานงาน ให้คำแนะนำ หรือร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อผลักดันให้ทำการสำรวจ/ออกแบบการก่อสร้างปรับปรุง และพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท โดยพยายามปรับประยุกต์ให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกับการบริหารจัดการทรัพยากร

น้ำผิวดิน การดำเนินกิจกรรมอาจใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเน้นการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการพัฒนาระบบธนาคารน้ำใต้ดินตาม ศักยภาพและเงินทุนของชุมชนและประชาชน

2) สถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณควรเผยแพร่องค์ความรู้และข้อมูล ข่าวสารให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน และ แนวทางการพัฒนาเชิงบูรณาการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อให้ ประชาชนเกิดความตระหนักและยินดีเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการธนาคาร น้ำใต้ดิน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะเชื่อมประสานการทำงาน ธนาคารน้ำใต้ดินร่วมกับประชาชนและชุมชน เพื่อให้การพัฒนาและบริหาร จัดการน้ำใต้ดินทำได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

3) สถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ เพื่อการฝึก อบรมให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนและประชาชน วิทยากร และประชาสัมพันธ์เพื่อ กระตุ้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดิน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็น เจ้าของโครงการให้แก่ประชาชน เพื่อให้เกิดความตระหนักชัดว่าธนาคารน้ำใต้ดิน ได้พัฒนาจากการร่วมมือกันระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินให้ ครอบคลุมทุกชุมชนและระดับท้องถิ่น

4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนงบประมาณในการทำ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด เพื่อให้ประชาชนร่วมลงแรงทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบ บ่อปิดในครัวเรือนเรือน ชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งนี้งบประมาณสนับสนุน ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องใช้มาก เพียงเป็นค่าแรงงานขุดบ่อและค่าวัสดุจำเป็นที่จะ ใส่ลงในบ่อ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ควบคุมการใช้จ่ายงบ ประมาณอย่างประหยัด รวมถึงให้มีการกำหนดรูปแบบและมาตรฐานของบ่อ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบบ่อปิดให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะสนับสนุนการพัฒนาธนาคาร น้ำใต้ดินให้มีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรน้ำบนผิวดินตามแนวทางการพัฒนา อย่างยั่งยืน เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนด้านอาชีพ รายได้ และความมั่นคงในการ

ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางเสริมสร้างจิตสำนึก ร่วมกันสู่การปฏิบัติ ด้วยการปลูกฝังการใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยให้การประหยัดน้ำในชุมชนเป็นรูปธรรม และมีการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน

จากผลการถอดบทเรียนข้างต้น กล่าวได้ว่าระบบธนาคารน้ำใต้ดินตามแนวทางของพระนิเทศศาสนคุณเป็นแนวทางหนึ่งของงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธตามหลักการ “พัฒนา” ที่มีแนวโน้มจะช่วยแก้ไขปัญหาคความแห้งแล้ง น้ำท่วม น้ำเค็ม และน้ำเน่าเสีย ได้อย่างยั่งยืน รวมถึงจะช่วยให้เกิดการบริหารจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืน หากมีการดำเนินงานธนาคารน้ำใต้ดินขยายไปทุกพื้นที่ทั่วประเทศ จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาน้ำของชาวบ้านและชุมชนได้หมดสิ้นตลอดไป

**“อันที่จริงแล้วถ้าถอดคำว่าศีลानธรรมออก
สิ่งนี้มันคือความเป็นพระ เป็นพลังงานของพระพุทธรศาสนาที่แท้
ภาวะของความเมตตา กรุณา เสียสละ และพัฒนาตนเอง
อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย”**

.....
พระมหาสุเทพ สุภุทธิญาโน
ประธานกลุ่มอาสาศีลानธรรม

— บุรณการ —

ดูแล เยียวยาผู้ป่วย: กลุ่มอาสาสมัคร

สายชล ปัญญชิต และพิชญาน์ แสงปัญญา

5.1 ความเป็นมาของกลุ่มอาสาสมัคร

กลุ่มอาสาสมัครเกิดขึ้นจากการรวมตัวของพระนิสิตที่ศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เล่าเรียนในมิติของการเข้าใจเรื่องชีวิตและความตายตามคติความเชื่อและหลักคิดของพระพุทธศาสนา อันถือว่าความตายเป็นภาวะธรรมดอย่างหนึ่งของชีวิต การศึกษาสาขาวิชาดังกล่าวนี้ประกอบด้วยการศึกษาด้านเนื้อหาความรู้เพื่อเข้าถึงความเป็นไปของชีวิตและการช่วยเหลือผู้คนโดยอาศัยองค์ความรู้ตามหลักพุทธธรรมและทักษะทางจิตวิทยามาประยุกต์เป็นพุทธจิตวิทยา ซึ่งมีทั้งการศึกษาเนื้อหาในห้องเรียนและการฝึกทักษะความรู้ด้านกระบวนการให้คำปรึกษาเชิงพุทธผ่านการฝึกงานภาคสนามอันเป็นจุดเริ่มต้นที่จูงใจให้พระนิสิตสาขาชีวิตและความตายนำไปสู่การต่อยอด “งานพระจิตอาสา” ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ จนเกิดเป็น “กลุ่มอาสาสมัคร” ในที่สุด

หากย้อนไปพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา การรวมตัวของกลุ่มพระสงฆ์ที่พยายามขับเคลื่อนกิจการพุทธศาสนาเพื่อสังคม ถือเป็นขบวนการพุทธศาสนาที่พยายามขับเคลื่อนทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการมาอย่างต่อเนื่อง กรณีของกลุ่มพระนิสิตสาขาวิชาชีวิตและความตายได้รวมกลุ่มเพื่อเริ่มต้นทำกิจกรรมในฐานะ “พระจิตอาสา” ร่วมกับองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับโรงพยาบาล ถือเป็นกลุ่มพระสงฆ์จิตอาสาที่รวมตัวโดยมีเป้าหมายการขับเคลื่อนกิจการสาธารณสงเคราะห์ โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย จนกระทั่งปัจจุบันมีการขับเคลื่อนการจัดอบรมและการพัฒนาความรู้ เพื่อสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ที่สามารถทำงานในมิตินี้ให้ขยายมากขึ้น

ความเป็นมาของกลุ่มอาสาสมัคร จัดแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้
ระยะ “รวมตัวและก่อร่าง” กลุ่มอาสาสมัครเริ่มขึ้นจากกลุ่มพระนิสิตสาขาวิชาชีวิตและความตายซึ่งกำลังศึกษารายวิชา “จิตวิทยาการศึกษา

เกี่ยวกับชีวิตและความตาย” ได้เรียนเนื้อหาและได้ไปฝึกงานที่โรงพยาบาลตามหลักสูตร เมื่อปี พ.ศ. 2550 ผลจากการฝึกงานทำให้พระนิสิตเกิดแรงบันดาลใจในการทำงานจิตอาสาซึ่งกำลังเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมในสมัยนั้น จึงได้ชักชวนกันไปสมัครเป็นจิตอาสาที่โรงพยาบาลศิริราช หากแต่เส้นทางในการทำงานเป็นจิตอาสาของพระสงฆ์กลับไม่่ง่ายอย่างที่คิด เนื่องจากคนส่วนมากมักติดภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในฐานะของผู้นำส่งวิญญาณมากกว่าผู้บำบัดโรงพยาบาลจึงต้องทบทวนถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย ด้วยเหตุนี้งานจิตอาสาเยี่ยมไข้ในระยะแรกส่วนใหญ่จึงเป็นงานของฆราวาสมากกว่าพระสงฆ์ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ ในฐานะประธานกลุ่มอาสาชิลานธรรม ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ในขณะที่เรียน ตัวเราก็มักรับเป็นอาสาสมัครด้วย เพราะเราอยากทำงานในมิติอย่างนี้บ้าง ซึ่งเป็นงานที่ญาติโยมที่เป็นฆราวาสทำกันเยอะในกรุงเทพฯ แต่ในส่วนของคุณเจ้ายังไม่ปรากฏ ทางโรงพยาบาลได้รับใบสมัครและจัดอบรมถวายความรู้ให้เป็นเวลา 1 วัน จากนั้นก็แจ้งให้ผู้สมัครจิตอาสาทั้งที่เป็นพระสงฆ์และคฤหัสถ์ทราบว่าจะหากผู้ป่วยมีความประสงค์จะคุยกับจิตอาสาทางโรงพยาบาลจะติดต่อกลับไป ในตอนนั้นอาตมารู้สึกดีใจ แต่ปรากฏว่าเขาติดต่อมาแต่เฉพาะเพื่อน ๆ ที่เป็นคฤหัสถ์ เราก็อนุโมทนาและหวังว่าเดี๋ยวก็คงเป็นโอกาสของเราบ้างแต่ก็ไม่มี ตอนนั้นอาตมาคิดว่าเขาคงใส่ใจความรู้สึกของคนไข้เป็นสำคัญ เพราะคนไข้อาจเกิดความรู้สึกว่าเป็นการนิมนต์พระมานำมรณานุสติหรือเปล่า อาตมารอคอยเสียงโทรศัพท์อยู่นานจนเหมือนจะเลิกล้มความตั้งใจไปแล้ว พอหนึ่งปีผ่านไปก็ได้รับโทรศัพท์จากโรงพยาบาล” การได้รับการติดต่อกลับจากโรงพยาบาลทำให้พระกลุ่มอาสาชิลานธรรมทุกรูปคิดตรงกันว่า ถึงแม้การทำงานจิตอาสาเยี่ยมไข้ของฆราวาสจะมีประสิทธิภาพ แต่ทางโรงพยาบาลก็ไม่ได้มองข้ามคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากพระสงฆ์ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2551 โรงพยาบาลศิริราชจึงได้นิมนต์พระสงฆ์ที่สมัครเป็นจิตอาสาสามารถร่วมพูดคุยเพื่อปรึกษาหาแนวทางและวิธีการที่จะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้เข้ามาร่วมทำงานจิตอาสาเยี่ยมไข้ ทั้งนี้ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ ได้บอกว่า “โรงพยาบาลศิริราชเขาเชิญเราไปนั่งคุยกันก่อน อาตมาก็พาเพื่อน

พระไปประมาณ 7 - 8 รูป โรงพยาบาลถามเราว่าพระจะทำอะไรได้บ้าง เขามองเห็นประโยชน์แต่ก็ระวังในเรื่องความรู้สึกของผู้ป่วยด้วยเช่นเดียวกัน” ทั้งนี้จากการพูดคุยปรึกษากันระหว่างบุคลากรของโรงพยาบาลและพระสงฆ์ทำให้เกิดข้อสรุปว่าการทำงานเป็นพระจิตอาสาในโรงพยาบาลจะอาศัยหลักการว่า “เราไม่เดินไปหาเขา แต่ให้เขาเดินมาหาเรา” โดยมีจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อให้งานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้เกิดขึ้นจากความยินยอมพร้อมใจของผู้ป่วย ซึ่งทางโรงพยาบาลจะเป็นฝ่ายทำหน้าที่ช่วยประชาสัมพันธ์งานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้และจัดเตรียมสถานที่ชื่อ “คลินิกพระคุณเจ้า” เพื่อทำกิจกรรม การทำงานเยี่ยมไข้ของพระจิตอาสาจึงเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่นั้นมา

พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ กล่าวถึงเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า “จำได้ว่าครั้งแรกของการเป็นจิตอาสาเยี่ยมไข้ คือวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2551 เป็นการเยี่ยมไข้ครั้งแรกกับเพื่อนพระอีก 1 รูป ตอนนั้นคิดว่าจะไปเยี่ยมไข้สักคนสองคนก็จบ แต่พอไปถึงพบว่ามีคนไข้อยู่ประมาณ 2 - 3 คน ญาติคนไข้อีก 2 - 3 คน นอกนั้นเป็นแพทย์ผู้บริหารระดับสูง นักจิตวิทยา และพยาบาลนั่งอยู่เต็มห้อง ทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นตกใจ แต่เมื่อมาถึงแล้วก็ต้องทำหน้าที่ต่อไป” ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันแรกนั้นสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระครูศรีวิรุฬหกิจว่า “งานจิตอาสาเยี่ยมไข้ในครั้งแรกเริ่มที่โรงพยาบาลศิริราช มีพระมหาสุเทพ สุทธิญาโณกับอาตมาไปกัน 2 รูป” จากข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความลำบากของการทำงานเป็นพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ เนื่องจากค่อนข้างเป็นเรื่องใหม่จึงถูกจับตามองจากโรงพยาบาล ด้วยเกรงจะส่งผลกระทบต่อผู้ป่วย แต่ในทางหนึ่งก็ส่งผลดีที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ ดังคำบอกเล่าของพระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ ว่า “วันนั้นโรงพยาบาลเขามาดูว่าพระคุณเจ้าจะชักชวนหรือสนทนาธรรมในรูปแบบไหน ซึ่งเมื่อทำกิจกรรมผ่านก็ดีใจ และกลับมามาจดบันทึกประมาณ 2 หน้ากระดาษ ส่งไปให้เพื่อนพระที่เขาต้องไปเยี่ยมไข้ต่อจากเรา เพราะไม่รู้ว่าเขาจะเจออะไรบ้าง” เมื่อเสร็จสิ้นการเยี่ยมไข้แล้วพระสงฆ์และบุคลากรนั่งล้อมวงพูดคุยถึงกิจกรรมที่ผ่านไป ระหว่างการพูดคุยก็จะมีปฏิสัมพันธ์ในวงสนทนาเกิดขึ้น “จากปกติใช้เวลาในการเยี่ยมไข้

ประมาณ 2 ชั่วโมง แต่จะกลับมานั่งคุยกันอีกประมาณ 3 ชั่วโมง เราทำอยู่อย่างนั้นประมาณ 3 - 4 ปี” พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ ได้ทำงานเป็นพระจิตอาสา เยี่ยมไข้ต่อเนื่องเรื่อยมา และได้ชักชวนเพื่อนพระนิสิต พระวัดเดียวกัน และพระข้างวัดที่มีความสนใจมาทำงานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ด้วยกัน จนต่อมาจึงเกิดการรวมตัวของพระจิตอาสา ที่มีแนวคิดและแนวทางการทำงานอย่างเดียวกันเป็นกลุ่มก้อนมากขึ้น มีการเรียกแทนตนด้วยชื่อที่หลากหลาย เช่น “พระจิตอาสาเยี่ยมไข้” “พระอาสาสมัครเยี่ยมไข้” “พระอาสาเยียวยาผู้ป่วย” แต่ยังไม่มีการตั้งชื่อกลุ่มที่แน่นอน

ระยะ “รวมกลุ่มและสร้างกรอบการทำงาน” หลังจากดำเนินกิจกรรมพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ได้ประมาณ 3 - 4 ปี การทำงานของกลุ่มพระจิตอาสาเยี่ยมไข้เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงได้มีการรวมกลุ่มและสร้างกรอบการทำงานของกลุ่มให้ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม จากข้อมูลการสัมภาษณ์สมาชิกพบว่า การรวมกลุ่มและการสร้างกรอบการทำงานมีปัจจัย 2 ประการ ประการแรก เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจตรงกันในการทำงานของกลุ่ม ซึ่งช่วยป้องกันความสับสนหรือความเข้าใจผิดจากบุคคลหรือองค์กรภายนอก ประการที่สอง ความจำเป็นด้านการบริหารปัจจัย ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนได้มากกว่า เพราะบางครั้งกลุ่มมีความจำเป็นต้องใช้ปัจจัยเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมของสมาชิกบ้าง โดยเฉพาะในส่วนของค่าเดินทางในการไปปฏิบัติงาน ตามที่พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ กล่าวว่า “ในช่วงแรกของการไปเยี่ยมไข้ ด้วยภาวะของพระจิตอาสา เราไม่ได้มีความประสงค์ที่จะไปเพื่อรับเงิน ทำให้ช่วงแรกเราปฏิเสธ แต่ก็รู้สึกผิด พอหนักเข้าก็รับและเอาไปใส่ไว้ในกองกลาง ใน 4 เดือนแรกของการทำงานเรานำปัจจัยคืนโรงพยาบาลหมด แต่พอผ่านไปจึงกลับมานั่งคุยกันว่า หากเราอยากทำงานเป็นพระจิตอาสาต่อ ภาวะที่เราได้ปัจจัยแล้วคืนหมด อาจเป็นเครื่องหลอ่เลี้ยงเราได้ไม่นาน ฉะนั้นควรนำปัจจัยที่ได้มารวมไว้กองกลาง และใช้สนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์กว่า”

ดังนั้นเพื่อความชัดเจนของการทำงานร่วมกัน ในปี พ.ศ. 2555 สมาชิกกลุ่มจึงได้ร่วมกันพิจารณาและตั้งชื่อว่า “กลุ่มอาสาศึลลนธรรม”⁵ โดยมีการพิจารณาเทียบศัพท์กับคำว่า “ศึลลนเกสซ์” ซึ่งมาจากคำว่า “ศึลลน” หมายถึง “ผู้ปวย คนไข้” และคำว่า “เกสซ์” หมายถึง “ยา” ศึลลนเกสซ์จึงหมายถึง “ยาสำหรับรักษาคคนไข้” สมาชิกกลุ่มได้พิจารณาเห็นว่าความเจ็บไข้มีทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งกลุ่มพระจิตอาสาเห็นพ้องตรงกันว่า นัยของความเจ็บไข้ที่ทางกลุ่มเข้าไปช่วยเหลือเป็นมิติด้านจิตใจ เป็นการใช้ธรรมเยียววจิตใจเพื่อให้ผู้ป่วยคลายทุกข์ อีกทั้งคำว่า “ธรรม” ยังมีความหมายกว้างและสามารถเกี่ยวข้องกับได้กับทุกสิ่งไม่จำกัดเฉพาะการเยี่ยมไข้เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เมื่อคำนึงถึงความจริงในการทำงานที่มีศึลลนเกสซ์คอยช่วยเหลือสนับสนุนอยู่ด้วย จึงเลือกใช้ “กลุ่มอาสา” แทนคำว่า “กลุ่มพระอาสา” ปรากฏตามคำอธิบายของพระครูธรรมรัตว่า “ที่ใช้คำว่า “กลุ่มอาสา” เราไม่ได้ใช้คำว่า “พระ” เพราะแท้้จริงแล้ว กลุ่มเรามีญวติโยมที่คอยช่วยเหลือให้การสนับสนุนอยู่ หรือเขาก็มีความสามารถนี้แหละ แต่อาจทำงานเบื้องหลังในเชิงสนับสนุนมากกว่า...”

ในส่วนโครงสร้างของกลุ่มนั้น เนื่องจากจำนวนพระสงฆ์ที่สนใจวิถีศึลลนธรรมขยายวงกว้างออกไปจากกลุ่มพระนิสิตสาขาวิชาชีวิตและความตาย โดยมีพระสงฆ์ที่มีจิตอาสามีความปรารถนาที่จะช่วยเยียววจิตใจของผู้ป่วยและญาติด้วยวิถีของศึลลนธรรมมาร่วมเป็นสมาชิกด้วย ทำให้การปฏิบัติงานก็ขยายวงกว้างออกไป จึงได้มีการรวมกลุ่มพระจิตอาสาเพื่อรับผิดชอบและบริหารกิจกรรมในลักษณะของกรรมาการ โดยลักษณะการรวมกลุ่มของพระจิตอาสาเริ่มมีโครงสร้างและกรรมาการทำงานที่มีความชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้โครงสร้างเพื่อการบริหารจัดการกลุ่มในระยะแรก ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมาการอีกส่วนหนึ่ง โดยกรรมาการชุดนี้มีหน้าที่ร่วมกันกำหนดนโยบาย

⁵ ศึลลนธรรม หมายถึงการนำองค์ความรู้จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเยียววจิตหรือดูแลผู้ป่วย ทั้งนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างให้เกิดสติ ปัญญา และความเข้าใจในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย รวมทั้งครอบครัวและขยายไปยังสังคมทั่วไปได้ด้วย (พระสุธีรัตนบัณฑิต, พระชยานันทมณี, พระมหาประยุม ไซติโรและคณะ, 2561)

วางแผนการปฏิบัติงาน และจัดสรรปัจจัยเพื่อสนับสนุนพระจิตอาสาในการ
ปฏิบัติงาน ดังนี้

- พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ วัดสังเวชวิศยาราม

ประธาน

- พระครูศรีวิรุฬหกิจ (วสันต์ ฐานวโร) วัดอมรคีรี

รองประธาน

- พระปลัดอานนท์ กนต์วิโร วัดทอง

เลขานุการกลุ่ม

- พระครูเมธังกร (ปณต คุณวฑฺฒโธ) วัดญาณเวศกวัน

หัวหน้าฝ่ายวิชาการ

- พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปญฺโญ) วัดโบสถ์

หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มพบว่า ในความเป็นจริงโครงสร้างการบริหารกลุ่มยังคงมีลักษณะยืดหยุ่นค่อนข้างสูง เนื่องจากงานของกลุ่มอาสาสมัครเป็นงานจิตอาสาซึ่งเป็นงานที่นอกเหนือจากงานหลักของสมาชิก การปฏิบัติงานจึงยึดหลักของความพร้อมและความสะดวก ด้วยเหตุนี้จึงมีผลต่อการที่ไม่สามารถกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของพระสงฆ์สมาชิกแต่ละรูปได้แน่นอน เว้นแต่การกำหนดตำแหน่งของประธานและรองประธาน ซึ่งรับภาระหน้าที่ในการประสานและการกำหนดแผนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

ระยะ “มุ่งประโยชน์จากการทำงาน” เนื่องจากจำนวนพระสงฆ์ที่มาร่วมทำงานจิตอาสาตามวัดศานติธรรมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การเพิ่มขึ้นนั้นมีทั้งจากเพื่อนพระนิสิตตามหลักสูตรการเรียนและจากวัดต่าง ๆ ด้วยเหตุที่จำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและการทำกิจกรรมของกลุ่มได้ดำเนินมาประมาณ 3 - 4 ปีแล้วสมาชิกจึงเริ่มเห็นความจำเป็นว่ากลุ่มอาสาสมัครควรได้รับการเพิ่มเติมทักษะความรู้เพื่อใช้ในการทำงานให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2555

มีอาจารย์โสรัช โปธิ์แก้ว และอาจารย์วิศิษฐ์ วัชวิญญู ที่รับรู้และได้เห็นวิธีการทำงานของกลุ่ม จึงได้ให้ความร่วมมือในการพัฒนาทักษะความรู้ของพระจิตอาสา ด้วยการจัดอบรมถวายความรู้ทักษะด้านการฟัง การให้คำปรึกษาแนวพุทธ และทักษะการเป็นกระบวนกร หลังจากรับการอบรมแล้วทำให้การทำงานของกลุ่มเริ่มพัฒนาและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และได้มีการขยายขยายกิจกรรมจากงานเยี่ยมไข้ไปสู่งานอบรมบุคลากรทางการแพทย์ รวมทั้งได้รับความสนใจจากโรงพยาบาลอื่น ๆ มากขึ้นตามลำดับ

กลุ่มอาสาสมัครได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เรื่อยมาจนกระทั่งเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์ ทางคณะสงฆ์เริ่มมองเห็นความสำคัญและคุณค่า รวมทั้งเห็นคุณประโยชน์จากการทำงานของกลุ่มอาสาสมัคร ในปี พ.ศ. 2557 พระเทพสุวรรณเมธี รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ได้สนับสนุนและผลักดันการทำงานของกลุ่มอาสาสมัคร โดยมอบหมายให้กลุ่มอาสาสมัครจัดฝึกอบรมพระสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทพระสงฆ์กับกระบวนการเยียวยาจิตใจ จนเกิดเป็นโครงการ “เยียวยาใจด้วยธรรมะ” เริ่มฝึกอบรมรุ่นแรกเมื่อเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2557 ใช้ระยะเวลาในการอบรม 7 เดือน ในช่วงแรกเป็นการจัดการฝึกอบรมให้แก่คณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ต่อมาได้ขยายสู่คณะสงฆ์ที่มีความสนใจในส่วนภูมิภาค และดำเนินการต่อเนื่องถึงปัจจุบันเป็นรุ่นที่ 4 (ข้อมูลปี พ.ศ. 2562) จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 11 ปี ที่เริ่มกิจกรรม กลุ่มอาสาสมัครไม่เคยหยุดนิ่ง แต่มีการเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปทั้งในส่วนของกิจกรรมและสมาชิกกลุ่ม อีกทั้งยังไม่หยุดนิ่งที่จะดูแลและพัฒนาสมาชิกในกลุ่ม ทั้งในด้านทักษะ หลักพุทธธรรม และพื้นฐานความรู้ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ที่จะใช้แก้ปัญหาในการทำกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา จนสามารถกล่าวได้ว่าปัจจุบันวิถีศีลธรรมเริ่มขยายไปสู่พระสงฆ์ทั่วเขตกรุงเทพมหานครและแพร่ขยายไปสู่พระสงฆ์ในส่วนภูมิภาค ส่งผลให้กลุ่มอาสาสมัครมีจำนวนสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังกระตุ้นให้พระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมได้นำวิถีของศีลธรรมไปใช้ในพื้นที่ของตนด้วย

5.2 เหตุปัจจัยและแรงจูงใจในการทำงานสาธารณสงเคราะห์

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ถึงปัจจัยและแรงจูงใจในการทำงานสาธารณสงเคราะห์สรุปว่า แรงจูงใจของกลุ่มอาสาสมัครธรรมเกิดขึ้นจากภาวะความเป็นจิตอาสาที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของพระสงฆ์อยู่แล้ว ปัจจัยต่อมาคือแนวคิดและรูปแบบในการทำกิจกรรมจิตอาสาที่ได้เรียนรู้และพัฒนาจากระบบการศึกษาของหลักสูตร และปัจจัยสุดท้ายคือเมื่อได้ออกไปปฏิบัติงานจริงทำให้มีประสบการณ์จากชีวิตและเรื่องราวที่ได้พบเห็นจนสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของสังขารม ประสพการณ์ที่ได้รับนั้นส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาภายในของตนเองไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาภายในของผู้อื่น ซึ่งจัดได้ว่าผลที่เกิดขึ้นนี้ตรงกับเป้าหมายของการฝึกปฏิบัติตนของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ยกตัวอย่างดังที่สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครธรรมได้ถ่ายทอดประสบการณ์และเหตุปัจจัยและแรงจูงใจในการทำงานเป็นพระจิตอาสา ผ่านการเสวนาเรื่อง “ความเติบโตของงามบนเส้นทางเหยี่ยวใจ” ในเวทีเสวนาจิตตปัญญา ครั้งที่ 69 เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2562 ณ อาคารประชาสังคมอุดมพัฒน์ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ดังที่พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ กล่าวตอนหนึ่งว่า “...ด้วยภาวะที่บวชเป็นพระมาหลายปีและมีวิถีความเป็นอยู่แบบพระสงฆ์ คือ อยู่วัด ออกบิณฑบาต ศึกษาธรรมภายในวัด ทำให้โอกาสที่จะเห็นความทุกข์ของญาติโยมนั้นไม่ชัด เพราะเราไม่ได้เข้าไปสัมผัสตรงนั้นโดยตรง ส่วนใหญ่จะเจอความทุกข์ของเราเอง ความทุกข์เรื่องความเบื่อ จะทำอย่างไรในการศึกษาธรรมให้เกิดความเข้าใจ บางครั้งมีโยมมาปรารภเหมือนกันเรื่องความไม่สบายใจ ในขณะนั้นเราก็ไม่รู้ว่าจะตั้งตัวอย่างไร เพราะโดยทั่วไป เวลาขึ้นธรรมาสน์เราก็จะเทศน์ มือถือไม้ค้ำพูดไป เวลาเป็นพระสอนศีลธรรมก็สอนนักเรียนไป เวลาสอนนักเรียนในวัดก็สอนไปตามหน้าที่ ดังนั้นความทุกข์ทั้งหลายยังไม่ค่อยมาเผชิญกับเราเท่าไร บางทีเราก็นึกเอา เพราะฉะนั้นความทุกข์จึงไม่ชัด พอเมื่อเป็นอย่างนี้ บางทีเราก็ใช้ประสบการณ์ ซึ่งประสบการณ์หนึ่งคือทำนึ่ง ๆ ไปก่อน หรือบางทีก็หีบยก

ธรรมมาพุดบ้าง มาเข้าใจความทุกข์ชัด ๆ ตอนเริ่มเป็นจิตอาสา เพราะเวลาที่เราไปเป็นอาสาสมัครเยี่ยมไข้เราเริ่มเห็นความทุกข์ชัดเจนขึ้นจากการเรียนเป็นเวลาหลายสิบปี”

ขณะที่พระครูศรีวิรุฬห์กิจ อธิบายว่า “ก่อนหน้านั้นพระก็ทำงานกับความทุกข์อยู่แล้ว เพียงแต่ทำในรูปแบบและวิถีที่มีมา เช่น กระทำในลักษณะพิธีกรรม หรือบางรูปท่านชำนาญด้านพยากรณ์ศาสตร์ แต่ในมุมมองของอาตมาเองเรามีวิธีของพุทธธรรมทางด้านสายปรีชิตี ก็จะมองความทุกข์ของผู้คนแบบสรุป เช่น ถ้ามีคนมาปรึกษาว่าตอนนี้ผมอกหัก พระก็จะสรุปเลยว่าความรักทำให้คนตาบอด (เหมือนเรามีล้นชักว่าถ้ามีคนมาปรึกษารูปแบบนี้ พระจะให้ธรรมอะไร) เหมือนกับว่าธรรมถ้าเปรียบเป็นโอสถ เราก้ให้โอสถหรือยาไปกิน เรียกว่ามองความทุกข์แบบสรุป ความว่างของใจยังไม่เปิดที่จะเข้าไปรับฟัง ซึ่งเครื่องมือตรงนี้เรายังไม่มี ดังนั้นเราช่วยเหลือเหมือนกันแต่เป็นไปตามรูปแบบที่เรามีอยู่ ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ได้เข้าไปรับรู้ความทุกข์ที่มันเกิดขึ้นในใจของเขา ไม่ชัดเจน และไม่สามารถที่จะมีเครื่องมือที่มองความทุกข์เหล่านั้นให้ลึกซึ้งได้อย่างแยกกายแบบโยนิโสมนสิการ...ถามว่าพุทธธรรมมีวิถีของการเข้าไปดูแลผู้คนเหล่านี้ได้อย่างไร ลึกซึ้งมั๊ย มันมีอยู่ แต่ว่าได้ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษา มันเป็นไปในลักษณะของภาพเรื่องราว”

รวมถึงประสบการณ์ของ พระมานพ มานิต “...อาตมาอยากช่วยเกิดมาเพื่ออยากช่วย เป็นพระ หน้าทีพระคือต้องช่วย แต่ปัญหาคือเราช่วยไม่เป็น อาตมาอยู่สวนโมกข์ ได้ยินได้ฟังธรรมของท่านพุทธทาสที่สอนเรื่องความว่าง ซึ่งเคล็ดความรู้ที่อาตมาฟังมาประมาณ 20 กว่าปี อาตมาเพิ่งจะมารู้ แต่ใจที่อยากช่วยและการได้ยินคำว่าว่าง บางทีใจที่อยากช่วยมันทุกข์ กลับทำให้เราเป็นทุกข์ จำได้ มีอยู่เคยหนึ่งก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้กับพระศิลาธรรม เมื่อช่วงประมาณ 5 - 6 ปีในช่วงพรรษาต้น ๆ บวชสามเณรและมีแม่เณร รู้รู้ได้เลยว่าทุกข์มากเข้า มากרבณมัสการ เป็นครั้งแรกในชีวิตที่คุยกับโยมอยู่ 3 ชั่วโมง ซึ่งอาตมาพุดอยู่ คำเดียวว่า “เจริญพร” ที่เหลือเป็นแม่เณรพรังพुरुความในใจ อาตมาใจก็อยากช่วย กายก็ช่วยด้วยการนั่งฟัง แต่ก็แค่ได้ยิน ไม่รู้จริง ๆ ว่าโยมทุกข์อะไร เพราะ

อาตมาอยู่กับความคิดของตัวเองตลอดเวลาว่าเมื่อไหร่จะจบ พยายามข่มรักษาความเป็นพระไว้ว่าเขามาหาเราเพราะเขาทุกข์และเราเป็นพระนะ อีกรกรณีหนึ่งที่ซัดมากคือ บางที่เราเอาความรู้ชุดเดิม ๆ ที่ได้ยินได้ฟังมาเยยวยาเขามาขัดเยียดเอาธรรม เทคนิค ทฤษฎีที่ได้ยินได้ฟัง ไปสอนให้เขาทำ...”

นอกจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว แรงจูงใจสำคัญอีกประการที่ส่งผลต่อสมาชิกใหม่คือความแปลกใหม่ของรูปแบบและแนวทางในการแก้ไขความทุกข์ของกลุ่ม ซึ่งแตกต่างจากประเพณีปฏิบัติของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันที่โดยมากมักอาศัยรูปแบบและแนวทางของการเทศน์สอนหรือพิธีกรรม ยกตัวอย่างดังคำสัมภาษณ์ของพระนิพนันท์ ชุตติกาโร ว่า “สิ่งที่ทำให้เกิดความสนใจเป็นพิเศษเริ่มมาจากมีโอกาสเข้าไปนั่งกับพระอาจารย์กลุ่มอาสาชิลานธรรม และเกิดความสงสัยในขณะที่เข้าทำการสังเกตการณ์ ว่าทำไมการที่พระอาจารย์ไปนั่งแล้วไม่ได้สอนธรรม หรือให้หลักธรรมของพระพุทธเจ้า แต่หลังจากการพูดคุยกับผู้ร่วมกิจกรรม อาตมาสัมผัสได้ถึงสีหน้า แววตาของผู้ป่วยที่เปลี่ยนไป”

5.3 กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่ดำเนินการ

กลุ่มอาสาชิลานธรรมมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ

1) **งานคลินิก** ประกอบด้วยภารกิจงานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้และภารกิจงานพระจิตอาสาเยยวยาใจด้วยวิธีการให้คำปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถยอมรับและกล้าเผชิญความทุกข์ตามความเป็นจริง ตลอดจนมีแนวทางแก้ไขความทุกข์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตตามศักยภาพ มีลักษณะการดำเนินงาน 2 รูปแบบ คือ “กิจกรรมสนทนาเดี่ยว” และ “กิจกรรมสนทนากลุ่ม” ทั้งนี้งานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ถือเป็นภารกิจแรกของกลุ่มที่เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2551 และยังคงดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องถึงปัจจุบัน โดยเป็นการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับเครือข่ายโรงพยาบาลเพื่อสร้างการดูแลแบบองค์รวมแนวพุทธ ดังที่พระครูธรรมรัต อธิบายว่า “คลินิกของพระเป็นเหมือนหมอที่ดูแลทางจิตใจ เป็นคลินิกเคลื่อนที่ไปหาข้างเตียง ไปในห้องหรือตามวอร์ด โดยมีพยาบาลที่รับรู้

เรื่องราวของผู้ป่วยแต่ละคนทำหน้าที่สำรวจความต้องการของผู้ป่วยหรือญาติ ผู้ป่วยที่ต้องการให้พระเยี่ยมไข้ มีการชักประวัติในเชิงสังคม เชิงจิตวิญญาณ ไม่ได้เป็นเรื่องของทางกายเป็นหลัก เพราะฉะนั้นกระบวนการในการทำงานไม่ใช่ อยู่ ๆ พระจะเข้าไปได้เลย เพื่อให้เขารู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเยี่ยมไข้จริง ๆ ไม่ใช่การได้ประโยชน์แบบเกรงใจ” ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินงานในช่วงแรกจึงเป็นผู้ป่วยและญาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 หลังจากที่ดำเนินภารกิจงานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ผ่านพื้นที่ระยะหนึ่ง กลุ่มพยาบาลจากโรงพยาบาล วชิรพยาบาลเห็นว่าการดำเนินงานได้ผลและมีความประสงค์ให้กลุ่มอาสา คิลานธรรมขยายการบำบัดและการเยียวยาไปสู่กลุ่มพยาบาล เพราะมองเห็นว่า กลุ่มพยาบาลก็ประสบความทุกข์จากปัญหาการทำงานและปัญหาชีวิตส่วนตัว ทำให้มีความต้องการที่จะรับการเยียวยาเช่นกัน

2) **งานอบรม** ประกอบด้วยภารกิจงานอบรมภายนอก (กลุ่มบุคลากรทางการแพทย์) และภารกิจงานอบรมภายใน (กลุ่มพระสงฆ์) จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า การที่กลุ่มอาสาคิลานธรรมเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมจัดอบรมเป็นผลสืบเนื่องที่ต่อยอดมาจากงานคลินิก เริ่มต้นที่โรงพยาบาล วชิรพยาบาลเป็นแห่งแรก โดยหลังจากที่สมาชิกกลุ่มดำเนินงานคลินิกไปประมาณ 3 ปีกระทั่งเป็นที่รู้จักและเริ่มคุ้นเคยกับบุคลากรของโรงพยาบาล ทำให้ฝ่ายการพยาบาลในระดับบริหารเริ่มพิจารณาถึงศักยภาพของกลุ่มที่น่าจะสร้างประโยชน์ได้มากกว่าการปฏิบัติงานคลินิก ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2554 คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาลก็ได้มีมนต์กลุ่มอาสาคิลานธรรมเข้ามาเป็น

วิทยาการจัดอบรม “โครงการจริยธรรมพยาบาล” ซึ่งเป็นโครงการที่จัดอยู่แต่เดิม เพียงแต่เมื่อกลุ่มเข้ามารับหน้าที่เป็นวิทยากรจึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการ ฟังการบรรยายธรรมมาเป็นกิจกรรมสนทนากลุ่มตามความถนัดของสมาชิก ดังที่พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ กล่าวไว้ว่า “การอบรมของเราไม่พ้นจากการสนทนา เพราะทักษะของเราคือการสนทนา แม้เราจะมีกิจกรรมมากมายเราก็จะไม่ทิ้งการ สนทนา” ซึ่งการอบรมในครั้งนั้นทำให้พยาบาลเกิดการมีส่วนร่วมจากการนั่งพูดคุยและลงมือปฏิบัติ กระทั่งมองเห็นประโยชน์จากกิจกรรมที่จัดและมีการเข้ามา ปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น เมื่อผลประเมินการจัดอบรมอยู่ในระดับน่าพึงพอใจ จึงได้มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องมาเป็นประจำ ตามที่พระครูเมธังกร กล่าวไว้ว่า “ในช่วงปีแรกดำเนินงานอย่างเอาจริงเอาจังมาก เราจัดอบรมพยาบาลทั้ง โรงพยาบาลได้ถึง 80 - 90 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งการจัดอบรมต้องทำตารางในลักษณะ หมุนเวียนแบ่งกลุ่ม วันละ 2 รอบคือ รอบเช้ากับรอบบ่าย กลุ่มละประมาณ 10 กว่าคน ใช้เวลาขั้นต่ำราว 2 ชั่วโมง เมื่อมีการประเมินผลก็ได้ผลตอบรับที่ดี เพราะ เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์กว่าการนั่งฟังบรรยายเฉย ๆ ทำให้พยาบาลเกิดการมี ส่วนร่วมจากการได้นั่งคุยกันและลงมือทำ หลัง ๆ เริ่มลงลึกเรื่อย ๆ มีการเข้ามา ปฏิบัติธรรมกันมากขึ้นหรือมีการทำกลุ่มให้เล็กลงแต่จำนวนชั่วโมงเพิ่มมากขึ้น” จากจุดนี้จึงทำให้กลุ่มอาสาสมัครธรรมเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของภารกิจงาน อบรมที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาองค์ความรู้ให้บุคลากรทางการแพทย์มีความสุขกับ ชีวิตการทำงาน มองเห็นคุณค่าในวิชาชีพ มองเห็นคุณค่าของการดูแลจิตใจ ประกอบกับต่อมาในปี พ.ศ. 2559 เมื่อกลุ่มอาจารย์แพทย์จากโรงพยาบาลศิริราช ปิยมหาราชการุณย์เห็นว่ากลุ่มมีประสบการณ์ความรู้ด้านการดูแลทางด้านจิตใจ พอสมควร จึงนิมนต์ให้ช่วยจัดหลักสูตรอบรมนักศึกษาแพทย์แผนไทยประยุกต์ ทั้งด้านวิชาการเรียนการสอนและกิจกรรมการจัดค่าย ทำให้ภารกิจงานอบรม ภายนอกของกลุ่มเริ่มก่อร่างชัดเจน โดยในช่วงแรกมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายคือ บุคลากรทางการแพทย์ ได้แก่ พยาบาล นักศึกษาพยาบาล และนักศึกษาแพทย์ เป็นการจัดการอบรมแบบเยียวยา (Healing the Healer) และงานพัฒนา ผู้เยียวยา โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความรู้และเสริมทักษะเพื่อให้ผู้เยียวยานำไป

ใช้ดูแลตนเองและผู้ป่วย แบ่งออกเป็น 3 หลักสูตร มีทั้งหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรระยะยาว และหลักสูตรเฉพาะคราว ซึ่งปัจจุบันมีเครือข่ายโรงพยาบาลทั้งในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่ต่างจังหวัดนิมนต์ไปเป็นวิทยากรจัดการอบรมมากขึ้น

งานกาวนาด้วยรัก กลุ่มอาสาศึลลนรสรู

สำหรับภารกิจงานอบรมภายใน คือภารกิจงานอบรมพระสงฆ์ผ่านโครงการเยียวยาใจด้วยธรรม ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่การดำเนินงานของกลุ่มอาสาศึลลนรสรูเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นในหมู่คณะสงฆ์ ทุรทุงทุงปี พ.ศ. 2557 ได้ร่วมกับคณะสงฆ์กรุงเทพมหานครจัดทำโครงการเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ไทยในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและญาติ” ให้แก่พระสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร จึงเกิดโครงการ “เยียวยาใจด้วยธรรมะ” เป็นหลักสูตร 3 เดือน และแบ่งการอบรมออกเป็น 4 ระยะ รุ่นแรก เริ่มเมื่อประมาณปลายปี พ.ศ. 2557 และได้ดำเนินการจัดอบรมโครงการนี้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนับเป็นรุ่นที่ 4 (ข้อมูลปี พ.ศ. 2562) จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าการจัดอบรมตามโครงการ “เยียวยาใจด้วยธรรมะ รุ่นที่ 1” ใช้เวลาในการจัดอบรม 7 เดือน ต่อมาจึงได้นำเนื้อหามาพิจารณาปรับลดระยะเวลาลงให้เหลือเพียง 3 เดือน แต่ยังคงแบ่งการอบรมออกเป็น 4 ระยะ ระยะที่ 1 มีลักษณะเป็น Open House เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่สนใจเข้ามาทำความรู้จักกลุ่มอาสาศึลลนรสรู ระยะที่ 2 เป็นระยะเริ่มฝึกอบรมกระบวนการเยียวยาใจผู้ป่วยด้วยธรรม โดยใช้อธิวิธิวิทยการให้

คำปรึกษาแนวพุทธ ระยะที่ 3 เป็นระยะฝึกฝนในเชิงปฏิบัติด้วยการพาพระอาสาสมัครลงเยี่ยมไข้ในโรงพยาบาลและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการถอดบทเรียน ระยะที่ 4 เป็นระยะสุดท้ายที่ผู้เข้าร่วมโครงการร่วมกันสรุปองค์ความรู้ โดยมีข้อกำหนดว่าผู้สนใจเข้าร่วมโครงการจะต้องเขียนใบสมัครทั้ง 4 ระยะ และต้องผ่านการอบรมทั้ง 4 ระยะจึงได้รับประกาศนียบัตรรับรอง ทั้งนี้ในทางหนึ่งเพื่อเป็นการยืนยันว่าผู้เข้ารับการอบรมเข้ารับการอบรมด้วยความสมัครใจ และอีกทางหนึ่งเพื่อให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันกรองคุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม ตามที่พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ ให้เหตุผลว่า “บางรูปต้องมีการพิจารณากรองดูถึงบุคลิกภาพหรือคุณลักษณะที่อาจจะไม่เอื้อต่อการทำงานอาสาสมัครเยี่ยมไข้ เช่น พระสงฆ์บางรูปอาจมีลักษณะที่ง่ายต่อการติดเชื่อ เป็นต้น หรือพระสงฆ์บางรูปมีพฤติกรรมหรือทัศนคติที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นศิลาธรรม เช่น การบอกบุญแจกวัตถุมงคล หรือดูดวง เป็นต้น เพราะกลุ่มเราจะใช้ธรรม ทักขะและวิธีการเพื่อชวนให้กลุ่มเป้าหมายรู้ถึงคุณค่าที่แท้จริง ฉะนั้นผู้ที่มาสมัครจะต้องอนุวัตรไปตามเรา” ด้วยเหตุนี้แม้ภารกิจงานอบรมภายในจะได้รับความสนใจและมีพระสงฆ์ที่สมัครเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ประกอบกับระยะเวลาการอบรมที่ยาวนานซึ่งต้องอาศัยฉันทะค่อนข้างสูง จึงทำให้พระสงฆ์ที่ผ่านหลักสูตรทั้ง 4 ระยะมีจำนวนไม่มาก อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าเป้าหมายที่แท้จริงของภารกิจงานอบรมภายในคือการอบรมพระสงฆ์เพื่อให้มีทักษะความสามารถ มีคุณลักษณะที่สามารถดูแลผู้ป่วยหรือผู้ที่กำลังมีความทุกข์ได้ โดยไม่จำเป็นต้องไปทำงานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ตามโรงพยาบาลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการอบรมเพื่อให้พระสงฆ์สามารถนำทักษะตรงนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตน

3) งานพัฒนาบุคลากร ถือเป็นภารกิจงานภายในของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าปัจจัยส่วนหนึ่งเกิดจากความพยายามที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่มตามแนวทางของพระไพศาล วิสาโล ที่ว่าการรักษากลุ่มให้อยู่ได้จะต้องมุ่งเน้นรักษาสัมพันธ์ภาพเป็นอันดับหนึ่ง เรื่องงานจะต้องมาเป็นอันดับสอง ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่กลุ่มอาสาสมัครศิลาธรรมให้ความสำคัญและ

ยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่ต้น ปัจจัยต่อมาเกิดจากการพบเห็นปัญหาของเพื่อนสมาชิก ที่มีอาการติดทุกข์ อันเกิดจากปฏิบัติงานและไม่สามารถสลัดทุกข์ออกไปจากตน ได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกลับมาดูแลกัน โดยนำกระบวนการให้คำปรึกษา แนวพุทธจิตวิทยาที่ใช้ดูแลผู้คนกลับมารักษาบำบัดเพื่อนสมาชิก เพื่อให้มีทักษะ ความสามารถที่จะสลัดทุกข์ออกจากตนเองได้ และปัจจัยสุดท้ายเป็นเพราะ ตระหนักถึงความสำคัญของการได้มาซึ่งบุคลากรกลุ่มที่ค่อนข้างยาก ประกอบกับ สมาชิกรุ่นเก่าเริ่มมีภาระหน้าที่หลักอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ส่งผลให้สมาชิกบางส่วนต้อง ถอนตัวออกจากการปฏิบัติงานกลุ่ม ขณะที่สมาชิกใหม่ของกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะเพื่อให้มี คุณลักษณะที่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติงานตามอุดมการณ์ของกลุ่ม ซึ่งในการ พัฒนาบุคลากรภายใน มีทั้งอาศัยเครือข่ายนักวิชาการเข้ามาจัดอบรมระยะสั้น และอาศัยสมาชิกรุ่นเก่าซึ่งถือเป็นบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ จัดอบรมถ่ายทอด เพื่อส่งเสริมสมาชิกรุ่นใหม่อีกที ซึ่งกำหนดให้มีการจัดอบรมเดือนละ 1 - 2 ครั้ง

ทั้งนี้จากเอกสารรายงานประจำปีของกลุ่มอาสาสมัครธรรม (กลมมาตุนุดมากุล, 2557) ได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินงาน รวมทั้งพันธกิจและกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครธรรม โดยวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินงานที่สำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย

ประการที่ 1 เพื่อเยียวยาผู้ป่วยและญาติ ให้สามารถยอมรับและเผชิญกับความทุกข์ตามความเป็นจริง

ประการที่ 2 เพื่อเยียวยาผู้ป่วยและญาติ ให้มีแนวทางแก้ไขความทุกข์และพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประการที่ 3 เพื่อสร้างและพัฒนาบุคลากรที่สามารถเยียวยาผู้ป่วยและญาติ ให้สามารถยอมรับ และกล้าเผชิญกับความทุกข์ตามความเป็นจริง

ประการที่ 4 เพื่อสร้างและพัฒนาบุคลากรที่สามารถเยียวยาผู้ป่วยและญาติ ให้มีแนวทางแก้ไขความทุกข์และพัฒนาคุณภาพชีวิตตามศักยภาพ

ประการที่ 5 เพื่อถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการและพัฒนาศีลธรรมแก่บุคคลทั่วไป

ส่วนเป้าหมายสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม มี 2 เป้าหมายได้แก่

เป้าหมายที่ 1 ผลิตบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่มีความรู้ความสามารถในการเยียวยาผู้ป่วยและญาติมิตรแบบองค์รวมแนวพุทธ การจัดกิจกรรมกลุ่ม และการอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ตามหลักพุทธธรรม

เป้าหมายที่ 2 เป็นองค์กรอิสระ ทำหน้าที่เสมือนหน่วยวิทยบริการ เพื่อเป็นเวทีสำหรับการสร้างผลงาน การทำงานวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคมของนิสิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในด้านพันธกิจและกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม จากการสัมภาษณ์ และจากเอกสารรายงานประจำปีมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือในรายงานประจำปีได้กล่าวถึงการจัดการดำเนินงานมุ่งเน้นกิจกรรมที่สำคัญอยู่ 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การจัดอบรม การที่กลุ่มอาสาศึกลานธรรมเป็นองค์กรหลักในการพัฒนากิจกรรมการให้ความรู้กับผู้ที่สนใจ ในส่วนของการดำเนินงานให้กับคณะสงฆ์ พระเทพปริยัติมุนี⁶ และพระเทพสุวรรณเมธี⁷ ซึ่งเป็นพระเถระที่เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม ได้เมตตาสนับสนุนให้กลุ่มอาสาศึกลานธรรมจัดอบรมพัฒนาให้กับพระสงฆ์ที่สนใจทั้งที่วัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร และวัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร นอกจากการจัดกิจกรรมอบรมให้กับบุคคลทั่วไปซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักประเภทหนึ่งที่ทางกลุ่มอาสาศึกลานธรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมการจัดอบรมให้กับบุคคลทั่วไปจะดำเนินการร่วมกับกลุ่มโรงพยาบาล หรือคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อสร้างและขยายต่อองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วย และการแนะนำแนวทางการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับใช้ชีวิตของบุคลากรที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยและญาติ

⁶ ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดหงส์รัตนาราม ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร และรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส และรองเจ้าคณะภาค 1

⁷ ปัจจุบันเป็นรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม ราชวรวิหาร และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

ด้านที่ 2 การพัฒนาองค์ความรู้ การที่สมาชิกของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม มีบทบาทและมีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาเอกสาร ชุดความรู้และผลงานทางวิชาการ จึงได้พัฒนาองค์ความรู้ที่ครอบคลุมตั้งแต่การดำเนินงานและการถอดบทเรียนผลการดำเนินงานของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม การพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชีวิตและความตาย ตลอดจนการพัฒนาเอกสารประกอบการอบรมที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายต่อแนวคิดการทำงานของอาสาศึกลานธรรม รวมทั้งการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายสร้างกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีเอกสารที่พัฒนาขึ้นสนับสนุนกระบวนการอบรมดังกล่าว โดยผลงานวิจัยที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม ได้แก่ ชุดแผนงานวิจัยที่ชื่อว่า “พระจิตอาสาศึกลานธรรม: รูปแบบและกระบวนการเยียวยาใจผู้ป่วยด้วยธรรมะ” (gilanadhamma group of volunteer monks: a study of the format and the process of mental healing for patients with dhamma) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2561 โดยมีพระเทพสุวรรณเมธี และสุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบ่านีศึกษาพุทธโฆส เป็นคณะผู้วิจัย

ด้านที่ 3 การเป็นอาสาสมัคร การที่อาสาศึกลานธรรมดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้องค์ความรู้ มอบกำลังใจและฟื้นฟูสุขภาพจิตให้กับผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วยตามโรงพยาบาลต่าง ๆ สามารถกล่าวได้ว่ากิจกรรมอาสาสมัครถือเป็นกิจกรรมแรกเริ่มที่สำคัญที่สุดในพัฒนาการของอาสาศึกลานธรรม ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าอาสาศึกลานธรรม ยังคงเป็นผู้นำในการสร้างเครือข่ายการทำงานอย่างยั่งยืน ในมิติของการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับการดูแลความป่วยไข้ การดำเนินกิจกรรมอาสาสมัครของกลุ่มอาสาศึกลานธรรม ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่องร่วมกับโรงพยาบาลของรัฐหลายแห่ง อาทิ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลวชิรพยาบาล และโรงพยาบาลชลประทาน เป็นต้น

กลุ่มอาสาศึกลานธรรมจึงเป็นกลุ่มพระจิตอาสาที่เน้นการดำเนินกิจกรรม บนอุดมการณ์จิตอาสา โดยมีเป้าหมายเพื่อเยียวยาผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ซึ่งถือ เป็นการบูรณาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกร่วมกับหลักการจิตวิทยาเพื่อ ผู้ป่วยอย่างเป็นทางการ ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมาจะเน้นกระบวนการที่ให้ความ สำคัญกับการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย ให้สามารถยอมรับ และเผชิญกับความทุกข์ตามสภาพความเป็นจริงของชีวิต ตลอดจนการดูแลผู้ป่วย ตามศักยภาพแห่งชีวิตที่จะสามารถรองรับได้

5.4 หลักธรรมหรือพิธีกรรมในการดำเนินกิจกรรม สาธารณสงเคราะห์

กลุ่มอาสาศึกลานธรรมมีการดำเนินกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนฐานของหลัก อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สอนให้เห็นความจริงแท้แห่งทุกข์ในทางพระพุทธ ศาสนา โดยอาศัยหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นเครื่องมือแนวทาง ให้ผู้คนเห็นความจริงแท้แห่งทุกข์ ซึ่งท้ายที่สุดก็จะถูกเชื่อมโยงเข้าหาหลักธรรม อื่น ๆ ดังคำอธิบายของพระมหาสุเทพ สุธธินฺยา โณ ว่า “ในกระบวนการทำงาน ให้คำปรึกษา คือการวางแผนที่อริยสัจ 4 เพราะว่าทุกข์ และจบด้วยการพ้นทุกข์ สิ่งนี้เป็นแผนที่โดยตรง ส่วนหลักธรรมอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบที่จะมาเติมเต็ม แผนที่ทั้งหมด มีหลักไตรสิกขาเป็นตัวขับเคลื่อนและมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่แตกย่อย ออกไป” ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของพระครูเมธังกรว่า “อริยสัจ 4 คือ *universal concept* ของการจัดการกับ *universal problem* ส่วนตัว กระบวนการในการจัดการความทุกข์คือมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อคือ หลักไตรสิกขา ไม่ว่าเราจะจัดกิจกรรมอะไร ก็ยืนบนหลักไตรสิกขาทั้งหมด ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ ด้านปัญญา ทำอย่างไรให้จิตใจเขาดีขึ้น แล้วก็ใส่ปัญญาให้เขา กิจกรรม ของเราไม่ว่าจะออกแบบในลักษณะการอบรม การไปเยี่ยมไข้ข้างเตียง หรือการ ทำกิจกรรมสนทนากลุ่ม ก็จะไปบนฐานของ *concept* นี้ทั้งหมด” ซึ่งข้อมูลที่ได้ จากการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลจากการศึกษาของ ชลธร ถาวรกชกร (2557)

และ กมลมาตุ นุตมากุล (2557) ที่ศึกษาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสา
ศิลาณธรรมที่โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลวชิรพยาบาล พบว่ากิจกรรมที่
กลุ่มอาสาศิลาณธรรมได้ดำเนินการจะอยู่ภายใต้กรอบหลักอริยสัจ 4 ทั้งนี้ก็เพื่อ
แสดงให้เห็นถึงทุกขในฐานะของความธรรมดาแห่งชีวิต รวมทั้งยังใช้เป็นฐานคิด
ในการค้นหาหนทางแห่งการดับทุกข์ด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ
และได้รับการยอมรับจากบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาลเป็นอย่างดี

นอกเหนือจากหลักอริยสัจ 4 แล้ว ด้วยอุดมการณ์ของกลุ่มที่ต่าง
ถือตนเป็นเพียงผู้ฝึกฝนเพื่อการพัฒนาตนเองและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น
ทำให้สมาชิกทุกคนปฏิบัติต่อกันบนฐานของหลักกัลยาณมิตรธรรม ถือเป็น
องค์ประกอบสำคัญที่เกื้อหนุนต่อบรรยากาศการทำงานของกลุ่ม สัมพันธภาพที่
เป็นไปในลักษณะของมิตรที่คอยช่วยเหลือดูแลกันอย่างจริงจัง ทำให้สมาชิกเกิด
ความอบอุ่นสบายใจ เกิดความรู้สึกเข้าถึงกันได้โดยไม่ถูกปิดกั้น จึงทำให้มีความ
กล้าที่จะเสนอแนะหรือพร้อมรับฟังคำตักเตือนจากเพื่อนสมาชิก และชักชวน
เพื่อนสมาชิกให้ทำแต่สิ่งดีงาม ซึ่งฐานแห่งความเป็นกัลยาณมิตรมีส่วนอย่างมาก
ต่อการยึดโยงสมาชิกเข้าด้วยกัน และเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดสมาชิกใหม่เข้ามา รวมถึง
ยังเป็นหลักธรรมที่มีอิทธิพลต่อการยึดโยงสมาชิกที่อาจถอนตัวจากการทำงาน
ของกลุ่มด้วยความจำเป็นหรือเหตุผลส่วนตัว ให้กลับเข้ามาทำงานได้ตลอดเวลา
หรือยึดโยงสมาชิกเก่าให้กลับมาเป็นเครือข่ายการทำงานด้วยวิถีศิลาณธรรมใน
บริบทอื่นอีกด้วย อย่างไรก็ตามการศึกษานี้พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่กระบวนการทำงาน
ด้วยการให้คำปรึกษาแนวพุทฺธจิตวิทย์มากกว่าพิธีกรรม เพราะเห็นว่าไม่ใช่
หนทางที่จะทำให้ผู้คนหลุดพ้นจากความทุกข์และเกิดปัญญาแท้จริงได้ ดังนั้น
รูปแบบพิธีกรรมของสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่จึงมีเพียงการรับสังฆทาน เพราะเห็น
ว่าเป็นพิธีกรรมที่จะช่วยสร้างความสบายใจในเบื้องต้นแก่ผู้ถูกเหยี่ยวาและพร้อม
เข้าสู่กระบวนการให้คำปรึกษาแนวพุทฺธจิตวิทย์มากขึ้น

5.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์

5.5.1 จุดเด่นของกลุ่มอาสาศิกิลาณธรรม

จุดเด่นที่สำคัญของกลุ่มอาสาศิกิลาณธรรมคือความชัดเจนด้านอุดมการณ์ และเป้าหมายในการทำงานเพื่อการดับทุกข์ทั้งของตนและผู้อื่น กลุ่มอาสาศิกิลาณธรรมเป็นกลุ่มสังฆะซึ่งเกิดจากการรวมตัวของพระสงฆ์ที่มีอุดมการณ์เดียวกันในการทำงานจิตอาสาช่วยเหลือสังคม โดยตั้งเอาคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา และเสียสละมาใช้ในการขับเคลื่อนงานเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ รวมทั้งอาศัยกระบวนการในการทำงานเพื่อฝึกฝนพัฒนาตนเองให้บรรลุตามเป้าหมายหลักของศาสนา คือ “นิพพาน” หรือการดับทุกข์ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ของพระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ ว่า “อันที่จริงแล้วถ้าถอดคำว่าศิกิลาณธรรมออก สิ่งนี้มันคือความเป็นพระ เป็นพลังงานของพระพุทธศาสนาที่แท้ ภาวะของความเมตตา กรุณา เสียสละ และพัฒนาตนเองอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย ล้วนเป็นพลังงานของพระพุทธศาสนาที่แท้ และด้วยหัวใจบางอย่างที่ซึ่มซบคล้ายกัน ทำให้มาอยู่ด้วยกัน ทำให้เราอยากพัฒนาภายในของตนเองด้วย...”

ในขณะที่พระครูธรรมรัตกล่าวถึงจุดเด่นหรือจุดแข็งของกลุ่มอาสาศิกิลาณธรรมว่า “ในมุมมองของอาตมา จุดแข็งของกลุ่มอาสาศิกิลาณธรรมคือการเข้ามาด้วยเป้าหมายเดียวกัน เพราะกลุ่มอาสาศิกิลาณธรรมมีความชัดเจนมากเรื่องงานจิตอาสา ไม่มีผลประโยชน์ตอบแทน การที่เราคงความเป็นจิตอาสา ทำให้ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกมาด้วยหัวใจ มาด้วยฉันทะ ในการดูแลคนที่มีความทุกข์ ช่วยเหลือ

เกื้อกูลผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนในสังคมอาจจะมองเห็นการทำหน้าที่ของพระแบบทั่วไป แต่ไม่ได้เห็นมุมภายในของกันและกัน พอมาทำงานตรงนี้จึงทำให้เราเห็นและเกิดความรู้สึกซาบซึ้งด้วยกัน”

จากความเห็นทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า จุดเด่นของกลุ่มอาสาสมัครคือความชัดเจนในด้านอุดมการณ์ของสมาชิกในกลุ่มที่มุ่งดำเนินงานในลักษณะจิตอาสาอันแท้จริง กล่าวคือการทำงานทุกอย่างเป็นไปด้วยความสมัครใจและพร้อมที่จะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์ มิได้เป็นไปเพื่อหวังผลตอบแทนในรูปแบบอามิสสินจ้าง หรือลาภสักการะ แต่เป็นการปฏิบัติงานเพื่อการปฏิบัติธรรมที่มุ่งบำเพ็ญประโยชน์ทั้งของตนเองและของผู้อื่นไปพร้อมกัน ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นเรื่องการพันทุกข์ การสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งอุดมการณ์และแนวทางที่ใช้ดำเนินงานนี้เป็นสิ่งที่สมาชิกกลุ่มต่างยึดมั่นและถ่ายทอดให้กับสมาชิกใหม่ เพื่อปลูกฝังให้สมาชิกใหม่ดำเนินตามอุดมการณ์และแนวทางการดำเนินงานที่วางไว้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง ด้วยเหตุที่กลุ่มอาสาสมัครมีความชัดเจนเรื่องอุดมการณ์ความเป็นพระจิตอาสาจึงทำให้กลุ่มมีจุดเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินการเป็น “เครือข่ายแห่งกัลยาณมิตร” เพราะสมาชิกกลุ่มต่างถือว่าพระสงฆ์ทุกรูปที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นพระจิตอาสาที่เสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ของพระมหาสุเทพ สุทธิญาณโณ ว่า “การทำงานจิตอาสา มันจำกัดคนไม่ได้ว่า ใครจะมาหรือใครจะไป บางทีพระมาอยู่กับเราแล้วหายไป แต่ก็อาจจะกลับมาใหม่อีก บางรูปสึกไปก็มี... จิตอาสาคือไม่มีข้อแม้ งานจิตอาสาขอเพียงแค่ว่า สนใจก็มา เราไปบังคับให้เขาไม่ได้ เราทำได้เพียงการเชื้อเชิญ” ซึ่งทำให้สมาชิกมีทัศนคติและการปฏิบัติต่อกันในลักษณะกัลยาณมิตร มีความสัมพันธ์เชิงแนวราบที่ไม่แบ่งแยกสถานภาพ ดำเนินงานในลักษณะ “เพื่อนชวนเพื่อนทำงาน” จึงทำให้กลุ่มอาสาสมัครกลายเป็นกลุ่มสังฆะแห่งความเอื้ออาทรที่สมาชิกต่างมองเห็นคุณค่าของกันและกัน สมาชิกต่างดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งจะรับฟังคำสะท้อนซึ่งกันและกันเพื่อนำมาพัฒนาฝึกฝนตน ทั้งนี้กลุ่มอาสาสมัครให้ความสำคัญเรื่องสัมพันธ์ภาพพระหว่างบุคคล แม้บาง

ครั้งสมาชิกกลุ่มอาจมีความจำเป็นต้องถอนตัวจากการทำงาน แต่ด้วยฐานของความ เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ทำให้อดีตสมาชิกยังคงยึดโยงอยู่กับความเป็นศิลา นธรรมและอาจมีการกลับเข้ามาร่วมกลุ่มใหม่เมื่อสะดวกหรืออาจออกไปปฏิบัติ งานส่วนบุคคลภายใต้อุดมการณ์และแนวทางเดียวกันกับกลุ่ม

ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นจุดเด่นที่กลุ่มอาสาสมัครใช้ยึดโยงสมาชิกให้มา ดำเนินงานร่วมกันและทำให้งานของกลุ่มสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่มีสำนักงานเป็นทางการก็ตาม ขณะเดียวกันการคงไว้ซึ่งความเป็น กัลยาณมิตรที่ดีต่อกันยังส่งผลต่อการขยายตัวในเชิงเครือข่ายการทำงานอีกด้วย ดังที่พระครูธรรมรัตอธิบายว่า “กัลยาณมิตรคือหลักธรรมพื้นฐานที่ยึดโยงความ เป็นศิลา นธรรม แม้ปัจจุบันอาจถอนตัว แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไม่ได้ ลดน้อยลงไป สัมพันธภาพในกลุ่มไม่ลดน้อยลงไป เพราะเราทำงานด้วยอุดมการณ์ เดียวกัน เรายังมีหัวใจที่ดีต่อกันไม่เปลี่ยนแปลงไป หลักกัลยาณมิตรเป็นคลอง ธรรมที่สำคัญมาก การมีกัลยาณมิตรที่ดี ทำให้เรามีจิตใจที่ดี เราจะยังทำงานร่วม กันได้ เพราะเราเห็นหัวใจของกันและกันอยู่” ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ ของพระวราท ธมมธโร ว่า “...เวลาเราไปอยู่กับกลุ่มอาสาสมัคร สิ่งที่เราได้ รับคือความอบอุ่น ความผ่อนคลาย คุยกันสบาย ๆ ทำงานด้วยกันสบาย ๆ ลักษณะความสัมพันธ์เรียกว่า “เหมือนเพื่อนชวนเพื่อนทำงาน” เพราะสมาชิก ของกลุ่มอาสาสมัครไม่ได้กระจุกอยู่ที่ใดที่เดียว ไม่มีสำนักงาน ไม่มีสำนัก ปฏิบัติของตัวเอง แต่เป็นการที่พระในแต่ละวัดทั่วประเทศไทยมารวมกันเวลา มี งานหรือมีจุดร่วมที่จะทำด้วยกัน ความเป็นศิลา นธรรมจะหลอมรวมตรงที่มีงาน ร่วมกัน พองานเสร็จต่างก็แยกย้ายกลับรังของตัวเองไป” จึงจะเห็นได้ว่าการ เสียสละและสนใจผลงานเป็นสำคัญ คือกลไกที่เชื่อมโยงความเป็นจิตอาสาของ กลุ่มศิลา นธรรม ที่สร้างให้พระสงฆ์ที่ทำงานเกิดแรงบันดาลใจที่จะปฏิบัติให้สำเร็จ ร่วมกัน

5.6 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึลานธรรม

จากการวิเคราะห์จะเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึลานธรรม มีอยู่ 3 ประการ คือ

1) โครงสร้างองค์กรขาดความชัดเจน ส่งผลต่อการวางนโยบายและกำหนดแผนงาน โดยปัจจัยส่วนหนึ่งเกิดจากการที่สมาชิกเป็นพระสงฆ์ที่อยู่ต่างพื้นที่ ทำให้โอกาสที่จะพบปะหรือรวมตัวกันให้ครบถ้วนเป็นไปได้น้อย ปัจจัยต่อมาเกิดจากรูปแบบการทำงานเชิงจิตอาสาซึ่งถือเป็นจุดอ่อนต่อการกำหนดโครงสร้างองค์กร การวางนโยบาย และการกำหนดแผนงานอย่างชัดเจน

2) ข้อจำกัดเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของพระอาสาศึลานธรรมเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการขยายจำนวนสมาชิก แม้จะไม่มีข้อกำหนดชัดเจนเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สนใจเข้าร่วมกลุ่ม แต่ในความเป็นจริง พระสงฆ์ที่สนใจเข้าร่วมกลุ่มต้องถูกคัดกรองด้วยวิธีการและกระบวนการฝึกฝนของกลุ่ม อาทิ คุณสมบัติของจิตอาสา คุณสมบัติด้านบุคลิกภาพหรือคุณลักษณะที่เอื้อต่องานเยี่ยมไข้ ทัศนคติและแนวทางการทำงาน จึงทำให้พระสงฆ์จำนวนมากหมดฉันทะหรือล้มนเล็กความตั้งใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีการขยายตัวของค่อนข้างช้า กระทั่งไม่เพียงพอต่อการรองรับหรือขยายแผนงาน

3) ความร่วมมือจากเครือข่ายโรงพยาบาล ปัญหาหลักด้านนี้เกิดจากการที่ผู้บริหารโรงพยาบาลยังขาดความเข้าใจประโยชน์ของการทำงานเชิงบูรณาการงานเพื่อการดูแลเชิงองค์รวม จึงไม่ได้กำหนดนโยบายหรือแผนงานรองรับ หรือในบางกรณีแม้จะมีการเปิดพื้นที่ให้พระเข้ามาทำงานแต่หากแพทย์พยาบาลในระดับปฏิบัติการขาดความกระตือรือร้นที่จะให้ความร่วมมือ ก็อาจทำให้การดำเนินงานของกลุ่มอาสาศึลานธรรมหยุดชะงักหรือขาดหายไปได้เช่นกัน ปัญหานี้สอดคล้องกับผลการการศึกษาของ ชลธร ถาวรภษกร (2557) และ กมลมาตุ นุตมากุล (2557) ที่ศึกษาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึลานธรรมที่โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลวชิรพยาบาล พบว่าการดำเนินงานของ

กลุ่มอาสาศึลนธรรมได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงพยาบาล เพราะถือเป็นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ให้กับหน่วยงาน อีกทั้งยังสามารถฟื้นฟูและช่วยดูแลอาการของผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ป่วยลักษณะแบบประคับประคอง อย่างไรก็ตามการที่กลุ่มอาสาศึลนธรรม เป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่อาสาเข้ามาทำกิจกรรม จึงส่งผลต่อการบริหารจัดการและการประสานงานทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกับเครือข่ายที่ต้องการทำกิจกรรมด้วย ซึ่งไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างครบวงจร ดังนั้นการประสานงานและความต่อเนื่องของการบริหารกิจกรรมจึงยังไม่ครบถ้วน เพราะพระสงฆ์ไม่สามารถบริหารจัดการเวลาให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงพยาบาลได้อย่างสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ตามแม้จะมีอุปสรรคบางประการ แต่งานของกลุ่มอาสาศึลนธรรมยังคงมีความสำคัญต่อสังคมไทยปัจจุบัน เพราะการทำงานสาธารณสงเคราะห์เชิงบูรณาการของกลุ่มอาสาศึลนธรรมสามารถสนองตอบวิถีของสังคมไทยที่ตกอยู่ภายใต้เงาของสังคมบริโภคนิยมและวัตถุนิยม เพราะการพัฒนาของภาครัฐที่ต้องการจะปรับปรุงวิถีชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามอย่างตะวันตกทำให้กิจกรรมหลายส่วนที่วัดและพระสงฆ์เคยมีบทบาทสำคัญถูกแยกส่วนออกมาจัดตั้งเป็นหน่วยงานเอกเทศ กระทั่งเกิดการแยกขาดจากวัด อาทิ การจัดการด้านการศึกษา การจัดการด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านสุขภาพ เป็นต้น เมื่อบทบาทวัดและพระสงฆ์ถูกลดทอนความสำคัญลงจึงส่งผลให้วิถีหรือช่องทางของความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนลดน้อยตามไปด้วยวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันจึงค่อย ๆ ห่างไกลออกจากพระพุทธศาสนาอย่างไม่รู้ตัว กระทั่งเกิดการผันแปรทางด้านทัศนคติที่มีต่อภาพลักษณ์และฐานะของพระสงฆ์ ดังที่พระมหาภกัฏฐ จิรสหโธ กล่าววว่า “...ในสมัยก่อนอาตมามองว่าพระกับสังคมมันใกล้กันมากกว่านี้ ทุกวันนี้ก็ใกล้กันแต่คนละแบบ ในสมัยนี้ใกล้กันในฐานะที่โยมต้องการทำบุญ แต่สมัยก่อน ใกล้กันในฐานะที่โยมต้องการศึกษาธรรม เวลาเข้าวัดก็ต้องการฟังธรรม เวลาเด็กเข้าวัดก็ต้องบวชเรียน วัดก็คือโรงเรียน ในสมัยก่อน วัดก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่แยกออกมาไม่ได้ แต่สมัยนี้จะค่อย ๆ ถูกแยก หรือแยกด้วยตัวของวัดเองเนี่ยก็แล้วแต่ แต่ก็คือค่อย ๆ เขยิบออกมา...”

อย่างไรก็ตามในการถอดบทเรียนครั้งนี้สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครธรรม และภาคีเครือข่ายได้สะท้อนให้เห็นว่า งานสาธารณสงเคราะห์ถือเป็นหนทางหนึ่ง ที่จะช่วยฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ให้กลับมามีความสำคัญต่อสังคม ซึ่งในความเป็นจริงงานสาธารณสงเคราะห์เป็นบทบาทที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ตามที่พระเทพ สุวรรณเมธี รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร กล่าวว่า “งานสาธารณสงเคราะห์ อันที่จริงเป็นงานที่พระสงฆ์ทำกันอยู่แล้วแต่เราจับงานมาใส่กรอบเฉย ๆ ซึ่งเมื่อมีรูปแบบมันก็ช่วยให้ง่ายต่อการดำเนินงานในแต่ละส่วน ไม่สะเปะสะปะ...” ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครธรรมหลายท่านที่มองว่า พระสงฆ์ทำงานช่วยเหลือสังคมอยู่แล้ว แต่อาจปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขหรือ บริบทของสังคมอันเป็นผลให้พระสงฆ์ต้องออกมาทำงานเชิงรุกมากขึ้น ดังที่ พระครูศรีวิรุฬหกิจ กล่าวว่า “เพราะวิถีที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน มันไม่ตอบโจทย์ ของสังคมแล้ว วันหนึ่ง ๆ โยมที่มาถือศีลในวัดแทบจะนับเก้าอี้ได้ และสำหรับ คนในเมืองรูปแบบงานมันเปลี่ยน วันหยุดก็เปลี่ยนกลายเป็นหยุดวันเสาร์อาทิตย์ ผู้คนเห็นว่าเข้าไปแล้วไม่รู้จะทำอะไร ดังนั้นต้องมีวิถีของกิจกรรม แทนที่จะไปนั่ง กรรมฐาน นั่งฟังเทศน์ ก็ต้องมีกิจกรรมเข้ามาแทนที่ เพราะมันไม่พอ...”

ทั้งนี้รูปแบบการทำงานสาธารณสงเคราะห์ที่เหมาะสมกับภาวะและ ฐานะของพระสงฆ์ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากปัจจัย 2 ประการคือ (1) พระสงฆ์มีความ ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตน (2) พระสงฆ์มีความเท่าทันสังคมและ รู้วิธีการที่จะนำธรรมะไปสู่ประชาชน ดังคำอธิบายของ พระมหาสุเทพ สุทธิญาณ ว่า “...ในบทบาทของกลุ่มอาสาสมัครธรรมอาจเน้นไปดูทางด้านจิตใจมากหน่อย แต่หาใช่ว่าพวกเราจะไม่ดูแลด้านอื่น ๆ ต้องดูตามบริบท เช่น กรณีน้ำท่วมก็มี พวกเราช่วยยกข้าวของชนกันไป อาตมาว่าประชาชนกำลังเดือดร้อน อะไรพอ ทำได้ก็ทำไป เดี่ยวเขาดีขึ้น เราก็กลับมาสู่ความเป็นเรา อาตมาว่าหัวใจของการ ดูแลกันก็ประมาณนี้ ขอให้เราเข้าใจ รับรู้บทบาทและเจตนาที่แท้ในขณะนั้น อาตมาว่าญาติโยมเดือดร้อนเราก็ทำเออะ แต่อย่าให้ถึงกับเสียความเป็นสมณะ ตัวตนไป ทำในกรอบของเรา ตรงไหนพอที่จะทำได้เราก็ทำ แต่อย่าให้หลุดกรอบ จนน่าเกลียด ซึ่งญาติโยมรับไม่ได้ สังคมรับไม่ได้ และผิดศีลธรรมของเรา...”

ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระปฏิพล ภูริเมโธ “ถ้าเป็นสมัยพุทธกาล พระสมัยนั้นจะต้องเข้าใจธรรมในขั้นสูงแล้ว ถึงจะไปเผยแผ่และสอนผู้อื่น แต่ในปัจจุบันพระส่วนมากจะเรียนหนังสือเป็นตัวหนังสือและเอามาเขียน ทำให้ในส่วนของความเข้าใจและตัวสภาวะจริง ๆ น่าจะมีความแตกต่างกันจากพระสมัยก่อน ทั้งนี้การทำงานแนววิถิปุทธ เราจะต้องพิจารณาถึงวินัยเป็นหลัก การที่เราไปช่วยเขานั้นเป็นเรื่องที่ดี แต่เราต้องพิจารณาด้วยว่าสิ่งที่ทำนั้นขัดต่อหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ ... ส่วนรูปแบบการทำงานก็ต้องปรับให้เข้ากับยุคปัจจุบันมากขึ้น เพื่อนำธรรมมาใช้ให้เข้าถึงวัยรุ่นและผู้คน” สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของพระมหาพงศ์พิสุทธิ์ ฐิตญาโณ “การทำงานช่วยเหลือสังคมเป็นสิ่งที่ดีแต่ต้องอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย มิเช่นนั้นการช่วยเหลือสังคมจะกลายเป็นข้ออ้างเราสับสนกับความดีความไม่ดีมาเยอะแล้ว ดังนั้นต้องชัดเจนมองมุมไหน พระขึ้นกับพระธรรมวินัยและโดยกรอบแห่งพระธรรมวินัยก็ช่วยเหลือสังคมอยู่แล้ว ตามบริบทของพระพุทธพจน์ที่ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อการุณย์แก่โลก” คือเบื้องต้นพระพุทธองค์ให้ทำประโยชน์ของตนให้พร้อม คือไปตามกรอบแห่งพระวินัยและถึงฝั่งการหมดสิ้นซึ่งกิเลส แล้วไปช่วยเหลือผู้อื่นคือช่วยคลายทุกข์ อย่างการช่วยเหลือน้ำท่วม อาตมาก็เคยทำนะ รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ดีเลย แต่ต้องกระทำบนพื้นฐานของพระธรรมวินัยด้วย...”

ความเห็นของสมาชิกอาสาชิลานธรรมรุ่นใหม่ต่างก็ยอมรับในประเด็นนี้ ดังเช่นคำสัมภาษณ์ของพระมหาโกภพ จิรสโธ “ความจริงในฐานะความเป็นพระคือทำงานเพื่อสังคมอยู่ตลอด โดยหลักของความเป็นพระแล้วคือการรักษาธรรม ซึ่งการทำตรงนี้เป็นตัวที่ทำเพื่อสังคมอยู่ในตัวมันเอง พระมาศึกษาและปฏิบัติธรรมจริง แต่ว่าการศึกษาระบบของพระนี่มันก็เป็นการทำให้สังคมตลอดเวลา พระก็คือส่วนหนึ่งของสังคม ถ้าเกิดคนในสังคมสักหนึ่งคนเข้าใจธรรมและประพฤติธรรมอยู่ สังคมก็มีธรรมจุดหนึ่ง ในสมัยก่อนอาตมามองว่าพระกับสังคมมันใกล้กันมากกว่านี้ ทุกวันนี้ก็ใกล้กันแต่คนละแบบ ในสมัยนี้ใกล้กันในฐานะที่

โยมต้องการทำบุญ ... จึงกลายเป็นว่าต้องมีกลุ่มขึ้น อย่างกลุ่มอาสาชิลานธรรม หรือกลุ่มอื่น ๆ ก็ดี เพราะว่าตัววัดเองค่อย ๆ ห่างจากสังคม ในแง่นั้นก็เป็นเรื่อง เข้าใจได้ตามเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น อาตมามองว่างานในสมัยก่อนกับสมัยนี้เป็นงาน เดียวกันแต่ต่างรูปแบบกัน”

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พระครูธรรมรัตสะท้อนให้เห็นว่า ในการ ดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้คนนั้น การอาศัยรูปแบบสงเคราะห์ใน ลักษณะให้เปล่ามากเกินไปอาจส่งผลเสียระยะยาวต่อสังคม ดังนั้นพระสงฆ์ควร ที่จะคำนึงถึงผลลัพธ์ของการทำงานอย่างรอบด้านด้วย “...งานที่พระสงฆ์ไปแจก ของช่วยเหลือน้ำท่วม อาตมามองว่ามันทำได้เพราะง่ายที่สุด แต่จะไปถึงความ ยั่งยืนหรือเปล่า การให้โดยตรงอย่างเดียวอาจจะไม่มีข้อดีและข้อเสียอยู่ในตัว ทำให้คนเกิดความรู้สึกว่าเดี๋ยวพระก็ไปช่วย การที่พระเป็นผู้นำนั้นถูกต้องแต่ พระควรทำหน้าที่กระตุ้นเตือนสังคม ให้คนที่เค้ามีจิตใจหรือมีกำลังได้ออกมาทำ หน้าที่เพื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติในยามต้องเผชิญกับความทุกข์ ถ้าหากเราไม่ ทำงานแบบบูรณาการ พระสงฆ์อาจมีความรู้สึกที่เราไม่มีบาร์มี มีกำลัง อาตมามอง ว่ามันไม่ใช่บทบาทของพระสงฆ์ แต่ถ้าหากเรามีบาร์มี ก็ควรอาศัยบาร์มีในการ ดึงสังคมเข้ามาช่วยเหลือกัน...” ดังนั้นรูปแบบงานบูรณาการจึงเป็นแนวทางที่ พระครูธรรมรัตเห็นว่าเหมาะสมต่อการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์มากที่สุด ซึ่งงานบูรณาการควรเกิดขึ้นทั้งในเชิงองค์ความรู้และในเชิงภาคีเครือข่าย ดังตัวอย่างกรณีของกลุ่มอาสาชิลานธรรมที่อาศัยองค์ความรู้จากการบูรณาการ ศาสตร์ทางโลกตะวันตกเข้ากับศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิธีการที่ ตอบโจทย์และเข้าถึงสังคมได้มากกว่ารูปแบบการเทศน์สอนทั่วไป นอกจากนี้การ บูรณาการในเชิงภาคีเครือข่ายจะมีส่วนเชื่อมโยงให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ในการช่วยเหลือสังคมซึ่งจะช่วยให้เกิดความยั่งยืนได้มากกว่า หรือในอีกนัยหนึ่ง การบูรณาการเชิงเครือข่ายเป็นการทำงานตามแบบพุทธบริษัท 4 ซึ่งนอกจาก ช่วยดึงสังคมเข้าหากันแล้วยังช่วยสร้างกรอบให้พระสงฆ์ไม่ก้าวข้ามบทบาทของ ตนอีกด้วย

5.7 ศิลานธรรมกับการบูรณาการงานสาธารณสงเคราะห์

กลุ่มอาสาสมัครธรรมเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการดำเนินกิจกรรมบนอุดมการณ์จิตอาสา โดยมีเป้าหมายเพื่อเยียวยาผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ซึ่งถือเป็นการบูรณาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกร่วมกับหลักการจิตวิทยาเพื่อผู้ป่วยอย่างเป็นรูปธรรม การถอดบทเรียนครั้งนี้พบว่ากลุ่มอาสาสมัครธรรมได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพการทำงานบูรณาการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของความเป็นพระภิกษุที่จะต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้อื่น เพื่อให้ดำเนินไปตามหลักอริยสัจ 4 อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่มุ่งสู่การดับทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครธรรมมีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่และออกมาทำงานช่วยเหลือสังคม จึงทำให้เกิดการบูรณาการทั้งในเชิงเครือข่ายและในเชิงทักษะความรู้ เห็นได้จากการที่สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครธรรมรับการถ่ายทอดความรู้จากเครือข่ายนักวิชาการเพราะชัดเจนถึงทักษะที่บกพร่องของตน และยินดีที่จะฝึกฝนเพื่อนำมาพัฒนาตนให้เกิดความเข้าใจและเข้าถึงแก่นธรรม ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายและเกิดการขับเคลื่อนงานสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครธรรม พบว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายมีภารกิจงานที่ส่งเสริมและช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครธรรม ดังนี้

5.7.1 รูปแบบคณะสงฆ์

ดังที่กล่าวมาแล้วว่ากลุ่มอาสาสมัครธรรมมีจุดเริ่มต้นการดำเนินงานจากพระนิสิตสาขาวิชาชีวิตและความตายที่มีแนวคิดไปในแนวเดียวกันประมาณ 7 รูป และอีก 1 รูป เป็นเพื่อนพระวัดเดียวกับพระมหาสุเทพ สุทธิญาณ ส่งผลให้ระยะเริ่มแรกของการดำเนินกิจกรรมยังจำกัดบทบาทการทำงานเป็นกลุ่มจิตอาสาขนาดเล็กที่มีพื้นที่และเป้าหมายการทำงานไม่กว้างขวางนัก และส่วน

มากจำกัดอยู่เฉพาะพระนิสิตตามสายการศึกษาเท่านั้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พระครูเมธีกร พบว่าสาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะในช่วงระยะ 3 - 5 ปีแรก สมาชิกกลุ่มมีความคาดหวังที่จะอาศัยหลักสูตรสาขาวิชาชีวิตและความตายเพื่อเป็นฐานผลิตสมาชิกพระจิตอาสาให้กับกลุ่ม แต่ด้วยปัญหาภายในของหลักสูตรวิชาที่ส่งผลให้จำนวนผู้สมัครเข้าเรียนลดน้อยลง จึงทำให้กลุ่มอาสาสมัครเริ่มตระหนักถึงความจริงว่าจะรอคอยสมาชิกใหม่จากระบบการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ และแม้ภายหลังกลุ่มจะพยายามขยายเครือข่ายด้วยวิธีการชักชวนพระรอบข้างของสมาชิกที่มีความสนใจเข้าร่วมจนทำให้เริ่มมีสมาชิกนอกระบบการศึกษาเข้ามาร่วมทำงานจิตอาสาบ้าง กระนั้นก็ยังถือเป็นกลุ่มจิตอาสาที่มีขนาดเล็กและขยายตัวค่อนข้างช้า จึงทำให้บทบาทการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครยังคงติดขัดเรื่องปัญหากำลังคน งบประมาณและเครือข่ายการทำงาน อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลา 5 ปีหลังกลุ่มอาสาสมัครเริ่มปรับบทบาทใหม่โดยเชื่อมโยงกับภารกิจการดำเนินงานของคณะสงฆ์ รวมทั้งการเปิดพื้นที่ให้พระสังฆาธิการได้เข้ามามีบทบาทเป็นที่ปรึกษา ซึ่งจากการสัมภาษณ์พระเทพสุวรรณเมธีรองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบถึงแรงบันดาลใจของพระคุณเจ้าที่ให้การสนับสนุนและเข้ามารับบทบาทที่ปรึกษาของกลุ่ม กล่าวคือเป็นแรงบันดาลใจที่สืบเนื่องจากการร่วมก่อตั้งกองทุนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เพื่ออุปฐากภิกษุสามเณรอพาโรคไต ในปี พ.ศ. 2557 โดยมีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์อุปสโม) เป็นประธาน ด้วยเหตุที่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์อาพาธเป็นโรคไต จำต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลเป็นประจำ ได้พบเห็นความเดือดร้อนทุกข์ใจของผู้เข้ารับการรักษาทั้งตัวผู้ป่วยและญาติ พบเห็นความทุกข์ของพยาบาลและแพทย์ ทำให้เกิดความคิดว่าพระสงฆ์ควรจะมีส่วนในการช่วยเหลือเยียวยา ด้านจิตใจ ความคิดนี้สอดคล้องกับบทบาทการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครที่รวมตัวกันทำคุณประโยชน์ ฝึกฝนทักษะความรู้ความสามารถทั้งสามารถทำงานร่วมกับโรงพยาบาลต่าง ๆ ได้หลายแห่ง เป็นเหตุให้คณะสงฆ์ส่งเสริมสนับสนุนและใช้กลุ่มอาสาสมัครเป็นต้นแบบเพื่อนำมาต่อยอดด้วยการฝึกอบรมเพื่อสร้างพระสงฆ์ที่มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มอาสาสมัครขึ้น

กลุ่มเป้าหมายในช่วงแรกของการจัดอบรมพระสงฆ์อยู่ในเขตพื้นที่ภาค 1 และ กรุงเทพมหานคร แต่ต่อมาได้ขยายไปสู่พระสงฆ์ในเขตพื้นที่อื่นที่มีความสนใจเรียนรู้กระบวนการเยียวยาผู้ป่วยและญาติเช่นกัน

การศึกษาของพระเทพสุวรรณเมธี และคณะ (2561) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการที่พระสังฆาธิการได้เข้ามามีบทบาทต่อการสนับสนุนเพื่อพัฒนาเครือข่ายคณะสงฆ์ให้แก่กลุ่มอาสาศึลานธรรม ได้ช่วยให้พระจิตอาสาที่ต้องการเข้ามาเป็นสมาชิกหรือร่วมเครือข่ายพัฒนาการเรียนรู้ด้านการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธได้ขยายพื้นที่ออกไปสู่จังหวัดอื่น ๆ มากขึ้น โดยมีพระสงฆ์ทั้งจากจังหวัดเพชรบูรณ์ นครสวรรค์ และนครศรีธรรมราช เข้าร่วมเรียนรู้และมีความตั้งใจจะกลับไปดำเนินกิจกรรมภายใต้การเป็นสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอาสาศึลานธรรมในพื้นที่ของตนเอง ทั้งนี้ นอกจากคณะสงฆ์ได้ช่วยส่งเสริมด้วยการจัดอบรมเพื่อผลิตและสร้างบุคลากรแล้ว คณะสงฆ์ยังเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาภาคีเครือข่ายในภาคส่วนอื่น ๆ ด้วยมองว่าจะช่วยให้เกิดการดำเนินงานที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันมากขึ้น ตามคำสัมภาษณ์ของพระเทพสุวรรณเมธีที่กล่าวว่า “การทำงานของศิลาธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีบูรณาการภาคีเครือข่าย เพราะหากมีเฉพาะวัดอุทิศ แต่ขาดการนำไปใช้ มันเดินไม่ได้ ฉะนั้นรพวรสและโรงพยาบาลจึงเป็นสิ่งที่พระจะนำความรู้ที่มีไปใช้ประโยชน์ได้”

สำหรับการยกระดับกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึลานธรรมให้สามารถเชื่อมโยงกับแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคมได้ กล่าวว่าแนวทางการทำงานของกลุ่มนี้สอดคล้องกับกิจกรรมของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ดังนั้นเมื่อมีการเริ่มต้นปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในปี พ.ศ. 2559 คณะสงฆ์ระดับจังหวัดที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายการทำงาน จึงได้สนับสนุนให้พระสงฆ์ในพื้นที่เข้าร่วมอบรมกับกลุ่มอาสาศึลานธรรม และนำเสนองานของการขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าว เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการรายงานกิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ การที่กลุ่มอาสาศึลานธรรมมีเครือข่ายการทำงานที่เชื่อมโยงกับคณะสงฆ์อย่างเป็นทางการมากขึ้น ได้ช่วยกระตุ้นให้องค์กรคณะสงฆ์ส่วนอื่น ๆ อาทิ มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือคณะสงฆ์ระดับจังหวัด ได้แรงบันดาลใจหรือแนวปฏิบัติที่จะยกระดับรูปแบบและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วยร่วมด้วย ยกตัวอย่างเช่น การที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาพระสงฆ์ด้านการตายดีตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถช่วยขยายแนวทางการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ขยายไปได้มากขึ้น

5.7.2 รูปแบบเครื่อง่ายนักวิชาการ

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอาสาชิลานธรรมพบว่าเครื่อง่ายนักวิชาการมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาวิธีการดำเนินงานของกลุ่มอาสาชิลานธรรม ซึ่งในที่นี้สรุปถึงที่มาได้ 2 กลุ่ม คือ (1) คณาจารย์จากหลักสูตรสาขาวิชาชีวิตและความตาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นเครื่อง่ายนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดทักษะความรู้ด้านพุทธจิตวิทยาการปรึกษา อีกทั้งยังมีส่วนช่วยกระตุ้นภาวะความเป็นจิตอาสาของพระนิสิตที่เข้าเรียนในหลักสูตร ส่งผลให้พระนิสิตจำนวนหนึ่งได้นำทักษะความรู้ที่ร่ำเรียนมาต่อยอดด้วยการสมัครเป็นพระจิตอาสาที่เน้นทำงานด้านการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยและญาติตามโรงพยาบาล กระทั่งกลายมาเป็น “กลุ่มอาสาชิลานธรรม” (2) กลุ่มนักวิชาการที่ถวายเป็นความรู้ให้กับกลุ่มอาสาชิลานธรรม แบ่งได้ 2 รูปแบบ โดยรูปแบบแรกคือการปวารณาตัวเพื่อถวายเป็นความรู้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ อาจารย์โสรัจ โปธิ์แก้ว ผู้ถวายเป็นความรู้ด้านการให้คำปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา และอาจารย์วิศิษฐ์ วัจนวิญญู ผู้ถวายเป็นความรู้ด้านแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งเป็นวิถีของสุนทรียสนทนาหรือแนวกระบวนการ รูปแบบที่สองคือกลุ่มนักวิชาการที่ถวายเป็นความรู้เป็นครั้งคราว โดยขึ้นอยู่กับโอกาสในการร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ จิมมี่ เตอะ โค้ซ (พจนารถ ชีบังเกิด) เป็นต้น

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มอาสาชิลานธรรมพบว่านักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในการถ่ายทอด

องค์ความรู้ให้แก่กลุ่มอาสาศึลนธรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันมีอยู่ 2 คน ที่มีบทบาทสำคัญต่อกลุ่มอาสาศึลนธรรม ได้แก่ อาจารย์วิชิตฐ์ วังวิญญู และ อาจารย์โสรัช โปธิ์แก้ว โดยมีเป้าหมายในการถวยความรู้ให้แก่กลุ่มอาสาศึลนธรรมอย่างต่อเนื่อง 3 ประการ คือ (1) ต้องการให้พระสงฆ์กลับมาเป็นที่พึ่งของสังคมและเป็นแสงสว่างให้แก่โลก (2) ต้องการรื้อฟื้นพุทธวิธีหรือกระบวนการของพระพุทธเจ้าในการพาคนให้พ้นทุกข์ตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นวิธีการที่หายไปจากพุทธศาสนาเถรวาทมาช้านาน และ (3) เห็นความสำคัญถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการเยียวยาใจ หรือช่วยดับทุกข์ให้ผู้คน และมองว่าหากสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้พระสงฆ์เข้าใจในหลักการและเทคนิคกระทั่งสามารถไปทำงานช่วยผู้คนได้จะส่งผลให้เกิดสังคมที่ดีงามในอนาคต นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่อาจารย์ทั้ง 2 ท่านมาร่วมสนับสนุนกลุ่มอาสาศึลนธรรมคือความเชื่อมั่นในศักยภาพของพระสงฆ์ที่จะสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปสร้างคุณประโยชน์และขยายผลได้ในระดับวงกว้างต่อสังคม

5.7.3 รูปแบบเครือข่ายโรงพยาบาล

การที่กลุ่มอาสาศึลนธรรมได้ขับเคลื่อนกิจกรรมการทำงานระยะแรก ร่วมกับโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของรัฐในกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวและความสนใจที่จะสนับสนุนกิจกรรมการทำงานร่วมกันจากหน่วยงานดังกล่าว ดังนั้นเครือข่ายโรงพยาบาลจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการบูรณาการของกลุ่มอาสาศึลนธรรมกับหน่วยงานภายนอกคณะสงฆ์ ปัจจุบันมีโรงพยาบาลที่เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอาสาศึลนธรรมอย่างน้อย 6 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลวชิรพยาบาล โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลชลประทาน โรงพยาบาลเลิดสิน และสถาบันมะเร็งแห่งชาติ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าโรงพยาบาลศิริราชเป็นสถานพยาบาลแห่งแรกในการทำงานเชิงเครือข่าย และมีกระบวนการดำเนินกิจกรรมเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึลนธรรมระยะแรกมุ่งเน้นการให้คำปรึกษา การเยี่ยมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนให้กำลังใจ จนเกิดการตื่นตัว

ของสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อการยกระดับกระบวนการทำงาน โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในของกลุ่มอาสาสมัครคือการพัฒนารูปแบบการอบรมให้กับพระสงฆ์จิตอาสาให้มีความเข้มข้นและสร้างฐานความรู้เกี่ยวกับการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การยกระดับฐานความรู้ของกลุ่มอาสาสมัคร เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมกับเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการขยายบทบาทไปสู่การเป็นเครือข่ายที่สนับสนุนให้โรงพยาบาลได้ส่งบุคลากรทางการแพทย์เข้าร่วมเรียนรู้การทำงานเกี่ยวกับการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธมากขึ้น ดังนั้นปัจจุบันบทบาทของกลุ่มอาสาสมัครจึงเป็นทั้งเครือข่ายที่ทำหน้าที่พัฒนาพระสงฆ์เพื่อไปทำงานร่วมกับโรงพยาบาลต่าง ๆ เกี่ยวกับการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธ และการร่วมพัฒนาการอบรมเชิงปฏิบัติการในฐานะวิทยากรหรือกลุ่มการเรียนรู้ ที่ช่วยยกระดับการทำงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคมให้เกิดการบูรณาการกับองค์กรเครือข่ายภายนอกคณะสงฆ์ให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

สำหรับการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มอาสาสมัครกับโรงพยาบาล เครือข่ายที่กลุ่มเข้าไปฝึกนั้นบางแห่งราบรื่นและมีการขยายขอบเขตของงาน แต่บางโรงพยาบาลการดำเนินงานอาจมีปัญหาบ้าง ซึ่งจากการศึกษา พบว่าเป็นเพราะการดำเนินกิจกรรมของโครงการขึ้นอยู่กับการยอมรับของบุคลากรในบางแผนกไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารระดับสูงของโรงพยาบาล การดำเนินงานจึงไม่ได้กำหนดเป็นนโยบายหรือกำหนดเป็นแผนงานของหน่วยงาน ดังนั้นถ้าบุคลากรท่านใดเห็นชอบในการดำเนินโครงการก็จะให้ความร่วมมือ โครงการก็ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น แต่เมื่อใดที่บุคลากรผู้รับผิดชอบนั้นถูกโยกย้ายหรือไม่ได้อยู่ในตำแหน่งต่อไป เมื่อมีบุคลากรคนใหม่มารับหน้าที่แทน การดำเนินงานในแผนกนั้นอาจชะงักไปได้หากบุคลากรใหม่ไม่เข้าใจหรือไม่เห็นด้วยกับงานของโครงการ หรือมีฉะฉานการดำเนินงานอาจต้องย้ายไปยังแผนกอื่นที่มีบุคลากรที่เข้าใจและให้ความร่วมมือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้พระครูศรีวิรุฬหกิจ รองประธานกลุ่มอาสาสมัคร กล่าวสรุปไว้ว่าการแก้ปัญหาด้านการขยายเครือข่ายคือการทำให้การดำเนินงานของกลุ่มอาสาสมัครเป็นที่ยอมรับของกลุ่มองค์กร

เพราะงานของกลุ่มเป็นงานในลักษณะจิตอาสาที่ต้องทำด้วยใจจริง ๆ ไม่ได้มีผลประโยชน์อื่น ๆ ตอบแทนให้แก่ผู้ร่วมปฏิบัติงาน ดังนั้นแพทย์หรือพยาบาลที่จะเข้ามามีส่วนร่วมต้องพร้อมยอมรับในเงื่อนไข คือ (1) ความเหนื่อยที่เพิ่มขึ้นจากภาระงานประจำ (2) เป็นงานจิตอาสาที่ไม่มีผลตอบแทนให้ และ (3) หากเกิดปัญหาต้องรับผิดชอบ ทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจของแพทย์พยาบาลแต่ละโรงพยาบาลในการให้ความร่วมมือ อย่างไรก็ตามหลังจากที่กลุ่มอาสาสมัครได้เข้าไปดำเนินงานในโรงพยาบาลต่าง ๆ ปรากฏว่ามีผู้บริหารโรงพยาบาลบางแห่งเห็นผลในทางบวกของโครงการจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่โดยการอนุญาตให้ใช้พื้นที่เพื่อโครงการนี้โดยเฉพาะ และได้บรรจุโครงการนี้เข้าเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของโรงพยาบาลโดยกำหนดให้มีการขับเคลื่อนงานอย่างจริงจังทั้งในระดับผู้บริหารและในระดับเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุ ชลประทาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หรือชื่อเดิมโรงพยาบาลชลประทาน เป็นโรงพยาบาลแห่งหนึ่งที่ได้มีการขับเคลื่อนในด้านนี้ อย่างจริงจัง

การทำงานเชิงเครือข่ายของกลุ่มอาสาสมัครกับโรงพยาบาลชลประทานมีจุดเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 พระมหาดาวร ถาวร (หนูอิน) เมื่อครั้งยังเป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เข้ามาขอฝึกงานพระจิตอาสาเยี่ยมไข้ที่โรงพยาบาลชลประทาน โดยเริ่มดำเนินงานที่หน่วยการพยาบาลผู้ป่วยพิเศษอายุรกรรม เมื่อทำงานจิตอาสาเยี่ยมไข้ไประยะหนึ่งจึงค้นพบว่าตนเองยังขาดทักษะความรู้ในการฝึกงาน ประกอบกับต้องการความน่าเชื่อถือในการทำงาน เพราะในช่วงแรกยังไม่ค่อยได้รับความสะดวกในการทำงานเป็นพระจิตอาสาเยี่ยมไข้มากนัก ซึ่งเป็นปัญหาจากความไม่คุ้นชินของบุคลากรที่จะทำงานร่วมกับพระสงฆ์ และด้วยสถานภาพของพระส่งผลให้บุคลากรเกิดความกังวลในการปฏิบัติตัว เกรงกลัวที่จะสร้างบาปโดยไม่ตั้งใจ จึงตัดสินใจสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัคร “*อาตมาต้องการทักษะ ต้องการที่เลี้ยง พอมารองพยาบาลมีคุณหมอเป็นที่เลี้ยง แต่ด้วยความที่เป็นพระ เราคิดว่าควรจะมีที่เลี้ยง*

ที่เป็นกลุ่มพระ จึงได้เข้าร่วมกับกลุ่มอาสาศึกลานธรรม เพราะกลุ่มเป็นเหมือน
ใบรับรองที่ทำให้เราเข้าไปฝึกงานในบางแห่งที่เราเข้าไปไม่ได้” พระมหาถาวร
ถาวร ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความเข้าใจและสร้างสัมพันธ์กับบุคลากร
เจ้าหน้าที่ จนกระทั่งเกิดความเข้าใจและได้รับความร่วมมือมากขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 เมื่อกลุ่มอาสาศึกลานธรรมได้ขอใช้พื้นที่ของ
โรงพยาบาลเพื่อจัดฝึกอบรมระยะสั้น “โครงการเยียวยาใจด้วยธรรมะ รุ่นที่ 1”
ซึ่งเป็นกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทพระสงฆ์ในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วย
และญาติ ทำให้เริ่มมองเห็นปัญหาในการทำงานของบุคลากรร่วมกับพระภิกษุ
สงฆ์ กล่าวคือการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบ เจ้าหน้าที่พยาบาลขาดทักษะในการ
ดูแลแบบองค์รวม และขาดความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกับพระสงฆ์ ดังนั้นในปี
พ.ศ. 2559 จึงได้จัดให้บางหน่วยงานของฝ่ายการพยาบาลเข้าร่วมกิจกรรมฝึก
อบรม “โครงการเยียวยาใจด้วยธรรมะ รุ่นที่ 2” โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งในขณะนั้นมีหน่วยงานเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรม
ประมาณ 6 หน่วย ทำให้เกิดการรับรู้และเริ่มเห็นคุณประโยชน์ของกลุ่มอาสา
ศึกลานธรรมมากขึ้น ในช่วงปีเดียวกันนายแพทย์สุรสิทธิ์ ตั้งสกุลวัฒนา ผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลชลประทาน เริ่มเข้ามามีบทบาทให้การสนับสนุนการทำงานของกลุ่ม
อาสาศึกลานธรรมมากขึ้น อันเกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือ (1) สังเกตเห็นว่า
“โครงการเยียวยาใจด้วยธรรมะ โดยกลุ่มอาสาศึกลานธรรม” ส่งผลให้การฟ้องร้อง
หรือร้องเรียนกลุ่มบุคลากรผู้ให้บริการลดน้อยลง จึงมองว่าเป็นโครงการที่จะเข้า
มาช่วยส่งเสริมนโยบาย “โรงพยาบาลคุณธรรม” (2) เป็นกิจกรรมที่สอดคล้อง
กับข้อกำหนดตามมาตรฐานของสถานพยาบาล (hospital accreditation : HA)
ในการดูแลและการประเมินผู้ป่วย ซึ่งได้กำหนดให้มีการดูแลแบบองค์รวม
ที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกายไปจนถึงด้านจิตวิญญาณ ทำให้นายแพทย์สุรสิทธิ์
เห็นว่าหลักสูตรแพทย์โดยส่วนใหญ่เน้นด้านการดูแลรักษาโรค ทำให้ขาดความ
เข้าใจการดูแลในลักษณะองค์รวม จึงมองว่ากลุ่มอาสาศึกลานธรรมจะสามารถ
ทำให้เกิดผลลัพธ์ของการดูแลส่วนนี้ได้มากกว่า

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนายแพทย์ธวัช ฤกษ์โชติ รองผู้อำนวยการฝ่ายสำนักงานศูนย์ โรงพยาบาลชลประทาน ที่กล่าวว่า “ในส่วนของโรงพยาบาลจะต้องมีมิติของการรักษาและมิติการเยียวยา ซึ่งสิ่งที่เป็นหลักของโรงพยาบาลคือนอกจากเราต้องดูแลคนไข้ทางด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้สึก สิ่งที่สำคัญคือ mind และ spirit คือทางด้านร่างกายเราก็รักษา แต่สิ่งที่สำคัญคือกลุ่มคนไข้บางกลุ่ม เช่น กลุ่มคนไข้ระยะสุดท้าย กลุ่มคนไข้ที่มีการสูญเสียเฉียบพลัน เราไม่มีการพูดถึงเรื่องของจิตวิญญาณ ความเชื่อความศรัทธาเลย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะเป็นเรื่องในกลุ่มคนไข้ระยะสุดท้าย หรือคนไข้ที่มีความสูญเสียเฉียบพลัน คนไข้พวกนี้บางทีสิ่งที่กระทบมากคือเรื่องของ mind และ spirit คนพวกนี้บางทีสูญเสียศรัทธา สูญเสียความเชื่อความดีและศักดิ์ศรีของตัวเองที่มี ซึ่งบางทีด้วยความรู้ทางการแพทย์บางครั้งเข้าได้ระดับหนึ่งแต่ไม่เข้ม เพราะว่าบางทีเราไปหาหมอ เราจะพูดแต่ในสิ่งที่หมออยากเห็น หมออยากรู้ เป็นเพียงการอนุมานข้อมูลที่คิดว่าหมอพึงจะรู้แต่อาจจะมึนอะไรบางอย่างที่มันซ่อนอยู่...”

ดังนั้นจึงเกิดการยกระดับความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลกับกลุ่มอาสาสมัคร โดยช่วงแรกสนับสนุนให้หน่วยงานของฝ่ายการพยาบาลทุกหน่วย เข้าร่วม “โครงการเยียวยาใจด้วยธรรมะ โดยกลุ่มอาสาสมัคร” เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเข้าใจถึงความสำคัญในการทำงานร่วมกับพระสงฆ์เพื่อการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธมากขึ้น นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมอบรมแล้วโรงพยาบาลยังใส่ใจในการติดตามประเมินผลกิจกรรมและนำกลับมาปรับปรุงพัฒนารูปแบบ กระทั่งเกิดการบูรณาการงานร่วมกันอย่างมีระบบและสอดคล้องประสานกันมากขึ้น ทุกหน่วยงานเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าใจถึงเป้าหมายในการทำงานกับพระสงฆ์ เริ่มตระหนักถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเด่นชัดมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2562 ฝ่ายผู้บริหารได้ยกระดับการสนับสนุนด้วยการจัดตั้งเป็น “คลินิกพระคุณเจ้า” และเพื่ออาศัยบทบาทของกลุ่มอาสาสมัครในการสร้างโรงพยาบาลคุณธรรมตามนโยบายที่วางไว้ ทำให้เกิดโครงการดูแลมิติด้านจิตใจของบุคลากร ภายใต้ชื่อ “คลินิกธรรมะรักษาใจ” ซึ่งในส่วนนี้จะใช้กิจกรรม

สนทนากลุ่มเพื่อให้บุคลากรผู้เข้าร่วมโครงการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนร่วมกัน โดยมีกลุ่มอาสาศึลานธรรมเป็นผู้นำกิจกรรมและบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้าหาบุคลากร ซึ่งผลการดำเนินกิจกรรมทำให้การปฏิบัติงานของบุคลากรเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงในทิศทางบวกทั้งต่อตัวบุคลากร เพื่อนร่วมงาน และกลุ่มผู้รับบริการของโรงพยาบาล ปัญหาการร้องเรียนและฟ้องร้องกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์มีจำนวนลดน้อยลงอย่างเห็นเป็นรูปธรรม

กล่าวสรุปได้ว่าโรงพยาบาลเข้ามามีบทบาทในฐานะภาคีเครือข่ายของกลุ่มอาสาศึลานธรรม คือ (1) เปิดพื้นที่ให้กลุ่มอาสาศึลานธรรมเข้ามาทำงานบูรณาการกับโรงพยาบาลในการดูแลมิติด้านจิตใจ (2) ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจการทำงานเกี่ยวกับการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธบุคลากรทางการแพทย์ (3) พัฒนารูปแบบและระบบการทำงานร่วมกัน จากจุดนี้ทำให้เกิดแนวคิดที่จะใช้โรงพยาบาลเป็นพื้นที่แห่งหนึ่งสำหรับบูรณาการเชื่อมโยงหลักของพระพุทธศาสนาเข้าสู่ชีวิตประจำวันให้แก่ผู้คนในสังคม จึงเป็นที่มาของการขยายกลุ่มผู้ป่วยที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ (1) กลุ่มผู้ป่วยที่ไม่ได้คาดหวังและมีภาวะแทรกซ้อนเกิดขึ้น (2) กลุ่มญาติของผู้ป่วยที่เสียชีวิตโดยมิได้คาดหวังไว้ก่อน (3) กลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการเปลี่ยนแปลงโดยญาติและผู้ป่วยรับไม่ได้ (4) กลุ่มผู้ป่วยสูญเสียเฉียบพลัน (5) กลุ่มผู้ป่วยที่ไม่ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษา และ (6) กลุ่มผู้ป่วยที่ต้องการพบพระโดยตรง ถึงแม้ว่าการขยายกลุ่มผู้ป่วยอาจดูเหมือนเป็นการสร้างภาระงานให้กลุ่มอาสาศึลานธรรมมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงกลับเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มอาสาศึลานธรรมเกิดโอกาสเรียนรู้และพัฒนาฝึกฝนตนจากความหลากหลายของกลุ่มโรค ความหลากหลายของความต้องการและภาวะอารมณ์ที่มากขึ้น และจากการขยายตัวของกลุ่มผู้ป่วยซึ่งมีความหลากหลายมากขึ้นจึงเป็นที่มาของแนวคิดที่จะพัฒนาองค์ความรู้ให้กับกลุ่มอาสาศึลานธรรมเพื่อประโยชน์ในการทำงานบูรณาการร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และบุคลากรทางด้านสาธารณสุขมากยิ่งขึ้น กระทั่งเกิดเป็นโครงการสร้างระบบการดูแลผู้ป่วยตามหลักศาสนาพุทธ “เวชภาวนา ศึลานธรรม” ขึ้นในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นโครงการที่

ส่งผลในเชิงคู่ขนาน กล่าวคือทำให้พระสงฆ์มีความเข้าใจพื้นฐานด้านการแพทย์ สุขอนามัย จิตวิทยา และการสื่อสารเพิ่มมากขึ้น และในอีกทางหนึ่งทำให้บุคลากรที่เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจการทำงานของพระสงฆ์ด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้ในปัจจุบันเนื่องด้วยความพยายามพัฒนาปรับปรุงกระบวนการในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรกับพระสงฆ์จึงทำให้ไม่มีอุปสรรคหรือปัญหาในเชิงการทำงาน แต่หากพิจารณาถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตตามความเห็นของนายแพทย์ธนวัฒน์ อุณหโชค มองว่าโรงพยาบาลควรที่จะต้องพิจารณาถึงการสร้างมาตรฐานหรือขอบเขตที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน เยียวยาใจของพระสงฆ์เพื่อป้องกันการสวมรอยเข้ามาแสวงหาประโยชน์ ดังคำให้สัมภาษณ์ว่า “เรื่องอุปสรรค ผมมองว่าเป็นความเสี่ยงมากกว่า เพราะถ้าหากไม่มีตรงนี้ ต่อไปอาจมีกลุ่มพระที่ไม่ใช่ศิลาสนธรรมเข้าไปในโรงพยาบาลไปแจกของขลัง ไปเรียไร เข้าทรง ซึ่งมันผิดไปจากสิ่งที่เป็นไปจากตอนแรกที่เป็นเรื่องกระบวนการเยียวยาทางใจ ตรงนี้หากเราไม่ทำอะไร ไม่ชัดเจน ไม่มีขอบเขต และอาจถูกสวมรอยที่ผมมองว่าเป็นความเสี่ยง ดังนั้นกระบวนการนี้ควรแผ่ขยายออกไปอย่างมีขอบเขต มีมาตรฐานชัดเจน หากมีมาตรฐานที่ชัดเจนจะช่วยให้พระไม่ขึ้นน้ำลิ่งที่อาจไม่ใช่หลักของพระพุทธศาสนาเข้าหาคนไข้ เพราะเราต้องเข้าใจกลุ่มคนไข้ที่กำลังจะสูญเสีย ด้านจิตวิญญาณจะค่อนข้างอ่อนแอ บางครั้งของบางอย่างไม่เชื่อมาทั้งชีวิต แต่หากจิตใจเราไม่เข้มแข็งเราอาจทำก็ได้ เช่น การดูหมอบ เป็นต้น” สำหรับในปัจจุบันกล่าวได้ว่าการดำเนินงานเชิงบูรณาการในพื้นที่โรงพยาบาลชลประทานค่อนข้างสมบูรณ์ เพราะได้รับความร่วมมือจากพระสงฆ์ บุคลากรทางการแพทย์ พยาบาล รวมถึงผู้ป่วยและญาติ

5.8 บทบาทเชิงบูรณาการระหว่างโรงพยาบาลกับกลุ่มอาสาสมัคร

จากการถอดบทเรียนในประเด็นบูรณาการระหว่างโรงพยาบาลกับกลุ่มอาสาสมัคร กล่าวได้ว่าการดำเนินงานของโรงพยาบาลร่วมกับกลุ่มอาสา

คิลานธรรม เป็นการทำงานที่จำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมและสนับสนุนระหว่างกัน กล่าวคือการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครธรรมจะเกิดขึ้นได้โรงพยาบาลก็ต้องเปิดรับความร่วมมือในการทำงานด้วย โดยฝ่ายบริหารของโรงพยาบาลจะมีส่วนสำคัญช่วยให้การทำงานระหว่างกลุ่มอาสาสมัครธรรมกับโรงพยาบาลเกิดความต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่นกรณีของโรงพยาบาลชลประทานที่ฝ่ายบริหารเล็งเห็นความสำคัญในการบูรณาการงานร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครธรรม อีกทั้งยังใส่ใจศึกษาบทเรียนการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครธรรมกับโรงพยาบาลแห่งอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำงานเชื่อมโยงในระดับปัจเจก จึงส่งผลต่อการดำเนินงานที่ขาดความต่อเนื่อง และได้นำโครงการบรรจุเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์ด้วยเห็นว่าจะช่วยให้ความยั่งยืนมากกว่า การถอดบทเรียนครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าโรงพยาบาลควรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างทัศนคติเชิงบวก และเข้าใจรูปแบบการทำงานของพระสงฆ์ให้แก่บุคลากร รวมถึงเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนงานอย่างสมบูรณ์

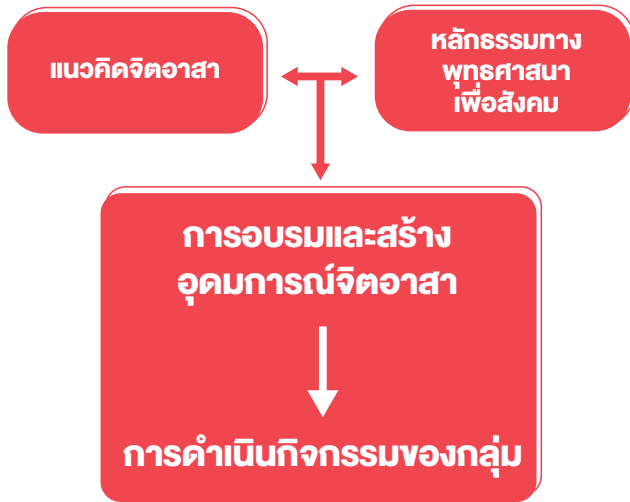
การที่กลุ่มอาสาสมัครธรรมเป็นกลุ่มทางพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการทำงานในประเด็นเยียวยาผู้ป่วยระยะสุดท้ายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เครือข่ายองค์กรพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่ทำกิจกรรมด้านนี้ เช่น สวณโฆภักข์กรุงเทพ เครือข่ายสันติภาวัน เป็นต้น ได้ร่วมมือกันพัฒนาเป็นเครือข่ายทำกิจกรรมที่สำคัญ 3 ด้านคือ (1) การพัฒนาองค์ความรู้ให้กับบุคลากรทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ให้มีความรู้เกี่ยวกับจิตอาสาและการเยียวยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย (2) สร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกับโรงพยาบาลและคณะสงฆ์ระดับพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมเยียวยาผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และบุคคลภายนอกที่ให้ความสนใจ และ (3) การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์และนิทรรศการ เพื่อขยายต่อความเข้าใจ สร้างความตระหนัก และเปิดพื้นที่สำหรับกลุ่มประชาชนที่สนใจกิจกรรมพระพุทธศาสนาในพื้นที่เมือง ได้เข้ามาเรียนรู้กิจกรรมกลุ่มนี้มากขึ้น อย่างไรก็ตามการที่กลุ่มองค์กรพุทธศาสนาเพื่อสังคมแต่ละองค์กร มีรูปแบบโครงสร้างการบริหารองค์กร การบริหารงานกิจกรรมเกี่ยวกับการเยียวยาผู้ป่วย ตลอดจนการพัฒนาองค์ความรู้เป็นของตนเอง ส่งผลให้การพัฒนาความร่วมมือที่จะดำเนินการร่วม

กันยังไม่มีความต้องการมากนัก โดยภาพรวมแล้วจะเป็นการพัฒนากิจกรรมหรือการประชาสัมพันธ์นิทรรศการขึ้นตามวาระของการจัดกิจกรรมพิเศษที่มีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนหนึ่งเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลุ่มอาสาศึลานธรรมถือเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการทำงานจิตอาสา ที่มุ่งเน้นดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการเยียวยาผู้ป่วยเชิงพุทธ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการทำงานที่มีการบูรณาการองค์ความรู้และความร่วมมือการทำงาน เพื่อทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์สังคัมร่วมกับองค์กรพุทธศาสนาเพื่อสังคัมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการยกระดับกระบวนการทำงานของกลุ่มอาสาศึลานธรรมให้พัฒนาการบริหารจัดการกิจกรรมและบุคลากร จะช่วยให้สามารถสนองต่อความต้องการของเครือข่ายโรงพยาบาล เครือข่ายองค์กรพุทธศาสนาเพื่อสังคัม ทั้งเพื่อช่วยยกระดับกระบวนการดำเนินกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกกลุ่มอาสาศึลานธรรม ให้ขยายเครือข่ายและประเด็นการทำงาน ตลอดจนการเป็นเครือข่ายต้นแบบด้านสาธารณสงเคราะห์ให้กับคณะสงฆ์พื้นที่ต่าง ๆ ได้เข้ามาเรียนรู้ และขยายผลการทำงานร่วมกันได้ต่อไป

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาศึลานธรรม มีรูปแบบแนวคิดการดำเนินงานที่ชัดเจน คือการใช้แนวคิดจิตอาสาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสังคัม เป็นฐานคิดทางอุดมการณ์ในการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากผลการดำเนินงานและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาสาศึลานธรรม สามารถสรุปแนวคิดการดำเนินงานได้ดังนี้

แผนภาพแนวคิดการดำเนินงานของกลุ่มอาสาสมัคร

1) แนวคิดจิตอาสา

การปลูกฝังแนวคิดจิตอาสาถือเป็นกลไกสำคัญที่สมาชิกภายในกลุ่มอาสาสมัคร ใช้เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและอุดมการณ์ภายในกลุ่มสมาชิก ทั้งนี้หากพิจารณาความหมายของจิตอาสา จะหมายถึงการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือนักวิชาการหลายท่านได้ใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือคำว่า “จิตสาธารณะ” ซึ่งหมายถึงการมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม โดยหลักแล้วทั้งสองคำนี้มีลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยสามารถสรุปได้ในภาพรวมว่าคือการคำนึงถึงการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

เมื่อพิจารณาความสำคัญของการดำเนินการจิตอาสา วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554) ได้สรุปให้เห็นไว้ 4 มิติ ประกอบด้วย

- (1) สร้างให้เกิดการยกระดับจิตใจของผู้ดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างให้เกิดความสุขภายในจิตใจในฐานะผู้ให้จากการเป็นจิตอาสา
- (2) สร้างให้สามารถมีกัลยาณมิตรในการดำเนินงานได้มากขึ้น

(3) ช่วยยกระดับสังคมให้มีเครือข่ายที่มีจิตสาธารณะ และเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมช่วยเหลือในสังคมขยายออกไปมากขึ้น

(4) สร้างสังคมที่มีคุณภาพและสามารถเอื้อเพื่อทรัพยากรกันได้ในระยะยาว

ขณะที่ปราษฎ์ทางพระพุทธศาสนาได้เสริมความหมายและเชื่อมโยงกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งในที่นี่ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2537) ได้เสนอให้พิจารณาจิตอาสาในมิติพระพุทธศาสนาผ่านหลัก “จาคะ” เนื่องจากหลักธรรมนี้มีความหมายถึงการสละทรัพย์และกิเลสส่วนตัว ดังนั้นการปฏิบัติตามหลักจาคะได้จะสร้างให้เกิดการแบ่งปัน การช่วยเหลือและเสียสละเพื่อผู้อื่น ทั้งนี้หากพิจารณาเพิ่มเติมจากหนังสือพุทธธรรม ซึ่งเป็นตำราสำคัญในการทำความเข้าใจหลักพระพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต, 2553) ได้อธิบายจาคะคือการสละให้หรือการให้อย่างแท้จริง เป็นการเสียสละโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน รวมทั้งการพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นด้วย

นอกจากการตีความเชื่อมโยงในมิติของหลักพระพุทธศาสนา พระไพศาล วิสาโล (2550) ได้เสนอว่าจิตอาสา ถือว่าเป็นจิตที่พร้อมสละเวลา ปัญญาและการลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หรืออีกนัยหนึ่งคือการลงมือที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ลงมือสร้างกิจกรรมจิตสาธารณะมีความสุขในระดับจิตใจเพิ่มมากขึ้น

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2550) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับจิตอาสาหรือจิตสำนึกเพื่อสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจะมีวิวัฒนาการมาจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกสังคม กล่าวคือกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาสังคมมีส่วนต่อการสร้างจิตอาสาหรือจิตสาธารณะให้บุคคลได้ ทั้งนี้ได้เสนอปัจจัยที่ก่อให้เกิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะดังนี้

P = Professional มืออาชีพ หมายถึง การตระหนักในหน้าที่อย่างมืออาชีพ กล่าวคือการตระหนักในหน้าที่ของการเป็นพลเมืองไทย ที่มีจิตสำนึกมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองเพื่อช่วยให้สังคมขับเคลื่อนได้อย่างมีคุณภาพและ

ประสิทธิภาพ ผ่านการศึกษา ค้นคว้า และการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เปรียบเสมือนกับการทำงานแบบมืออาชีพที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมอยู่เสมอ

U = Unity เอกภาพ หมายถึง ความเป็นปึกแผ่นขององค์กรที่สร้างค่านิยม วิธีคิด ในการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลในองค์กรนั้น ๆ โดยคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันเป็นหลักที่ช่วยเกื้อกูลให้เกิดความสามัคคีในองค์กรที่นำไปสู่การเกิดสำนึกในความเป็นองค์กร ความสามัคคี หรือความเป็นหนึ่งเดียวกัน เมื่อเกิดสำนึกในองค์กรแล้ว จึงนำไปสู่การสร้างประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนองค์กรที่สร้างความเข้มแข็งและเสถียรภาพขององค์กร

B = Believe ความเชื่อ หมายถึง การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง การขับเคลื่อนองค์กรหรือการสร้างจิตสำนึกนั้น นอกจากเอกภาพขององค์กรและคุณภาพของบุคลากรแล้ว ความเชื่อเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากในการเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนา หากการพัฒนามีความเชื่อ อาทิ การยึดมั่นในความถูกต้องผ่านกฎหมาย หรือศาสนาที่สร้างให้คนเป็นคนดี

L = Locally ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของสังคมไทยให้ได้มีบทบาทเชื่อมต่อการพัฒนากระแสหลักผ่านการมุ่งเน้นการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณะของชุมชน

I = Integrity ความซื่อสัตย์ หมายถึง การสร้างให้สังคมมีคุณธรรมเพื่อยกระดับจิตสำนึกของการส่งเสริมกิจกรรมเพื่อส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยสร้างให้เกิดการยอมรับการตรวจสอบและการสร้างความโปร่งใสในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

C = Creative ความสร้างสรรค์ หมายถึง การพัฒนานวัตกรรมที่ช่วยยกระดับการพัฒนากิจกรรมจิตอาสาขึ้น รวมทั้งพัฒนาการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมเครือข่ายจิตอาสาในสังคม

กล่าวโดยสรุป การสร้างจิตอาสาถือเป็นกลไกและกระบวนการที่มีเป้าหมายเริ่มต้นในระดับบุคคล โดยหากเป็นการพัฒนาจากจิตสำนึกสู่การปฏิบัติ และรวมกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมจิตอาสาที่มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อประโยชน์ของ

ส่วนรวม ยกย่องคุณภาพชีวิตผู้อื่น หรือเป็นลักษณะที่สามารถแก้ไขปัญหให้กับสังคมได้ จะถือเป็นประโยชน์ในระดับสูงขึ้นไปอีก สำหรับเป้าหมายของการเข้าร่วมจิตอาสาสามารถแบ่งออกได้ 2 ระดับคือ ระดับบุคคลเป็นการสร้างให้เกิดความสุขและฝึกฝนที่จะแบ่งปัน ให้ความช่วยเหลือที่สร้างให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม ขณะที่ระดับสังคม เป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้เกิดการขยายกระบวนการและเครือข่ายจิตอาสาที่เข้มแข็ง สามารถระดมการทำกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน และมีจำนวนของสมาชิกและกลุ่มทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้น

2) หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม

สำหรับกลุ่มอาสาสมัครเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในเชิงพุทธศาสนาเพื่อสังคม โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม และถือเป็นกลไกที่สำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้และปฏิบัติ การร่วมกับภาคีเครือข่าย เพราะหลักธรรมทางพุทธศาสนาถือเป็นองค์ประกอบหลักประการหนึ่ง ที่เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์และการเผยแพร่แนวทางการทำงานของกลุ่ม ทั้งนี้เมื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัคร พบว่ามีหลักธรรมที่สำคัญ ดังนี้

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นความจริงแท้แห่งทุกข์ ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าหลักอริยสัจ 4 ถือเป็นหลักธรรมที่จำเป็นทั้งสำหรับ

พระสงฆ์และฆราวาส ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ประการได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยกระบวนการที่ใช้ประโยชน์จากการสื่อสารหลักธรรมนี้แก่ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและบุคลากรทางการแพทย์ คือการทำความเข้าใจพื้นฐานของการเจ็บป่วยและเสื่อมถอยของสังขาร ว่าเป็นลักษณะของความธรรมดาแห่งชีวิต สำหรับหลายกรณีการพยายามที่จะคงรักษาความเสื่อมถอยนี้ไว้อาจเป็นทุกข์ที่ไม่สามารถทำให้จิตใจปล่อยวางได้ ลักษณะเดียวกันกับการที่บุคลากรทางการแพทย์ ต้องอยู่ในบรรยากาศของการทำงานที่เป็นไปด้วยความกดดัน จากความคาดหวังของผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วย ดังนั้นการพยายามยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับ อริยสัจ 4 เพื่อประยุกต์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องปล่อยวางต่อความทุกข์ที่พระพุทธศาสนา ชี้ให้เห็น ถือเป็นแนวทางสำคัญที่กลุ่มพระอาสาสมัครได้พยายามเชื่อมโยง ให้เห็น

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นแนวทางการสงเคราะห์ สาธารณะเพื่อส่วนรวมของสังคม เป็นการเกื้อกูลและเสริมพลังในทางที่ดีแก่สังคม ที่ทำให้สังคมมีเสถียรภาพ อันได้แก่หลักธรรม 4 ประการคือ ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา หลักการดังกล่าวเป็นเครื่องเตือนใจสำคัญที่สร้าง อุดมการณ์การทำงานให้พระสงฆ์จิตอาสา จะเห็นได้ว่ากลุ่มพระสงฆ์ที่เข้ามาเป็น สมาชิกของกลุ่มอาสาสมัครนี้ ส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ที่มีความมุ่งมั่นจะเข้ามา ทำงานลักษณะอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือสังคม ดังนั้นหลักสังคหวัตถุ 4 จึงถือเป็นหลักธรรมที่สำคัญของการเริ่มต้นที่จะทำงานเพื่อสังคม นอกจากนี้กลุ่มอาสาสมัคร ยังได้ส่งกำลังใจให้กับบุคลากรทางการแพทย์ เห็นถึงบทบาทการทำงานของกลุ่มคนดังกล่าว ว่าเป็นผู้มีความเสียสละอย่างเสมอต้นเสมอปลาย อีกทั้งสร้างประโยชน์ให้กับสังคมมากมายได้เป็นอย่างดี การที่กลุ่มอาสาสมัคร ได้เชื่อมโยงองค์ประกอบของหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์รู้สึก ได้ถึงคุณค่าของการปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ความกดดันและความคาดหวังที่เกิดจาก สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน ได้มีส่วนช่วยผ่อนคลายเป็นและสร้างให้เกิดบรรยากาศ ของการเรียนรู้เชิงพุทธภายในองค์กรที่เป็นเครือข่ายการทำงานเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ผลของการพยายามสื่อสารทั้งกับผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและบุคลากร

ทางการแพทย์ ได้ช่วยขยายให้เกิดกลุ่มการเรียนรู้ที่อาศัยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เข้ามาช่วยเยียวยาอาการเจ็บป่วย หรือการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองอีกด้วย

สัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่ช่วยค้ำจุนคนดี เป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้นำมีธรรมข้อนี้ ถือเป็นผู้นำที่ยกย่อง และเหมาะสมที่จะนำองค์กรและให้ข้อเสนอแนะกับสมาชิกของกลุ่มได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้หลักสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย ฉัมมัณฺญาตา อุตฺถณฺญาตา อุตฺตณฺญาตา มัตตณฺญาตา กาลณฺญาตา ปริสฺสณฺญาตา ปุคฺคคปฺโรปฺปรณฺญาตา โดยการประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวไปใช้ มีแนวทางที่สำคัญคือการพยายามส่งเสริมให้การทำงานคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผล รวมทั้งต้องกำหนดเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง การที่กลุ่มอาสาศึลนธรรมได้พยายามยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม รวมทั้งให้ความสำคัญกับพัฒนาศึลนภาพพระจิตอาสาให้สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกที่มีความพร้อมในการทำงานอย่างเหมาะสม ได้สร้างให้กลุ่มอาสาศึลนธรรมรวมกลุ่มการทำงานมาได้เป็นระยะเวลายาวนาน อีกทั้งยังเข้าใจรูปแบบและแนวปฏิบัติที่จำเป็นต้องร่วมมือกับองค์กรภาคีเครือข่ายที่หลากหลายได้อีกด้วย

ไตรลักษณ์ เป็นหลักธรรมที่เสนอให้เห็นสามัญลักษณ์ของความเป็นทั่วไป อันได้แก่ อนิจจตา คือความไม่เที่ยง ความไม่ยั่งยืนหรือสภาวะที่แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมสลาย ทุกขตา คือภาวะไม่คงที่อันเป็นลักษณะของสังขารทั้งปวง ซึ่งแม้แต่ความสุขก็เป็นภาวะแห่งทุกข์ที่มีสภาพบีบคั้นต่อจิตน้อยลง และ อนัตตตา คือความไม่ใช่ตัวตน หรือความปราศจากการยึดมั่นในตัวตน (พระธรรมปิฎก, 2537) กลุ่มอาสาศึลนธรรมถือหลักไตรลักษณ์ เป็นหนึ่งในคำอธิบาย เพื่อทำความเข้าใจความเป็นธรรมตาแห่งชีวิต กล่าวคือช่วยตอกย้ำให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ได้เห็นถึงความไม่สามารถยึดมั่นในตัวตนหรือชั้นรฐาตุแห่งชีวิตได้ การทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ในหลักไตรลักษณ์จึงนำมาสู่ความสงบในปลายทางแห่งชีวิตได้นั่นเอง

5.9 อนาคตกลุ่มอาสาศึลนธรรมกับเครื่อง่ายงาน สาธารณสงเคราะห์วิถึพุทธ

การพัฒนาให้งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์มีความยั่งยืนได้
ถือเป็นบทบาทที่ท้าทายของเครื่อง่ายกลุ่มอาสาศึลนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก
บทเรียนจากเครื่อง่ายการทำงานของคณะสงฆ์ที่ผ่านมาได้สะท้อนให้เห็นโอกาส
ที่จะพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ จำเป็นที่กลุ่มการทำงานต้องพัฒนาทั้งเครื่อง่าย
บุคลากร ตลอดจนเชื่อมโยงรูปแบบและกิจกรรมการทำงานให้สอดคล้องกับ
แผนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่มีพันธึกิจการงาน
สอดคล้องกัน จะมีส่วนช่วยให้งเกิดเครื่อง่ายการทำงานกับองค์กรอย่างเป็นทางการ
ตลอดจนสามารถส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมระยะยาวร่วมกันต่อไป

สำหรับกรณีของกลุ่มอาสาศึลนธรรม มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรม
ที่เน้นการสร้าง พัฒนา ขยายการเรียนรู้ และปฏิบัติการเกี่ยวกับการเยียวยา
ผู้ป่วยเชิงพุทธ ซึ่งปัจจุบันมีองค์กรเครื่อง่ายที่เข้ามาบูรณาการการทำงานร่วมกัน
อย่างชัดเจน ทั้งนี้หากพิจารณาจากโครงการสร้างองค์กรของกลุ่มอาสา
ศึลนธรรมพบว่าควรจะมีระบบการบริหารจัดการเพื่อบูรณาการงานสาธารณ
สงเคราะห์วิถึพุทธใน 3 ประการ คือ

(1) การบริหารจัดการองค์กรภายในให้มีลักษณะเป็นมูลนิธิหรือนิติบุคคล
ที่สามารถกำหนดและบริหารจัดการบุคลากร งบประมาณ และทิศทางการดำเนิน
งานตั้งแต่ระยะสั้นจนถึงระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถ
ขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมบทบาทของกลุ่มอาสาศึลนธรรม ทั้งการจัดการ
อบรม การพัฒนาชุดความรู้ รวมทั้งการสร้างร่วมมือกับเครื่อง่ายหน่วยงาน
ภายนอกได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาเครื่อง่ายการ
ประชาสัมพันธ์ถือเป็นอีกพันธึกิจที่กลุ่มอาสาศึลนธรรม ควรส่งเสริมให้งเกิดการ
ดำเนินกิจกรรมอย่างชัดเจน เพราะจะสามารถขยายการรับรู้ออกสู่สังคมภายนอก
ได้มากขึ้น

(2) การดำเนินกิจกรรมกับคณะสงฆ์ คือการศึกษาและกำหนดทิศทางการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครธรรม ว่าจะสามารถสนองและมีบทบาทต่อการพัฒนาการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งหากพิจารณาจากบทบาทการทำงานที่ผ่านมา กลุ่มอาสาสมัครธรรมควรจะประสานความร่วมมือและพัฒนากิจกรรมร่วมกับฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานในระยะยาวให้สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

(3) การดำเนินความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ คือการศึกษาและกำหนดแนวทางเข้าไปทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ที่ให้ความสนใจกับระบบบริการสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ โรงพยาบาลของรัฐ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีเครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครธรรมทำงานอยู่อย่างเข้มแข็ง เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการบูรณาการการทำงานต้นแบบ ที่จะช่วยยกระดับการขยายบทบาทการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครธรรมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่ให้ความสนใจได้ อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

แผนภาพสรุปแนวคิดจิตอาสา
กับกลุ่มอาสาสมัคร

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

- กมลมาตุ นุตมากุล. (2557). การติดตามผลการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับพยาบาลวิชาชีพโดยกลุ่มพระภิกษุอาศาศิลาณธรรม: กรณีศึกษา คณะแพทยศาสตร์ วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช (ปริญญา นิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- ชลธร ถาวรกชกร. (2557). ศึกษากระบวนการเฝ้าระวังมิติจิตวิญญาณของกลุ่มพระภิกษุอาศาศิลาณธรรมที่คณะแพทยศาสตร์ วชิรพยาบาล มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช. (ปริญญา นิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). งานเพื่อความสุขและแก่นสารของชีวิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพฯ: ผลิตีพิมพ์.
- พระไพศาล วิสาโล. (2550). เติมเต็มชีวิตด้วยจิตอาสา. กรุงเทพฯ: เครือข่าย พุทธิกา.
- พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ หวลจิตต์) และสุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์. (2561). พระจิตอาสาศิลาณธรรม: รูปแบบและกระบวนการเฝ้าระวังใจผู้ป่วย ด้วยธรรมะ. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อบอูน), พระชยานันทมุนี (ธรรมวัตร ณ น่าน), พระมหาประยูร โชติวิโร (คำมา) พระปลัดสมชาย บิโยโค, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศรณิชนานนท์, พงษ์พัฒน์ใหม่จันทร์ดี, และนัชชา ทากุดเรือ. (2561). การเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อการตายดีตามแนว พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร. (2543). *สังคมไทยที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550) *แผนที่ความดี ฉบับ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). จิตอาสา. ใน *สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554* (หน้า 233-237). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สัมภาษณ์

- นายแพทย์ธนวัฒน์ อุณหโชค. สัมภาษณ์. 15 พฤศจิกายน 2562
- นายแพทย์สุรสิทธิ์ ตั้งสกุลวัฒนา. สัมภาษณ์. 15 พฤศจิกายน 2562
- พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปญโญ). สัมภาษณ์. 16 กันยายน 2562
- พระครูเมธีกร (ปณต คุณวฑฺฒ). สัมภาษณ์. 16 กันยายน 2562
- พระครูศรีวิรุฬหกิจ (วสันต์ ฐานวโร). สัมภาษณ์. 21 ธันวาคม 2562
- พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปญโญ). สัมภาษณ์. 1 ธันวาคม 2562
- พระมานพ มานิตโต. เสวนา. 25 ตุลาคม 2562
- พระนิพนธ์ ชุตติกาโร. สัมภาษณ์. 11 กันยายน 2562
- พระปฏิพล ภูริเมโธ. สัมภาษณ์. 11 กันยายน 2562
- พระมหาก่อภ จิรสโธ. สัมภาษณ์. 10 กันยายน 2562
- พระมหาถาวร ถาวโร. สัมภาษณ์. 27 กันยายน 2562
- พระมหาพงศ์พิสุทธิ ฐิตธมโม. สัมภาษณ์. 8 กันยายน 2562
- พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ. สัมภาษณ์. 7 กันยายน 2562
- พระวรท ธมมธโร. สัมภาษณ์. 4 กันยายน 2562
- โสรัช โพธิ์แก้ว. สัมภาษณ์. 16 กันยายน 2562

เกี่ยวกับผู้เขียน

ปิ๋จ ลากรนาบน์ รองศาสตราจารย์แห่งสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และ สังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา) หลังจากนั้นสำเร็จการศึกษาที่ The University of Hull, UK (M.A. in South-East Asian Studies และ Ph.D. in South-East Asian Studies) ตามลำดับ ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาเข้าเป็นนักวิจัย และปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีผลงานวิจัยที่ครอบคลุมประเด็นทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา อาทิ การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการในการขับเคลื่อนการสร้างสุขภาวะของสังคม โดยผลักดันให้คณะสงฆ์ของไทยได้เข้ามามีบทบาทต่อประเด็นการพัฒนาสุขภาวะในมิติสาธารณสุขสงเคราะห์

สายชล ปัญญชิต สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนเมือง) ต่อด้วยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา) และกำลังอยู่ระหว่างทำดุษฎีนิพนธ์ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย) ปัจจุบันเป็นนักวิจัยประจำโครงการภายใต้ความร่วมมือของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ รวมทั้งได้เข้ามาเป็นรองหัวหน้าโครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้งานสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ภูเบศ วนิชชานนท์ สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) หลังจากนั้นสำเร็จการศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหิดล (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม) ปัจจุบันเป็นนักวิจัยประจำโครงการภายใต้ความร่วมมือของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ รวมทั้งได้เข้ามาเป็นนักวิจัยโครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

พิรญาณ์ แสงปัญญา สำเร็จการศึกษาจาก Shanghai University, China (B.A. in Chinese of Language) โดยเป็นนักเรียนทุน Full Scholarship ของ China Scholarship Council - CSC ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม) นอกจากนี้ยังเคยทำหน้าที่ล่ามภาษาจีนให้กับคณะผู้แทนหน่วยงานราชการไทยที่เดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนหลายวาระ ปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่บริหารโครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ภายใต้

โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคนะสงฆ์ไทย
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย

สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ร่วมกับภาคีเครือข่ายการทำงาน

สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย